nuvele bulgare contemporane

«Triumful povestirii ca gen literar în proza bulgară, unele cauze care au determinat-o și relația ei față de viață și față de celelalte genuri literare – iată ce ne-a solicitat atenția întru înțelegerea profundă a acestui generos teritoriu epic, care a atras atîtea talente și a guvernat atîtea opere fundamentale din literatura noastră.

Am încercat să deschidem o perspectivă integratoare în marele edificiu al literaturii bulgare din zilele noastre; nu avem pretenția unei priviri exhaustive asupra nuvelisticii, ci doar a unei schițe de portret, a unui ghid al căutărilor prozei scurte bulgare din ultimele decenii.»

ENCIO MUTAFOV

Lei 5

editura minerva

1098

nuvele bulgare contemporane

cornul de capră

nuvele bulgare contemporane

Ilustrația copertei :
Fragment din afișul „Bulgaria" de Ivan Kirkov

cornul de capră

nuvele bulgare contemporane

TRADUCERE, ANTOLOGIE ȘI NOTE DE
MIHAELA DEȘLIU ȘI VALENTIN DEȘLIU

PREFAȚĂ DE
ENCIO MUTAFOV

BIBLIOTECA PENTRU TOȚI • 1981
EDITURA MINERVA • BUCUREȘTI

PREFAȚĂ

1

Genurile literare sînt de valoare egală, dar nu și poziția literaturilor față de ele, care este indiferentă în cazul unora și patetică în cazul altora. Aceasta e o problemă a formării, în timp, a „gustului și simțului național". Scriitorii francezi și ruși din secolul trecut și cei americani din secolul nostru au ridicat romanul la o treaptă foarte înaltă. Noi, bulgarii, am dovedit că avem alte gusturi. „Biblia" noastră, *Însemnări din răscoalele bulgare*, de Zahari Stoianov, este, de fapt, un „gen hibrid". Cîteodată e numită și epos subiectiv. Cartea noastră cea mai populară este *Bai Ganiu*, de Aleko Konstantinov — tot un hibrid (povestiri ciclice, chiar schițe). Primul roman, care rămîne și astăzi o culme a literaturii bulgare, *Sub jug*, de Ivan Vazov, și reflectă momente epice ale Răscoalei din Aprilie 1876, este influențat și de unele procedee ale lui Eugène Sue — cu totul nepotrivite patosului renascentist al cărții.

Am început cu romanul și, fără voie, ca și alții dealtfel, am aplicat același criteriu, al genului. Poziția față de acest „criteriu" are în literatura noastră un rol dublu ; marile noastre cărți se abat de la el, realizarea lui fiind în același timp un țel de prestigiu. Romanul i-a atras și pe marii maeștri ai povestirii, Elin Pelin și Iordan Iovkov, care însă au eșuat în încercările lor.

Pentru scurt timp, în deceniul șase și începutul deceniului șapte, romanul și povestirea și-au schimbat locurile. Este o perioadă fără precedent în literatura bulgară, cînd se înregistrează o înflorire a genului epic, paralel cu „înăbușirea" construcțiilor narative hibride, atît de gustate înainte, și în zilele noastre, fapt datorat, credem, unor cauze social-istorice.

Romanele „fluviu" (trilogia *Sfeșnicul de fier, Clopotele din Prespa și Ziua Sfîntului Ilie* de Dimităr Talev ; *Ivan Kondarev* de Emilian Stanev, *Tutunul* de Dimităr Dimov, *Oameni obișnuiți* de Gheorghi Karaslavov, *Drum* de Stoian Ț. Daskalov) au demonstrat că ciocnirile, conflictul dintre puterea de stat și popor dau naștere eposului : orizonturile și dimensiunile istoriei capătă contur vizibil și reclamă expresia artistică. Acalmia de după marile schimbări survenite în societatea bulgară și depășirea devierilor dogmatice sînt o altă circumstanță istorică. Odată cu procesele migratoare, în masă, poate ca în nici o altă țară, se intensifică tensiunea emoțională, reflexele asociative, stările lirice, în general actul artistic concentrat. Mi-am intitulat una din cărțile cu privire la proza contemporană *Omul în mișcare* — omul care tînjește după armonia tradițională ce se destramă în fața ochilor lui, fără să poată fi înlocuită cu ceva corespunzător. Acesta nu este numai omul migrator, omul dezrădăcinat, el este martorul și făuritorul a două statute sociale. Obiectul cărții îl constituie problemele sociale și morale ale unui astfel de tip uman, ale bulgarului din zilele noastre, iar „eroii" sînt o mare parte dintre scriitorii prezenți și în volumul de față.

Triumful genului scurt în ultimele două decenii se leagă de statutul omului în mișcare. În anii cincizeci, marea confruntare istorică, precum și conflictul alb-negru și normele literare pripite își cereau tributul ; pe-atunci, povestirea nu era căutată. Societatea nu fusese încă atinsă de diferențieri, omul nu era în mișcare. Diferențierile nu aveau să întîrzie însă și odată cu ele „s-a trezit" și slăbiciunea tradițională a scriitorului bulgar față de povestire, iar aceasta s-a dovedit în curînd a fi copilul iubit

al literaturii bulgare. Deci, „triumful acestui gen" nu este o dimensiune calitativă, ci una tipologică.

În perioada amintită, au fost create opere serioase și în celelalte genuri, firește, inclusiv de către maeștrii genului scurt. Cei mai mulți dintre ei, dacă nu toți, au atacat și „genul de prestigiu", romanul, dar nici unul dintre ei n-a uitat să se întoarcă la genul preferat. Fresca largă, caracterele desfășurate te cuceresc cu panorama lor socială și istorică, dar povestirea te atrage ca o magie. „Virgulă, plus încă ceva..." (după cum a definit-o Alexei Tolstoi), povestirea cere concentrare, măsură, afinitate pentru fiorul subteran. Într-adevăr magie !

Ce înseamnă pentru scriitorul bulgar povestirea o demonstrează creația lui Nikolai Haitov. A scris schițe și eseuri despre ținutul Rodopilor și despre haiduci, note de drum și monografii, publicistică despre mediul înconjurător și despre puritatea limbii, scenarii de filme și piese de teatru, seriale de televiziune. Nume neobișnuit de popular, dar sinonim cu un singur titlu : *Povestiri sălbatice*, Haitov confimă o tradiție curioasă în literatură : contopirea dintre nume și un titlu. Cervantes înseamnă *Don Quijote* și nimic altceva. El „nu mai e" același mare autor în romanul pastoral *Galateea*, și nici în *Nuvelele exemplare*. Herman Melville înseamnă *Moby Dick*, nu și *Taipi, Ommo, Tunica albă, Israel Potter*, nici *Insulele vrăjite*, nici *Jurnalul* despre călătoriile lui prin Europa și Orient. Boccaccio înseamnă *Decameronul*, și nicidecum activitatea lui umanistică și filologică. Și invers : Dostoevski nu înseamnă numai *Frații Karamazov*, Tolstoi nu înseamnă numai *Război și pace* ; alte opere ale lor sînt și ele la înălțimea numelui lor.

Povestirilor sălbatice li se mai poate adăuga un singur titlu — ***Frunze de carpen***, care se împarte între problematica și sistemul de genuri al ***Povestirilor sălbatice*** și construcția documentar-lirică a schițelor. (Din această culegere face parte și povestirea ***Cornul de capră***, care se potrivește perfect ***Povestirilor sălbatice***). ***Povestiri sălbatice*** este cartea care a „surprins setea"

timpului nostru pentru oamenii puternici, de mare vitalitate, telurici, pentru caracterele puternice şi gesturile largi, pentru ceva „sălbatic", dar şi pentru forţele oarbe, iraţionale. Puţin le trebuie acestor forţe să răbufnească şi să întoarcă pe dos, din te miri ce, întreaga viaţă a omului. Balcanii, acest drum de răscruce dintre Răsărit şi Apus, acest „turn" al obiceiurilor, moravurilor, de religii şi vechi civilizaţii, această bortă a vînturilor — cunosc foarte bine aceste probleme. Ivo Andrić a fost marele lor cronicar.

Dacă puţini au fost scriitorii care au „rezistat" tentaţiei genului scurt (Andrei Guliaşki şi Vera Mutafcieva de pildă), există şi situaţia inversă — a scriitorilor care nu l-au trădat niciodată. Un astfel de povestitor este Ilia Volen, unul dintre scriitorii noştri cei mai originali. El are o singură nuvelă — *Iov*, şi aceea de dimensiuni şi valenţe modeste. În rest, numai povestiri, căci Volen este unul dintre marii maeştri ai genului. Îşi populează povestirile cu „suflete sălbatice", în care se simte puternica respiraţie a ţărînei. Eroii lui sînt ţărani — unul dintre volumele sale reprezentative chiar este intitulat *Cronica satului* — legaţi de forţa primordială a pămîntului, care este criteriul vieţii şi măsura existenţei. Pe acest fond se desfăşoară tema trainică şi atît de îndrăgită de Volen. Povestirea *Putere* demonstrează foarte bine aceste trăsături ale gîndirii scriitorului.

2

Relaţia dintre povestire şi roman în literatura bulgară, descompunerea romanului (sau a nuvelei) şi a genurilor hibride narative în elemente narative şi invers — romanizarea şi nuvelizarea romanului rămîne un cîmp deschis pentru eforturile critice.

Primul fenomen este de proporţii în proza noastră. Cel de-al doilea, comparativ, apare mai rar. Deşi sînt opuse, am impresia că ele demonstrează în mod paradoxal înclinaţia către formula artistică densă, concentrată. În primul caz pe terenul epic se

formează spaţii mici, care sînt vizibile — ele se îndreaptă spre propria lor viaţă bazată pe magia formulei „virgulă, plus încă ceva..." În celălalt caz, subiectul cuprinzător nu se revarsă şi nici nu se linişteşte în mişcarea largă şi lină a romanului, ci se continuă pe culmi, lăsînd doar să se ghicească depresiunile sale.

Este foarte firesc ca în prima categorie să intre romane ale unor scriitori consacraţi ca povestitori, iar în cea de-a doua — povestiri ale unor scriitori consacraţi ca romancieri. Prin semnalarea modalităţii de „asamblare a romanului din construcţii narative" n-am de gînd să minimalizez calităţile constructive specifice marilor opere epice. Este ştiut că romanul modern şi-a extins tehnica narativă şi s-a îndepărtat de vechile sale modalităţi. În special la noi, „rezistenţa povestirii" nu este un fenomen nou, dar acum, în epoca noastră, au intervenit cauze noi. De pildă schimbarea unor puncte de vedere, complicatele racursiuri narative. Romanul lui Iordan Radicikov, *Praştia*, se bazează tocmai pe această modalitate, în el se schimbă clar elementele nuvelistice, care în acest context capătă tonalităţi diferite în primul rînd prin confesiunea povestitorului, făcută la persoana întîia, în al doilea rînd — prin magia „mythológémelor" lui Radicikov, iar în al treilea rînd prin absurdul şi modul de a parodia al povestirii, care se face la persoana a treia. *În timpul eroului*, de Vasil Popov, acestea se constituie în complicate impulsuri subconştiente, care formează elementele concentrate ale subiectului : fiecare element în parte poate forma o povestire capabilă să transmită o mare încordare sufletească. La fel şi în romanul *Calendarul* de Liuben Petkov, cu racursiurile sale ironice ! Aici se schimbă în mod paradoxal şi punctele de vedere narative, şi înşişi eroii — la început eroul este însuşi povestitorul, iar după aceea un cocoş. Un roman-experiment destructiv din punct de vedere epic este şi *Oglinda* de Liuben Dilov.

În general destrucţia epicului în proza bulgară are un sens mai aparte. Asta se vede şi în binecunoscutul gen „roman în nuvele". Fiecare nuvelă în parte urmăreşte un mare episod, un destin uman, ca toate să se contopească apoi în aceeaşi matcă.

Exemplul cel mai convingător în legătură cu fenomenul în discuție este romanul *Cele trei păcate de moarte* de Dimităr Vălev. Parcă pentru a confirma teza noastră, el este construit din... mai vechi povestiri ale scriitorului : în dorința sa de a înfățișa o suită de evenimente epice prin intermediul unor eroi vechi și noi, autorul îngemănează și sudează organic cîteva povestiri închinate acestor evenimente.

Și totuși, fenomenul este caracteristic creațiilor aparținînd genului hibrid, compozițiilor libere (ciclurile *Înainte de a mă naște și după aceea* de Ivailo Petrov și *Scrisori din Sofia* de Emil Manov). Tendința inversă — romanizarea povestirii — deși mai puțin populară, a înregistrat mari izbînzi : nuvelele din culegerile *Ca rîndunelele...* de Ghencio Stoev, *Roade tîrzii*, de Dimităr Vălev, *Drumul vechi* de Marii Iagodov, *Povestiri sălbatice* de Nikolai Haitov, *Mireasma migdalilor* de Pavel Vejinov. Nu întîmplător o mare parte din povestirile lui Haitov au fost ecranizate, devenind filme de lung metraj. *Cornul de capră* este dovada cea mai elocventă, și în acest sens este pur și simplu subiect de roman. Dar autorul recurge la formula genului literar concentrat și „înghesuie" în ea un subiect imens, care plesnește ca un bici. În povestirile din cărțile amintite, formula „virgulă, plus încă ceva..." se manifestă de mai multe ori. Opera nu gravitează doar în jurul unei întîmplări sau stări, ci în jurul unui mare episod, ba chiar al unei vieți omenești, fapt care le dezorganizează ca povestire. În țelurile lor programatice există totuși o mare „virgulă" și un mare DAR. Astfel, situații și destine umane specifice romanului încap într-un foarte concis act artistic.

3

Una dintre cele mai specifice caracteristici ale povestirii bulgare este ironia. Dar nu ironia sentențioasă, îndreptată într-un singur sens, ci rîsul bivalent : ironia exprimată cu dragoste sau

dragostea însoțită de ironie, o ironie însă nu din afara fenomenelor, ci din interiorul lor, nu exterioară vieții, ci intrinsecă ei — autorul rîde împreună cu viața. Această tendință este specifică noii proze bulgare. În ea există un sumum de experiențe, ceea ce dealtfel este caracteristic întregii noastre culturi. Pînă și la treapta cea mai înaltă și convențională a reprezentărilor, și în creațiile mai subiective, crîmpeiele din realitate au într-un fel „propria lor viață." În acest sumum de experiențe se includ atît poziția autorului, cît și fondul de valori existențiale. Uneori, structurile acestea par unite, se confundă, ceea ce se opune convenționalismului. De aici vine poziția noastră față de genuri și slăbiciunea pentru genurile hibride. Viața ca fenomen în opera de artă are o valoare ambivalentă. Aici nu-i vorba de pasivitatea personalității creatoare, ci doar de un sincretism aparte, prezent și în opera literară, ca o emanație a gîndirii sincretice și reflectare a vieții în tonalitatea ei, a istoriei și destinului național, și nu o literatură a platitudinii tematice, interesînd doar ca subiect, ca o simplă ilustrare a vieții. Analiza convențională și dezmembrarea subiectului, care se simte mai pregnant decît întregul fragment de viață povestit este un lucru obișnuit pentru concepția noastră artistică. Fenomenul nu este întrerupt nici de formele narative moderne europene care ne-au influențat și continuă să ne influențeze. Dar și modernitatea lor — atunci cînd nu este o simplă ambiție — se asimilează firesc, devenindu-ne apropiată. Un model în această direcție sînt operele grotești ale lui Radivikov, care „înglobează" satul integral, aș zice sincretic, fără individualizări. Ba, mai mult, autorul nu se lasă impresionat de psihologia individuală a eroilor săi, dar asta nu cu scopul de a-i izola, ci de a-i explica, de a-i desluși ca pe o ființă mitică. Revelarea profunzimilor sufletului țăranului în fața contrastului dintre vechi și modern, în fața cataclismelor istoriei ne îndreaptă tocmai spre o astfel de funcție. Mitologismul este una dintre tendințele pregnante ale literaturii secolului al XX-lea, în ciuda snobismului și consecințelor contradictorii.

Sincretismul artistic se manifestă deosebit de interesant astăzi datorită fuziunii arhaicului cu modernul, precum și actualizării straturilor adînci de cultură (mit, folclor, texte medievale). Faptul este valabil pentru toate sferele culturale. Inclusiv în proza scurtă. Odată cu răsturnările de valori din zilele noastre, povestirea bulgară se inspiră din dramele timpului tot atît cît și din tradiționala ironie sincretică ; de aici : causticitate și umor, conflicte și poezie. Însăși viața e un „capriciu", amestecă multe lucruri, propune fenomene cu stranii contingențe. Vremea de răscruce s-a dovedit a fi prin excelență „generatoare de artă" în sînul vieții însăși, amplificînd amprenta modernă a sincretismului. Mai cu seamă povestirea este receptivă în această direcție. În povestirile grotești ale lui Radicikov, de pildă, capriciile autorului coexistă cu cele ale vieții însăși.

Unul dintre criticii noștri a calificat proza lui Radicikov drept „începutul și sfîrșitul satului bulgar". O frază de efect, frumoasă și nefirească, dar cu mult adevăr în ea. Radicikov este începutul satului cu arhaismul lui : parcă acum în fața ochilor noștri s-ar naște cu tot primitivismul lui. Dar în același timp este și sfîrșitul lui, al comunității tradiționale și al virtuților seculare, sfîrșit evidențiat și prin tragism, și prin comic nuanțat. Întîlnirea cu trecutul, tensiunea și cavalcadele lor generează grotescul și parodia, absurdul și poezia, grimasa tragică în spatele rîsului. Interpretat mai simplist, Radicikov este a apariție nemaipomenită (venită din folclor sau din impactul social), a cărui matrice regrupează fragmente din viața de azi : transformările furtunoase în statutul social-moral al colectivității împing lucrurile în această direcție. În neobișnuita lui fantezie (se spune că Radicikov e în stare să facă din nimic ceva) văd acel „autoportret al vieții" care diferențiază orice concepție sincretică.

Acest „dictat al realității" se vede clar de pildă și din faptul că traiectul comic generos al povestirii bulgare nu a fost marcat de primele manifestări ale lui Radicikov. Cînd acesta debuta, viața „nu era pregătită" să dicteze o astfel de formulă artistică. Asemenea colegilor săi de generație, Diko Fucedjiev, Vasil Popov, Gheorghi Mișev ș.a., proza lui lirică de la sfîrșitul anilor cincizeci și prima jumătate a anilor șaizeci reflecta tendința generală a povestirii către compoziția poetică și „zburdălnicia" spiritului descătușat.

Multe s-au schimbat în proza noastră după ce a fost asaltată de tendințele lirice și comice ambivalente. Nu a făcut excepție nici proza contemporană a lui Orlin Vasilev, autor al unui mare număr de romane, nuvele, drame, povești, povestiri. Volumul *Fragmente* (1963) reflectă și tendința lirică a genului scurt către primordialitatea comică. În maniera sa proprie abordează lucrurile Orlin Vasilev. Creațiile sale de mici dimensiuni, nedeterminate ca gen, pot fi, de pildă, și povestire, și eseu, și impresie, și cugetări etice. Ele trădează neliniștea cetățenească a scriitorului, privirea lui penetrantă orientată spre gesturile și replicile caracterologice.

Și invers. Parcă pentru a introduce un „echilibru" în această tendință, umoriști consacrați ca Petăr Neznakomov, Ghencio Uzunov, Vasil Țonev, Miron Ivanov și alții și-au îndreptat atenția spre temele serioase, dar privite din unghiul de vedere ironic, comic. (*Cazul Painlevé* de Neznakomov, care îmbină și umorul, și tristețea, și o anumită reflecție asupra destinului omului simplu, obișnuit cu condițiile brutale ale războiului. Ca un ecou al marelui „Svejk".)

Într-o manieră nouă au început să scrie și Kamen Kalcev, și Emil Manov, și Veselin Andreev. S-a schimbat și memoralistica. Linia antifascistă a prozei noastre și-a însușit pe deplin această tendință. Astfel, se simte imediat contrastul dintre *În pădurea Lopean* și *Mureau nemuritori* de Vaselin Andreev, între *Stolul capturat, Sfîrșitul deliilor* și povestirile *Scrisori din Sofia* de Emil Manov.

Tendințele umoristice ale povestirii fac parte, de asemeni, dintr-un proces. Este evident că rîsul gîlgîitor și frumoasa poetizare nu se pot menține trainic în poetica povestirii din zilele noastre. Ele au diferențiat-o în decurs de un deceniu și ceva. Rîsul a devenit mai nervos, mai înăbușit. Obosită de „fiéste" povestirea a început să abordeze altfel tendințele vieții, sau și mai exact, ele îi impun alte principii.

Triumful povestirii ca gen literar — unele cauze care au determinat-o și relația ei față de viață și față de celelalte genuri literare —, iată ce ne-a solicitat atenția întru înțelegerea profundă a acestui generos teritoriu epic, care a atras atîtea talente și a guvernat atîtea opere fundamentale. Am încercat astfel să deschidem o perspectivă integratoare în marele edificu al literaturii bulgare din zilele noastre, căci această prefață nu are pretenția să fie o privire de sinteză asupra nuvelisticii bulgare, ci doar o schiță de portret.

Nădăjduim că autorii prezentați vor dezvălui în bună măsură cititorului român căutările prozei scurte bulgare din ultimele decenii.

ENCIO MUTAFOV

NOTA TRADUCĂTORILOR

După *Povestiri din Balcani — Antologia nuvelei bulgare clasice* (1970), precum și cea a *Poeziei bulgare de la începuturi pînă azi* (1977), antologia de față se înscrie în același efort de prezentare complexă a literaturii din țara vecină.

Pentru a oferi o imagine cît mai veridică a peisajului prozei bulgare contemporane și a evoluției ei, realizatorii prezentei culegeri și-au propus să prezinte cititorului român creația scriitorilor a căror activitate acoperă ultimele patru decenii. Deschidem antologia cu Alexandăr Karparov, născut în 1904; nu am inclus în culegerea noastră pe marele clasic Gheorghi Karaslavov (1904—1980), întrucît el figurează în *Antologia nuvelei bulgare clasice* (1970), care se încheie cu acest autor.

Scriitorii sînt reprezentanți a trei generații, iar operele lor se încadrează într-o perioadă de timp extrem de frămîntată, care ridică problemele contemporane și oferă un plus de varietate tematică, stilistică și compozițională.

Spațiul fiind limitat la un singur volum, ne-am oprit la numele cele mai reprezentative, selectînd cîte o singură nuvelă sau povestire din fiecare autor. De asemenea, notele biobibliografice conțin date sumare asupra scriitorilor și doar o parte din cărțile lor.

NUVELE BULGARE CONTEMPORANE

ALEXANDĂR KARPAROV

(1904)

Descendent al unei familii de revoluţionari din orăşelul *Panaghiurişte*, leagănul răscoalei antiotomane din Aprilie 1876, Alexandăr Karparov se naşte la 2 martie 1904 în Topolovgrad. Urmează liceul la Sofia, apoi medicina în Italia. Spirit veşnic neliniştit, scriitorul străbate Globul de la un capăt la altul, ca muncitor portuar, fochist pe vapoare transoceanice, medic şi scriitor (ca medic şi savant este cunoscut nu numai în propria sa ţară, ci şi în cercurile ştiinţifeice internaţionale).

În domeniul literar, Alexandăr Karparov se dedică în exclusivitate genului scurt. Cu rigoarea şi meticulozitatea omului de ştiinţă, el urmăreşte destinele şi psihologia eroilor săi, demonstrînd că dincolo de cele mai absurde situaţii se ascunde ceva simplu şi veridic, uman.

Debutează editorial în anul 1934, cu volumul *Fata albastră*. După alţi patru ani, îi apar culegerile: *Povestiri despre fidelitate* şi *Întîlnirea*, iar în 1939, volumul *Noile fete*.

O lungă perioadă se dedică în exclusivitate activităţii ştiinţifice, apoi publică din nou: *O aventură*

dăruită (1969), *Salvatorul de pe Titanic-Vals* (1972), volumul de povestiri alese *Casa din spate* (1974) și culegerile: *Seri în pampas* (1977) și *Porumbeii Veneției* (1980).

PĂLĂRIA

În seara asta restaurantul e mai aglomerat ca oricînd. Toate mesele sînt ocupate. Rîsete și strigăte răzlețe se desprind din zumzetul general și sînt absorbite de fumul cenușiu al țigărilor.

Sînt singur la masă. Nu departe de mine, la una din mesele vecine, mai mulți tineri, bărbați și femei, „bine dispuși", o îngînă ușor pe cîntăreața de jazz.

Cum nopțile de iarnă sînt lungi, îmi zic, hai să petrec un ceas-două la restaurant, decît să stau singur în casă. Mă uit în jurul meu. Oameni de toate categoriile. Curînd mă trezesc cercetîndu-i pe rînd cu privirea, și lucrul acesta mi se pare teribil de interesant. Ce știu eu despre ei? Cu cîteva minute în urmă nici măcar nu știam că există. Acum ei sînt în fața mea și-mi fac fel de fel de idei: ce hram poartă și ce fel de oameni sînt? Care le-a fost trecutul? Oare ce le rezervă viitorul?...

Apoi încep să studiez coafurile femeilor — păr tapat, tunsori băiețești, păr adunat într-o coadă, în diferite nuanțe — negru, roșu, platinat, blond, albastru... Pe fetele astea tinere le „prinde" orice!

Tot privind așa în jur, am ajuns la pălării. La pălăriile bărbătești din cuier, nu departe de masa mea. Erau vreo zece. Negre, verzi, gri, maro... Dar predominau cele gri. Deși e iarnă, sînt totuși puține față de atîția bărbați cîți se află în seara asta în restaurant. Acum e modern să umbli fără pălărie.

Mă uit la pălării și deodată tresar. Descopăr că după acest obiect vestimentar poți să-ți dai seama cine e proprietarul lui, cum arată, care-i este profesia, vîrsta... Proprietarul își lasă amprenta! Dă formă pălăriei. Îi imprimă o anumită adîncitură, după felul cum o poartă, după felul cum salută pe stradă. Oare nu-i transmite pălăriei sale tristețea, bucuria, nesiguranța, viclenia, lăcomia, perfidia?

Lăsăm urme, amprente, pe tot ce atingem. Și invers. Orice lucru lasă în noi o urmă. Mai ales pălăria. Am impresia chiar că ea începe să semene cu cel ce-o poartă.

Nu știu cum, dar dintre toate pălăriile, cel mai mult m-a atras una mai ponosită, cenușie, cu o panglică destul de murdară, îndoită, deformată. Făcînd apel la logică, analiză și fantezie creatoare am să încerc să ghicesc cine este și ce fel de om poate să fie proprietarul pălăriei. După urmele lăsate pe ea, poți ajunge la adevăratul chip al proprietarului. Complicată treabă, ce-i drept. Dar lucrul e cu putință printr-un plus de efort. Mai ales pentru un om dotat și bine pregătit. Sînt necesare cunoștințe din toate domeniile științei, și mai cu seamă din psihologie.

Cîte păreri contradictorii despre stăpînul său trezește această pălărie! Oare voi reuși să ghicesc ce fel de om este? Pălăria este cenușie, mototolită, unsuroasă. Culoarea asta o poartă majoritatea bărbaților. Este culoarea preferată de oamenii obișnuiți, liniștiți, modești. Bărbații îndrăzneți, capabili de eroism o evită categoric. Ei preferă cel mai adesea pălării verzi, uneori maro. Cele negre sînt purtate îndeosebi de oamenii care se respectă foarte mult. Aceștia au acasă și din celelalte, verzi și maro.

De vreme ce a venit să se hrănească într-un astfel de restaurant, de prima categorie, stăpînul acestei pălării ar putea să se lipsească de o leva-două pentru curățat-călcatul sau pentru întorsul ei. Dar o acceptă așa numai din neglijență, din indolență. Da, e un indolent! Nu e

un vanitos. Nu-l preocupă aspectul său exterior. Să porți atîta vreme una și aceeași pălărie ascunde însă și anumite calități — permanență, atașament, perseverență. Și faptul că pînă acum nimeni nu i-a furat-o sau schimbat-o se explică și prin aceea că posesorul pălăriei, încă de la început, a îndoit-o în așa hal, că nu mai tentează pe nimeni. Furtul pălăriilor cenușii este un fenomen foarte rar, spre deosebire de furtul pălăriilor de altă culoare. Hoțul nu se „aruncă" la cenușiu! Culoarea asta nu e pe placul lui.

În față, fiind atît de des strînsă cu mîna, pălăria a căpătat forma unei carene. Se vede treaba că posesorul ei este un om cu mulți cunoscuți pe care-i respectă și își scoate pălăria la fiecare salut. Fiindcă am mai văzut destule pălării ca astea, poate și mai vechi, dar în locul acela, de unde se apucă, nu sînt urme, ceea ce denotă că stăpînul ei nu e un om sociabil, nu are mulți cunoscuți sau e un șmecher; pe stradă, cînd se întîlnește cu un cunoscut, dă doar ușor din cap, poate chiar cu amabilitate sau cu un surîs confecționat, ducîndu-și mîna dreaptă spre cap, făcînd totodată mișcarea aceea, cu care chipurile își scoate pălăria, dar în același timp cu coada ochiului își cercetează cunoscutul, așteaptă îndepărtarea lui și cînd e sigur că nu-i mai poate observa vicleșugul, își lasă mîna în jos. Și astfel, pălăria rămîne curată, neatinsă în locul acela. În categoria asta intră cel mai adesea pălăriile verzi.

La un moment dat, observ că pălăria cu pricina are borul tras în jos mai ales în partea dreaptă, ceea ce dovedește că este purtată pe această parte. Ceea ce dă o notă personală aparte celui ce-o poartă. Poate fi și o urmare a cochetăriei din tinerețe, cînd pălăria se purta „trasă" pe ochiul drept.

Încep să cred că pălăria aparține unui om trist, singuratic. Căci omul vesel, exuberant, însetat de viață, ține ca pălăria să fie curată și călcată impecabil. Dar pe de altă parte, stau și mă gîndesc: bine, bine, să zicem că posesorul pălăriei e delăsător, dar omul ăsta nu are pe nimeni? N-are și el soție, copii, frați sau surori, care s-o ducă la curățătorie? Este evident că omul acesta locuiește singur într-o casă cu chirie, poate chiar în sărăcie, într-o ambianță modestă, simplă, veche. Trăiește mai mult spiritualicește, hrănindu-se cu visuri, cu idealuri, consacrîndu-se cu totul științei și artei.

Deodată, mă străfulgeră un gînd: dar dacă cel în cauză poartă această pălărie tocmai pentru a induce în eroare, vrînd doar să pară modest, liniștit, nepăsător, cinstit, dar de fapt este cu totul altfel, un om căruia îi place o pălărie curată, îngrijită, aproape nouă, și chiar de altă culoare? Cum sînt atîția, indivizi șmecheri, necinstiți, lipsiți de scrupule și care nu se dau în lături de la nimic cînd e vorba să se aleagă cu un apartament spațios, cu o vilă elegantă, mașină, covoare, televizoare, frigidere, aspiratoare, mașini de spălat — tot acest inventar contemporan, această aparatură electrocasnică atît de indispensabilă în zilele noastre, indivizi care și-au părăsit soția legitimă sau sînt pe cale s-o părăsească! Astfel de oameni întîlnești, ce-i drept, mai rar în ziua de astăzi. În orice caz, ăștia au pălării noi, curate și impecabil călcate!

Absorbit de „cercetările" mele, nu am observat că, odată cu plecarea orchestrei, salonul aproape că se golise. Cînd m-am hotărît să plec, i-am făcut semn chelnerului. S-a apropiat amabil. Am plătit. Mă uit în jurul meu. Caut. Nu-mi aduc aminte unde mi-am lăsat pălăria. Poate pe vreun scaun liber? În cuier nu mai rămăseseră decît trei pălării. Cea „studiată" de mine era chiar în mijloc. Mă uit din nou în jur. Nu-mi văd nicăieri pălăria. Chelnerul, înțelegînd ce caut, se îndepărtă puțin și, în timp ce eu continuam să-mi rotesc ochii nedumerit, el se apropie și îmi întinde politicos pălăria:

— Poftiţi, pălăria dumneavoastră.

Rămîn perplex ! Privesc iute spre cuier. Nu-mi vine să cred. Ţineam în mîini pălăria pe care o „studiasem" o oră încheiată ! Pălăria mea ! Vă puteţi închipui uimirea mea !

— Cum de-aţi înţeles că tocmai asta este... l-am întrebat eu pe chelner.

— Nimic mai simplu, îmi răspunse el. Dexteritate profesională. Asta îmi este meseria. Şi... încă ceva, să ştiţi că niciodată pînă acum n-am dat greş...

— Da, da. Aşa e, am înţeles.

I-am mulţumit şi m-am gîndit : cum de nu mi-am putut recunoaşte propria pălărie ? Tulburat şi încurcat ţineam pălăria şi o mutam dintr-o mînă într-alta. Cîte aprecieri eronate nu făcusem despre posesorul ei !

Cînd am ieşit, în stradă, am hotărît să nu mă mai ocup niciodată de pălăriile semenilor mei şi, în general, să nu mă mai lansez în astfel de „întreprinderi".

A doua zi mi-am cumpărat o pălărie nouă. Tot cenuşie !...

DUMITAR ANGHELOV

(1904—1977)

Născut la 27 septembrie 1904, în comuna Blateşniţa, judeţul Pernik, în familia unor învăţători. După absolvirea liceului din oraşul Kiustendil, urmează Facultatea de filozofie şi pedagogie a Universităţii „Kliment Ohridski" din Sodia, luîndu-şi licenţa în 1929. Ani îndelungaţi va fi profesor de liceu. Din 1932 intră în mişcarea ilegală a Partidului Comunist Bulgar.

După 9 septembrie 1944, lucrează ca redactor la ziarul *Kooperativno selo (Satul cooperatist)* şi la Editura Narodna kultura, precum şi ca scenarist la Cinematografia bulgară.

Încurajat şi sprijinit de Anton Straşimirov, publică primul volum, nuvela Emilia, în anul 1927. Romanul *Cînd nu exista încă omul* şi continuarea. *Puma îndrăzneaţă,* apare în anul 1941 şi, respectiv, în 1953. Urmează în acelaşi an, romanul *Pe viaţă şi pe moarte,* închinat rezistenţei antifasciste.

Scrie un roman de anticipaţie, intitulat *Pămîntul înainte de catastrofă,* dedicat cosmonauticii contemporane şi ştiinţei moderne, precum şi nuvele, *Cîntecul pădurii* (1974).

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

Peste parc se lăsa întunericul cald și, de la al zecelea etaj, luminile electrice ale restaurantelor răspîndite prin el izvorau parcă din adîncul lui. Către miazăzi, sub întinderea albastră, spuzită de stele, Vitoșa își înălța culmile semețe, iar satele risipite la poalele sale, acum, la ceasul serii, păreau cuprinse de flăcări ca niște vetre stelare. Către apus, întinsul oraș își revărsa imensa mare de lumini. La răsărit, din spatele lanțului munților Stara Planina, se înălța luna.

Părea că nimic nu era mai înalt decît etajul zece și nimic mai aproape de stele. Chiar și turnul de televiziune din mijlocul parcului, împodobit cu lumini roșii de semnalizare, lăsa impresia că e mai scund. Mai scunde păreau și Vitoșa, și Stara Planina...

Cel puțin așa susținuse Lena, cînd își aleseseră apartamentul în acest nou cartier: să fie cît mai sus cu putință, deasupra tuturor neplăcerilor și grijilor cotidiene, departe de mirosurile antiseptice ale saloanelor de spital. Cînd va ridica mîna, să poată prinde cîte-o stea enormă, strălucitoare. Cînd va întinde palma, să poată aduna în pumn luminile electrice din cîmpie... Deoarece în fiecare dimineață, ea și cu Emil se despărțeau, și toată ziua nu se mai vedeau. Ca medici, aparțineau oamenilor, luptei neîncetate cu moartea...

De aceea, măcar seara să-și aparțină pe de-a-ntregul. Să stea unul lîngă altul pe micuța terasă și să contemple serile calde de vară, cerul înstelat, luminile orașului. Prin vinele lor să curgă toropeala și pacea dulce, departe de vuietul și agitația străzii, să se gîndească numai la ei și la viitorul copiilor lor...

Dar de la o vreme, Emil se găsea în capcana altor gînduri și proiecte. Și în seara asta, ca și în cea precedentă, ca și în multe alte seri dealtfel, stătea pe canapeaua mică din răchită și fuma în tăcere. Și în timp ce fuma, o cută adîncă i se fixa între sprîncene, semnul unei mari indignări și nemulțumiri. În clipele acelea, parcă nici nu observa prezența soției sale. Degetele care țineau țigara tremurau nervos și, deseori, fără să fie nevoie, scuturau scrumul ei imaginar.

Lena nu putea fi de acord pînă la capăt cu gîndurile și proiectele lui. De aceea nu-l compătimea, nu-și exprima amărăciunea și nici nu-i reproșa nimic. În schimb, cu o mîngîiere duioasă a degetelor încerca să netezească această cută a indignării și nemulțumirii: „Ne simțim atît de bine și așa, Emile!“

Își lăsă capul pe umărul lui, îi prinse mîna și începu s-o mîngîie.

— Ne simțim atît de bine și așa, Emile! își repetă ea cu voce tare gîndul. Nu merită să te necăjești.

— Problema are și o latură morală. Se căpătuiesc tot felul de neisprăviți și de nepricepuți, iar eu...

Vroise să plece și el ca specialist într-una din țările africane: Algeria, Tunis, Guineea... Dar directorul spitalului refuzase să-l propună — cel puțin pînă cînd îi vor găsi un înlocuitor. Ba chiar îi răspunsese supărat, că nu are de gînd să se lipsească tocmai de medicii săi cei mai buni! Și după refuzul acesta repetat, visurile lui Emil cu „Mercedes“-ul, valuta străină și îmbrăcămintea occidentală căpătară dintr-o dată și o latură morală...

Lena zîmbi și-i aruncă într-o doară:

— N-ai decît să faci și tu pe nepriceputul, și-atunci chiar ei vor încerca totul să scape de tine.

— Cum pot să...

— Fii nepăsător, pune diagnostice greșite...

— Vorbești prostii!

Cîteodată, Emil nu-și prea măsura cuvintele. Dar îi era drag, îl iubea așa, cu defectele pe care le avea. Cu atît mai mult cu cît nici ea nu era desăvîrșită, și-apoi nici nu poate exista o pereche ideală. Și cum viața zilnică

este „presărată“ cu tot felul de neplăceri și frecușuri, trebuie să dăm dovadă de multă înțelepciune.

Dar aici nu era vorba de obișnuitele neplăceri și frecușuri, nu. Emil căzuse în mrejele unei influențe nesănătoase, care venea de-afară, acum vedea altfel lucrurile, înțelegea altfel viața...

— Mașină putem să ne cumpărăm și aici, Emile ! După un an-doi...

— Vreun „Trabant“ sau „Moskvici“, nu-i așa ?...

În glasul lui Emil răsună sfidarea, chiar disprețul.

Lena era fiică de ilegalist, condamnat la cincisprezece ani de închisoare și lichidat la prima încercare de evadare. Tonul disprețuitor al bărbatului ei o răni adînc. „Cum de s-a putut întîmpla așa ceva ? se gîndi ea nedumerită și deziluzionată. De ce s-a schimbat atît de mult ? Oare pentru asta tatăl meu și-a dat viața, ca acum să visăm numai „Mercedes“-uri ?“

Dar nu ripostă, își plecă doar capul și zise cu un reproș trist :

— Crezi că vom fi mai fericiți dacă vom avea o mașină occidentală și fotolii moi, în loc de scaune obișnuite ?

Emil nu răspunse. Încruntă din sprîncene, privi chiștocul care mai rămăsese din țigara pe care o fumase și cu-n bobîrnac îl trimise peste parapetul terasei. În contact cu aerul, flăcăruia slabă se înteți și o văzură descriind un arc luminos.

— Mai gîndește-te, Emile ! Amîndoi sîntem comuniști...

— Comunism nu înseamnă ascetism. Numai că tu...

Luna se desprinsese de orizont și, întinzînd spre ei degete fine, ușor îngălbenite, le mîngîia fețele lin și parcă îi îmbărbăta : „Liniștiți-vă, liniștiți-vă !“ Strălucirea ei palidă topea tot mai mult întunericul parcului, lăsînd brazii să-și îndrepte vîrfurile ca niște săgeți spre cer.

Lena scăpă un oftat : ce rost mai avea să-l contrazică, putea ea să-l convingă ? Cînd se schimbă sufletul, adevărul se ascunde din fața ochilor...

În locul ei vorbi Emil. Cu ezitări, nesigur :

— Tu... de ce nu te duci la... la colegul acela al tău ? Acum de el depinde totul...

Lena își ridică nemulțumită capul. În adîncul privirii ochilor ei albaștri, pe care-i îndrepta spre bărbatul ei, se citea surpriza și dezaprobarea.

— Cum să mă duc pentru așa ceva, Emile ? E înjositor.

— Da, se înțelege...

— Și nu se cuvine, nu e normal...

— Numai pentru tine nu e normal !

Lena simți cum degetele i se răcesc și își trase mîna din mîinile lui. Apoi își aranjă buclele blonde, care la lumina lunii prinseseră strălucirea aurului, și zise sec :

— Bine, dacă insiști atîta...

Nu se văzuseră de unsprezece ani, de la absolvirea Facultății de medicină. Ca elev și student fusese cam închis din fire și oarecum exagerat de serios. Dacă îi vorbeai, mai întîi te privea sever, cu o ușoară încruntare a sprîncenelor. Dar curînd convorbirea intra în făgașul ei normal, ochii lui căprui începeau să surîdă și să te mîngîie cald și prietenos, însă privirea aceea severă de la început rămînea să-ți apese sufletul.

Tulburarea care o încerca, mai ales că nu știa cum o va primi, împingea pe ultimul plan curiozitatea de a ști cum arată el după toți acești unsprezece ani. Asen Kolev ocupa un post de mare răspundere, și mulți spuneau că ar fi distant, că s-ar fi înfumurat...

Și Lena intră în cabinetul lui spațios tulburată și prost dispusă : dacă și pe ea, în ciuda prieteniei de altădată, o va primi rece, nu și-o va ierta niciodată ! Nu i-o va ierta nici bărbatului ei...

Cînd intră, îl găsi în spatele unui birou imens, cu cîteva telefoane pe el. În prima clipă, îndreptă spre ea o privire rece și puțin obosită. Aceeași față oacheșă, pe

care costumul gri deschis și cămașa albă o scoteau și mai mult în evidență, aceeași expresie severă a ochilor și aceeași statură înaltă, dreaptă, pe care o știa încă de pe băncile școlii și din anii studenției și fruntea aceea înaltă sub părul bogat, iar buzele conturate energic, expresiv...

Nu mai era însă tînărul de odinioară. În fața ei stătea acum un bărbat matur, cu o privire și mai cercetătoare, cu trăsături și mai clare.

Lena păși pe covorul gros spre birou, ascunzîndu-și tulburarea sub un surîs forțat, confecționat. Privirea lui obosită și rece o întorcea stăruitor înapoi spre ușă. Regreta că venise și că va trebui să se umilească, dar era prea tîrziu...

Asen Kolev tresări pe neașteptate, fața lui se lumină toată de bucurie și în aceeași clipă sări vioi de pe scaun.

— Lena ! strigă el cu un neobișnuit entuziasm, venind în întîmpinarea ei cu mîinile întinse. Tu ești, Lena ?

Ea își lăsă mîna în palmele lui cu o ușurare de nedescris.

— Eu sînt, Asene !

— De cînd nu ne-am văzut, Lena ?

O conduse pînă la canapeaua de piele care se afla în fața biroului. Se așeză și el alături, continuînd bucuros și entuziast, de parcă nu și-ar fi putut crede ochilor.

— Dar tu nu te-ai schimbat deloc... Nu, nu că nu te-ai schimbat, dar... Eh, ce mai, te-ai făcut foarte, foarte frumoasă...

— Și tu te-ai schimbat, Asene !

Lena surîse ușor, șăgalnic.

— În ce sens ?

— Ai învățat să faci complimente.

— Oare ?

Ca la un semn, amîndoi izbucniră într-un rîs vesel. Rîdeau cu acea nepăsare din anii de odinioară, cînd erau școlari.

— Am auzit că te-ai căsătorit, că ai devenit mamă...

— De mult sînt mamă, Asene ! Mama a doi copii.

— Băieți ?

— Băieți.

— Cît de mari ?

— De opt și de șase ani...

— Ei bravo !

Asen Kolev rîse din nou.

— Dar tu, Asene ?

— Eu sînt tot singur, Lena ! Așa a fost să fie...

Nu-i era la îndemînă să-l întrebe de ce și cum. Și-apoi și el parcă ar fi vrut să scape de astfel de întrebări, căci deîndată aduse vorba despre anii lor de școală, despre cei ai studenției : îți aduci aminte de aia, îți aduci aminte de ailaltă... La un moment dat tăcu și Lena simți un nod în gît : ce situație stupidă după această întîlnire emoționantă ! Dar Asen Kolev parcă îi ghicise gîndurile. Întrebă încet, îndatoritor :

— Aș fi fericit să-ți fiu de folos cu ceva, Lena !

Începu să-i povestească încurcat, bîlbîindu-se la tot pasul și înroșindu-se de rușine... Asen Kolev o ascultă fără s-o întrerupă și zise și mai încet :

— Ți-a fost greu să te hotărăști, nu-i așa ?

— Foarte greu, Asene ! Și ochii i se umplură de lacrimi.

— Te-ai necăjit degeaba. Bărbatul tău are toate motivele să ceară și el să plece. Și bineînțeles că-l vom trimite, noi căutăm astfel de cadre : serioase în munca lor, să știe limbi străine. Dar în toată povestea asta e ceva care...

Asen Kolev tăcu. Apoi se lăsă pe spătarul canapelei, puse picior peste picior și oftă :

— Știi, sîntem „bombardați“ cu sute, ba chiar cu mii de cereri pentru astfel de deplasări. Și cîți dintre aceștia nu se gîndesc decît la mașini occidentale, la mărfuri și valută străină ! Nicidecum nu se gîndesc ce anume să

ducă în acele țări, ci mai ales ce să aducă de acolo. Și fiecare caută să se lipească de cineva, caută o „pilă“, doar-doar s-o învîrti într-un fel...

Rușinată de-a binelea din cauza bărbatului ei, Lena își apleca tot mai mult capul, căindu-se de pasul pe care-l făcuse. Dar totodată încerca și o bucurie : și el gîndea ca ea, ca și cum îi furase gîndurile, iar cuvintele lui parcă îi spălau sufletul de o pată rușinoasă, de o jignire nemeritată.

— La urma urmelor, n-au decît să aducă, problema nu constă în ce vor cumpăra și ce vor aduce. Dar cînd știu ce anume îi mînă, care-i unicul lor țel... E vorba de o metamorfoză, de o pervertire a sufletului, o mentalitate și o concepție greșită asupra vieții, e vorba, în ultimă instanță, de o influență burgheză nesănătoasă... De fapt, nici nu mai știu cum s-o numesc : pervertire sufletească, descompunere morală... Dar unii, mai ales dintre cei tineri, au mers prea departe cu maimuțăreala asta prostească, cu acest import al modei, al originalității stupide și cu orice preț...

Unul din telefoanele de pe birou sună strident. Asen Kolev se apropie de el, ridică receptorul și zise cu o ușoară ridicare din sprîncene, atît de cunoscută Lenei :

— Sînt ocupat ! Vă rog, mai tîrziu.

Se întoarse la ea și, ca omul care se depărtase de tema convorbirii și abordase probleme care nu interesau pe interlocutorul său, îi zise direct :

— Lena, voi vorbi cu directorul spitalului, vom găsi pînă la urmă pe cineva care să-l înlocuiască pe soțul tău. Spune-i să mă caute peste o săptămînă sau peste vreo zece zile. Cu ocazia asta ne vom cunoaște...

Ea se ridică și-i întinse mîna, într-o învălmășeală ciudată de gînduri și sentimente, pe care nu și le putea explica. Asen Kolev îi reținu mîna prietenește și adăugă, glumind :

— Vreau să cred că bărbatul tău nu se gîndește numai la „Mercedes“, nu-i așa ? Și asta pentru că e soțul tău...

Lena trebui să facă un efort extraordinar pentru a putea schița un zîmbet — ultimele lui cuvinte o copleșiră.

Doi ani mai tîrziu, Emil desfăcea geamantan după geamantan și vorbea cu un amestec de bucurie și surescitare cum călătorise din Guineea pînă în Bulgaria și tot ce văzuse în timpul acestei călătorii. Punea claie peste grămadă pe scaunele din sufragerie ; pantofi, cămăși, combinezoane și înșira ce mai dăduse la mesagerie, în timp ce Lena stătea, străină, lîngă bufetul mic și privea indiferentă tot calabalîcul acela...

Emil despachetă și jucăriile copiilor : maimuțe, negrișori, girafe, albume cu poze colorate. Le împărți și apoi o trase pe nevastă-sa către terasă — să vadă „Mercedes“-ul, pe care-l parcase la intrarea blocului.

Lena își plecă ochii și privi indiferentă la mașina neagră, lucioasă — de la etajul al zecelea, părea mică și neînsemnată, chiar mai neînsemnată decît o jucărie de copil. Și se întoarse în sufragerie, fără să spună un cuvînt.

— Dar tu... pe fața lui Emil, care intrase în urma ei, se întipări uimirea. Nu te bucuri de ea ?

— Nu mă bucur de ea, îi răspunse femeia sec.

— Și... nici de mine nu te bucuri ?

— Nici de tine nu mă bucur.

Emil se opri în fața ei într-o uimire totală : nu știa nici ce să spună nici ce să creadă. Lena îl privi drept în ochi și vorbi calmă...

— Eu nu te mai iubesc, Emile, pentru mine de mult ești un străin. Am așteptat să te întorci, ca să te rog, pentru divorț, să cădem de comun acord și să discutăm despre copii. Bine că sînt la școală. Să discutăm calm, ca niște oameni civilizați.

Din cuvintele spuse dur, din expresia calmă și clară a ochilor ei adînci, de un albastru-închis, Emil înțelese, cuprins de-o spaimă sălbatică, că între ei într-adevăr totul e terminat și că nu mai e loc pentru drame ieftine. În conștiința sa amețită, începură să se deruleze fragmentar ultimele zile și ore dinaintea plecării lui, cîte puțin din conținutul scrisorilor ei în acești doi ani și un amănunt care la început îi scăpase — îl întîmpinase ca pe un om străin, fără pic de emoție și bucurie. Cu o lună înainte de plecare, dintr-odată ea se închisese în sine. Veșnic pe gînduri, devenise neobișnuit de tristă. Cîteodată nici nu-l observa, atît era de absentă, cu privirile pierdute. Dar toate astea, ca și lacrimile vărsate în tăcere, pe care încerca să le ascundă, el le punea pe seama dragostei ei și a durerii pe care o simțea în ajunul plecării lui. Iar scrisorile pe care le primea ca răspuns la ale lui, deveneau cu timpul din ce în ce mai seci și mai scurte : sînt bine, și copiii sînt bine...

O gelozie cumplită îi strînse gîtlejul și zise sugrumat :

— Deci tu... deci tu m-ai înșelat...

— Întîi tu m-ai înșelat, Emile ! Infidelitatea mea e doar o consecință...

Lena vroia să-i spună în ce constă infidelitatea ei și de ce nu-l mai putea iubi, și nici respecta. În clipa următoare însă totul i se păru de prisos, întoarse indiferentă fața de la el și dădu să iasă din sufragerie, dar Emil îi tăie drumul.

— Cine e... Simțea că se sufocă, nu mai putea continua.

Lena îl privi rece, fără teamă și după o scurtă ezitare zise aspru :

— Omul acela, la care tu m-ai trimis...

ORLIN VASILEV

(1904—1977)

Orlin Vasilev (pseudonimul lui Hristo Petkov Vasilev) se naște la 4 decembrie 1904, în comuna Vraniak, județul Vrața.

Urmează cursurile secundare în orașele Biala Slatina și Vrața, apoi cursul de diplomație din cadrul Universității libere din Sofia.

Încă din fragedă tinerețe îl întîlnim, rînd pe rînd, argat, salahor, muncitor într-un atelier de tîmplărie, apoi într-o tipografie, ajutor de fochist ș.a.

În 1919, intră în rîndurile tineretului comunist, iar în 1924, într-ale Partidului Comunist Bulgar. Participă activ la pregătirea răscoalei antifasciste din Septembrie 1923. În anii următori, conduce numeroase grupuri, cercuri și publicații ilegale, fiind cunoscut sub numele conspirativ Marin. Pentru activitatea lui va fi arestat în repetate rînduri. După 9 Septembrie 1944, activează pe tărîm social și obștesc, în redacțiile cîtorva publicații literare, în cinematografie, conduce Radiodifuziunea bulgară și biblioteca „Kiril și Metodiu" din Sofia.

Debutează în anul 1927, în paginile revistei *Vedrina*, condusă de scriitorul clasic bulgar Anton Stra-

șimirov, iar în 1928, îi apare prima culegere de povestiri, intitulată *Zile și nopți*. Un an mai tîrziu, publică *Poteca albă*, primul său roman, închinat ca și ampla nuvelă *Cercul de foc*, apărută patru ani mai tîrziu, Răscoalei antifasciste din 1923.

În continuare, publică mai multe cărți cu profund ecou în epocă. Amintim romanele: *Codrul sălbatic* (1935), *Haiducul nu-și hrănește mama* (1937), *Strahil* (1937). *Dinte pentru dinte* (1944); culegerile de povestiri: *Pîine amară* (1937), *Păcatul* (1938), *Povestiri* (1948), *Povestiri alese* (1952), *Conflicte* (1961), *Povestiri* (1963).

Abordează cu egal succes și eseul, reportajul, piesa de teatru. Amintim piesele: *Ostrovul leproșilor* (1939), *Alarma* (1948), *Iubire* (1952), *Fericire* (1954), *Soarele îngropat* (1968).

În anii 1956—58, apar *Opere*, în 5 tomuri, iar în 1968, într-un volum masiv, dramele mai sus amintite.

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

PĂCATUL

Conferința județeană a învățătorilor se termină tîrziu după-amiază. Abia către asfințitul soarelui am părăsit orașul și m-am îndreptat împreună cu bai Mihal spre sat. Caii traseră o vreme agale căruța pe culmea povîrnită a dealurilor Vesletului, apoi își iuțiră pasul mărunt spre holdele și porumbiștile Cîmpiei Dunării.

Butucii roților scîrțîiau, șinele de fier scrîșneau pe nisipul drumului, căruța hurducănea întruna, scîrțîire și legănare monotonă care mă îmbiau la somn... Străbătusem pesemne cam jumătate de cale, cînd am simțit căruța oprindu-se și glasul căruțașului strigîndu-mi:

— Ce faci, dascăle, dormi?

— Nu! am tresărit eu somnoros. Nu dorm!

— Mi-am zis să facem un mic popas. Sînt niște pajiști frumoase colo pe malul rîului — s-or mai odihni și caii, or să pască nițel, iar noi ne-om dezmorți oasele...

— N-ar fi rău, l-am aprobat.

Bai Mihal trase căruța la marginea drumului și se apucă să deshame caii. M-am dat jos și eu din căruță, mi-am așternut paltonul pe iarbă și m-am întins pe spate. Căruțașul duse caii ceva mai încolo, îi priponi și se înapoie, căutînd din ochi locul unde mă așezasem.

— Aici erai?

— Aici... Șezi și dumneata...

I-am făcut loc pe palton, dar Mihal se întinse direct pe iarbă, își puse mîinile sub cap și rămase o vreme așa, fără să scoată o vorbă. Deasupra noastră cerul își desfășura necuprinsul de un albastru-închis, boltit și împovărat de ciorchinii sclipitori ai stelelor. Totul era cufundat în tăcere: doar porumbii verzi de peste drum foșneau, iar undeva într-un copac țiuia un pui de pasăre. Sosise ceasul măreței tăceri a nopții, cînd omul poate simți goana vertiginoasă a pămîntului prin spațiile fără de hotar, năzuind parcă s-ajungă din urmă caravanele astrale.

— Nu ți-e frică, dascăle? mă întrebă într-o vreme în șoaptă căruțașul.

— De ce să-mi fie frică?

— Așa, să-ți fie frică... răspunse tulburat căruțașul. Că mie, drept să-ți spun, mi-e cam frică.

Mărturisirea țăranului mă făcu să zîmbesc, deși simțeam că tăcerea nopții și cerul aprins trezeau și în mine o neliniște profundă și înăbușită. Mi-am dres glasul și i-am explicat:

— Păi, bai Mihal, fiorul ăsta ți-l dă singurătatea nopții... E o senzație ce-și are izvorul încă în vremurile cînd omul trăia în sălbăticie și nu putea să-și explice cum a fost făcută lumea.

— Nu, nu singurătatea-i pricina, se-mpotrivi Mihal. Ci altceva, altceva... Cîte nopți din astea n-am petrecut la viața mea, stînd cu caii la păscut. Mă uit la stele cum tremură neîncetat și mă ia cu frică. Da, îmi zic, nu se poate să nu fie pe undeva pe acolo *cineva* să nu țină seama de toate faptele noastre. Aici, jos, omul poate să facă tot ce poftește, dar o să vină ziua cînd Cel-de-Sus o să-i spună : „Ia vino, tu, Mihal ! Te-așează uite aici, în fața mea, și dă-mi socoteală !"

— Ei și, mare lucru ? O să-i dai socoteală, și gata ! am intervenit eu, bucuros că pot desluși nemijlocit cum tulburarea provocată de măreția incomensurabilă a naturii poate zămisli în sufletele primitive imaginea unei *ființe*, care, deși cu mult mai puternică, seamănă totuși cu a noastră și aplică la scara întregului univers măsurile noastre de bine și rău.

— Dumitale ce-ți pasă, ți-o veni ușor... spuse și mai abătut Mihal. Dar aș vrea să te văd cum ai da socoteală dacă ai fi ucis și dumneata, ca mine, un om !

— Cum, cum ? mă ridicai înfiorat în capul oaselor. Ce tot spui ? Ai ucis într-adevăr ? Pe cine ?

— Pe cine ?... Un om ! Un om tînăr și sănătos !... Un tată !

— Ce glumă e asta ?!

— Asta nu-i glumă.

Mihal scoase o țigară și o aprinse cu chibritul adăpostit în podul palmei. Flacăra îi lumină pentru cîteva clipe fața mare și blîndă, apoi se stinse în găvanele adînci ale ochilor.

— N-avea teamă, așează-te la loc... spuse Mihal aruncînd bățul de chibrit. Pentru o crimă ca asta nu se află judecată. Omul se judecă singur... I-am făcut parastas, am dus daruri la mînăstiri, am oploșit un orfan de pe drumuri, dar tot degeaba ! Nu pot să uit ! Ziua, treacă-meargă, dar noaptea, cum închid ochii, cum mi-apare în

fața, și nu dispare nici dacă-i deschid. Uneori îl văd și în vis... Fug după el, și cînd îl ajung din urmă, cade iar în genunchi, își ridică mîinile a rugăciune și începe să strige : „*Enfant !... Enfant !...*" Înseamnă că mă mustră cugetul ! Și cînd te gîndești de unde mi s-a tras ! De la o nimica toată ! Căruțașul se însufleți și se așternu la povestit : s-a întîmplat demult, pe vremea războiului. Într-o bună zi, i-am pîndit pe doi franțuji. Am pus mîna pe ei în timp ce își duceau mîncarea cu gamelele și i-am dus sub escortă spre pozițiile noastre. În drum, se tot uitau cu înțeles unul la altul și, la un moment dat, sau năpustit asupra mea. N-au putut să mă biruie, că erau fără arme, dar m-am văzut silit să mă descotorosesc de raniță. Posturile lor au simțit ceva și au început să tragă, așa că nu mai mă puteam întoarce s-o iau. S-a dus ranița și tot ce aveam în ea de acasă...

Mihal se oprea din timp în timp, trăgea din țigare și se cufunda pentru cîteva clipe în amintirile sale, iar eu stăteam și-l așteptam tăcut. Stăteam întins, scrutînd adîncul infinit al cerului înstelat și-l ascultam vorbind despre sumbrele meandre ale sufletului său.

— Comandanții nu mi-au zis nimic de raniță. Ba m-au și decorat pentru cei doi franțuji. Dar ce fel de soldat e ăla care nu are raniță ? Ajunsesem de rîsul curcilor. Inamici poți să capturezi, dar nu ești în stare să-ți faci rost de o raniță !.... Mă făcusem de ocară ! Dintr-o cămașă pestriță îmi cususem o traistă și o purtam în loc de raniță. Aveam în companie pe unul care abia aștepta un prilej ca să-și bată joc de cineva. Mi-a găsit și mie o poreclă : Cocostîrcul !... Ce să-i faci, atîta îl ducea capul, dar pe mine treaba asta mă scoase din pepeni. Da, de la ranița aia mi s-a tras totul... Căruțașul își aprinse o nouă țigară, trase cu sete din ea și mă întrebă, înecîndu-se cu fumul : Ai fost pesemne și dumneata militar, nu-i așa ? Da, dar ești tînăr ! Nu știi ce înseamnă

acele clipe de așteptare dinaintea atacului. Așteptarea asta e mai îngrozitoare chiar decît atacul însuși. Stăteam în adăposturi, iar afară bubuia canonada. Totul se zguduia. Ca să nu mă mai gîndesc la atac, m-am apucat să citesc din nou ultima scrisoare de acasă. Îmi scriau că am un nepot. Eram însă neliniștit, deoarece fiul meu fusese chemat și el sub arme. Se putea întîmpla ca în ziua aia, micuțul să rămînă singurul nostru urmaș, al amîndorura. Cum stăteam așa, dus pe gînduri și cătrănit, soldatul care îmi scornise porecla dete cu ochii de mine și începu să facă haz pe seama mea : „Ia uitați-vă la Mihal cum îi atîrnă pliscul, parcă-ar fi un cocostîrc pe baltă !" Soldații rîseră și ei, mai mult ca să-și facă ceva curaj, fiindcă se zguduia al dracului pămîntul sub noi, și grinzile de deasupra capetelor noastre trosneau întruna. Căpitanul cătă și el cu ochii spre mine și zise la rîndul lui, ca să-i înveselească pe băieți : „Cum e, bai Mihale ? Tot nu ți-ai făcut rost de raniță ?" Parcă se înțeleseseră cu toții să mă scoată din sărite cu blestemata aia de raniță. M-am înfuriat și era cît pe-aci să-i zic una căpitanului, cînd postul de observație dădu alarma, și noi am sărit toți în picioare ca arși. Cu zor-nevoie am reușit să ne strecurăm din adăpost, atît de multe grenade aveam atîrnate la brîu... Și se porni o bătălie nemaivăzută. Focul artileriei se mută în altă parte, în schimb asupra noastră se năpustiră ceilalți dușmani : negri, galbeni, albi — adunați din toate colțurile lumii. Să te ferească Dumnezeu să te întîlnești noaptea cu ei ! I-am împuținat noi, deși bombele lor continuau în răstimpuri să cadă în tranșee. Am trecut apoi la contraatac. Cum s-a întîmplat, nu mai știu, dar i-am silit să se retragă. Și i-am fugărit cît ne-au ținut puterile... Atunci s-a întîmplat. Mă oprisem în loc și îmi ștergeam cu mîneca sudoarea de pe frunte. Deodată, dintr-un tufiș se ivi un franțuz, șovăi o clipă, după care o luă din nou la goană. M-am uitat la el — șchiopăta.

Fusese pesemne lovit, ori își scrîntise piciorul. Eram atît de istovit, încît cred că l-aș fi lăsat în pace, dacă n-aș fi zărit ranița galbenă din spinarea lui. Ochii îmi scăpărară. Am prins parcă din nou puteri. M-am repezit după el, prin gropi, peste cadavre — nu vedeam nimic înaintea mea decît pielea galbenă a raniței. El mă simți, și-ntoarse capul să mă vadă, dar se împiedică și căzu cît era de lung. Dădu să se ridice, însă eu mă și aflam deasupra lui. „Ranița !" îi strigai eu, învîrtind patul puștii spre creștetul său. Omul ridică mîinile și strigă : „*Enfant !... Enfant !...*" Am aflat mai pe urmă că vorba asta înseamnă „copil" pe limba lor... De pe buza de jos îi picura sînge. După ce strigă cuvîntul acela, dădu, nenorocitul de el, să-și vîre mîna sub tunică. Am crezut că vrea să scoată pistolul și l-am izbit din răsputeri cu patul puștii. N-a scos nici măcar un geamăt. Doar ochii i s-au deschis larg, și mîna-i alunecă de sub tunică. Strîngea în ea o fotografie. Cercă s-o ridice și s-o privească, dar puterile nu-l mai ajutară — trupul începu să-i tremure și în clipa următoare își dădu sufletul. Am aruncat pușca, am îngenunchiat, l-am zgîlțîit — zadarnic ! I-am tras pleoapele peste ochi, dar, cine știe de ce, un ochi i se deschidea din nou. I-am tras pleoapa la loc, dar ochiul se deschise iarăși, privindu-mă țintă. I-am smuls fotografia din mînă și i-am potrivit-o înaintea ochiului, s-o vadă, dar ochiul se acoperise de sînge... Abia atunci am văzut fotografia. Era a unui copilaș, copilașul lui... O fetiță mititică, îmbrăcată într-o rochiță albă. Se cățărase pe un scaun cu spătarul curbat. Rîdea și își întindea mînuțele spre mine. Pe fruntea ei micuță se lipise o picătură de sînge. Mi-am întors fața — nu mai eram în stare să o privesc. Mi-am amintit de nepotul meu...

Mihal dădu neputincios din mînă și tăcu.

Cerul își desfășura steagul înstelat deasupra capetelor noastre, iar porumbii rosteau în șoaptă povestea pămîntului. Eu însă nu vedeam nimic, nu auzeam nimic. Stă-

team crispat, îngrozit, zdrobit de cumplita istorisire. Gîndul la raniță îmi mistuia creierul, mă sugruma, dar nu îndrăzneam să-l întreb... Te pomenești c-o luase !? Că omul acesta din popor, cuminte și modest, a fost capabil să jefuiască într-adevăr cadavrul mortului, pe care îl plînge de atîta amar de vreme !? Dar căruțașul nu așteptă să-l întreb, recunoscu singur, de parcă ar fi fost vorba de cel mai obișnuit lucru :

— Ranița era bună, mai bună decît a mea... Avea în ea o mulțime de lucruri, dar de cel mai mare folos mi-au fost cele două flanele de lînă... Le-am purtat tot războiul !

— Cum de ai putut, cum de ai putut să faci una ca asta ?! am început eu să mă tîngui, apucîndu-mă cu mîinile de cap.

Eram prea tînăr și nu știam încă pînă la ce grad de absurdă abrutizare poate să ajungă un om în acea lume lacomă a proprietății.

— Cum de am putut ? se răsti Mihal. Așa-i războiul !... Crud !... Nu știe ce-i mila !... Doar de asta ți-am spus că m-apucă spaima, iar dumitale îți venea a rîde !...

L-am auzit apoi cum se ridică și se îndreaptă spre cai. După puțin timp, căruța își reluă scîrțîitul ei pe drumul ce se contura alb pe fondul întunecat al porumbiștii. Tot restul drumului l-am străbătut în tăcere. Abia cînd am început să coborîm panta care dă spre Dunăre, și soarele străluci în fața noastră, Mihal aduse din nou vorba despre povestea din timpul nopții :

— Am uitat să-ți spun, se întoarse el spre mine. Ăla de-i plăcea să-și bată joc de oameni, iar mie îmi zicea cocostîrc, a fost ucis în același atac... Mult sînge rău mi-a făcut, blestematul !...

ILIA VOLEN
(1905)

Sînt peste cinci decenii de cînd își făcea apariția pe arena literaturii bulgare un nume nou — Ilia Volen (pseudonimul lui Marin Hristov Stamenov). Scria versuri și i se prezicea o mare carieră poetică, dar poetul se face simțit doar în primul său volum de povestiri — *Pîrloage negre* (1926). În următoarele volume, Volen se dovedește un prozator viguros, o conștiință vie a timpului său, un subtil observator al vieții.

S-a născut la 13 octombrie 1905, în comuna Aglen, județul Loveci. Absolvent al Seminarului teologic din Sofia și al Facultății de filologie. Lucrează mai mulți ani ca funcționar și bibliotecar al Teatrului Național din Sofia. După revoluția socialistă din 1944, îl întîlnim ca redactor la cîteva publicații literare și la Editura „Bălgarski pisatel" a Uniunii Scriitorilor bulgari.

Continuator al tradițiilor realiste și discipol al unor clasici ca Elin Pelin, Anton Strașimirov și Iordan Iovkov, în nuvelele și povestirile sale — *Căpițe* (1931), *Oamenii lui Dumnezeu* (1937), *Suflete sălbatice* (1945) ș.a. —, dezvăluie conflictele și contradicțiile so-

ciale, se apropie cu înțelegere de cei umiliți și oropsiți.

În anii următori mai publică, printre altele, volumele : *Între două lumi* (povestiri — 1958), *Povestiri alese* (1959), *Visul lui Zlatan* (povestiri — 1960), *Iov* (1964), *Opere alese* în două tomuri (1965), *Satul pe timp de război* (povestiri — 1967) și altele.

A scris de asemeni mai multe cărți pentru copii, eseuri, aforisme și cîteva piese de teatru.

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

PUTERE

Radka era mezină în casa lui bai Mircio și a lelii Dobrii. Cînd o priveau cum crește de frumoasă și de drăcoasă, deseori femeile glumeau cu soră-sa mai mare :

— Mărită-te faaa, Stoino ! Mărită-te, pînă n-au apucat flăcăii să se uite la Radka asta, că dacă se ridică bine, ți-o ia-nainte ! Umblați toată ziulica amîndouă peste tot, da' tu ai face mai bine să nu prea umbli cu ea. Asta te duce, fa !

Cînd auzea și Radka vorbele astea, se făcea roșie ca racul, privea la femeia aceea chiorîș și scotea limba la ea.

Lelea Dobra și bai Mircio mai avuseseră și-un băiat, dar își lăsase sărmanul oasele undeva pe cîmpul de luptă, iar în iarna care urmă, după ce o dădură și pe Stoiana la casa ei, bătrînii rămaseră numai cu Radka. Aveau, ce-i drept, și-un nepoțel rămas de la feciorul cel mort în război, a cărui mamă se măritase după o scurtă văduvie, dar era așa de mititel, că bunicii nu socoteau că mai e un om în casă.

Radka semăna cu maică-sa ca două picături de apă. Înaltă și subțire, cum fusese și maică-sa, Radka avea

o față rumenă, veșnic înflăcărată de ceva, iar dinții ei albi erau mărunți-mărunți ca niște mărgele albe. Și la ochi semăna cu maică-sa : negri și umezi, scăpărau fulgere scurte și neliniștite, iar cînd începu să se gîndească la mîngîierile flăcăilor, privirile ei se învăluiră în ceață.

Dar și lelea Dobra, din trei copii cît îi dăduse Dumnezeu, cel mai mult pe Radka o iubea. Spre ea era îndreptată toată dragostea ei de mamă și-o îngrijea ca pe-o floare-n glastră. Și cu toate că erau săraci lipiți pămîntului, cînd Radka se săltă binișor, maică-sa hotărî ca în săptămîna mare s-o pregătească precum se cuvine. Bai Mircio era un om moale de felul lui, bun la suflet ca pîinea caldă ; făcu ce făcu și-și vîndu pînă la urmă cizmele lui frumoase, pe care le păstra de pe vremea războiului, iar femeile munciră la dezgropatul viei ciorbagiului Vălcio, și cu ce agonisiră făcură așa cum hotărîse lelea Dobra. În ziua de Paști, se apucă să-și pieptene și să-și gătească fata. O gătea ce-o gătea, apoi o lăsa și se da la distanță s-o privească... Și ochii ei rîdeau mulțumiți, apoi și-i făcea mici și-o urmărea cum se sucește ba-ntr-o parte, ba într-alta. După ce socoti că e bine gătită, o trimise să se privească în oglindă. Radka își aruncă ochii și, cînd se văzu cît e de frumoasă, întoarse capul în altă parte, îmbujorată de rușine. Lelea Dobra o bătu ușor cu palma peste obrazul ca mărul domnesc și zise :

— Ești frumoasă, ca o zînă, maică ! Rămase puțin pe gînduri, apoi oftă ușor și adăugă : Vezi, să-i înnebunești și tu pe flăcăi, ca maică-ta, odată !...

Și lelea Dobra iar căzu pe gînduri, iar oftă și iar rîse scurt, iritat. Doar atîta făcu, rîse și nu mai zise nimic.

Cînd veniră suratele fetei s-o ia la horă, maică-sa le însoți pînă la portiță aranjîndu-i ba ici, ba colo hainele pe ea și, cînd fetele porniră pe drum, la vale, ea rămase acolo în fața portiței, urmărind din ochi cum își leagănă

Radka trupul ca trestia, iar părul parcă îi mîngîie mijlocul mlădios. Lelea Dobra rîse cum avea obiceiul și strigă în urma fetelor :

— Hai, că vin și eu ! Și intră repede în casă să se dichisească.

Cum ajunseră la horă, Radka nu-și mai găsi astîmpărul : alerga de la un grup la altul, vorbea cu toată lumea, rîdea mereu și privea în sus, de parc-ar fi numărat stelele de pe cer. Frumusețea fetei sărea în ochi. Femeile de pe margine o priveau cu invidie, își dădeau coate și se întrebau :

— Aaaa, da asta a cui o mai fi ? Ferice de mă-sa, care-a făcut-o !

— Ei, e a mică-a Dobrei, fa ! Dobra lui Mircio, de !

— Ei, taci ! Cînd mai crescu și asta așa de iute, bat-o Dumnezeu s-o bată, că pînă mai ieri se juca în praful uliței ?!

Baba Raina clătină din cap, parcă mestecîndu-și vorbele :

— Aoleu maică, parcă Dumnezeu a stat numai de ea ! Da' cînd dă el o frumusețe ca asta... nu-i a bună, ascultați la mine !

Iar bărbații nu făceau altceva decît să se privească tăcuți și să ridice din sprîncene.

De cînd se făcuse Radka mare, toată noaptea lătra cîinele, fiindcă pe lîngă casa lor se auzeau mereu șoapte și zgomot de pași.

Și în zilele de sărbătoare, și în zilele de lucru Radka, tot primenită umbla și vorbea cu cei mai buni flăcăi din sat. Iar cînd se sătura de unul, îi întorcea spatele și găsea altul. Băieții umblau după Radka cu limba scoasă și se încăierau noapte de noapte pe lîngă gardul ei. Într-o dimineață, bai Mircio observă că peste noapte îi dispăruse portița de la drum, iar într-o vară îi smulseră din rădăcină toți pepenii din bostănărie.

În timp ce alte fete căutau să se strîngă cît mai multe laolaltă pe la șezători, Radka stătea de obicei singură acasă, sau își lua pe lîngă ea cîte-un copil din vecini. Dar cum intra flăcăul pe care-l aștepta, se întorcea spre copil și-i zicea :

— Hai, scoal' să te ducă tățica acasă, că s-a făcut tîrziu și-o să mă certe maică-ta !

Și cum scăpa de copil, se-ntorcea-ndărăt, punea la ușă un fus rupt în chip de zăvor și, privindu-și ștrengărește ibovnicul, se așeza lîngă el.

A doua zi le explica suratelor sale :

— Ce să fac, fa ?! Nici nu mă gîndeam să stau aseară ! Ziceam să-mi termin caerul de tors și să mă culc, dar dacă a venit ăla, ce era să fac ?! Nu-l știți cum e ? Nu se dă dus...

Iar dacă era în șezătoare cu alte fete și mai erau și femei bătrîne acolo, trecea cît trecea și, după un timp, numai ce-o auzeai că se întorcea rîzînd spre femei și le lua la zor :

— Dar mai duceți-vă și pe acasă, fa, lelițelor ! Tot timpul : „gîr-gîr-gîr-gîr-gîr-gîr !" Ho, prea multă trăncăneală ! Mai duceți-vă și mai stați și pe lîngă bărbații voștri !... Că din pricina voastră nu poate omul să-i mai șoptească ceva iubitului la ureche !

Femeile chicoteau, dar își strîngeau lucrul, și una cîte una plecau, aruncîndu-i, chipurile în glumă :

— Uu-uh, Radko, Radko ! Parcă din cauza noastră nu poți tu să-ți trăiești viața, ai ? D-aia fugi mereu de noi ?

Dar toate merg pînă la un timp. Fetele de vîrsta Radkăi începură să se mărite. Se însurară și ibovnicii ei și nici unul nu se gîndi să-i trimită pețitori. Fiecare căuta ori o fată bogată, ori una frumoasă și la locul ei. Și cînd vecinii îi ziseră unuia mai sărăcuț s-o ceară de nevastă, el le răspunse :

— Păi, sigur ! Cînd am vrut eu s-o iau, nu-i ajungeai cu prăjina la nas... Parcă nici nu mă vedea, ș-acu, după

ce i-a înşirat pe toţi, s-o iau eu, ai? Ba să-şi mai pună pofta-n cui! Măcar de-ar avea şi ea ceva pe lîngă casă, mai treacă-meargă, dar aşa cum e acum, drum bun şi cale bătută...

Îi mai trimise vorbă un flăcău, care n-avea sărmanul nici după ce bea apă, dar de data asta nu-l vru ea. „Poat' să fie şi ţigan, dar să nu fie din satul nostru, ca să nu ştie nimeni cine e!" le spunea alor ei.

Trecu cît trecu şi, într-o iarnă, veniră şi la Radka peţitori dintr-un sat vecin. Se vedea că erau oameni mai înstăriţi, după haine, după darurile pe care le aduseră şi chiar după felul cum dădeau vorba. Şi-aveau şi-un singur copil, pe-acesta, pe care-l aduseseră să-l însoare şi, după cum spuneau ei, era şi fată şi băiat în casă. Bătrînii păreau cumsecade, ce-i drept, dar flăcăul nu era ca toţi flăcăii: avea ochi cam saşii şi parcă goliţi de privire, buzele groase şi răsfrînte şi tăcea tot timpul. Numai cînd veni vorba de oi, se însufleţi, îi privi pe rînd pe tat-su şi pe unchiu-său şi începu să-şi laude turma. Şi cînd se porni să vorbească, începură să-i curgă bale pe la colţurile gurii.

Unchi-său îi făcu semn cu genunchiul:

— Lasă oile, mă Kalcio! Noi am venit acu' aici să-ţi căutăm mieluşea! şi rîse forţat.

Mama băiatului se grăbi să adauge şi ea:

— Ne-a dat Dumnezeu de toate: şi oi, şi vite, şi avere, şi bani; o să avem grijă de fată ca de ochii din cap. Numai să vii, fata mea, se-ntoarse ea spre Radka, o să fii ca o floare-ntr-o grădină! Pot să-ţi pun la gîtul tău alb chiar din seara asta o salbă de galbeni... Iar Kalcio, uită-te la el, e băiat voinic, se întoarse ea spre fiu-său. Două ca tine ar putea să ţină!...

Băiatul, auzind ultimele cuvinte ale mamei sale, se făcu roşu ca sfecla, rîse prosteşte şi-şi încovoie spinarea uriaşă.

Lelea Dobra, care zgîria pămîntul c-un beţişor, se opri, îşi privi bărbatul, apoi se întoarse către peţitori şi zise:

— Ehe, pentru haine frumoase şi pentru avere îşi dă şi sufletul Radka! Dac-o trage inima, să meargă, eu nu mă-mpotrivesc.

Radka — de parcă atîta ar fi aşteptat — se ridică, luă plosca de jos şi, cu ea în mînă, merse şi sărută mai întîi mîna tatălui, pe-a mamei, apoi mîna soacrei şi izbucni în plîns. Vărsa lacrimi cu nemiluita, că de mila ei izbucni şi mama în plîns.

Duminică dimineaţa, în sat se auziră pocnind puştile, şi pînă să-şi vină oamenii în fire, curtea Radkăi se umplu de flăcăi călări pe cai în spume, împodobiţi cu ştergare. Flăcăii trăgeau cu puştile de-a călare şi se luau la întrecere, chiuind vesel.

Caii muşcau nervos zăbala, se încordau pe picioare şi mergeau d-a-ndăratelea prin toată curtea. Spre casa Radkăi se scurgea mulţime de norod. Ea ieşi în curte, tulburată, zîmbitoare şi îmbujorată de sfială. Şi cum era ameţită şi îmbrăcată în alb, parcă răsărise ca o floare uriaşă din troianul de zăpadă. Toţi o priveau şi se minunau. Lîngă ea stătea mătuşă-sa, cu o mulţime de ştergare în mînă, şi-o împingea uşor de la spate. Radka îşi opri ochii asupra mulţimii, îşi plimbă privirile pe chipurile flăcăilor, care rămăseseră cu gurile căscate la atîta frumuseţe, uitînd şi de cai şi de tot. Prinzîndu-şi cu-o mînă voalul de mireasă, şi cu cealaltă întinsă uşor înainte, de parcă le arăta pe unde îşi va purta paşii, porni prin zăpada bătătorită, mlădiindu-şi trupul subţire, şi legă de căpăstrul fiecărui cal cîte-un ştergar; pupă mîinile vorniceilor călări, spunîndu-le cîte-o vorbă de duh, zîmbind ca o crăiasă şi săgetîndu-i cu privirile ei arzătoare. Flăcăii întoarseră caii şi începură să bată fără milă cu călcîiele în burţile aburinde, pornind în goană turbată

înapoi, să întîmpine mirele. Strigătele lor erau mai puternice, împușcăturile mai dese.

Nu trecu mult, și pe drumul cu zăpadă bătătorită se înșiră, îndreptîndu-se către sat, un convoi lung de sănii, cai și oameni. În față, veneau în galop vorniceii călări pe caii lor împodobiți cu ștergare înflorate, care împreună cu ceilalți nuntași aveau s-o ducă pe mireasă de la casa părintească. La marginea satului se grămădise mulțimea, așteptînd să treacă nunta.

Și Radka se duse în ziua aceea de iarnă la casa bărbatului ei din Jiten. La început a fost așa cum zicea soacra ei, ca o floare, dar una răsădită. Însă încet-încet se obișnui și începu să prindă rădăcini. Și cu cît se obișnuia mai mult, cu atît înțelegea mai bine cît de amarnic fusese înșelată : Kalcio era un prostănac. Cînd se desprimăvără, el își luă bîta pe umăr și-o porni cu oile la stînă, iar ea rămase singură-singurică în odăița de deasupra hambarului. Sîmbăta viitoare bătrînii o trimiseră cu pîine la stînă, iar a doua zi dimineața Radka se întoarse, ca și cum nici nu fusese la bărbatul ei. Într-o zi de lucru, coborî veselă din odăiță, iar în urma ei coborî și Kalcio. Bătrînii rămaseră trăsniți și se bucurară nevoie mare. Moș Neiko, socrul, le zise să-l lase pe el să se ducă la oi, și fiu-său să mai rămînă pe-acasă, dar Kalcio nici nu-l lăsă să-și termine vorba și, luîndu-și bîta la spinare, se îndreptă grăbit spre stînă.

Și iarăși nu se mai întoarse zile și săptămîni la rînd în sat. Doar cînd și cînd, numai ce-l vedeai că vine de la stînă ca o vijelie, voinic, tăcut și încruntat...

Porumbul s-a săltat binișor din brazdă și oamenii au ieșit la sapă. Radka, văzîndu-i pe tinerii căsătoriți cum merg împreună la muncă, iar ea iese numai cu socrii, îi venea să intre în pămînt de rușine. Moș Neiko vedea toate astea și înțelegea, ca unul care știa cum e rînduiala firii și, într-o seară, o porni hotărît către stînă să-i mai

țină locul lui Kalcio. Flăcăul veni, și-a doua zi porni la cîmp cu ai lui. Oamenii, văzîndu-l cu sapa și cu bota în spinare, îl luau în rîs, iar Radka se roșise pînă-n vîrful urechilor de rușine.

Cînd ajunseră la cîmp, Kalcio înjugă vacile ca să afîneze pămîntul. Nu știu ce făcu și ce drese, dar cînd să pornească, jugul căzu de pe gîtul uneia din vaci, fiindcă uitase să-i pună resteiul. Îi veni maică-sa în ajutor, și după ce-l văzu depărtîndu-se, plecă și puse mîna pe sapă. Dar dobitoacele n-o ținură oblu și abia trase o brazdă, că una din vaci se răni. Și pînă-n seară săpară la țelina aia. Kalcio abia prididea să țină rîndul în fața mamei sale, cu toate că Radka „lua“ mereu din cuiburile lui. Se tot învîrtea în jurul cîte unui fir de porumb, îi rupea foile, făcea mușuroaiele ca vai de lume și tot ce săpa călca în picioare ca un tăvălug, și locul în urma lui parcă era bătut de grindină !

Seara, soacra plecă la stînă să-i ducă o păpușă de tutun lui moș Neiko, iar a doua zi dimineață se întoarseră amîndoi în sat. Cum intră în curte, moș Neiko îi spuse lui Kalcio :

— Du-te tu, băiete, cu oile, că pe mine nu mă mai țin picioarele să alerg după ele. Jivine afurisite ! O clipă nu stau locului. O țin tot într-o goană, de pe o coastă pe alta. Mie mi-e mult mai ușor la cîmp... O adevărată pacoste oile astea, ascultă ce-ți spun eu, Radke ! Să te ferească Dumnezeu de-o astfel de pricopseală ! mai spuse moș Neiko cu lehamite.

Și Kalcio se duse din nou la stînă.

Radka se gătea tot ca înainte și găsea întotdeauna vreme să se spele și să se primenească. Cînd se ducea la cîmp, parcă se ducea la nuntă, așa stăluceau de curate hainele pe ea și salbele cu galbeni de la gîtul ei alb. Dar cum ajungea la cîmp, îmbrăca niște haine mai ponosite, își acoperea fața cu basmaua și-abia atunci

se apuca de muncă. Soacră-sa o privea în albul ochilor și-i spunea, chipurile în glumă :

— Ce te ferești atîta de soare, fa ? Bărbatu-tău te place și așa ! și glasul îi tremura de răutate.

În cîteva rînduri, a încercat să-i ascundă basmalele, dar Radka era gata să-ntoarcă pămîntul pe dos, ca să dea de ele. Altădată, cum se pregătea să se laie, ori să-și spele rufele, făcea ce făcea și-i găsea ceva de lucru. Radka termina repede și iar se apuca de-ale ei.

Dar lucrul pe cîmp se termină, și femeile rămaseră o vreme pe lîngă casă. După ce-și isprăvea treburile și deretica prin casă, Radkăi îi plăcea să se așeze în fața odăiței și să coasă ceva. Și cum se așeza ea acolo, din casa alăturată ba ieșea, ba intra vecinul lor Kosio, făcîndu-și mereu de lucru prin curte. Radka îi arunca o privire scurtă, zîmbea, apoi își apleca fața spre lucrul de mînă. Dar mîinile i se opreau, cînd simțea cum îi trece prin trup un fior dulce și atunci zîmbea din nou, privind pe furiș în curtea vecină.

Kosio începu să vină mai des pe la moș Neiko, găsindu-și mereu cîte ceva de lucru, și așa se obișnui cu Radka. Într-o dimineață, veni să ceară căruța, ca să care fînul împreună cu nevastă-sa și cu taică-său. Moș Neiko i-o dete, și Radka ieși în urma lui Kosio, ca s-o strîngă și să-i ungă roțile. Bărbatul încheia căruța în mijlocul curții, iar Radka îi aduse o loitră din saivan, gîfîind sub povara greutății. După ce-o lăsă jos, își scutură mîinile de praf și de pînza de păianjen, ridicîndu-și ochii spre Kosio, îi zîmbi și începu să-și scuture praful de pe piept. Cînd îl privi a doua oară, bărbatul se fîstîci și puse loitra pe dos. Femeia rîse plin și umerii ei frumoși și rotunzi se scuturară ademenitor, iar pieptul îi săltă neliniștit. Kosio se făcuse alb ca varul la față. Femeia îl privi cu șiretenie și-i făcu cu ochiul :

— Ia spune, mă Kosio, e vorba să aveți curînd un copil, ai ? Fiindcă mă uit la... și se vede bine că...

— Păi, se cam apropie timpul... Să vedem atunci ! Dar tu, cu Kalcio, cum ?...

Radka oftă :

— Mă perpelesc, mă Kosio, ca pe jăratec, cînd văd cum trăiesc nevestele tinere cu bărbații lor ! Mă perpelesc ca-n frigare, mă, ca-n frigare, nu alta. Credeam c-o să am și eu un bărbat ca lumea, și cînd colo...

— Păi, el... Kalcio...

— Toată noaptea mă chinui singură-singurică, între patru pereți, și iar îl săgetă pe Kosio cu-o privire de foc și arătă cu înțeles spre odăița ei : Acolo... singură cuc.

Radka își trase cozile bogate pe piept, își plecă ochii în pămînt și, ca să facă ceva, începu să le împletească nervos. El se uită pe furiș cînd la gîtul ei alb și frumos, cînd la nurii ei plini de ispită. Simțind privirea lacomă a bărbatului, își aplecă ușor capul și trase cu coada ochiului la el. În colțul gurii îi apăru un zîmbet viclean. Bărbatul tresări :

— Ce păr lung ai, Radke ! Îți înnădești cozile ?

— Cum o să le înnădesc mă ? Așa cresc ele. Tot mai cresc. Mama zice că nu-i a bună ! Ia uită-te pînă unde-mi ajung !

Și își aruncă bruse cozile pe spate, le prinse de capete și le băgă sub cingătoarea mijlocului ei subțire, privindu-l peste umăr pe Kosio și slobozind un rîs ca un gîlgîit ușor de ațîțare. Ochii îi căpătaseră o privire păgînă, fața i se îmbujorase, iar nările îi fremătau neliniștite.

În clipa aceea soacra strigă din casă :

— Radke, ce tot zăbovești atîta acolo ?! Lasă-l pe Kosio, că el are destulă vreme, pe cînd noi...

Spre miezul nopții, cîinele lui moș Neiko lătră neliniștit. Cînd ieși moșneagul afară, să vadă ce e, se liniști, dar cum îl văzu pe stăpînu-său, dădu din coadă și lătră

scurt spre hambar. Moş Neiko tuşi tare, tăcu, se gîndi un pic, apoi se întoarse în casă.

A doua zi cîinele lipsea din curte. Soacra băgă de seamă şi la prînz îl strigă să-i arunce o bucată de pîine. Şi cum dulăul nu se arătă de nicăieri, intră înapoi în casă. Dar cîinele nu apăru nici seara şi nici a doua zi, şi atunci ea îi spuse lui moş Neiko. El le puse să răscolească toată curtea şi toată grădina, să vadă dacă nu cumva îl găsesc mort pe undeva. Tot căutînd pe lîngă gard, moş Neiko ajunse la pîrleazul care dădea spre Kosio. Cînd îşi zări vecinul trebăluind prin curte, desprinse o aşchie din gard şi, rupînd-o cu dinţii, zise :

— Măi, Kosio, nu cumva a fost cîinele nostru pe la voi, mă ?... A dispărut din seara aia şi dus a fost ! Parc-a intrat în pămînt !

— Dacă-i plăcea să umble prin curţile oamenilor, i-o fi dat cineva cu ceva-n cap şi i-o fi făcut de petrecanie, moş Neiko !

Moşneagul trecu de pîrleaz şi, tot cercetînd pe lîngă gard, îi vorbi lui Kosio cu glas mai coborît :

— Mă, în noaptea aia Radka a ieşit afară şi el n-a recunoscut-o în întuneric şi a lătrat-o, şi de-atunci... a dispărut. Auzi tu ? De atunci...

Nu trecu mult şi se zvoni prin sat că vecinul lui moş Neiko se duce noaptea la Radka şi, din gură în gură, vorbele ajunseră şi la urechile soacrei. Cum află una ca asta, ea începu să-l piseze la cap pe moşneag să-i pîndească, într-o noapte, şi dacă-i prinde, acolo, pe loc să-i ucidă pe amîndoi, dar el îi răspundea :

— Eh, femeie, femeie ! Ai îmbătrînit şi tot nu ţi-a mai venit mintea la cap ! Ai uitat că l-am însurat ca măcar să avem copii de pe urma lui ? Uite, doarme de-atîta vreme cu ea şi nici un semn ! Numai un copil o mai poate lega de noi. Şi-apoi, e şi tinereţea. Şi Kalcio nici nu se uită la ea.

Bătrîna sărea ca arsă :

— Uite ce e, bărbate, pîn' acu a fost ce-a fost, dar de-aci-nainte s-a isprăvit. Casa mea-i casă cinstită... Şi n-o să fac bordel de dragu' noru-ti ! Am alergat şi-am agonisit o viaţă, ca acuma să-mi fie ruşine să scot capul în lume ? Ori strîngi chinga, ori trimit după Kalcio. Aşa să ştii !

Într-o zi, Kalcio coborî de la stînă şi nu-l găsi acasă nici pe moş Neiko, nici pe Radka. Erau la clacă, pe aria unde începuse treierişul şi acasă nu rămăsese decît maică-sa. Cum îl văzu, îl trase pe Kalcio într-un colţ şi acolo şopocăiră multă vreme. Buzele bătrînei tremurau şi se făcuseră albe ca varul, iar ochii îi ardeau în fundul capului ca doi tăciuni aprinşi. Cînd isprăvi de vorbit, Kalcio sări de la locul lui şi înşfăcă bîta. Bolborosea ceva bolovănindu-şi ochii, şi din gură începură să-i curgă bale. Maică-sa îl privi cu o bucurie răutăcioasă, se sprijini în genunchi, se ridică şi întinse după el o mînă uscată, costelivă :

— Aşteaptă ! Încotro pleci aşa ?

— Kkkkkosio ! gîfîi Kalcio şi dădu să iasă.

— Stai, mă, nu fi prost !... Nu ştii cîntecul ăla ? „Dacă omori un viţel, vine altul după el, mai bine seceră-ţi la timp ovăzul..."

Kalcio stătea în mijlocul casei, matahală plină de furie, cu ochii holbaţi la ea, fără să priceapă ceva. Femeia vorbi din nou :

— Nu-nţelegi ? Ascultă ce-ţi spun eu. Omul nu e vinovat. Ea, căţeaua ! Tot răul de la ea vine, e în ea, mă, în ea ! Dacă nu era Kosio, era altul. Dar tu fă ce te-nvăţ eu. La noapte, cînd vă culcaţi, scrîşneşte puţin din dinţi la ea, trage-i o mamă de bătaie şi să vezi tu că n-o să-i mai ardă să dea din coadă !

În aşa hal o bătu Kalcio, că două săptămîni Radka nu se sculă din pat. Iar cînd se sculă, soacră-sa n-o lăsă nici un pai să ridice de jos. Toată treaba o făcea ea singură, dar o privea într-una chiorîş. Şi dacă se-ntîmpla ca Radka

să zăbovească mai mult timp în sălița hambarului, sau dacă o vedea umblînd prin curte, începea să bombăne, și uneori o amenința că iar trimite după Kalcio. Radka deveni tristă. Nu scotea o vorbă toată ziua și aproape că nu mai ieșea din odăița ei. Uneori, la masă, moș Neiko intra în vorbă cu ea, dar femeia îi răspundea scurt și cu-o voce care parcă nu era a ei.

Într-o zi stătea la poartă, privind cum hurducăie întinzîndu-se pe ulița mare a satului un șir de căruțe. La un moment dat, auzi un glas gros și răgușit, care i se păru cunoscut. Privi cu atenție la omul voinic și mustăcios, care povestea ceva unui alt căruțaș, agitînd un băț în mînă, și fața i se lumină. Bărbatul acela era unchiul ei Spas. Aleargă spre el, făcîndu-i semne cu mîna s-o aștepte. Omul se opri, o recunoscu și-și trase căruța din convoi, apoi o opri la marginea șanțului. Radka se întoarse în odăița ei, își adună la repezeală hainele într-o boccelută și plecă împreună cu unchiul Spas.

*

Pe vremea aceea, o femeie, dacă își părăsea bărbatul, nu se arăta cu lunile prin sat. Cu Radka însă se întîmplă altfel. Ea umbla cu capul sus prin sat, se ducea pe la cunoscuți, vorbea și rîdea în gura mare cu toată lumea, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Iar dacă o întreba cineva de ce și-a lăsat bărbatul, povestea totul, din fir-a păr, și se prăpădea de rîs.

Odată, cînd se ducea la apă, îl întîlni pe Stoian Jenkarski [1] cu carul încărcat cu varză și-l opri :

— Tiii, ce de varză ai făcut mă, Stoiane ! Și ce mare e ! Cît căldarea asta a mea... Și albă, albă ca laptele ! De unde-o aduci, mă ?

---

[1] Jenkar : afemeiat (bulg.).

— Din Luncă. Am avut mai multă, dar au mai mîncat-o vitele. Și Stoian aruncă o privire plină de mîndrie spre frumusețea de varză.

Vacile stătură cît stătură, apoi se urniră singure din loc. Stoian le opri, alese o varză mare și începu s-o îndese într-una din gălețile Radkăi. Ea îl privea, rîdea, se clătina, de-ai fi zis că e gata-gata să cadă, și-i zicea :

— Mai încet, mă afurisitule, că mă dai jos !

Vacile dădură domol din coadă și porniră, dar Stoian iar le opri și mai zăbovi la vorbă cu Radka. Ea își înclinase capul pe un umăr și, ținînd cu-o mînă căldarea, îl privea zîmbind șiret cu ochii ei negri și focoși. Uneori umerii i se scuturau de rîs, și pieptul îi sălta neliniștit.

De cîte ori vedea că apare de undeva vreun car cu lemne, îl aștepta să se apropie și-l oprea pe omul cu pricina, să-l întrebe de unde le-a tăiat, dacă sînt pentru foc, sau dacă-i sînt vitele ostenite...

Femeile începură să șușotească :

— Ce naște din pisică, șoareci mănîncă. O să fie și ea ca alde mă-sa. Ba asta, cum a rămas fără bărbat, o s-o și întreacă. Toată ziua nu face altceva decît să oprească hăndrălăii pe uliță. A venit socru-său s-o ia-ndărăt acasă, dar ea nu vrea să se-ntoarcă în ruptul capului.

— Dar să vă spun eu ce-am auzit, se băgă-n vorbă alta, cică și vecinul ei Stancio umblă cu ea. Și are o nevastă așa de bună... Cum de nu-l bate Dumnezeu ?!

...Vremea frumoasă de toamnă tîrzie se strică deodată și peste sat se abătu o iarnă grea. Bai Mircio se tocmise argat la bogătanul Vălcio, iar nevastă-sa se ducea pe la femeile mai înstărite să le mai lucreze cîte ceva, dar tot nu reușeau s-o scoată la capăt. Cît grîu agonisiseră, îl băgaseră toamna sub brazdă și acum hambarul lor era golgoluț. Nici lemne nu aveau de unde aduce. Frunzarul îl vînduseră la ciobani și crengile goale de frunze se înțeleseseră să le rămînă lor, dar ciobanii nu apucaseră încă

să dea frunză la oi, și bai Mircio rămăsese fără un băț de lemn în curte! Uneori, mătușa Dobra îi spunea Radkăi în taină:

— Și-așa, și-așa femeile își petrec cu... bărbații. Tu cel puțin să nu fii proastă... așa... Măcar niște porumb, grîu, acolo, ceva...

Și cînd Radka începu să umble mai des cu bărbații, și nu numai cu cel către care-o trăgea inima, ci și cu cel care dădea mai mult, în curtea ei apărură lemne, în hambar, făină albă, iar ea se îmbrăcă mai bine ca pînă atunci.

Odată, o vecină o chemă pe mătușa Dobra s-o ajute la năvăditul pînzei și ea se duse. Radka rămase în casă doar cu copilul lui frate-său. Se dezbrăcase că era cald în odaie și se apucase să împletească la un ciorap vechi. În casă nu se auzea decît zgomotul andrelelor. Se lăsase furată de gînduri, iar copilul tăcea și se juca și el cu ce putea. Într-un timp se auzi tropăit de pași în pridvor. Nu trecu mult și ușa se deschise un pic, cu teamă parcă, și în odaie intră vecinul lor Stancio.

Radka se îmbujoră și zîmbi:

— Oh! M-am speriat! Și cînd colo tu erai, Stancio! Îmi sărise inima din loc: „Cine-ar putea să fie!" mi-am zis. Și cînd colo tu erai! Bine c-ai venit. Nu știu de ce, dar mă apucase, așa, un fel de teamă, cum stăm ca muții aci, cu ăsta micu...

Stancio cioplise o leucă și avea nevoie de burghiul cel mare. Ea lăsă ciorapul pe scaun, își trase în picioare niște papuci vechi, strîmți, și porniră spre fînărie, unde erau uneltele lui moș Mircio. Cînd ieșiră afară din odaie, ea se opri, ca și cum i-ar fi fost teamă să calce prin zăpadă. Stancio îi privi umerii și-i zise familiar:

— Să fi pus ceva pe tine, Radke, să nu răcești așa...

— S-a mai muiat gerul, n-o să răcesc... Of, și papucii ăștia nenorociți mă strîng îngrozitor!

Și-o porni pe pîrtie, în fața lui Stancio, șchiopătînd ușor.

— O să-ți cumpăr eu niște papuci... Ți-am făgăduit. Așteaptă puțin să ningă ceva mai zdravăn, să se mai răcească vremea, și-atunci mă duc cu-o căruță de lemne la tîrg și-ți cumpăr papuci.

Ea îi aruncă o privire drăgăstoasă peste umăr, deschise ușa și intrară în fînărie. Umerii îi tremurau de frig și își băgă mîinile sub șorț. Sărea în loc și se uita în sus, chibzuind cum să ajungă la sfredelul din grindă.

Deodată, mustățile subțiri ale lui Stancio tresăriră neliniștite și ochii începură să-i ardă.

Radka se înălță în vîrful picioarelor și întinse mîna după unelte. Mîneca de la cămașă îi lunecă pînă la umăr, dezvelind un braț rotund. Fără nici un motiv, ea se întoarse, îl privi pe Stancio și-l amenință din cap:

— Ce te uiți așa la mîna mea, ai? Ah, nu pot să ajung pînă acolo.

Propti scara de peretele de nuiele al fînăriei. Stancio vru să se urce el, dar ea nu-l lăsă și, în timp ce se urca, îi spunea:

— Cum ești greu ca un urs, te pomenești că-mi rupi scara! și izbucni într-un rîs provocator.

Scara se clătină și lunecă la vale. Femeia scoase un țipăt ușor și întinse mîinile spre Stancio. El o prinse, o luă în brațe și se rostogoliră amîndoi în paie...

Dar în clipa următoare, în ușă se ivi statura mătăhăloasă a lui Kalcio. Ochii îi ardeau, ca în febră, iar bîta o ținea la umăr. Stancio se ridică brusc și fugi către fundul fînăriei, dispărînd undeva. Radka înmărmuri și simți că limba parcă i se scurtează. Se ridicase într-un cot în paie și-și privea bărbatul cu ochii larg deschiși, tulburi, și în privirea ei era teamă amestecată cu ură. Kalcio se apropie, bolborosi ceva cu gura plină de bale și izbi. Ea ridică doar o dată mîinile, apoi căzu și rămase acolo, în paie. Kalcio lovea, lovea mereu, bolborosind:

— Ajung eu la portiță și mă uit : un bărbat intră în casă. „Stai, Kalcio, mi-am zis. Aici se întîmplă ceva“. Și hop, în fînărie. Va să zică, e adevărat că... în fiecare zi, umbli cu alți bărbați... Na, bărbați ! Na ! Na ! Na !...

Radka îngenunche. Din gura ei frumoasă, din nas, din urechi țîșnea sîngele fără oprire. De la o vreme, nu mai mișcă deloc, dar bestia din om, dezlănțuită, lovea întruna... lovea, lovea... Deodată, se opri și ciuli urechea : afară se auzea un susur ușor, ca un zbor de petale... Din văzduh se lăsau încet și jucăuș fulgi albi, acoperind pămîntul cu un strat nou de zăpadă...

PAVEL SPASOV
(1905—1980)

S-a născut la 30 noiembrie 1905, în orașul Ruse. Fiu de profesor, învață încă de mic limbi străine și, în perioada anilor grei ai primului război mondial, precum și în cei următori, își pune în aplicare cunoștințele : muncește încă de pe băncile școlii. În anul 1924, vine la Sofia și continuă să muncească și să învețe, absolvind cursurile Facultății de științe economice. A lucrat în diferite întreprinderi și reprezentanțe comerciale, la firma de automobile, la Societatea pentru comunicații aeriene „Air France“. S-a ocupat cu comerțul de tutun și de cereale, a fost secretar al Monopolului de stat pentru cereale și al Uniunii exportatorilor bulgari. A călătorit mult. Prin natura muncii sale și datorită călătoriilor, a adunat impresii numeroase și prețioase, pe care le-a reflectat în operele sale. Publică prima povestire în anul 1919, cînd avea abia paisprezece ani. De la această dată, începe să colaboreze la publicațiile periodice. Adoptă cele mai variate genuri — poezie, povestire, nuvelă, roman, dramă, scenariu de film, libret de operă și comedie muzicală, literatură pentru copii, umor. Primul volum de versuri — *Reportaje* — vede

lumina tiparului în 1939, iar al doilea — *Oglinda* — în 1943. Publică numeroase cărți de proză, dintre care amintim : *Călătoria șlepurilor* (roman — 1944), *Călătorul* (povestiri — 1946), *Zece ianuarie* (roman — 1947), *Domnii din apus* (povestiri — 1950), *Pîinea oamenilor (Rechinii)* (roman — 1956) — amplă frescă a societății bulgare interbelice, mai cu seamă a anilor de criză 1929—1933. Apoi romanele *La început de veac* (1957) și *Să cadă cortina* (1961), volumele de nuvele și povestiri *Hornarii albi* (1955) și *Vrăjitorul din Paris* (1967).

NECAZURI DIRECTORIALE

Vladimir Petrov se întinse foarte mulțumit în fotoliul său directorial. Tocmai se luase hotărîrea ca stagiunea să se deschidă cu *Îmblînzirea scorpiei*. Era o alegere bună din toate punctele de vedere. În primul rînd : Shakespeare, deci clasic. În al doilea rînd : comedie, adică îndeplinirea planului financiar. În al treilea rînd : regizorul Trenkov avea să-și împlinească, în sfîrșit, visul. În rolul Caterinei, însă, Trenkov n-o „vedea“ decît pe tînăra actriță Afrodita Karamustakova. Și nu era deloc exclus ca din povestea asta să se nască intrigi, cu atît mai mult, cu cît, abia cu un an în urmă, în toate rolurile principale, el o „vedea“ numai pe Lidia Daneva, iar acum doi ani — numai și numai pe Svetlana Peneva. Dar Vladimir Petrov, om cu îndelungată experiență în teatru, nu putea să nu recunoască în sinea lui că tînăra Karamustakova se va descurca foarte bine în rolul ce i se încredințase.

— Da, zise el tare, ca și cum ar fi vorbit cu cineva, s-a luat o hotărîre justă. Și, potrivit unui vechi obicei,

își mîngîie cutele de pe obrazul său destul de buhăit, dar totdeauna proaspăt ras.

În aceeași clipă, se auzi o bătaie în ușă :

— Bună ziua, bună ziua, tovarășe director ! ciripi încă din prag Ivanova, o actriță între două vîrste. De mult nu ne-am mai văzut, îi întinse ea mîna familiar și se instală comod pe canapea, fără să mai aștepte invitația.

Directorul zîmbi silit, și tocmai se pregătea s-o întrebe cu ce i-ar putea fi de folos, cînd Ivanova vorbi din nou cu glasul ei melodios :

— Eu, precum bine știți și dumneavoastră, tovarășe director, n-am obiceiul să bat drumurile și să cad pe capul directorilor, ori al regizorilor... Așa ceva nu-mi stă în fire. Eu nu sînt ca altele, care se tolănesc pe canapele și pe fotolii, uitînd să mai plece și, fie vorba-ntre noi, își obțin în felul ăsta rolurile. Nu, nu, așa ceva mie nu-mi place ! Noi sîntem colegi vechi, nu-i așa, și dumneavoastră vă sînt bine cunoscute aceste tertipuri ! Dar să lăsăm astea, mai bine să vă spun de ce-am venit la dumneavoastră. O să intru, ca să zic așa, direct în subiect. Am auzit că vom juca în curînd... asta... cum îi zice, frate... că vom juca asta... ah, da... *Scorpia*... de... de... nu-mi amintesc bine de cine... parcă Goldoni... eh, de fapt tot aia e... tot o piesă clasică... Și atunci ce mi-am zis... știți bine că eu nu sînt femeia care să se laude, dar dacă ați ști cît de mult țin să joc într-o piesă clasică ! Nici nu vă puteți închipui ! Pe de altă parte, cînd am aflat cine va pune în scenă piesa, imediat mi-am spus : „El iar o s-o „vadă“ pe Karamustakova ! „Păi spuneți și dumneavoastră, tovarășe director, dacă se mai poate tolera așa ceva ?! Unde s-a mai pomenit una ca asta ?! Dar dumneavoastră, tovarășe director, sper că veți ști să feriți colectivul nostru de... preferințele tovarășului Trenkov !

Petrov încearcă de cîteva ori să oprească această avalanşă de cuvinte, dar cum nu reuşi, scoase un oftat şi îi întinse mîna, în timp ce o conducea spre uşă, avînd grijă să nu scape cumva vreun cuvinţel, care să poată fi interpretat drept acceptare sau refuz.

„La naiba!, se gîndi el după ce rămase singur. Cînd au putut să afle? Doar i-am rugat să tacă... Ia mai bine să mă duc acasă, fiindcă aici o să mă..."

Dar uşa se deschise de data aceasta pe neaşteptate şi în birou, se strecură uşor, legănîndu-şi trupul ca trestia, Lidia Daneva. Vladimir Petrov se aştepta să audă vechiul refren: „Păi eu sînt cea mai distinsă actriţă din tot teatrul! Cine nu ştie asta?! — şi tocmai se pregătea să confirme „asta", cînd Daneva îşi aţinti privirea în portretul lui Krăstio Sarafov şi începu să declame cu o voce de mormînt:

Din toate iubirile tale,
Care ţi-e cea mai aproape?
Hai, spune, dar nu mă minţi!...

După care se apropie cu mers graţios de director şi rîse artificial:

— Sper că v-aţi convins cine poate s-o joace pe Caterina, nu-i aşa? Eu ştiu rolul pe de rost! Şi afară de asta, potrivit viziunii autorului, ea e un caracter forte. Iar după Freud, femeile cu caracter forte au timbrul grav! Celălalt rol feminin, Bianca, e liric, pe cînd Caterina... Caterina e făcută numai pentru vocea mea, fiindcă vocea mea, o ştie toată lumea, are un diapazon urias... Vocea mea...

— Dar nici n-a trecut bine anul de cînd aţi jucat în rolul Julietţei, spuse directorul. Ar fi cazul să lăsaţi şi pe altele să...

— Vreţi să spuneţi că aţi hotărît să mi-o daţi pe Bianca? îl întrerupse actriţa. Din cauza succesului pe

care l-am avut în Julietta?! Dar este nedrept, tovarăşe director! Ce, toată viaţa o să joc numai roluri lirice? Aţi uitat că eu trebuie să cresc? Aţi uitat ce spune marele Stanislavski? Ori poate că... nu sînteţi de acord cu el? Spuneţi, spuneţi-mi, vă rog. Asta este foarte interesant. Nu, tovarăşe director, Bianca e un rol prea mic pentru mine, prea mic şi prea şters. Şi-apoi, nu vă gîndiţi ce-o să zică publicul? O, publicul... Publicul mă iubeşte, el îmi apreciază foarte mult arta. Care din actriţele dumneavoastră a fost răsplătită cu atîtea aplauze? Să vă povestesc ce mi s-a întîmplat alaltăieri. Să vedeţi. Alaltăieri mă întîlnesc cu cunoscutul medic Ivanov... ăla, Ivanov de la policlinică! Mă opreşte şi-mi zice: „Cînd vă vedem în *Îmblînzirea Scorpiei*, scumpă tovarăşă Daneva? Asta zic şi eu rol pentru uriaşul dumneavoastră talent!" Vedeţi, tovarăşe director, aşa apreciază publicul arta mea. Da, publicul... pentru care creăm noi toţi, de care noi toţi depindem. Publicul vrea, publicul cere numele meu pe afiş. Şi pentru că veni vorba de afiş, mi-am amintit de Karamustakova. Ka-ra-mus-ta-ko-va! Pfu, ăsta-i nume să-l pui pe afiş? După ce că e „Kara"[1], colac peste pupăză mai e şi... „mustak"[2]! Vulgar! Foarte vulgar! De altfel, eu v-am şi demonstrat că ştiu tot rolul pe de rost, şi asta sper că nu vă este indiferent. Cînd eroina principală este pregătită, nu riscaţi să mai daţi planul de producţie peste cap.

Drept răspuns, directorul o luă de braţ şi, uşurel-uşurel, o conduse spre uşă. Aici, Daneva îi spuse pe nerăsuflate că, în nici un caz, ea nu va accepta să fie... Bianca şi că toate încercările lui de a o convinge să renunţe la Caterina sînt zadarnice. Apoi, îi strecură cu abilitate că poate să meargă şi „mai sus", unde dealtfel se ştie cît este de favorizată Karamustakova în teatrul „acesta im-

[1] *Kara*: neagră (turcă).
[2] *Mustak*: mustaţă (greacă).

posibil" — și în sfîrșit părăsi biroul directorului, trîntind, bineînțeles, ușa.

Înfundat în fotoliul său, Vladimir Petrov se întreba cine n-a avut de lucru și a răspîndit zvonul cu privire la noua montare. „Cu siguranță că Trenkov n-a putut să se abțină și i-a spus Afroditei aceleia, Karamustakovei, iar ea, cum era și de așteptat, s-a grăbit să se laude Eh, am cap... de bărbat!

Cineva deschise brusc ușa și o izbi de perete, apoi o închise cu putere la loc. Ferestrele zăngăniră atît de tare, încît directorul sări în picioare, speriat.

În birou se năpusti ca o „scorpie" Svetlana Peneva. Părul oxigenat îi flutura în jurul feței desfigurate de mînie. Ea izbi cu amîndouă palmele în cristalul de pe birou, se aplecă spre directorul uluit de această „intrare" și țipă cît putu de tare:

— Așa, ai?! Karamustakova, ai?! Nu, asta niciodată! Auzi?! Își ridică mîinile în sus, apoi le repezi din nou în cristalul de pe birou. Vă bateți joc de mine?! Înșfăcă scrumiera de bachelită și o pocni de perete. Cenușa și mucurile de țigări se împrăștiară peste fața și cămașa albă a directorului, care rămase năuc. Plec, eu îmi dau de-mi-si-ia! strigă Svetlana Peneva, și ochii ei bulbucați căutau cu înfrigurare alte obiecte solide. Întîi zbură cartea de telefon, apoi rapoartele lunare de activitate. Asta-i o porcărie! țipă ea isteric și se repezi la vaza cu flori.

— Inventarul! strigă directorul și, făcînd un salt, strînse vaza la pieptul său.

Deodată Peneva se liniști, se așeză pe canapea și vorbi cu voce indiferentă:

— Aș vrea să știu dacă poate Karamustakova să joace un rol ca ăsta. Cu mișcările ei leneșe, cu lipsa ei totală de temperament... Hm, Karamustakova în Caterina! Nu așa se joacă rolul ăsta! Caterina o pot juca numai eu. Voi ridica problema la consfătuirea de producție, și acolo,

în fața tuturor colegilor, mă îndoiesc că veți putea nega că nu v-am dovedit pe „viu" cui trebuie să i se încredințeze rolul acesta. Numai că eu, eu știu că atuncea va fi prea tîrziu, fiindcă dumneavoastră nu îndrăzniți, da, da, ăsta-i cuvîntul, nu îndrăzniți să combateți capriciile și persoanele pe care le are în „vedere" tovarășul Trenkov, acest... acest...

Vladimir Petrov vru să-i amintească că numai cu doi ani în urmă ea însăși era preferată și „văzută" în toate rolurile principale, dar Peneva izbucni pe neașteptate în plîns:

— Nu, nu se poate, nu se poate, dumneavoastră aveți un suflet nobil, dumneavoastră îmi veți lua apărarea!

La ieșire, parcă își aduse din nou aminte că trebuie să joace pînă la capăt rolul scorpiei și, pe loc, își schimbă expresia tragică a feței cu una sălbatică, izbind cu cruzime pe Evelina Ezerska, o actriță corpolentă, care tocmai se pregătea să intre pe ușă. În clipa următoare, Svetlana Peneva avu grijă să trîntească ușa în așa fel, încît ferestrele să zăngănească din nou îngrijorător.

— Educație! își strîmbă Ezerska buzele disprețuitor și porni cu pași mărunți spre director, care sărise s-o întîmpine.

— Dragul meu Volodia, zîmbi ea larg și-l strînse la pieptul ei mare.

Cîndva, cu ani în urmă, al căror număr nu era amintit niciodată, jucaseră amîndoi într-o trupă ambulantă, iar într-o vacanță de vară făcuseră și o excursie pînă la Odesa.

Directorul se eliberă din îmbrățișarea ei și o conduse atent la canapea.

— Ai văzut, Volodia, ce generație? Pe nimeni nu mai respectă! Izbesc, trîntesc, își aranjează afacerile! Pe cînd noi... cum eram noi?! Ei, Volodia, dragul meu, cînd mi-l amintesc pe răposatul meu Ezerski! Ce educație aleasă!

Şi ce artist era ! Nu pot să uit cum ne întîmpina publicul... cum ne conducea... flori... flori... şi iar flori... buchete peste buchete şi... jucam numai roluri principale...

Da, fu de acord directorul. A fost un artist minunat răposatul. Voi doi...

— Dar de ce noi doi ?! strîmbă din nas Erzerska. Păi el era peltic şi, pe deasupra, se mai şi bîlbîia. Se împiedica la fiecare „s" şi eu eram nevoită totdeauna să i-o iau înainte cu replica mea, ca să-l scot din încurcătură. Ce, nu-ţi aminteşti ?

— Ba da, îmi amintesc, cum să nu-mi amintesc ? Şi cît de bine ne-nţelegeam ! încercă directorul să schimbe vorba. Tu de ce nu mai vii pe la noi ? Vino neapărat. Manea o să se bucure.

— Cine o să se bucure ? Manea ? Eh, Volodia, Volodia !... Manea ta, de cînd e nevastă de director, a devenit o... a devenit aşa... E mai bătrînă, ce-i drept, ca mine, dar de ce atîtea ifose ? Trebuie să recunoşti, Volodia, că ea niciodată n-a strălucit şi dac-o mai luau unii în seamă, apoi o făceau de dragul tău, numai de dragul tău. Dacă nu erai tu, nimeni n-o angaja ! Şi uite, a apucat şi o pensie, a ajuns şi nevastă de director, şi tot nu renunţă să joace... şi n-are măcar atîta bun simţ, să intre la machiaj. Ehei, dacă trăia Erzeski şi apuca să ajungă pînă la fotoliul directorial, alta era acum situaţia !

Directorul îşi dădu seama că a încurcat-o rău de tot. Îşi frecă mîinile stingherit şi îşi concentră cu încordare gîndurile pentru a găsi o altă temă de discuţie, mai puţin periculoasă. Dar Erzerska o găsi singură.

— E adevărat, dragul meu, că aţi distribuit rolurile din *Îmblînzirea scorpiei* şi că rolul principal l-a primit Karamustakova ? Le spun colegelor — nu se poate fetelor, ce naiba, Volodia e om deştept ! Păi eu rolul ăsta l-am jucat încă din... ehehe, ştii tu bine, Volodia, din ce an ! Numai eu pot fi „scorpia", actriţă cu experienţă, rutinată, nu ca mucoasele astea care cu siguranţă că se strecoară aici la tine numai pentru asta... Hei, ascultă, ia vezi, că fetişcanele astea... ia aminte, lasă, lasă, că te ştiu eu încă de pe vremea noastră... Dar acum, acum are cine să ia apărarea cadrelor vechi. Da, da... Ori voi fi eu Caterina, ori de nu... A, bine că mi-am amintit, ştii ceva, Volodea ? Tot juca pe vremuri Manea ta rolul Biancăi, de ce nu i-l dai şi de data asta ? Să-i faci şi ei o bucurie, acum, la bătrîneţe. Că doar eu o voi juca pe Caterina ! Altfel, mă duc direct la tovarăşul ministru ! Da, acolo, la Minister, Evelina Ezerska se bucură de toată preţuirea, nu ca aici... îndărătnică din fire cum sînt, fac un scandal, că...

Seara tîrziu, cu un zîmbet indulgent pe faţă, Vladimir Petrov începu să-i povestească soţiei sale cum Evelina vrea să joace în rolul Caterinei.

— Iar pe tine, Manicika, ce crezi, a avut grijă să te distribuie în... Bianca, aşa, ca altădată, cu ani în urmă... rîse directorul.

„Directoarea", care tocmai citea un roman, azvîrli cartea cît colo şi îşi împreună mîinile.

— Doamne, a dat în mintea copiilor, săraca ! Femeia asta s-a scrîntit la cap ! Ce mai, s-a ramolit de tot ! Ei, dar nici nu-i de mirare, la anii ei ! Eu nu te-nţeleg, Volodia, de ce o mai ţii în teatru ? Nu i-ai spus numaidecît că o voi juca eu pe Caterina ?

— Cuuum ? exclamă Petrov şi rămase cu gura căscată, fără să mai poată adăuga un cuvinţel, fiindcă nevastă-sa jucă de aşa manieră rolul scorpiei, încît ceea ce păţise în biroul său cu Svetlana Peneva i se păru o glumă nevinovată...

A doua zi, tovarăşul director — în virtutea dreptului pe care i-l dă conducerea unică — aduse la cunoştinţă tuturor actorilor că stagiunea se va deschide tot cu o

piesă clasică, tot de Shakespeare, dar nu cu o comedie, ci cu tragedia *Macbeth*. În distribuție, în dreptul rolului principal feminin — *lady* Macbeth — colegii vor putea citi : Manea Petrova.

„Am scăpat de scorpii !“, răsuflă ușurat Petrov, după ce semnă dispoziția, dar se pocni în aceeași clipă cu palma peste frunte : „dacă încep să vină la mine cu cuțite și cu mîinile pline de sînge ?!...

EMILIAN STANEV

(1907—1979)

S-a născut la 15 februarie 1907, în orașul Veliko Târnovo. Urmează școala primară din orașul natal, iar studiile liceale în orașul învecinat — Elena.

În anul 1933, Stanev vine la Sofia, unde se înscrie la Academia de arte frumoase, iar mai apoi urmează Facultatea de Științe economice. Debutul literar se produce în anul 1932, cînd îi apare, în revista *Kniga na knighite (Cartea cărților)*, povestirea *În ajun de Paști*. Prima culegere de povestiri, *Străluciri ademenitoare*, îi apare în anul 1938, urmată de o a doua, *Singuri* (1940), care-l impune ca pe un maestru al genului scurt. Viața în natură, viața pădurii, unitatea dialectică dintre ființă și natură (Stanev este un pasionat vînător) îi prilejuiește realizarea unor opere neegalate de nimeni altcineva în Bulgaria.

Continuă să publice culegeri de povestiri : *Nopți de lup* și *Peste păduri și pîraie* (1943), *Zile de lucru și zile de sărbătoare* (1945), *Pasărea sălbatică* (1946). În anul 1948, apar nuvelele : *Într-o seară liniștită* și *Hoțul de piersici* ; aceasta din urmă bucurîndu-se și de o prestigioasă ecranizare.

Între anii 1958—1964, îi apare primul roman, tetralogia *Ivan Kondarev;* frescă impresionantă a mişcărilor social-politice care frămîntau Bulgaria la sfîrşitul primului război mondial, culminînd cu înăbuşirea răscoalei antifasciste din Septembrie 1923. Urmează un al doilea roman istoric: *Sibin, cneaz al Preslavului* (1968), urmat şi de al treilea, *Antihrist* (1970). Acţiunea acestuia se petrece în secolul al XIV-lea; în prim-plan problema libertăţii individului şi raportul acestuia cu societatea. În 1968 şi 1973, *Opere alese.* A scris de asemenea numeroase cărţi pentru cei mai mici cititori.

Scriitor de rezonanţă universală, operele lui Stanev au fost traduse în numeroase ţări ale lumii.

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

HOŢUL DE PIERSICI

1

Din cauza raidurilor şi a bombardamentelor tot mai dese, am fost nevoit să-mi vînd moştenirea rămasă după moartea tatălui meu. Era un loc frumos de casă, în noul cartier al oraaşului Târnovo, pe şoseaua ce duce spre Sevlievo, unde odinioară se întindeau podgorii nesfîrşite.

Am ajuns în bătrînul oraş într-o zi fierbinte de vară. Oraşul era înţesat de evacuaţi. Nu era casă în care să nu se îngrămădească cel puţin două-trei familii venite din capitala ţării. Lipsa alimentelor şi chiar a apei îşi lăsa amprenta pe chipurile oamenilor. Către prînz, trotuarele înguste gemeau de lume, iar prin restaurante, frînţi de oboseală, ospătarii abia reuşeau să se strecoare printre mese şi clienţi.

Seara, cînd sirenele îşi începeau vuietul prelung, cetăţenii, cu cîte o geantă sau valiză în mînă, alergau gîfîind

pe străduţele abrupte şi întunecoase spre cele două adăposturi subterane ale oraşului.

La hotelul „Boris", fuseseră încartiruiţi vreo zece ofiţeri nemţi. Deprimaţi şi taciturni, stăteau pe terasă şi beau bere, cu privirile pierdute în direcţia vechii cetăţi năpădite de buruieni. Rareori scoteau cîte o vorbă, iar dacă privirile lor îngheţate se încrucişau cu privirea vreunui bulgar, ochii lor reci căpătau o expresie bănuitoare şi plină de dispreţ.

Trecuse multă vreme de cînd îmi părăsisem oraşul natal. Era către sfîrşitul primului război mondial, în 1918, cînd abia împlinisem doisprezece ani. Dar încă de pe-atunci mi se întipăriseră în minte uniformele lor de un verde-cenuşiu, părul lor roşiatic sau blond, de culoarea paiului, ochii lor albaştri şi feţele acelea ostenite şi alungite, încît îmi dădeau impresia că se află aici de cînd lumea şi pămîntul! Doar crucile încîrligate ale zvasticilor îi deosebeau de părinţii şi unchii lor din prima conflagraţie mondială. Cine ştie, poate că vreunul dintre ofiţerii aceştia era fiul sau nepotul unuia dintre nemţii care construiseră pe vremea aceea barăcile de la marginea oraşului, în care se instalase o subunitate de transporturi şi un atelier mecanic! Subunitatea se compunea doar din vreo zece rezervişti. Aceştia fixaseră în faţa barăcilor cîteva mese şi bănci, iar la mijloc bătuseră un par, în vîrful căruia fixaseră un cerc de lemn. De cercul acela era ferecat cu lănţişor de alamă un şoim. Lănţişorul era gălbui, ca şi piciorul lung al păsării răpitoare, pe care soldaţii o hrăneau cu hălci de carne şi cu pisici vii...

Nimic nu este mai apăsător decît repetarea şi retrăirea unui trecut sumbru. Vedeam acelaşi cer de vară boltindu-se nepăsător peste oraş, ca şi atunci, gata să-l strivească, iar din vidul său siniliu şi infinit cobora aceeaşi nelinişte şi încordare peste pămîntul ţării. Oraşul se schimbase prea puţin; aceleaşi case vechi, înghesuite, lăsînd impresia că sînt cocoţate una în cîrca celeilalte, cu

tencuielile murdare și decolorate de vreme ; case în care stăruia mirosul mai multor generații de locatari, amestecat cu umezeala stîrnită de igrasie. Rar puteai întîlni cîte o clădire nouă, și atîtea cîte erau, nu puteau să schimbe înfățișarea străzii principale, în care predominau vechile case de meșteșugari și negustori, în timp ce cartierul Varușa de pe malul Iantrei era neschimbat, așa cum îl lăsasem...

Cît de vitregită a fost copilăria generației noastre ! Atîția orfani, căci tații ni se prăpădeau pe front, umblam cu galenți în picioare, cu zdrențele curgînd pe noi și plini de păduchi. Mamele noastre se ofileau de foame și de plîns necurmat, cu ochii arși de suferință, căci nu știau bietele femei ce să facă mai întîi : să se îngrijească de hrana sau de mintea și sufletul nostru ! Aproape toți ajunseserăm niște haimanale, căci creșteam pe stradă sau în preajma lagărelor de prizonieri, în foametea și mizeria provocată de un război stupid ! ... Îmi vîndusem locul de casă fără să-l mai revăd, pentru ca despărțirea de el să-mi fie mai ușoară. Acolo îmi petrecusem copilăria, verile toride și secetoase, cînd secau pînă și cișmelele și cîte-o molimă lovea cumplit orașul. Dar pînă la urmă n-am putut rezista și a doua zi, cuprins de curiozitatea și de dorința de a-mi lua rămas bun de la locul acela drag, am pornit, dis-de-dimineață, pe drumul vechi și atît de cunoscut. Străzile erau aproape pustii. Pietrele caldarîmului sclipeau sidefiu, mîngîiate de razele soarelui ce răsărea. În mai puțin de o jumătate de ceas eram la marginea orașului. Și atunci am constatat cu uimire că totul în jurul meu era aproape de nerecunoscut. Un întreg cartier răsărise aici, pe locurile unde odinioară nu erau decît niște cocioabe dărăpănate, cîteva cuptoare de var și un drum de pietriș ridicat pe-alocuri de rădăcinile vînoase ale salcîmilor din care noi, copiii, culegeam păstăi cafenii și le mîncam miezul dulce. ...

Doar drumul pe care treceau odinioară convoaiele de prizonieri era același, neschimbat, brăzdat de roți, cu nenumărate hîrtoape și bolovănos, ca albia unui pîrîu secat. Cu mare greutate am nimerit drumeagul îngust care se desprindea din drumul principal și pe unde se putea ajunge la terenurile parcelate. Rămase acum în spatele noului cartier, cele cîteva terenuri virane, marcate doar în hărțile de cadastru, se pierdeau printre vii și grădini. Am fost nevoit să trec prin curtea unei vile. O pădurice de vișini o ferea de privirile indiscrete și doar acoperișul țuguiat al clădirii se arăta dintre crengi.

În clipa următoare, în pragul vilei se ivi un bătrînel ce avea înfățișarea unui profesor respectabil ieșit la pensie, purtînd pe scăfîrlie o scufie de noapte improvizată dintr-un ciorap de damă. Se apropie de mine și mă întrebă cu ostilitate ce doresc. Cînd i-am spus că sînt proprietarul terenului de alături, ridică mirat din sprîncenele groase, zîmbi amar și îmi întinse mîna :

— Eh, măi, Kolio, chiar nu mă recunoști, ștrengarule ?

Ochii aceia spălăciți, cu pleoapele înroșite, nasul mare, gura știrbă și mîna ciolănoasă, care acum o strîngea pe a mea, nu-mi aminteau cîtuși de puțin de fostul meu profesor de matematici, căruia, odinioară, îi făcusem atîtea zile amare ! Bietul domn Petrov, „Țapul", cum îl poreclisem noi. Pe-atunci purta o bărbuță ascuțită și ori de cîte ori ne scotea la tablă, își mișca atît de caraghios țăcălia, încît aveam impresia că rumegă ! Pînă la urmă se lipsise de podoaba aceea, probabil că se rărise prea tare. Altminteri era destul de sprinten și curățel, ca mai toți bătrînii care nu beau și nu fumează.

— Ai vîndut locul ? exclamă el, cînd îi spusei de ce mă poartă din nou pașii pe-acolo. Doamne ferește, cine mai vinde acum ?

În ochii lui citii o sinceră mîhnire. Îmi lăsă mîna. Era limpede că-l dezamăgisem. ...

Îi ascultam glasul molcom, în timp ce șuieratul grangurilor reînvia în sufletul meu neuitatele dimineți ale copilăriei. De n-aș fi fost atît de strîmtorat, niciodată n-aș fi vîndut locul acela. Cînd l-am revăzut, m-am convins cîtă dreptate avea bătrînul să fie supărat pentru fapta-mi nesăbuită. Cîțiva nuci tineri, răsăriți acolo întîmplător, cu tulpinile netede și argintii, cu frunze mari — păreau niște palmieri — își întindeau umbrele lungi. Nimic nu mai amintea via de odinioară. În locul acela se ridicase o vilă, de pe terasa căreia ne privea cu vădită curiozitate un om corpolent, cu o pălărie de paie uriașă pe cap. O dărăpănătură care slujise cîndva drept staul, fusese dărîmată și, la cîțiva pași de temeliile ei, acum se ridicau zidurile de piatră ale viitoarei case.

Doar baraca veche a colonelului rămăsese intactă, așa cum o știam. Năpădită însă de buruieni și de mărăcinișuri, arăta ca o ruină sumbră. Țiglele înnegrite ale acoperișului prinseseră mușchi galben și licheni cenușii. Era o construcție din piatră în formă pătrată și semăna mai curînd cu o pulberărie. Era atît de scundă, că dacă te apropiai din spate, te puteai cățăra fără greutate pe acoperișul ei. Un nuc scorburos își arunca umbra cernută peste coșmelia asta de piatră amărîtă și rece ca un cavou. Nici o potecă nu ducea spre ea, semn că nimni nu mai trecuse pe-acolo.

— Pe colonel îl mai ții minte ? mă întrebă profesorul, cînd ne-am apropiat de baracă.

— Baraca e aceeași, am remarcat eu.

— Dar povestea aceea... cu soția lui ți-o mai amintești ? Ce-a mai vuit atunci orașul...

Nu uitasem întîmplarea aceea. Nici baraca dealtfel, care în închipuirea mea de copil era cel mai potrivit loc în care puteau sălășlui toți acei căpcăuni și vrăjitori din basme. Într-una din zile, țin minte ca acum, am zărit o femeie în fața barăcii. Mărturisesc că-mi pusesem în gînd să șterpelesc niște caise din livada colonelului și

tocmai cînd mă furișam spre pomul încărcat de fructe, am dat peste femeia aceea. Ședea pe un scăunel în fața ușii, îmbrăcată într-o rochie de culoarea cerului, cu mîneci largi, din care își arătau goliciunea două brațe de o albeață neobișnuită. Părul auriu și frumos ondulat i se odihnea în poală. Stătea așa, nemișcată și pierdută în visare, ca o apariție din altă lume. În prima clipă m-a cuprins spaima, și inima a încetat să-mi mai bată în piept. Înmărmurisem la gîndul că în fața mea se află o ființă din lumea fermecată a basmelor. Pe neașteptate, a întors capul și atunci i-am văzut ochii. Erau adînci și albaștri, scăldați în lumina dulce a melancoliei. Am scos un țipăt și am rupt-o la fugă. În timp ce alergam spre oraș, de cîteva ori mă ispiti gîndul să mă întorc și să mă încredințez dacă nu cumva fusese doar o vedenie din lumea înfricoșătoare a închipuirii și nu o făptură omenească. Cînd am ajuns acasă, i-am povestit mamei cele întîmplate.

— E soția colonelului, mi-a spus ea simplu, mirată de tulburarea mea.

Soția colonelului ?!... Mai tîrziu am văzut-o trecînd o dată prin fața casei noastre și mi s-a părut de o frumusețe la fel de misterioasă, în rochia ei lungă, neagră, cu pălăria cu boruri largi, cu mănuși negre și cu parfumul acela plăcut ca o adiere... Cît despre colonel, îl cunoșteam foarte bine. Toți îi știau de frică, și mai ales noi, copiii, care ne jucam deseori lîngă via lui. Înghețam de spaimă numai cînd îi auzeam glasul. Era un om de vreo cincizeci de ani, burtos, lat în umeri, cu ceafa scurtă și cu orechile lipite de țeastă. Ochii pătrunzători, de culoarea oțelului și părul alb, tuns perie, îl făceau să semene cu un lynx fioros.

Deseori îl vedeam pe cîmpul de instrucție, unde inspecta trupele. Cum îl zăreau, soldații înlemneau, subofițerii tremurau, iar ofițerii se făceau cînd ca racul, cînd ca varul dacă „atacul la baionetă“ nu se desfășura cum

scria la carte! Majurul, înarmat cu o prăjină în vîrful căreia era înfiptă o minge de cîrpe, se posta în fața cîte unui ostaș cu baionetă la armă, și dacă acesta nu reușea să pareze, îl izbea fără milă cu prăjina peste piept, peste față, unde nimerea. Colonelul turba. Ceafa i se înroșea și se năpustea asupra ostașului, un biet țăran în fond, cu un potop de înjurături și o rafală de palme, și după ce-și vărsa în felul ăsta focul, îl pedepsea să stea ceasuri întregi în poziție de drepți cu arma la umăr și cu tot echipamentul pe el! Pentru el disciplina însemna supunere oarbă, iar atacul la baionetă — culmea artei militare!

Pe lîngă cunoștințele militare, colonelul adusese din Rusia tot felul de înjurături, cu care îi împroșca pe soldați, precum și o venerație fără de margini pentru țarism, sentiment pe care-l „transferase“ și asupra „majestății sale“ Ferdinand I. În 1912, și 1913, luptase împotriva turcilor și sîrbilor și fusese rănit de o schijă în coapsă. De atunci, rămăsese cu o ușoară invaliditate. Vechea rană îl făcea să șchiopăteze. De aceea, cînd se declanșă primul război mondial, în loc să fie trimis pe front, fu numit comandant militar al orașului, căci atunci orașul era plin de prizonieri...

Invalid și ajuns în pragul bătrîneții, colonelul manifestă, pe neașteptate, un neobișnuit interes pentru via moștenită de la tatăl său, sperînd ca-ntr-o bună zi să-și construiască aici și o vilă, în care să se retragă și să-și petreacă în tihnă anii bătrîneții. Venea tot mai des și se certa cu vecinii din te miri ce. Vecinilor li se urîse de ciondăneală și de judecăți cu el. Pentru o piatră, pe care o găsea aruncată întîmplător la margine de răzor era în stare să sară la bătaie! Nu era chip să ne înțelegem cu el. Se purta ca un satrap! Își pusese ordonanța să împletească prin sîrma ghimpată cu care era împrejmuită via încă un rînd de sîrmă, de zinc, care avea la capătul ei un clopoțel, ascuns într-o sperietoare de ciori...

În 1918, către sfîrșitul verii, izbucni o epidemie de febră tifoidă. O secetă nemaipomenită pîrjolea pămîntul. Bătut de soare, orașul era înecat în miasme și praf. Stîncile pe care era construit rămîneau și peste noapte încinse ca un cuptor. Din rîul aproape secat, venea o duhoare grea de nămol, iar în casele vechi de lemn se încuibaseră puzderie de libărci. Apa curgea doar cîteva ceasuri pe zi și, ca urmare, la cișmele se încingeau păruieli în toată regula între femeile care își lăsau de cu seară tot felul de crătiți și oale pentru a-și asigura locul la coadă. Orașul agoniza sub cerul de un albastru spălăcit. Către amiază parcă se topea cu totul, încins de soarele dogorîtor, prins în apa morților, destrămată doar de dangătul funebru al clopotelor celor cinci biserici. Negustorii își deschideau prăvăliile doar pentru cîteva ore pe zi. Oamenii încetară de-a-și mai da mîna, apa o beau numai fiartă, se spălau cu o soluție de acid fenic și se retrăgeau în viile de la marginea orașului. Uitaseră de lipsuri, de războiul care era pe sfîrșite și al cărui deznodămînt încă nu se întrezărea. Epidemia lua proporții alarmante — în lagărele de prizonieri se iviseră cazuri de holeră, adusă de prizonierii proveniți din țările coloniale. Așa stînd lucrurile, colonelul se refugie împreună cu soția lui aici, în vechea baracă. Un furgon militar îi transportă puținul bagaj — un pat de lemn, niște pături, cîteva scaune și o masă de bucătărie. De bine de rău, își rînduiră gospodăria. În baraca răcoroasă, arșița se suporta mult mai ușor. Prînzul și cina le luau afară, pe prispă, la umbra nucului, în ramurile căruia noaptea se aciua o bufniță.

Ordonanța plivi buruienile, cosi iarba și înjghebă o laviță și un cuptor nu departe de bătrînul cais care în fiecare an se încovoia de atîta rod. Mariola, o femeie sărmană din Varușa, venea în fiecare dimineață să gătească și pleca la prînz, fără să se sinchisească de prăpă-

dul arșiței. Colonelul, care se temea de molimă ca dracul de tămîie, interzise oricărui străin să intre în baracă. Slujnica gătea afară. Îmbrăca o rochie veche a stăpînei, iar pe a ei o agăța într-un gutui de lîngă cuptor. Cît despre soldat, acesta dormea, fără să crîcnească, sub cerul liber. Însuși colonelul nici nu cobora bine din trăsură și se dezbrăca de tunica albă de vară, își spăla cu grijă mîinile cu acid fenic, îmbrăca haina pe care i-o aducea soția și după aceea intra în baracă. Un pahar cu apă fiartă, în care turna puțin iod încheia acest obligatoriu ritual al dezinfecției. Abia după aceea se așeza la masă, convins că le venise de hac microbilor.

Grija sa pentru pogonul de vie nu slăbi o clipă. În fiecare seară își „inspecta" averea, însoțit de ordonanță.

La cîteva zile după ce se mutaseră, constată că unul dintre piersici fusese prădat de fructe. Hoțul se furișase desigur în toiul nopții. Colonelul făcu spume la gură. El se fălea cu piersicii lui care dădeau fructe mari și gustoase. Ca să ferească pomii de secetă, ordonanța se ducea după apă cu sacaua trasă de un cal reformat și-i uda zilnic. De departe, piersicile pîrguite aduceau cu niște păsări portocalii cocoțate pe crengile cu frunzișul rar.

Soldatul primi ordin ca de-aci-nainte să stea de veghe noaptea și să păzească via de hoți.

În anii aceia grei, viile erau prădate aproape zilnic. Cete de copii flămînzi și oameni sărmani dădeau iama prin vii și livezi, fără să le pese de molime. Cîini vagabonzi, alungați de prin sate, cutreierau viile și se hrăneau cu struguri. Mai fugeau și „robii" din lagăre și furau fructe, haine, și nu o dată patrulele împușcau pe cîte unul din nenorociții aceștia, ale căror leșuri rămîneau să zacă apoi cu zilele neîngropate.

Colonelul și soția lui trăiau retrași. Nu făceau vizite și nici nu primeau pe nimeni. În fiecare dimineață, trăsura îl ducea pe colonel la oraș, și la prînz îl aducea îndărăt. După ce lua masa și se odihnea puțin în baraca răcoroasă, se întorcea la slujbă și venea acasă abia pe-nserate, cînd soarele de foc scăpăta îndărătul păduricii de ulmi întunecați, lîngă care se afla lagărul de prizonieri. Curînd luau cina, iar după aceea jucau cărți și vorbeau despre mersul războiului.

În fiecare după-amiază, între trei și cinci, ordonanța se ducea după apă, nevoită să bată drum lung, fiindcă toate cișmelele și izvoarele din apropiere secaseră. În acele cîteva ceasuri, Elisaveta, soția colonelului, rămînea singură acasă...

— O credeam femeie fără inimă, parcă anume croită să fie soția unui om de teapa colonelului, continuă profesorul. În schimb nevastă-mea avea alte păreri despre ea. Mai tîrziu a trebuit să-i dau dreptate. Biata femeie nu fusese fericită în viața ei conjugală. Colonelul era un om posac, și caracterul său violent o condamnase la singurătate, îmbătrînind-o înainte de vreme. Căsnicia ei trecuse prin cele trei războaie, pe care țara le purtase în ultimii șapte ani. Nu-și amintea decît de cîteva zile luminoase înainte de primul război balcanic, cînd era femeia cea mai frumoasă din oraș și cea mai dorită la balurile de odinioară, cînd încă se mai dansa mazurca. Pe vremea aceea ofițerii noștri țineau să-i imite pe ofițerii țariști ruși, purtîndu-se cu aceeași insolență și vanitate. Elisaveta era profesoară la o școală din oraș, cînd îi ceruse colonelul mîna. Se bucura de stima concetățenilor, căci se trăgea dintr-o familie de vază, dar scăpătată. Poate că de aceea acceptase să devină soția flăcăului tomnatic, a „bătrînului căpitan". Sau or fi atras-o epoleții, eghileții și tunica albă, ori poate stupida prejudecată și vanitate care nu-i permiteau unei fete de condiția ei să se mărite cu oricine! Pe atunci ofițerimea reprezenta cea mai înaltă categorie socială.

Mai tîrziu, cînd pierduse orice speranță de a mai avea copii, ea înțelese că nu-i mai rămîne altceva decît să-și

ducă pînă la capăt viața asta lipsită de bucurii, în care își irosise în van tinerețea. Se resemnase. Într-un fel era totuși mulțumită că soțul ei nu se afla pe front și că datorită funcției lui, casa îi era îndestulată cu lucruri de care alții duceau lipsă.

În clipele de singurătate, adeseori o încerca acel sentiment de disperare și inferioritate al femeilor fără copii, aflate în pragul bătrîneții. Unica ei distracție o constituiau cărțile și veștile pe care i le aduceau din oraș colonelul și Mariola. Dar veștile erau din ce în ce mai proaste : rația de pîine se micșora văzînd cu ochii, iar epidemia continua să-și ia zilnic tainul de jertfe !

2

Într-o după-amiază, cînd umbra nucului se întindea asemenea unui zăbranic negru peste pămîntul crăpat, Elisaveta se odihnea pe prispă. Colonelul abia plecase deacasă, soldatul era dus după apă, iar Mariola, care se rugase de vizitiu s-o ia lîngă el, pe capră, plecase și ea în oraș.

Pămîntul ardea ca jăratecul. Văzduhul încins tremura în zare. Pe țiglele vechi șopîrlele se prăjeau la soare. Un greiere răzleț țîrîia sub streașină vestind apropierea serii. Pe ne-așteptate, Elisaveta auzi sunînd clopoțelul ascuns în sperietoarea de ciori. După cîteva clipe sunetul se repetă. De două ori ! Nu o dată îi trecuse prin minte că hoții ar putea veni tocmai atunci cînd ea era singură acasă. Nu era fricoasă de felul ei. Își trase pantofii pe picioarele goale și se îndreptă fără grabă spre vie. Nu văzu pe nimeni. Piersicile erau neatinse. În jur totul era cufundat într-o tăcere adîncă.

— Un cîine, pesemne, își zise ea, hotărîtă să-l gonească. Continuă să meargă pe cărare, lăsîndu-și trupul mîngîiat

de aerul cald și tălpile de pămîntul fierbinte. Dar cîinele nu era nicăieri. Nici o viță nu se clintea. Via părea încremenită. Doar niște viespi zumzăiau pe-aproape.

— U-hu ! U-hu ! simți ea nevoia să strige. Dar strigătul ei se izbi de văzduhul fierbinte și se stinse-ntr-o clipă. Elisaveta se uită la sperietoare și se neliniști : sperietoarea se aplecase într-o parte.

Profesorul, care de asemeni auzise clopoțelul, ieșise afară să alunge hoțul.

— Am văzut-o pe coloneleasă, continuă el, era îmbrăcată într-o rochiță străvezie, care abia îi ajungea la genunchi. Părul ei bălai părea o chivără de aur în soare. După felul cum pășea, vedeam că e tulburată. La un moment dat, se opri și scoase un țipăt. Mi-am închipuit că s-a speriat de vreun șarpe, că erau destui pe-acolo. Dar în clipa următoare i-am auzit glasul tremurat :

— Cine-i acolo ? Să ieși numaidecît !

Am alergat într-un suflet să-i dau o mînă de ajutor, s-o scap de hoț. Cînd colo, ce să vezi, în fața privirilor noastre uluite apăru un bărbat tînăr, strîngîndu-și la piept capela plină cu piersici.

Hoțul era un prizonier sîrb. L-am privit cîteva secunde în tăcere. Zdrențele care mai rămăseseră din uniforma lui de ofițer nu reușeau să ascundă trupul slăbănog, ars de soare. Sub uniformă nu purta nici un fel de rufărie. Chiar așa cum era, slăbănog, desculț, plin de rapăn, se vedea că era bărbat frumos. Brunet, cu părul rebel și negru ca smoala, ochii mari, cu strălucirea aceea a omului înfometat, îi dădeau o înfățișare de deținut evadat. La rîndul lui, ca și cum n-ar fi avut puterea să-și desprindă privirea de la ea, o țintuia și el pe Elisaveta, la fel de uluit.

Venindu-și puțin în fire, femeia spuse aspru :

— Cum de ați cutezat să intrați aici ? Știți a cui e via asta ?

— Pentru numele lui Dumnezeu, doamnă... eram flămînd.

Glasul îi era calm, cuviincios și cu o notă ușor ironică. Era evident că habar nu avea la ce primejdie se expusese. Schiță și un zîmbet, cu un aer vinovat, ce-i drept. Buzele lui subțiri descoperiră două șiruri de dinți albi, care dădură chipului său o expresie de nepăsare juvenilă.

Coloneleasa mă privi întrebător. Am înțeles că era gata să-l ierte.

— Trebuia să-mi cereți, eu însumi v-aș fi dat tot ce-ați fi dorit... spuse ea, dar dîndu-și seama de inepția celor spuse, se tulbură toată.

Ce știa despre dînsa nenorocitul acesta, ca s-o roage ? Noroc că ordonanța era plecată, altminteri lucrurile s-ar fi sfîrșit rău de tot.

Femeia tăcu, stingherită de privirea lui strălucitoare. Apoi, biruindu-și stinghereala, rosti hotărîtă :

— Dacă sînteți atît de flămînd, veniți cu mine.

Atunci am intervenit :

— Știți... patrulele trag în prizonierii fugiți din lagăr !

— Eu n-am fugit, răspunse omul nepăsător. M-am abătut doar din drum. Atîta doar...

— Nu-i nimic, să vină să-i dau ceva de mîncare, stărui Elisaveta. Să nu se rușineze. Explicați-i...

— Am înțeles, spuse prizonierul.

— Atunci, veniți ! Și ea mă rugă să o însoțesc.

I-am făcut semn să ne urmeze. Cînd am ajuns la baracă, ea ne lăsă pe bancă și intră în casă. M-am așezat lîngă prizonier și am intrat în vorbă cu el. Am aflat că e născut nu departe de Split, că taică-său e croat, iar mama sîrboaică, că în viața civilă e muzician, profesor de muzică la unul din liceele din Belgrad. Cînd Elisaveta apăru pe prispă, el puse picior peste picior, încercînd astfel să-și ascundă genunchiul gol.

Elisaveta se apropie cu o tavă încărcată cu mîncare. Prizonierul se repezi cu mîinile tremurînde, dar nu se atinse de ea. Înțeleserăm că era atît de înfometat, încît se rușina să mănînce de față cu noi. Îl lăsarăm singur, depărtîndu-ne de baracă.

— Aș putea să-i dau niște haine, spuse Elisaveta, după ce-i relatai convorbirea pe care o avusesem cu prizonierul.

— Ar fi o faptă foarte bună. E un coleg de-al nostru... profesor...

— Profesor ?

— Da, muzician, profesor de muzică.

Probabil că răspunsul meu a răscolit-o. M-a lăsat singur, a intrat din nou în baracă și peste cîteva minute a revenit cu un pachet. Între timp, „oaspetele“ nostru terminase de mîncat și acum stătea îngîndurat. Deșertase pe masă piersicile și strugurii din capela aceea jerpelită. Înapoiase tot ce furase.

Elisaveta îi întinse pachetul.

— Luați asta, spuse ea. Altădată, dacă veți mai putea trece pe-aici, am să încerc să vă fiu de folos și cu alte lucruri. Luați-vă și piersicile...

Ar fi trebuit să-l pună în gardă la ce pericol se expunea, nicidecum să-l îndemne să revină, dar probabil că nu-i venea să-i spună că e soția comandantului, pe care el desigur îl cunoștea și îl ura. Spre mirarea mea, ea repetă, precizînd :

— Treceți tot așa, nici mai devreme și nici mai tîrziu. La ora asta sînt singură...

Parcă-i fixa o întîlnire !

El dădu din cap, ochii îi scînteiară și urmăriră cu admirație fiecare mișcare a ei. Cînd să plece, îl întrebă cum îl cheamă :

— Ivo Obretenovici, răspunse el simplu.

— Ivo, adică Ivan, am adăugat eu.

Atunci am observat că femeia îl cercetează pe furiş. Omul avea fața prelungă, bărbia energică și fruntea înaltă, inteligentă. Deşi mîinile îi erau bătătorite şi neîngrijite, degetele lungi şi subţiri îl trădau totuşi pe artist. Cît a durat scurta noastră convorbire cu prizonierul, Elisaveta a fost foarte tulburată. Cînd ajunserăm la gardul de zid care împrejmuia via, ea îi întinse mîna. El i-o luă repede şi o sărută cu adînc respect. Ochii lui negri se umplură de căldură. Am observat cum îi reținu mîna într-a lui mai mult decît s-ar fi cuvenit. Dar nici femeia nu făcu vreun gest de împotrivire...

Cînd rămaserăm numai noi doi, mă rugă să nu-i spun nimic colonelului.

— Să n-audă de sîrbi. S-ar supăra rău dacă ar afla că l-am ajutat pe omul acesta.

I-am promis, fireşte.

— Oare în halul ăsta trăiesc prizonierii ? m-a întrebat ea.

— Mulți dintre ei o duc şi mai greu. Omul nostru arată destul de bine. Probabil că se bucură de unele privilegii. Dacă vreți să-i vedeți, veniți diseară, cînd se întorc spre lagăr.

— Doamne, ce vremuri ! exclamă ea și porni spre baracă. Puțin mai tîrziu, am văzut-o stînd nemişcată şi cu privirile ațintite în gol. Se plimbă o vreme pe lîngă baracă, strînse tava, apoi se aşeză pe bancă, unde cu cîteva minute în urmă stătuse prizonierul. Apoi luă în mînă o carte, dar în clipa următoare o aruncă plictisită. Sub focul necruțător al soarelui, totul în jur era veşted şi trist. Din baracă adia răcoarea, amestecată cu un iz de fenol.

Cînd ordonanța se întoarse, coloneleasa îl chemă şi-i spuse :

— Să te duci mîine în oraş şi să-mi aduci cizmele vechi ale soțului meu. Vreau să le dau unui om sărman,

pe care l-am văzut umblînd descult, dar ai grijă să nu afle nimeni...

Soldatul dădu din cap, nu zise nimic, o privi doar nedumerit şi zîmbi cu răutate.

3

Seara, Elisaveta nu-i spuse soțului nimic despre cele întîmplate, dar la cină, aduse vorba despre prizonieri. Colonelul se încruntă :

— Dar la bulgarii noştri care sînt în lagărele lor te-ai gîndit ? Ai idee cum sînt tratați ? Mai bine să mori pe cîmpul de luptă, decît să cazi prizonier !

— De ce să nu fim mai omenoşi ? obiectă ea pătimaş.

— Nu vezi că n-avem hrană, că n-avem echipament ? Soldații noştri umblă desculți și se bat în timp ce le ghiorăie mațele de foame, iar tu porți grija prizonierilor ! Ia mai slăbește-mă cu ifosele astea dăscăleşti !...

Femeia se încruntă şi tăcu. Nu fiindcă o dăduseră gata argumentele lui, ci fiindcă se simțise jignită de epitetul acela „ifose dăscălești". Şi-apoi înțelese că discuția lor tot nu ar fi folosit la nimic. Colonelului îi erau străine orice sentimente.

— Nu cumva ai stat la marginea drumului, să te uiți la ei ? o întrebă el ironic. Te sfătuiesc să renunți. Nu te băga în treburi de-astea. O femeie serioasă nu se cade să vadă asemenea mizerii. Ăştia nu sînt oameni, ci dracu' ştie ce !...

— Cum vrei s-arate, de vreme ce sînt flămînzi și chinuiți ?

— Flămînzi ? Să zică mersi că sînt în spatele frontului. Dacă ar fi sătui, s-ar răzvrăti !...

Văzînd-o iritată, colonelul schimbă vorba...

Elisaveta, care răfoise ziarul, se depărtă de lîngă lampa agățată în perete, în jurul căreia roiau tot felul de in-

secte şi fluturi de noapte. În liniştea din jur se auzea ţîrîitul melancolic al greierilor — un suspin necurmat —, iar în aer plutea mirosul de fîn, de fum şi de carne friptă de la chebapul pe care ordonanţa tocmai atunci îi fripsese. Din livadă se auzea sforăitul bătrînului cal. Curînd, dinspre oraş răzbătu sunetul metalic al goarnei de la cazarmă care-i chema pe soldaţi la rugăciune. După cîteva minute se auzi un cor de voci bărbăteşti : „...Asupra potrivnicilor dăruieşte... ţarului nostru Ferdinand..." Sute de glasuri cîntau rugăciunea melodioasă care se înălţa spre cerul ţintat de stele şi se stingea în noaptea caldă ca un strigăt de implorare către acela care se bănuia că stă acolo, undeva, în cuprinsul bolţii întunecate ce acoperea pămîntul fierbinte.

Elisaveta urmărea maşinal rîndurile din ziar, şi gîndurile îi erau răvăşite. Războiul era departe, undeva la sud şi la nord, dar îl simţeai peste tot — în jalea mută ce copleşea ţara, în rugăciunea ostaşilor, în zăpuşeala nopţii de august. Ceva îi lipsea vieţii pentru a fi paşnică şi firească — lipseau bărbaţii, tinerii, lipsea însăşi tinereţea. Şi pe fondul acestor gînduri, Elisaveta revăzu chipul prizonierului, îi auzi glasul : „Pentru numele lui dumnezeu, doamnă..." şi omul i se păru un martir. Simţea că se îneacă de mînie împotriva acestui război. Oare nu-i sfărîmase şi ei viaţa ? Oare n-o prădase de anii cei mai buni ? Deodată o cuprinse o ură crîncenă faţă de soţul ei, faţă de milităroiul a cărui ceafă roşie era nevoită s-o aibă veşnic în faţa ochilor. Numai el era vinovat de viaţa ei irosită, el o înşelase cumpărînd-o cu gradul lui de ofiţer, cu luciul uniformei sale, promiţîndu-i o viaţă fericită şi lipsită de griji. În ochii ei colonelul era, acum, însăşi întruchiparea războiului, omul care-i furase tinereţea, şi pe care niciodată nu-l va putea ierta !

O mai încercaseră şi în alte rînduri asemenea accese de ură faţă de soţul ei, dar niciodată nu se lăsase cu totul

pradă acestor simţăminte. Căzu pe gînduri. Uimită de îndrăzneala ei, tresări şi îşi privi bărbatul.

— Liza ! se întoarse el pe neaşteptate spre ea. Auzi ceva ?

— Ce să aud ?

— Artileria... salve de artilerie.

Elisaveta ciuli urechea. Într-adevăr, de undeva, dinspre sud se auzeau nişte bubuituri surde. Parcă veneau de sub pămînt...

— Da, aud, spuse ea şi simţi cum o trec fiorii.

— Ai noştri duc lupte grele. Dumnezeu să-i ajute. Tare mă tem că pierdem şi războiul ăsta...

— Totul e o nebunie ! spuse ea tăios.

Colonelul scăpă un oftat. Femeia îl privi mirată. De mult nu-l mai văzuse atît de îngrijorat.

„Veşti proaste, desigur", îşi zise ea şi se ridică să îndrepte fitilul lămpii în care se încurcase un fluture.

Peste un ceas erau în pat. Înainte de a adormi, ea se gîndi la război, la sfîrşitul lui apropiat, la destinul nefericit al prizonierului. Chipul lui îi stăruia nespus de clar în conştiinţă. Îi vedea din nou ochii negri, strălucitori şi frumoşi, aţintiţi asupra ei, genunchiul gol, umerii bine făcuţi, îi auzea vocea catifelată şi se înfiora toată. Ce n-ar fi dat să mai vină o dată, măcar o dată, să-i poată dărui cizmele acelea...

4

Dar prizonierul nu se arătă a doua zi. Femeia îl aşteptă zadarnic lîngă drum. În cele din urmă se înapoie dezamăgită la baracă. Apoi se duse în vizită la profesor, cu a cărui nevastă se împrietenise şi rămase acolo pînă cînd se întoarse acasă colonelul.

Discuţia cu vecinii o mai înviorase. Aflase o mulţime de noutăţi : soldaţii de pe front se răzvrătiseră, iar în oraş

circulau tot felul de zvonuri. Între altele se vorbea despre execuția unor soldați și despre judecarea mai multor ofițeri de către curtea marțială. Și în țară tulburările erau tot mai dese...

Aproape în fiecare zi, fie de la colonel, fie de la familia profesorului, Elisaveta afla tot felul de vești. Se vorbea de armistițiu, dar soțul ei era sceptic.

— Nu ne lasă nemții să încheiem pace separată. Tot în ostașii noștri îmi pun eu nădejdea.

Trecuseră cîteva zile de la întîmplarea aceea, și prizonierul nu se mai arăta. Elisabeta se văzu nevoită să țină ascunse cizmele într-un colț, sub măsuța pe care își ținea cărțile și pe care ticăia zi și noapte deșteptătorul... Își surprinse tot timpul gîndurile îndreptîndu-se spre prizonier și își dădea seama că dorința de a-l revedea devenea tot mai puternică.

Într-una din zilele următoare văzu coloana de prizonieri trențăroși, care lăsa în urma ei un miros greu. La ureche îi ajunseră frînturi din dialectele iugoslave, dar pe el nu izbuti să-l descopere în mulțime. Santinelele, soldați în vîrstă, pășeau de o parte și de alta a coloanei, cu fețele întunecate. Împreună cu soția profesorului, Elisaveta vru să împarte prizonierilor un coș cu struguri, dar cînd îi văzură pe oamenii aceia sleiți de puteri, încăierîndu-se și tîrîndu-se prin colb, în patru labe, ca niște maimuțe hămesite, amîndouă femeiele fugiră îngrozite. Din ziua aceea Elisaveta nu mai îndrăzni să iasă la șosea. O părăsi nădejdea că va putea să-i dea prizonierului cizmele.

5

Către sfîrșitul săptămînii se stîrni un vînt uscat și fierbinte, de parc-ar fi venit din îndepărtatele deșerturi ale Sudului. Mătura doar pămîntul, fără să aducă vreun nor.

Șuvițe lungi de colb trădau șoseaua pitită printre copaci, apoi se destrămau în zare. Cerul se întunecă ușor, și în lumina aceea incertă, se furișă un fior de neliniște. Vegetația ofilită căpătă o culoare verde-cenușie, în timp ce frunzișul rărit al copacilor tremura necontenit sub bătaia valului fierbinte care șuiera pe lîngă baracă, iar frunzele uscate, desprinse din nuc, se fugăreau pe prispă.

Elisabeta parcă era bolnavă. O chinuia o migrenă rebelă. Deveni mai nervoasă ca oricînd. Seara, luna o tulbura, iar tălăzuirea vîntului de foc o apăsa și o amețea. Acum stătea lungită în pat și încerca să citească în lumina bolnavă ce se strecura prin geamurile bărăcii. Ordonanța plecase după apă. Citea, absentă, *Călătoriile lui Gulliver*... Deodată, i se păru că aude zgomot de pași. Se ridică în capul oaselor și ciuli urechea. Prin șuierul vîntului desluși pașii ușori, șovăielnici, care dădeau tîrcoale bărăcii. Femeia aruncă cît-colo pledul și se așeză pe marginea patului.

În cadrul luminos al ușii deschise, apăru o umbră și în clipa următoare îl văzu pe prizonier. El îi făcu un semn din cap și apoi îngăimă ceva nedeslușit. Femeia simți o durere în piept. Duse mîna spre gulerul larg deschis al bluzei sale subțiri. Apariția lui neașteptată îi luase graiul. Tot atît de neașteptat, el se trase din cadrul ușii. Elisaveta rămase nemișcată, cu pupilele dilatate. O clipă își zise că uniforma și fața aceea oacheșă n-a fost, poate, decît o nălucire și își încordă întreaga ființă doar-doar va mai auzi o dată pașii lui... Apoi își puse capotul și ieși repede afară, speriată că nu-l va mai găsi, dar el stătea pe bancă și o aștepta. Cînd o văzu, tresări și porni în întîmpinarea ei. Femeia se îndreptă spre el, învăluită de vîntul fierbinte care o amețea și, deodată, în conștiința ei pătrunse gîndul că în toată pustietatea aceea este singură cu un bărbat necunoscut! Avea senzația că se-ndreaptă spre el ca-n transă. Rosti ceva fără sens, îi surîse tul-

burată, apoi, pe neașteptate, îi întinse mîna mică și albă. El i-o luă în mîinile sale, se aplecă și o sărută. Elisaveta îi văzu părul negru, cîrlionțat. apropiindu-se de pieptul ei :

— Am crezut că... ați uitat, zise ea, deși ar fi vrut să-i spună „m-ați uitat."

— Am vrut să vin, dar n-a fost cu putință, răspunse el, încurcînd accentele și lungind vocalele.

— V-am așteptat lîngă drum... Dumneavoastră nu vă întoarceți seara în lagăr împreună cu ceilalți prizonieri ?

— Nu, eu lucrez chiar în lagăr, răspunse el, încruntînd ușor din sprîncene.

Tăcură amîndoi minute în șir. Stăteau în picioare, unul în fața celuilalt. Vîntul cald se năpustea asupra lor, lipind capotul de trupul femeii și dezgolindu-i genunchii rotunzi. Ea simțea cum i se aprind obrajii și îi evita privirea. O crenguță de cais se rupse și i se opri în păr. El o privea cu ochi scînteietori și femeia simți cum privirea lui o răscolește și o amețește. Tulburarea ei creștea clipă de clipă, i se părea că va muri de rușine !

— Așteptați-mă o clipă, spuse ea și alergă spre baracă.

„Ce se întîmplă cu mine astăzi, dumnezeule ? nu lipsi mult să țipe. Am înnebunit ? Să-i dau odată cizmele, și să nu-l mai văd..."

Mîndria îi fu de ajutor. Își mai veni în fire. Scoase cizmele și, arborînd o mină calmă, un pic severă, ieși afară.

— Cizmele astea sînt pentru dumneavoastră, preciză ea sec.

El o privi surprins, și ea nu înțelese ce anume îl surprinsese — tonul cu care îi vorbise, sau cizmele pe care i le întinsese ? În clipa următoare, privirea îi căzu pe ghetele jalnice pe care le avea în picioare. Abia acum observă Elisaveta că el îmbrăcase o altă tunică, întreagă, niște pantaloni uzați, ce-i drept, dar ofițerești, peste care înfășurase cu grijă niște moletiere verzui. Acum arăta

mai zvelt, mai înalt. Hainele stăteau bine pe el, deși păreau a fi luate de la vechituri.

— Vă mulțumesc, vă mulțumesc mult de tot, spuse el.

— Sper să vi se potrivească. Sînt ale soțului meu, dar nu mai are nevoie de ele.

— Unde e soțul dumneavoastră ?

— În oraș... E funcționar...

Omul o privi ironic și ea își dădu seama că el știa că îl mințea.

— De ce stați singură ? Nu aveți copii ?

— Nu, n-am copii, răspunse femeia.

În timp ce învîrtea cizmele în mînă și o fixa cu ochii săi mari, spuse pe neașteptate :

— Știu cine e soțul dumneavoastră, îl cunosc. E comandantul garnizoanei...

— Cine v-a spus asta ?

— Am aflat. I-am întrebat pe soldații din lagăr... Dumneavoastră sînteți soția lui, de ce ascundeți ?

Tulburată, ea întîrzie răspunsul :

— Fiindcă e foarte aspru cu prizonierii...

— În timp ce dumneavoastră sînteți atît de bună...

— Trebuie să fiți foarte atent cînd veniți pe-aici. Nu sînt întotdeauna singură.

— Știu, aveți o ordonanță și o servitoare.

— De unde știți și asta ?

— Am spionat, doamnă...

Elisaveta pufni în rîs, înveselită. El o privi ca un copil bosumflat.

— Am venit și a doua zi, după ce m-ați prins în vie, dar nu erați singură. Atunci l-am văzut pe soldat. Tocmai ascuțea un țăruș.

— Să știți că vă expuneți unui mare pericol, spuse ea, constatînd cu surprindere că discuția o liniștise. Doriți să mîncați ceva ?

— Nu refuz dacă îmi oferiți.

Eliberată de tulburarea care o stăpînise pînă atunci, ea se înapoie în baracă, tăie un colţuc de pîine, luă o bucată de brînză şi le înveli într-un ziar. Ordonanţa avea să se întoarcă în curînd, trebuia să-l pună în gardă pe prizonier...

„Tare-i simpatic", îşi zise ea, amintindu-şi privirea lui mustrătoare de-adineauri. Îi dădu pachetul şi îi atrase atenţia că soldatul se putea întoarce în orice clipă. Omul îşi luă rămas bun şi porni grăbit pe cărare...

„Probabil că nu va mai veni, îşi zise ea, şi gîndul o sperie şi o linişti în acelaşi timp. Prizonierul aflase cine e soţul ei. Oare va îndrăzni s-o mai caute ? E mai bine aşa, mai bine, îşi repetă ea. Nu sînt în toate minţile astăzi ! Probabil din cauza vremii, a vîntului fierbinte..."

Ştia totuşi că el va veni din nou şi convingerea aceasta îi dădea fiori.

Tresări cînd auzi în curte copitele calului. În clipa următoare în prag se opri ordonanţa.

— Ce este ? întrebă ea iritată.

— Nu doriţi apă proaspătă ? Să vă torn...

O fulgeră gîndul că soldatul s-ar putea să-l fi întîlnit pe prizonier, mai ales că i se păru că o priveşte bănuitor... „Chiar dacă l-a văzut, se va încumeta oare să-i spună lui Mihail ?", gîndi femeia. Se hotărî să treacă pe la soţia profesorului, nu voia să mai vadă mutra omului care-i descoperise taina...

6

A doua zi vîntul se domoli şi peste pămînt se lăsă o linişte neobişnuită. Totul în jur îşi arăta goliciunea, ca şi cum o toamnă timpurie înlocuise pe nesimţite vara...

Elisaveta pusese ordonanţa să scoată masa afară şi cosea la maşină o rochiţă, pe care vroia s-o dăruiască Mariolei pentru fetiţa ei. Ţăcănitul maşinii se auzea pînă

departe, şi în ritmul ei vioi coloneleasa fredona un cîntec pe care-l ştia de la maică-sa încă din copilărie... Pe bancă, lîngă ea, şedea Mariola, care desfăcea tighelul unei rochii mai vechi. Faţa servitoarei era mică şi zbîrcită, de sub basma îi ieşiseră cîtevă şuviţe rărite de păr, iar de sub gulerul bluzei, decolorată de atîta spălat, i se vedea gîtul ars de soare, cu pielea uşor încreţită şi cu un început de guşă. Ea rămăsese de data asta fără permisiunea colonelului şi era deosebit de încîntată. Cele două femei dădeau zor să termine mai repede rochiţa şi abia dacă mai schimbau cîte o vorbă...

La un moment dat, coloneleasa îşi luă ochii de pe lucru şi privirea îi căzu pe şirul de gutui, printre trunchiurile cărora creşteau tufărişuri dese asemenea unui gard viu. De-acolo o urmăreau doi ochi cunoscuţi...

Elisaveta îşi plecă privirea, apoi o ridică din nou, ca să se încredinţeze că nu se înşelă şi iarăşi întîlni aceeaşi ochi plini de o adoraţie mută. Femeia păli, dar îşi continuă lucrul ca şi cum nu observase nimic. Degetele însă n-o mai ascultară şi acul ieşi din cusătură şi o luă razna... Ea rupse cu o mişcare nervoasă aţa şi, fără să vrea, trase firul negru din urechea acului. Trebuia să-l vîre la loc, dar înainte de a o face, mai privi o dată spre gutui. Ochii aceia continuau să o urmărească...

Pulsul i se acceleră, şi ea simţi că sosise clipa hotărîtoare. Trebuia să aleagă între ispita de a continua legătura această bizară, şi între mîndria şi pudoarea ei. Ştia că acum nu mai venea pentru mîncare...

„Va trebui să-i spun să nu mai vină, îşi zise ea şi vru să se verifice pe loc. Dar numai la gîndul acesta îşi simţi inima pustie. Înţelese că este vorba de o atracţie neobişnuită şi de o intimitate de necrezut, ca şi cum l-ar mai fi întîlnit o dată în viaţă şi îl purta de mult în inima şi în gîndurile sale. Descoperirea o tulbură şi mai mult. Era ca şi cum jumătate din fiinţa ei ar fi vrut să se ducă la el, în vreme ce cealaltă îi poruncea necruţă-

toare : „Stai locului şi fă-te că nu-l vezi. O să înţeleagă şi o să plece". Ea, însă, alese calea de mijloc. Se hotărî să-i explice că nu trebuie să mai vină... Dacă află soţul ei de vizitele astea ? Gîndul o nelinişti atît de tare, încît decise pe loc să limpezească lucrurile. Regăsindu-şi stăpînirea de sine, îi spuse Mariolei pe un ton grav :

— Parcă-a sunat clopoţelul din vie. Să nu fi intrat vreun cîine. Mă duc să văd...

Glasul îi răsună calm, dar ei i se păru că altcineva rostise acele cuvinte, iar cînd se ridică de pe scaun, se îndoi de propriile sale intenţii, dar asta nu-i schimbă hotărîrea. Se îndreptă spre şirul de gutui şi trecu de partea cealaltă, ca să n-o poată vedea slujnica. Acolo, într-o adîncitură a terenului, se pitise prizonierul. O aştepta. Femeia se apropie cu pasul şovăielnic, încercînd să-şi ascundă zîmbetul care-i lumina faţa. Trecu pe lîngă el fără să se oprească, şi cum omul rămăsese nedumerit, îi şopti : „Veniţi cu mine !"

El se ridică şi o urmă furişîndu-se printre crengile copacilor.

Îl aşteptă la vreo douăzeci de paşi într-un tufăriş unde, înconjurat de nişte duzi, se înălţa un tei uriaş cu frunzişul întunecat ca un zăbranic. Era cel mai ferit loc cu putinţă. Elisaveta îşi pusese în gînd să afişeze o mină neliniştită, aproape supărată, dar buzele ei zîmbiră, în ciuda voinţei sale. Abia cînd prizonierul ajunse în faţa ei, înţelese că nu procedase înţelept venind la el. Pe de altă parte însă, era curioasă să vadă cum se va comporta el. Îşi pregătise dinainte cuvintele : „Cu ce vă pot fi de folos ?" sau „De ce nu vreţi să înţelegeţi că vă expuneţi unui mare pericol ?", dar cînd întîlni lumina caldă a ochilor lui, se răzgîndi. El îi întinsese mîna şi femeia parcă şovăi cînd o simţi pe a bărbatului. Hainele lui mirosea a săpun şi fenol. Pantalonii îi erau aproximativ călcaţi, probabil că îi ţinuse sub saltea. În schimb, cizmele pe care i le dăruise îl făceau mai chipeş. În lumina

dulce a după-amiezii, mersul degajat şi ţinuta distinsă, bărbătească, ieşeau şi mai mult în evidenţă. Îi observă umerii largi, uşor lăsaţi, pielea smeadă şi netedă a obrajilor, bărbia energică. O emoţie profundă şi o bucurie nedesluşită puse stăpînire pe sufletul ei. Se nelinişti şi încercă să-şi înăbuşe dorinţa nestăvilită, pe care o simţea crescîndu-i în piept.

— Iar am venit, zise el simplu şi zîmbi încurcat.

— Dar cum reuşiţi să ieşiţi din lagăr ? întrebă ea încurajată de tulburarea lui.

— Sînt la dispoziţia unui maior francez. Omul e bolnav de nervi, iar eu trebuie să-l păzesc să nu bea. Dar acum e... criţă ! Doarme...

— Dar... spuneaţi că nu trebuie să bea !

— Ce să fac ? Îi aduc rachiu soldaţii. Fără băutură nici n-ar putea trăi.

— Cum s-ar zice, sînteţi infirmier...

El dădu afirmativ din cap şi se încruntă :

— Bietul maior, e un om nenorocit. A slujit cincisprezece ani în trupele coloniale. Acolo şi-a ruinat sănătatea. E bun la suflet. Cînd are rachiu sau vin. Dar devine imposibil cînd rămîne fără băutură... Eu... vă deranjez, nu-i aşa ?

— Nuuu, de ce să...

— Vin pentru a treia oară... Şi voi mai veni, desigur, dar nu ca să vă cerşesc de mîncare...

Femeia simţi că obrajii îi iau foc. Prizonierul continuă nesigur şi cu emoţie în glas :

— Spuneţi-mi, de ce aţi venit, cînd aţi observat că vă privesc ? Am stat un ceas încheiat şi v-am privit cum coseaţi... Puteaţi să nu veniţi...

— Nu vroiam să mă vadă servitoarea. Şi-apoi, ca să vă rog să... să nu... vă mai expuneţi atîta... În clipa următoare, îl privi şi aproape că se sperie : faţa lui arsă de soare fu cuprinsă de o paloare neobişnuită, ochii îi ardeau mistuiţi de un foc lăuntric, iar nările îi fremătau. Nimeni

nu o mai privise cu atîta sete, cu atîta dăruire și înflăcărare, cu atîta dorință neascunsă. I se păru că într-o singură clipă a reușit să-l cunoască mai bine ca pe oricine, să-i pătrundă pînă-n străfundul sufletului. Și fără să știe cum, răspunse din toată inima acestei priviri, lăsîndu-se purtată de valul care se revărsa. Avu nevoie de întreaga sa voință pentru a nu se lăsa tîrîtă de acest val. Își simți răsuflarea îngreuiată, sîngele îi bătea nebunește în tîmple. Ar fi vrut să fugă de ochii aceia îndrăgostiți, care o hipnotizau și la a căror flacără simțea că se mistuie toată, dar în loc să fugă, continua să-l asculte.

— Trebuie să vă mai văd, auzea ea. Și glasul lui catifelat îi pătrundea în suflet. Cînd mă gîndesc la dumneavoastră... lagărul nu mi se mai pare atît de îngrozitor... Clipele petrecute împreună îmi redau încrederea în viață...

Rostise cuvintele în limba lui. Deși nu le înțelese pe deplin, femeia își dădu seama de sinceritatea lor.

— Ce știu eu despre dumneavoastră ? Aproape că nu vă cunosc...

— Ce vreți să știți ? Sînt doar un biet prizonier...

Și-atunci, Elisaveta, se pomeni întrebînd : „Sînteți căsătorit ?“ Întrebarea o îngrozi.

El zîmbi și-i arătă degetele lungi fără verighetă. Femeia întoarse capul spre baracă și zise tulburată :

— Trebuie să plec. Servitoarea se va neliniști și va veni să mă caute.

— Mai rămîneți o clipă, o clipă doar...

— Nu se poate. Astăzi sînt foarte ocupată ! Își aminti de rochița pe care trebuia s-o termine pînă seara.

Simți o greutate în piept. „Oare rochița să fie de vină ?“ se gîndi ea. Nu, nu e din pricina ei... Altceva e la mijloc... E vorba de el. Mîine iar o să vie...“ Și spaima o înfioră din creștet pînă-n tălpi.

— Plecați cu-adevărat ? întrebă el, prinzîndu-i mîna.

— Trebuie, răspunse ea cu-o voce caldă, îngrijorată.

Pe neașteptate, bărbatul îi strînse degetele în palma lui. Femeia simți ca un fluid magnetic trecînd prin trupul ei, și se înfioră toată. În aceeași clipă, cealaltă mînă îi cuprinse mijlocul. Zadarnic încercă ea să scape de îmbrățișarea aceea, care ascundea atîtea primejdii. Înainte de a-și da seama ce se întîmplă, buzele lui fremătînde o sărutară cu sete...

Se smulse din îmbrățișarea lui și o rupse la fugă spre baracă, copleșită de rușine, de spaimă și dorință. Obrajii îi luaseră foc, iar capul îi vîjîia de gînduri. Și în timp ce alerga pe sub crengile duzilor, din urmă o ajunseră cuvintele lui : „...Mîine la aceeași oră...“

7

În conștiința Elisavetei, săracă pînă atunci în astfel de emoții, se întipări pentru totdeauna amintirea acelei după-amieze fierbinți cînd se întîmplă tocmai lucrul de care se temuse, dar pe care îl visase atîta... Nici acum nu-și putea aminti cum de se hotărîse să se ducă totuși sub tei, după o noapte de nesomn, de-a lungul căreia se luptase cu ea însăși, în timp ce, alături, dormea soțul ei. Cum o călca pe nervi sforăitul lui, cum era decisă ca a doua zi să nu se ducă la întîlnire și să nu se mai lase tîrîtă de efuziuni sentimentale. Se întreba chiar dacă nu cumva vorbele acelea ale lui : „Mîine la aceeași oră“, nu erau doar o nălucire, rodul unei închipuiri înfierbîntate... Poate că nici întîlnirea lor nu se petrecuse aievea ! Încercă să-și scoată gîndul din cap, ba mai mult, ca să împiedice o nouă întîlnire, hotărî s-o oprească pe Mariola și după-amiază. Cînd sosi însă ora la care femeia trebuia să plece, nu schiță un gest măcar ca s-o rețină și, asemeni unui hoț, care vrea cu orice preț să scape de un martor nedorit, își privi nepăsătoare slujnica îndepărtîndu-se pe poteca ce ducea spre șosea... Inima îi bătea nebunește

în piept, tăindu-i răsuflarea, iar cînd ajunse sub tei, se lăsă să cadă la rădăcina lui, încredințată că picioarele nu o vor mai asculta. Apoi îl văzu pe prizonier apropiindu-se și o cuprinse o dorință nebună să fugă și să se încuie în baracă. Dar era prea tîrziu. Trupul ei se abandonă secătuit de voință și fremătînd de dorință...

Din ziua aceea, încetă să mai fie Elisaveta pe care ea însăși o cunoștea. În umbra teiului, sufletul ei se despărțise în două făpturi deosebite : una era femeia resemnată, apăsată de viață, în așteptarea inevitabilei bătrîneți, iar cealaltă, necunoscută pînă atunci, încrezătoare în viață, îndrăgostită, radiind de bucurie, nu voia să țină seama de rațiune și înțelegea să trăiască în libertate și fericire. Exagerat de austeră, cea dintîi nu putea să-i mai ofere nimic, dar nici n-o mai amenința cu nimic. Prea era rațională, ca să-și mai facă iluzii și nu-și mai dorea decît un trai liniștit. Legată sufletește de memoria părinților decedați, care o educaseră potrivit cu morala lor rigidă, această făptură din ea o condamna și o avertiza întruna, dar glasul ei stîrnea în Elisaveta un ecou tot mai slab, gata să se stingă în adîncul sufletului ei. Își amintea de zilele și serile de singurătate petrecute în anii celor două războaie anterioare, în tăcerea sumbrei și imensei lor case, în care maică-sa, o bătrînă înaltă, cu buze subțiri și palide, stătea să o păzească asemenea unei santinele ! Își educase fiica în spiritul unei morale necruțătoare, ce guverna existența celor din societatea „aleasă“ din Tîrnovo, negustori și meșteșugari îmburghezițí, care păzeau cu străşnicie moravurile strămoșilor, înțelegînd să renunțe la plăcerile cărnii, la toate plăcerile pe care le putea oferi viața. Toți acești strămoși răposați întru domnul îi apăreau ca niște icoane întunecate de sfinți bizantini, de care nu se mai temea, fiindcă cealaltă făptură, de curînd născută în ea, pătrunsese în taina naivă și găunoasă a filozofiei lor. Făptura cea nouă trezise femeia din ea, asuprită și neîmplinită atîta amar de vreme...

Își amintea foarte bine cum se trezise în ea cea de a doua făptură, fiecare moment al genezei ei. Dar, în același timp, nu se putea spune că nu încercase să i se împotrivească, că n-o gonise și n-o respinsese de-atîtea ori, cum tot așa tremurase de spaimă, arsă cu fierul roșu al rușinii înainte de clipa căderii ! Abia din clipa în care înțelesese că nu mai există stavilă în calea pasiunii sale și că voința ei cedează pas cu pas, noua făptură din ea prinse puteri și-și ceru dreptul la viață...

În fiecare după-amiază ea îl aștepta pe prizonier sub tei, cu răsuflarea tăiată, simțind cum i se moaie genunchii și cum buzele i se fac iască !

Acum nu mai avea acele sfîșietoare crize de conștiință ce o chinuiseră la început. Nu o mai frămînta nici teama, și nici îndoiala. Simțămintele ei deveneau tot mai puternice și ea se dăruia acum, cu trup și suflet, bărbatului, cu bucuria femeii îndrăgostite care descoperă pentru întîia oară forța magică și regeneratoare a iubirii, savurînd avidă fiecare clipă ce se scurgea din cele două ceasuri pe care le petreceau sub tei. Era uluită de propria ei senzualitate, de forța și complexitatea senzațiilor pe care nu le cunoscuse nici în anii primei tinereți ! Uitînd de casă, de teamă și de soț, își reținea iubitul pînă în ultima clipă, gata să înfrunte pentru dragostea ei orice risc. Iar cînd el pleca, fugea și ea spre baracă, transfigurată de fericire și oarbă pentru restul lumii. Se așeza pe bancă și rămînea așa, în extaz, savurînd din nou clipele de fericire abia trăite.

Cu timpul, teiul deveni pentru ea o ființă vie. Îl privea de departe ca pe un complice discret și ochii îi scînteiau șiret. ...Cîteodată însă, silueta îndoliată a copacului o întrista, de parc-ar fi văzut în el pe Elisaveta de odinioară, cu tinerețea ei irosită. Și-atunci, la gîndul că se află în pragul bătrîneții, se lăsa pradă spaimelor care o devorau ! Dar și atunci, era de ajuns să se gîndească la omul iubit, pentru ca setea de viață să i se

întoarcă și în mintea ei să-și facă loc speranța, că-ntr-o bună zi își va părăsi fără nici o mustrare de cuget bărbatul și va pleca, pentru totdeauna, cu prizonierul oriunde va voi el s-o ducă. Era tot mai sigură de sine, de la o vreme încoace rîdea mai des, iar modulațiile grațioase ale vocii îi trădau taina inimii. Orice gest, orice mișcare a ei era acum calmă, armonioasă, plină de suplețe. Bătrîna slujnică o privea din ce în ce mai nedumerită și, odată, nemaiputîndu-și ascunde uimirea, îi spuse :

— Arătați ca o fetișcană, atît de mult ați întinerit!

— Așa ți se pare, îi răspunse ea.

— Cred că sînteți fericită. Omul întinerește numai cînd își simte sufletul despovărat, adăugă bătrîna femeie, și adevărul acestor vorbe, în care se ascundea și o ușoară dojană, o făcu să tresară uimită.

8

Singura verigă din apăsătorul lanț ce o ținea legată de trecut era bărbatul ei, îmbătrînit, albit de tot în ultima vreme, posomorît și deprimat ca niciodată. Veștile de pe front anticipau apropiatul dezastru, ordinele de rechiziții erau absurde, căci prin hambarele țăranilor sufla vîntul, numărul dezertorilor creștea, iar în împrejurimi se înregistraseră mai multe cazuri de tîlhărie. Astfel, un dezertor, pe care-l chema Vasil, ucidea pe oricine se încumeta să-i iasă în cale. Toate încercările de a-l prinde dăduseră greș, și colonelul primi mustrare scrisă din partea Ministerului de Război, pentru că nu reușise să prindă tîlharul. Un mare număr de prizonieri izbutise să evadeze din lagăr, iar cei rămași erau secerați pe capete de tifos și dezinterie. Rezervele de hrană erau pe sfîrșite, iar ecourile îndepărtate ale revoluției rusești tulburau spiritele, în rîndurile ofițerilor și intelectualității. Și, colac peste pupăză, nesătui, nemții continuau să ceară mereu

alimente, iar cei de la intendență nu îndrăzneau să-i refuze. Colonelul îi ura pe ofițerii din statul-major al feldmareșalului Mackensen, încartiruit în oraș, aroganța lor îl scotea din sărite și el făcea tot ce-i stătea în putință ca ei să se înfrupte cît mai puțin din rația ostașului bulgar! Era nevoit să-l asculte zi de zi pe intendent plîngîndu-se că primește ordin după ordin să le elibereze nemților carne, untură și făină din ultimele rezerve. Pentru prima oară, în sufletul său aspru se strecurară disperarea și ura, iar cînd se întîmpla să treacă cu trăsura prin dreptul clădirii poștei, unde se afla statul-major al lui Mackensen, întorcea ostentativ capul, să nu vadă cele două santinele germane, cu căștile negre, lucioase, cu fețele împietrite, postate de o parte și de alta a porții.

Însoțit de intendent, intra deseori în depozitele militare goale, în beciurile întunecoase și umede, în care stăruia doar mirosul de mucegai, sau arunca o privire prin birourile instalate în barăci din scînduri, tapetate pe dinăuntru cu hîrtie și duhnind a cerneală, a tutun de proastă calitate și a podele îmbîcsite de praf. Se răstea din te miri ce la magazioneri, bătînd nervos din picior și amenințîndu-i cu plutonul de execuție, deși știa că nu ei poartă vina că depozitele sînt goale, iar la prînz, cînd se întorcea acasă, vorbea puțin și se plîngea că nu are poftă de mîncare, relata fără tragere de inimă cîte o știre și-i privea pe sub sprîncene pe cei din jur. După ce mînca, își punea picioarele pe parmaclîc și moțăia așa, pe scaun, pînă ce Elisaveta îl silea să se culce în pat. Ea observă că slăbise. Orbitele ochilor i se accentuaseră, de asemeni și pomeții obrajilor. Fața i se sofilcise, iar sub bărbie îi apăruseră pungi. Ochii lui cenușii căpătaseră o culoare albastră spălăcită. Ea se arăta din nou grijulie față de el, gata să-i intre în voie, ca și înainte, părînd chiar alarmată pentru sănătatea lui. Noaptea o năpădeau

gîndurile : „El e într-un hal fără de hal, pe cînd eu sînt atît de fericită". Își făcea reproșuri că îl înșeală și se îngrozea la gîndul că nu o dată i-a dorit chiar moartea ! Dar acum se căia, ar fi vrut să fie și el fericit. Îl aștepta, seară de seară, să se întoarcă de la oraș și această așteptare era însoțită de o nerăbdare nervoasă. Cum îl vedea acasă și se încredința că nu o amenință nimic, că amîndoi sînt sănătoși, se liniștea și se simțea iarăși cu conștiința împăcată.

Cîteva zile, colonelul nu observă schimbarea care intervenise în comportamentul soției sale. Era dintre oamenii cărora le place să se răsfețe, dar nu să fie corcoliți, ca niște copii. Curînd însă, grija asta exagerată ajunsese să-l scoată din sărite.

— Ciudat, întinerești pe zi ce trece, se întoarse el spre Elisaveta într-o seară, pe cînd erau la masă. Nu știu cum, dar... ești schimbată. Pînă și mersul ți-e altul...

În privirea lui pătrunzătoare era și reproș, și suspiciune, și teamă.

— Și ce e rău în asta ? Vrei să mă vezi îmbătrînind peste noapte ?

El își plecă ochii în farfurie :

— Firește că nu, dar mă mir. Te-ai schimbat. Nici în tinerețe nu erai atît de... veselă. În fond, nu mai ești chiar atît de tînără. Te apropii de patruzeci...

Ea îl săgetă cu o privire asasină, dar nu-i răspunse nimic. Colonelul era absorbit de propriile sale gînduri, iar Elisaveta rămase cu privirea pierdută în zare, dincolo de colină, unde o dungă luminoasă închipuia conturul orașului. Încerca să-și înăbușe ura față de el. Gîndul îi zbura acum spre omul iubit. Mîine va fi din nou cu el, și iar se va îmbăta de voluptatea îmbrățișărilor lui. În definitiv, ce vină are că soțul ei se zbuciumă și îmbătrînește și că ar vrea s-o vadă și pe ea îmbătrînind ? Nu-i consacrase oare lui întreaga ei viață ? Nu-i mai rămîneau

decît cîțiva ani buni pînă la bătrînețe... Nu, n-avea de ce să-și facă reproșuri. Ce să-și reproșeze ? Tîrzia fericire pe care o cunoscuse ? Nu, pentru că acum cunoștea prețul acestei fericiri și n-ar fi renunțat la ea chiar dacă ar fi fost silită să se ia de piept cu dumnezeu... Nu, nimeni nu-i va mai putea sta în cale, iar cînd se va sfîrși războiul, îl va urma fără șovăire pe omul iubit... Pe nesimțite, se lăsă pradă visurilor... Nu-și dădu seama că bărbatul se răsucise cu fața spre ea și o cerceta uimit, cu ochii scrutători, căutînd să-i pătrundă gîndurile. Îl surprindea și-l neliniștea expresia plină de încredere și mîndrie întipărită pe chipul ei. Își simțea soția departe de el, cufundată într-o totală beatitudine.

— La ce te gîndești ? îl auzi întrebînd-o și tresări.

— La nimic, răspunse, urmărindu-l cu coada ochiului.

— Minți ! Erai cu gîndurile aiurea. De fapt, ce ascunzi ?

Rosti cuvintele pe un ton supărat, insistent. Și tocmai tonul acesta, al bărbatului care-și revendică drepturile de soț, o irită cel mai mult.

— Mă gîndeam la bătrînețe, răspunse ea ironic.

— La a cui bătrînețe ? La a mea ?

— Nu, la a mea.

— Bătrînețea ta e încă departe. Deocamdată poți fi liniștită ! spuse el, privind-o pe sub sprîncenele stufoase.

— Liniștită ?! Cu tine n-am avut o viață liniștită ! observă ea veninos.

— Zău ? exclamă colonelul, răsucindu-se spre ea și săgetînd-o cu privirea, dar femeia rămase imperturbabilă. Ce vrei să spui ?

Ea se întoarse spre el. Privirea îi era dîrză și calmă, dar sub calmul aparent se ghicea clocotind o puternică voință. Colonelul înmărmuri, în clipa următoare însă își recăpătă sîngele rece :

— Te-ai trezit cam tîrziu, mai demult trebuia să fi... Nu știu ce te-a apucat...

În tot acest timp, ordonanța, care ședea pe bancă, trăgea cu urechea — „oare nu i-a spus nimic colonelului despre cizme ?“ se gîndi Elisaveta. Se ridică de pe scaun și intră în baracă. Acolo o întîmpină bezna și tăcerea. Simți nevoia să iasă, să fie singură cu propriile gînduri, cît mai departe de soțul care acum îi pîndea orice mișcare. Își aruncă un șal pe umeri, traversă prispa și porni pe poteca ce ducea spre vie. Colonelul o urmări uluit. Pășea fără grabă, ciulind urechea. De o parte și de alta se profilau întunecate șirurile regulate ale viței de vie, iar deasupra lor se ridicau, ca niște nori negri, coroanele copacilor. Sub lumina palidă a stelelor, poteca albicioasă ducea înainte, pierzîndu-se spre vila profesorului, unde sub bolta viței de vie, luminată de un felinar, familia lua masa. Elisaveta se abătu din potecă și se pomeni sub tei. La rădăcina copacului descoperi o foaie de ziar. O ridică și vrînd s-o mototolească, simți între degete resturi de pîine și un os de la friptura pe care i-o adusese prizonierului... Se așeză pe același loc unde stătuseră cu cîteva ceasuri în urmă și mîngîie, parcă nebună, iarba culcată... Simți cum se înfioară, cum se face una cu locul acela, de la cel mai mic fir de iarbă și pînă la teiul uriaș, unde-i fusese dat să cunoască fericirea... Rechemă în minte, rînd pe rînd, toate amintirile, cuvintele pe care și le șoptiseră. Chiar în după-amiaza aceea îi dăduse să înțeleagă că este hotărîtă să-l urmeze și-l văzuse radiind de fericire... Un strigăt aspru o făcu să tresară.

— Lizaaa ! o chema supărat soțul.

Ea nu-i răspunse, și el o strigă din nou, de data asta îngrijorat, lungind și mai mult ultima vocală. Elisaveta se ridică și porni spre baracă.

— Unde ești ? Unde ești, că nu te văd ?

Duzii îl împiedicau să o vadă. Nici ea nu-l vedea.

— Sînt aici, sînt aici !

Se căutau unul pe altul, prin întuneric, ca niște orbi...

— Sînt aici, Mihaile, vino încoace.

— Pe unde naiba umbli ? De ce n-ai răspuns ?

— Aveam chef să mă plimb...

— Nu știu zău ce se-ntîmplă cu tine... Te superi din nimic, spuse colonelul pe un ton împăciuitor. Ce plăcere mai e și asta, să orbecăiești prin întuneric ? adăugă el pe un ton plîngăreț, văzînd că Elisaveta nu-i mai răspunde. Poate că te-am jignit, dar să știi că într-un fel m-ai provocat... Prea te-ai schimbat !

— Să lăsăm asta...

— Explică-mi totuși, spuse el, și o prinse de braț.

— Ce să-ți explic ?

— Păi... schimbarea asta... De ce te-ai închis ca-ntr-o carapace, de ce te înstrăinezi de mine ?

— Ți se pare...

— Nu mi se pare, sînt sigur că nu mă-nșel. Tu îmi ascunzi ceva, o ținu morțiș colonelul.

— Tu te-ai schimbat ! Ai devenit insuportabil, taci întruna și mă privești chiorîș. Eu sînt aceeași...

— Hm, făcu el șchiopătînd cu piciorul rănit, nu mai ești aceeași. Te-ai înstrăinat de mine, văd eu... În ce mă privește... Cum vrei să fiu vesel, cînd lucrurile merg din rău în mai rău ?! Cine știe ce ne mai așteaptă, la toamnă... Ai noștri abia mai țin pozițiile !

Femeia nu-l mai asculta. În capul ei se înșurubase un singur gînd : „Da, la toamnă... Cine știe ce se va întîmpla, cînd el va pleca“. Și din nou o cuprinse spaima în fața viitorului incert. O clipă se temu că nu va avea tăria necesară, că va rămîne aici, cu soțul ei, care acum o ținea de braț și șchiopăta. O presimțire sumbră îi strînse inima ca-ntr-un clește și o neliniști, zdruncinîndu-i încrederea.

— Să mergem mai repede, stărui ea. Nu mă simt bine...

— Ai răcit, zise el și continuă să-i vorbească, dar ea nu-l mai asculta.

Dorea să se culce cît mai repede, să se culce, să se lase în voia gîndurilor și să alunge presimțirea aceea neagră, care i se cuibărise în suflet. După ce se culcară, ea rămase încă multă vreme trează. Ochii însă și-i închisese, ca să nu mai vadă încăperea sumbră, cu tavanul scund. Și-ar fi astupat și urechile, numai să nu audă sforăitul colonelului și nici țiriitul jalnic al greierilor, înnebunită la gîndul că va fi nevoită să-și petreacă tot restul vieții între pereții aceia de piatră, în același pustiu apăsător... Ca să-și spulbere îndoielile, se gîndi la prizonier. Numai imaginea lui putea să o elibereze de tirania vieții anterioare. „Cît sînt de slabă! șopti înainte de a adormi. Mi-e greu, fiindcă mă despart de trecut..."

9

Luna august se apropia de sfîrșit și zilele fierbinți se succedau la fel de monoton. Doar diminețile fără rouă aduceau puțină răcoare, ca un suflu rece de moarte, care se abătea peste pămînt... În oraș, epidemia bîntuia cu și mai mare furie. Colonelul continua să fie la fel de morocănos. Se întorcea acasă mînios, răsfoia ziarele și le arunca dezgustat. Nădăjduise că guvernul lui Malinov va salva situația, dar se dovedi că nu era mai breaz decît cel al lui Radoslavov. Ofițerii sosiți de pe frontul macedonean îi vorbiseră despre starea deplorabilă a armatei, echipată în zdrențe și înfometată, despre ofensiva tot mai susținută a inamicului, care a ocupat pozițiile strategice de lîngă Iarebicina, de unde pregătea acum atacul decisiv. Și în situația asta disperată, comandamentul german continua să-și retragă și ultimele baterii de artilerie grea, încălcînd fără să-i pese convenția încheiată, iar pe baza condominiului jefuia Dobrogea. Trenuri germane și austriece, încărcate cu alimente, treceau nestingherite granița de vest a țării, în timp ce poporul și armata

bulgară răbdau de foame. În spatele frontului, inflația, corupția și specula făceau adevărate ravagii. În schimb, ziarele guvernamentale erau pline de articole și chemări patriotice, de declarații liniștitoare despre apropiata pace, date de miniștri, în momentul în care marele cartier general elabora în secret planurile unei noi ofensive, care trebuia susținută cu niște ostași flămînzi și istoviți, trimiși să ia cu asalt cotele pe care se fortificase inamicul.

Și totuși, colonelul se încăpățîna să nu admită ideea înfrîngerii și se lupta cu disperarea și amărăciunea care puseseră stăpînire pe sufletul lui, ceea ce îl făcea și mai aspru, și mai crud. Ura lui față de sîrbi ajunsese la paroxism, mai ales cînd pe fețele chinuite ale prizonierilor citea noi nădejdi și bucuria răutăcioasă, acum, la începutul sfîrșitului!... Devenise necruțător cu prizonierii. Pentru el erau robi și robi trebuiau să rămînă pînă în ultima clipă, cîtă vreme armata bulgară mai rezista pe front. Le dădea de lucru prin depozite, la întreținerea drumurilor desfundate, la demolarea clădirilor distruse de cutremurul ce se abătuse recent asupra orașului, pe ale cărui străzi colbuite se tîrau asemeni unor stafii ieșite din morminte. Curînd își schimbă atitudinea și față de populația civilă. Asistînd într-o zi la un miting de protest împotriva regimului impus de condominium, la care bărbați cu părul alb plîngeau ca niște copii, umiliți în demnitatea și mîndria lor, el încercă aceleași simțăminte de durere și mînie, dar cînd una dintre femeile cartierului Varușa puse mîna pe o piatră și o azvîrli în geamurile primăriei, urmată de alte zeci de femei înfometate, gîndul că ar putea izbucni o răzmeriță îl sperie și dădu ordin să fie arestate, în ciuda corului de plînsete și blesteme care se înălța spre cer! Dar nu se opri aci, colonelul emise o ordonanță în care avertiza populația să păstreze ordinea. Cîteva zile mai tîrziu, soldații care păzeau un pod prinseră un vagabond care încercase să arunce podul

în aer. Din ziua aceea, colonelul deveni şi mai suspicios. Teama şi mînia lui atinseră culmea. Colac peste pupăză, se înmulţiră şi furturile din vii. Populaţia înfometată nu mai respecta proprietatea. Ba, într-una din nopţi, fu prădată însăşi via colonelului. Făcu spume la gură şi, în aceeşi zi chiar, aduse de la oraş o armă de vînătoare :

— Tragi în carne vie ! Pe răspunderea mea ! ordonă el soldatului.

Singură Elisaveta rămînea indiferentă la toate. O interesa doar mersul operaţiunilor militare, încredinţată că nu mai era departe ziua ce avea să aducă schimbarea hotărîtcare în viaţa ei. Pînă la acel ceas de răscruce, nu trăia cu adevărat decît clipele pe care le petrecea cu omul iubit. Uneori însă prizonierul nu venea şi atunci se lăsa din nou pradă îndoielii şi disperării. În asemenea zile, trecutul reînvia, copleşindu-i inima împărţită în două, mistuită de zbuciumul dorinţelor neîmplinite. Urmau nopţile de veghe, gîndurile şi îndoielile, chinul amarnic, pe care cu greu şi-l putea stăpîni.

10

Cinci zile şi cinci nopţi în şir prizonierul nu dădu nici un semn de viaţă. În zadar îl aştepta Elisaveta, ciulind urechea, doar-doar o auzi fluieratul cunoscut, semn că e aproape. În liniştea ce domnea în jurul ei, nu auzea decît bîzîitul viespilor şi nu vedea nimic altceva decît propria ei umbră, de care se împiedica la fiecare pas. Se uita tot mai des în lungul drumului colbuit şi plin de hîrtoape, dar la ceasurile acelea drumul era pustiu... În toate cele cinci zile, se duse în vizită, seară de seară, la familia profesorului, unde aştepta momentul întoarcerii prizonierilor în lagăr. Apariţia şirului lung de feţe scofîlcite de-a dreptul o îngrozea, dar numaidecît îşi venea

în fire, fiindcă ochii ei nu căutau decît un singur chip, chipul omului iubit. Apoi, cu inima frîntă, făcea calea întoarsă spre baraca rece, neprimitoare. Îşi spunea că trebuie să fie răbdătoare. Poate că Obretenovici fusese trimis la lucru în oraş. Ori poate că starea maiorului francez era atît de rea, că nu putea să-l lase singur ziua. Cel mai tare însă o chinuia gîndul că s-ar putea să-l fi atins groaznica epidemie care îşi alegea victimele mai ales din rîndul prizonierilor !

În ziua următoare se duse la oraş, nădăjduind că întîmplarea o va ajuta să afle ceva. Înecat în colb şi gunoaie, Târnovo părea un oraş părăsit. Cişmelele secate semănau cu nişte babe îngenuncheate... Din loc în loc, pe cîte-o poartă îmbrăcată în pînză neagră, întîlnea anunţuri mortuare, în curţile şcolilor şi pe maidane se jucau cete de copii aproape despuiaţi. ... Curînd, nici ea nu ştie cum, se pomeni în Marno Polé unde tocmai fuseseră aduse cirezile de boi de pe front. Bietele animale erau în agonie, bulucite unele într-altele, aşteptîndu-şi sfîrşitul cu ochii aceia blînzi şi încrezători... Printre ei roiau moşnegi, femei şi copii, veniţi de prin sate să-şi caute credincioşii şi răbdătorii lor tovarăşi de muncă şi suferinţă... Flămînde, lipsite pînă şi de micul lor tain, animalele trăseseră carele grele pe drumurile bolovănoase pînă în ultima clipă, fără să ştie ce-i odihna. Cu fălcile încleştate, ţăranii treceau de la o vită la alta, şi cînd vreunul îşi recunoştea boul, ţipătul sfîşietor al femeilor nu întîrzia. Ele se apucau să-l bocească întocmai ca pe un mort, blestemîndu-i pe cei vinovaţi... bietele dobitoace erau lăsate de izbelişte, nimeni nu le păzea, nimeni nu le îngrijea. Oamenii fuseseră anunţaţi să vie să şi le ia, şi acum, fiecare îşi urca în car vita ce abia mai sufla, ori se întorcea acasă cu pielea ei pe băţ !

Priveliştea asta o îngrozi pe Elisaveta. Ea venise aici în speranţa că-l va întîlni pe Obretenovici, dar pe lîngă şirele de fîn nu erau decît cîteva santinele cu chipurile

întunecate, care fumau la umbra gheretelor. Apoi se abătu și pe la spital, unde spera să afle ceva de la un medic pe care-l cunoștea, dar nici aici nu află nimic și, descurajată, se întoarse acasă. Un singur lucru îi mai rămăsese de făcut : să-l caute a doua zi în lagăr. Chiar colonelul spusese mai deunăzi că o parte din prizonieri vor fi transferați în alte lagăre.

11

Într-una din seri profesorul venise la vecinii lui, să ceară o cazma, fiindcă a lui se rupsese. Cei doi soți tocmai terminaseră de mîncat, și colonelul, cu *pince-nez*-ul pe nas, examina un teanc de hîrtii, care se afla pe masă. La celălalt capăt al mesei, Elisaveta rînduia cărțile pentru o pasiență. Fiecare părea absorbit de îndeletnicirea sa.

Colonelul se arătă, chipurile, îndatoritor față de profesor, dar nu-i dădu prin minte să-i ofere un scaun măcar, și omul plecă puțin ofensat.

— Repede te-ai mai întors ! observă nevastă-sa.

— Colonelul n-are obiceiul să-și rețină musafirii, preciză profesorul.

— Nici Elisaveta nu te-a reținut ?

— Nu. Era prea ocupată cu *cărțile de joc*...

— Astăzi mi s-a părut foarte îngrijorată. Deși am chemat-o să vină cînd se întoarce din oraș, n-a vrut să se abată pe la noi. Nu știu dacă ai observat, nu e zi în care să nu rătăcească prin pădurițea aceea de duzi. Ce-o fi căutînd acolo ?

— Cine știe, zise profesorul pe un ton care-l trăda. Nu-i trecuse supărarea pentru jignirea ce-i aduseseră și n-avea chef să vorbească despre vecinii săi. Își aminti că a doua zi avea de făcut o mulțime de lucruri ; trebuia să se ducă cu măgărușul după apă, să scoată din rădăcină

un vișin uscat, apoi să se repeadă și pînă-n oraș. Curînd, gîndul i se întoarse la Elisaveta. Oare de ce era atît de îngrijorată ? Abia îi răspunsese la salut și nu îi adresase o vorbă măcar, ocupată să-și ghicească viitorul. Într-adevăr, ce caută ea zilnic în pădurice ? O văzuse și el de vreo două ori, ba o dată era chiar cu cineva... O știa femeie potolită, la locul ei, de la o vreme însă părea nervoasă și tulburată.

Un zgomot ca de piatră rostogolită îl făcu să tresară. Profesorul își îndreptă privirea spre gardul de zid, dar nu văzu nimic. Doi ulmi stufoși umbreau locul acela. Se ridică de pe scaun și scrută din nou întunericul. I se păru că aude zgomotul unor pași ușori și că deslușește o umbră furișîndu-se printre vițele de vie, ai căror araci ascuțiți sclipeau ca niște sulițe în lumina de argint a lunii. Era greu de crezut că cineva s-ar fi încumetat într-o noapte ca asta să vie la furat ! Profesorul rămase așa, în picioare, ascuns în umbra bolții de viță, ascultînd cu încordare... Liniștea era acum și mai adîncă, cerul și mai senin. O dungă subțire încingea zenitul. Deodată, văzu cum cineva străbate de-a curmezișul livada. Omul înainta pe furiș, căutînd umbra gutuilor, unde păștea calul. După o clipă îi pierdu urma. Nu mai încăpea îndoială, era un hoț care se strecurase în via colonelului. Primul gînd care-i trecu prin minte fu să dea alarma, dar își aminti că ordonanța doarme chiar acolo. Nu mai avea sens, oricum hoțul era în capcană. La un moment dat, auzi un ușor fluierat, ca o frîntură de melodie, care se repetă apoi în surdină, o chemare prelungită, răscolitoare. Fluieratul semăna cu un cîntec de pasăre și fusese executat cu atîta precizie și măiestrie, încît profesorul rămase uluit. Timp de un minut, nu se mai auzi nimic, apoi fluieratul se mai auzi o dată, pentru a treia oară, mai insistent și mai prelungit. În clipa următoare, se auzi glasul răgușit al ordonan-

ței și profesorul văzu țîșnind flacăra unei împușcături. Detunătura armei sparse liniștea nopții, contopindu-se cu un țipăt surd ,înăbușit, pe care șuieratul alicelor de plumb îl însoți doar o secundă..

Profesorul se trase instinctiv îndărăt, căci avu senzația că alicele îi împroșcaseră fața, deși ele răpăiseră printre aracii din vie. Un țipăt sfîșietor răsună în baracă. O umbră alergă pe potecă. Se auzi vocea colonelului, care-și chema soția, apoi răstindu-se la ordonanță, care spuse ceva nedeslușit. Glasul lui răgușit fu acoperit de țipetele femeii. Curînd se-ncrucișară-n noapte strigăte de spaimă, plînsete și suspine, iar cîinii vecinilor se puseră pe lătrat, stîrnind o hărmălaie de nedescris.

Îngrozit, cu părul măciucă în cap, profesorul fugi în casă. Era fricos din fire și toată viața se ferise de încurcături. Trezită de împușcătură și de țipetele acelea, nevastă-sa ieși afară și o văzu pe Elisaveta zbătîndu-se în brațele colonelului, care o tîra spre baracă...

. . . .

A doua zi dimineața, profesorul porni nehotărît pe potecă. Din baraca vecinilor săi nu venea nici un sunet și nici fumul ieșind din coș nu se vedea... Își aruncă ochii prin vie și zări cadavrul unui bărbat, căzut pe spate. Picioarele lui, încălțate cu cizme, răscoliseră, într-o lungă agonie, țărîna uscată. Profesorul privi chipul tînăr, smead, și îl recunoscu pe prizonierul care venise cîndva să fure piersici... Rămase un timp nemișcat, pe gînduri, apoi se îndreptă spre baracă. Ușa era închisă. Pe prispă totul rămăsese neatins, cu cărțile de joc pe masă, așa cum le aranjase Elisaveta înainte de clipa fatală, cu lampa alături și, ceva mai încolo, *pince-nez*-ul colonelului. Profesorul vru să se întoarcă acasă, mirat că, după cele întîmplate, vecinii săi mai puteau dormi la ora aceea, dar în aceeași clipă simți că îl pîndește cineva. Era ordonanța.

Stătea întins cît era de lung pe bancă, cu capul proptit în palmă. Avea fața buhăită și ciudat de îmbătrînită, ca de eunuc.

— Tot mai dorm ? întreabă profesorul, arătînd spre ușă.

— Nu-s acasă, au plecat azi-noapte la oraș...

Profesorul dădu din cap. Soldatul îl privea cu ochii mijiți. Apoi, ca și cum i s-ar fi pus un nod în gît, cu un efort vizibil, adăugă :

— Doamna s-a împușcat cu pistolul domnului colonel... pe la ora patru... A dus-o cu trăsura la oraș. Era încă vie...

12

Către sfîrșitul lui octombrie, trupele de ocupație ale lui Franchet d'Espéray își făcură intrarea în Târnovo, vechea cetate de scaun a Bulgariei. Cîteva batalioane de senegalezi, în frunte cu o fanfară formată din muzicanți negri, cu tobe și alămuri împodobite cu fireturi și tricolorul francez, defilară cu mare pompă pe străzile orașului. Pe pămîntul înghețat cădeau primii fulgi de zăpadă. Pe fețele oamenilor îmbulziți pe trotuar, se puteau citi teama și îngrijorarea. Curînd, pe Marno Polé apărură corturile francezilor. Mitraliorii algerieni își mînau catîrii spre bivuac. Instalate la repezeală, bucătăriile de campanie începură să scoată fum de zor ; căldări întregi de cartofi se prăjeau în gamele de tablă, în care sfîrîia uleiul de cocos, în vreme ce sub cerul plumburiu al toamnei, mulțimea de graiuri necunoscute amintea de Turnul Babel...

Brutăriile nu mai aveau pîine. Oamenii răbdau de foame. Femeile nu îndrăzneau să mai iasă în stradă, de teamă să nu fie atacate și siluite de negri. Învingătorii se instalaseră prin școli, iar pe strada principală, deasupra

unei clădiri înalte și impozante, păzită de santinelele înarmate cu niște cuțite lungi ca săbiile, flutura steagul francez.

Sărăcimea cartierului Varușa fu cea dintîi care îndrăzni să se apropie de învingători. Oamenii le furau din saci roșcovele cu care erau hrăniți catîrii și nu le era defel silă de carnea de cal gătită cu varză. Lihniți de foame, copiii șterpeleau tot ce le pica în mînă — ulei de cocos, curmale, franzele, tutun, frînghii, foi de cort. La rîndul lor, soldații de culoare tăbărau pe slujnice și jefuiau magazinele de bijuterii, ori se îmbulzeau la ușile caselor de toleranță, încăierîndu-se nu o dată între ei.

Colonelul fu destituit și declarat criminal de război, dar nu ajunse pe banca acuzaților. Guvernul lui Stamboliiski nu predă pe nici unul dintre ofițerii bulgari tribunalului aliaților. Sărăcit și îmbătrînit în ultimul hal, se retrase și trăi izolat în casa pe care o avea în Târnovo. Via, părăsită și năpădită de buruieni, se distruse curînd, iar baraca, rămasă de izbeliște, ajunse și ea tot o paragină.

— Colonelul nu îndrăzni să mai apară pe aici, își încheie bătrînul profesor povestirea. Și totuși, nu l-a lăsat inima să înstrăineze via. Toată averea lui a încăput acum pe mîna moștenitorilor. Colonelul ar mai fi trăit, desigur, dacă un atac de cord nu i-ar fi curmat cu doi ani în urmă firul vieții... Apoi, îndreptîndu-și mîna spre nucul bătrîn, în care se căsca o scorbură adîncă, profesorul adăugă : Într-o bună zi o să-l răstoarne vîntul peste acoperișul barăcii și o va distruge de tot. Nimeni nu se mai îngrijește de ea ! Și... de fapt... ce rost ar mai avea ! încheie profesorul dînd din mînă a lehamite.

Drumul îndărăt spre casa lui îl făcurăm în tăcere, fiecare cu gîndurile lui, copleșiți de trecutul întunecat, dar și de un prezent, care nu era cu nimic mai luminos !...

. . . .

Seara, nici nu ajunsesem bine la hotel, și sirenele își porniră vuietul sinistru. Orașul se cufundă din nou în beznă. Înnebuniți, oamenii alergau pe străzi, grăbindu-se spre adăposturile din măruntaiele pămîntului. Am hotărît să rămîn în cameră și, reconstituind în minte episoadele povestite de bătrînul dascăl, încercam să-mi alcătuiesc imaginea Elisavetei. Uruitul înspăimîntător al escadrilelor de avioane zguduia clădirile din temelii, iar geamurile zăngăneau tot mai neliniștitor. Departe, pe malul românesc al Dunării, flăcările uriașe ale incendiilor înroșeau cerul, ca și cum ar fi vestit zorile.

ST. Ț. DASKALOV
(1909)

S-a născut la 22 august 1909, în comuna Lileace, județul Vrața. Urmează Școala pedagogică din orașul Lom și Institutul pedagogic din Șumen, după care este încadrat ca profesor în satul său natal. Curînd însă este destituit și arestat pentru activitatea sa politică. Mai tîrziu, se stabilește la Sofia, unde colaborează la publicațiile progresiste ale vremii. Este perioada în care urmează și Facultatea de filologie a Universității din Sofia, luîndu-și licența în anul 1942.

Participă ca voluntar în Războiul de apărare a patriei și, împreună cu Dimităr Ciavdarov-Celkaș, redactează ziarul de front *Santinela*, iar după 9 Septembrie 1944, conduce cîteva publicații și lucrează ca scenarist în cinematografia bulgară.

Publică pentru prima oară în revista *Svetlostrui* (1930).

Largă este paleta artistică a scriitorului, pornind de la reportaj, povestire și nuvelă, trecînd apoi la roman și scenariu și încheind cu literatura pentru copii. Din impresionantul număr de volume publicate, amintim : *Durere* (povestiri — 1935), *Rosița* (povestiri — 1937), *Curtea* (povestiri — 1943), *Drum* (roman — 1945), *Fata din defileu* (nuvelă — 1950), *Moara Lipovanski* (roman — 1951), *Prima prietenie* (roman pentru tineret — 1957), *Om sucit* (nuvele umoristice — 1958), *Opere alese* (1959), *Cînd începe dragostea* (trei nuvele — 1961), *Calul comandantului* (nuvele și povestiri — 1963), *Generație fără pămînt* (nuvelă — 1964), *Păsările raiului* (povestiri — 1965), *Republica ploilor* (roman — 1968), *Opere alese* (1969—1971), *Pămîntul apostolilor* (nuvele și povestiri — 1971), *Lecție despre Bulgaria* (povestiri — 1972), *O sărutare pe malul lacului Balaton* (povestiri — 1980).

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

CIOMAGUL

Ptiu, că punctuali oameni mai sînt și nemții ăștia ! Ne-au trimis rasa asta nouă de purcei „Landerss", înainte ca noi să fim gata cu mecanizarea. Ce să vă spun ? Niște godăcei dolofani, cu rîturi ascuțite și urechi mari. Îi și botezarăm „clăpăugii". Nu-s țepoși, ca ai noștri. Pielea le e netedă și lucioasă. Și se fudulesc, precum cucoanele. Am auzit că dacă-i hrănești ca lumea se fac lungi de un metru și jumătate ! Carnea lor e cea mai bună carne de porc. Din ea se face o șuncă nemaipomenită, fiind „împănată" cu straturi subțiri de slănină ca o dantelă colorată. Străinii se dau în vînt după așa ceva.

— Cine știe cîte vagoane cu roșii ne-au costat aceste „cucoane", iar acum, colac peste pupăză, nu vor să mănînce ! Bai Goncio, porcarul, stătea îngrijorat, cu ciomagul pe lîngă ei.

Oamenii se-ntreceau, care mai de care, să vadă purceii și se interesau de ce nu mănîncă. Porcarul își ieși din pepeni : de cine să se ocupe mai întîi, de porci sau de vi-

zitatori ? Curioșilor le dădea drmul în serii, ca la expoziție. Mai rămînea să fixeze și prețul intrării.

— Îl întreb pe președinte, oftează bai Goncio în fața oamenilor. Nu știu ce să mă fac cu „clăpăugii“ ăia, nu vor să mănînce deloc, iar el îmi zice : „Ciomagul !“ Am rupt vreo zece bîte pe ei, dar tot degeaba. Nu vor să recunoască „metoda“ președintelui. Ce mai, rasa noastră e mai bună ! Mănîncă orice, face față oricărui regim, rezistă și la frig, și la căldură. Poate răbda și de foame. Ba chiar îi priește ! E de-ajuns să ridic bîta, și... Asta e ! Uite... Învîrti ciomagul și-ai noștri săriră toți, în păr, grohăind. Se răspîndi o muzică... încît oamenii își astupară urechile. Dar ia uitați-vă la ăilalți. Nici un sunet ! Poți învîrti deasupra lor bîta, cum se rotește uliul deasupra puilor, tot degeaba.

Și ca să demonstreze că așa stau lucrurile, le aduse hrana. Ai noștri săriră în picioare și dădură buzna la troacă. Își vîrîră rîturile scurte în borhot, în timp ce „clăpăugii“ nici nu se clintiră. Urechile lor mari le acopereau parcă ochii și nu mai vedeau că le-a sosit prînzul. Moțăiau fără să scoată un „groh“ măcar.

Vor muri de foame ! Trebuie să le băgăm mîncarea în gură cu de-a sila. Soi rîzgîiat domle, niște sclifosiți !

— Apăi... porcii ăștia sînt muți ! Surdo-muți !

— Nu te-nțeleg cînd le vorbești, bai Goncio. Va trebui să-nveți nemțeasca lor ! Să-ți dea Nadka, profesoara, dicționarul nemțesc și dă-i bătaie ! Zi-le „guten Tag“ și vezi dacă-ți răspund „auf Wiedersehen“ !

Într-un cuvînt, bai Goncio își găsise beleaua cu moderniștii ăștia. Totul mergea pe dos. Pînă și noaptea se învîrtea pe-acolo, ca nu cumva „clienții lui“ să aibă chef tocmai atunci să petreacă, precum vagabonzii din Sofia. Ceruse o consultație medicului veterinar, ba și celui uman, stătu la sfat cu zootehnicienii și cu îngrijitorii de vite, dar nimeni nu reuși să-i facă pe „clăpăugi“ să mănînce

cot la cot cu colegii lor autohtoni. Porcii slăbeau, și cînd te gîndești că fuseseră luați tocmai pentru sporul lor nemaipomenit în greutate. Bai Goncio ridică ciomagul într-o adunare :

— Tovarăși îngrijitori, tehnicieni și zootehnicieni, dați-mi niște injecții pentru „clăpăugii“ mei. Ardeți-le cîte o înțepătură europenilor ăstora, că mor de foame. Eu muncesc pe bază de creștere a producției, iar „clăpăugii“ ăștia o să mă bage de viu în mormînt ! Doar urechile le cresc și părul, dar așa ceva nu e prevăzut în normă. Spuneți-mi și voi, ce să fac ?

— N-avem ce-ți face, bai Goncio ! De-ar fi oameni, am ști noi cum să le deschidem pofta de mîncare. Aici sînt tovarăși trecuți prin ciur și prin dîrmon, cum e președintele consiliului popular, de pildă, dar de unde să știm noi dacă nu cumva vor să le aducem Whiski din apus ! Dă-i bătaie acolo, fă cum știi !...

— Păi vouă ce vă pasă, măi tovarăși ? Plouă, ninge, leafa vă merge, pe cînd ziua mea-muncă bate pasul pe loc, ba chiar dă înapoi ca racul ! nu-i lăsa el în pace pe conducători. Nu pot să prind de coadă nici minimul măcar, că de la maximum mi-am luat de mult adio ! „Pensionarii“ ăștia m-au albit de tot și în curînd o să-mi scoată și părul prin căciulă.

— Ia dă-le o sfîntă de bătaie cu ciomagul, i-ai nițel la goană, bai Goncio, și basta ! îi repeta întruna președintele.

— Ăștia nu sînt oameni, ca să-i poți speria. Ciomagul nu-i de nici-un folos cînd e vorba de sclifosiții ăștia occidentali, tovarășe președinte. Le-am tras eu cîteva cu toroipanul, dar mi-e teamă să nu-i ologesc. Ehei, de-ar fi oameni, m-aș descurca eu, le-aș face o critică aspră și nu m-ar durea capul. Dar aici e vorba de plan, de socoteli contabile. Șira spinării lor e zgîrci curat, ajunge doar să-mi „scape“ un pic mîna și s-a zis cu ei, iar după aia și... cu mine !

A ajuns bai Goncio cu ciomagul său și la Consiliul popular județean. Dar în loc să i se dea o mînă de ajutor, i-o retezară scurt :

— Ei nu-s obișnuiți cu ciomagul, ci cu mecanizarea. De ce întîrziați cu mecanizarea ? Ia puneți-vă mai bine pe treabă, că de punem noi mîna pe ciomag, prea moale n-o să vă fie !

Dar președintele se răfuia întruna cu adversarii săi și nu mai avea timp și pentru țevi. În cele din urmă, lui bai Goncio nu-i mai rămase decît să aplice „metoda individuală“ față de fiecare „clăpăug“. Se așeză lîngă un godac mai mare, pe care-l boteză Wolf. Pe vremea ocupației germane era un ofițer neamț care colinda satele și aduna purceii. Îi ziceau Wolf. El luă dicționarul de la Nadka, profesoara de germană, care avu chiar bunăvoința să-i predea cîteva lecții.

— Hai, măi Wolf, mănîncă, asta e *gut*, foarte *gut !* deschidea el dicționarul și-și începea „agitația“ și metodele de convingere. *Guten appetit, Wolf !* Ți-am pregătit o mîncare atît de bună, că și eu aș mînca din ea. Păi zău așa...

Wolf îl privea cu un singur ochi, se lingea pe bot, încercînd să-i zîmbească și iar se punea pe moțăit. Dar bai Goncio nu-l lăsa în pace. Îi tot vorbea la ureche și îl scărpina ușor cu degetele. Purcelul se obișnui cu asta și începu să mănînce cîte puțin. Dar cum ridica puțin tonul sau îl atingea cît de cît cu ciomagul, se simțea rănit în mîndria și amorul său propriu și pe loc declara greva foamei !

— Ptiu, mama lor de purcei ! își rupea bai Goncio de furie cămașa în fața celorlalți porcari. „Clăpăugii“ ăștia o să mă bage-n balamuc ! Se întorcea acasă și se certa cu nevastă-sa : Tu mi-ai adus beleaua asta pe cap ! Ia mai mult, Goncio, s-avem bani ! Iar acum, uite na, am ajuns în sapă de lemn ! Abia cînd se trîntea în pat

lîngă ea, se mai muia. *Schlafen Sie gut,* îi tot zicea el pînă noaptea tîrziu, încît biata femeie nu apuca să închidă un ochi !

— Să știi că te-ai prostit de tot, bărbate ! Mă iei drept o „clăpăugă“ de-mi tot bolborosești cu nemțeasca asta a ta la cap ?! Pe lîngă „clăpăugii“ ăștia ai devenit și tu „clăpăug“. Ia uită-te la urechile tale !

Sărea bietul om din pat, se zgîia în oglinda de sub ștergar și-și zicea :

— Măi să fie ! De necrezut...

Și cînd mergea prin sat, lui bai Goncio tot i se părea, că oamenii întorc capul după el. Se tunsese, ce-i drept, și capul lui lucea asemenea spinărilor „clăpăugilor“ și poate de aceea urechile îi atîrnau așa. Curînd lumea începu să susțină că și soției lui îi crescuseră urechile. Și copiilor la fel. La școală, dracii de copii nu-i scoteau din „clăpăugi“. Într-o zi, cînd trecea pe lîngă cîrciumă, Goncio fu strigat pe tonul cel mai firesc cu putință :

— Hei, „clăpăugule“, vino să bei și tu un rachiu cu noi și să ne spui ce mai fac moderniștii ăia ai tăi !

— *Nicht !* le-o întoarse el cu importanță.

Curînd, „clăpăugii“ începură să „cadă“ unul cîte unul. Pe unii îi lovise dubla pneumonie de atîta zăcut pe ciment, iar pe alții, după cum se exprimase veterinarul, nostalgia. Pe scurt, își dădură duhul treizeci de bucăți și abia atunci președintele văzu că nu-i de glumit și veni în fugă, cu întreaga lui suită. Brigadierii, zootehnicienii se apucară cu toții vîrtos de treabă și mecanizarea fu „pusă pe roate“. Pompa sună asemenea unei sirene, trimițînd hrana din marele cazan pe țevi. „Clăpăugii“ săriră în picioare și guițară, de parcă i-ar fi tăiat, apoi se aruncară asupra troacelor, îmbrîncindu-se care mai de care și hălpăiră mîncarea încă fierbinte. Apoi apăsară cu rîturile pe adăpători, se stropiră, dar nu se îndepărtară, continuară să se îmbulzească și să-și dea unul

altuia „palme“ cu urechile lor lungi, în timp ce beau de zor. Cel mai mult se repezea Wolf, lacom ca un lup!

— Ahaaa! făcu bai Goncio, lăsîndu-şi ciomagul în colţ. Deci, ăsta le era leacul!...

Se pare că duduitul le amintea de ceva uitat, îi transporta în ţara lor, la bucătăriile de baştină. Cu cît duduia mai tare pompa, cu atît mai mult li se trezea şi lor pofta de mîncare. Ai noştri mîncau şi fără mecanizare. Dar acum hălpăiau cît zece.

— Măi Goncio, de ce nu-i împărtăşeşti şi preşedintelui din „experienţa“ ta, nu de alta, dar s-arunce şi el bîta!?

Ciomagul dispăru pentru totdeauna din mîinile lui bai Goncio. Altă viaţă. Acum, cu pompa asta, o duceau bine atît el, cît şi purceii. Spre bucuria soţiei şi a copiilor, nici acasă nu mai ameninţa cu bîta.

Nu trecu însă mult şi se întîmplă ceva cu totul neprevăzut: ori de cîte ori trecea cîte un avion de la aeroportul din apropiere, de curînd înfiinţat, huruitul pe care-l scotea le provoca porcilor o poftă de mîncare nemaipomenită! Se repezeau ca orbeţii la troacele goale!

— Hooo... nu vedeţi că încă nu e ora mesei? Aveţi răbdare, asta nu e pompa noastră.

Dar groşteii — şi ai noştri, şi cei străini — guiţau de rupeau pămîntul. „A dracului treabă! se văicărea bai Goncio. Hrana porcilor e cu măsură, pe bază de planificare. Pînă acum am luptat pe un singur front — pe cel occidental, iar acum am de furcă şi cu cel răsăritean! Colac peste pupăză, cu totul pe neaşteptate, într-o zi pompa se defectă şi „clăpăugii“ începură să moară pe capete. Împreună cu ei, parcă din solidaritate, şi ai noştri. Se duse bietul om la preşedinte, dar acesta îl luă la „trei păzeşte“ încă din prag:

— Piei din ochii mei! Mi s-a acrit de tine...

Preşedintele fusese pedepsit din cauza „clăpăugilor“ trecuţi în lumea drepţilor şi acum nimeni nu-i mai intra în voie.

— Am găsit soluţia! strigă bai Goncio, sărind din pat şi trezindu-şi nevasta în toiul nopţii.

A doua zi nici nu aşteptă bine ivirea zorilor şi o tîrî după el la biroul cooperativei agricole. Formă un număr de telefon şi începu să strige cît îl ţinea gura:

— Alo, alo! Aeroportul? Măi tovarăşi, vă rog trimiteţi un „zmeu motorizat“ să zumzăie puţin deasupra noastră, să poată mînca şi „clăpăugii“ mei!

— Ascultă, tu îţi baţi joc de noi? Că doar n-om fi vreo subunitate în subordinea porcăriei tale!

— S-au obişnuit cu mecanizarea, măi tovarăşi! Am pierdut o groază de timp pînă i-am obişnuit cu mecanizarea, şi acum să-i lăsăm să moară de foame? Ne ajung treizeci de... victime! Cu civilizaţii ăştia nu-i de glumit! Fără mecanizare nici nu pot respira. S-a defectat pompa şi fac grevă dacă încerci să-i hrăneşti manual. Degeaba car găleţi după găleţi, nici nu se uită la ele.

— Ascultă, bai Goncio! (Datorită „clăpăugilor“, devenise celebru în tot ţinutul.) Nu sîntem aviaţia pentru hrănirea porcinelor.

— Înţeleg, măi tovarăşi, secret militar, dar gîndiţi-vă că şi animalele astea sînt ale noastre, ale Bulgariei, ale ţării. Veniţi să le vedeţi, mor pe capete fără mecanizare.

Nu trecu mult şi de la aeroport sosi în grabă o maşină. Şi astfel zburătorii văzură cum „clăpăugii“ îşi acoperiseră capetele cu urechile şi se convinseră cu ochii lor că nimic nu e în stare să-i poată ridica. Zăceau, de parcă ar fi fost morţi. Şi ai noştri lîngă ei. Pur şi simplu din solidaritate, gata să-şi de-a viaţa... pentru prietenie. Porniră motorul maşinii şi-l lăsară să duduie în faţa uşii, dar porcii se mişcară doar niţel şi-atîta tot.

— Vedeţi, e prea slab, e nevoie de ceva mai puternic. Trimiteţi un avion, măi tovarăşi, unul din alea... şcoală, o să vă plătim benzina şi cheltuielile.

— Tu știi cum se trimite un avion ? Dacă ajunge la urechile celor din Sofia că am pus în mișcare un avion pentru stimularea poftei de mîncare a porcilor înfundăm pușcăria în doi timpi și trei mișcări !

— Dar înțelegeți, măi tovarăși, că așa intru eu în pușcărie...

Oamenii de la aeroport plecară fără să spună nici „da", nici „ba". Lui Goncio iar i se pleoștiră urechile. Și tocmai se uita cu coada ochiului spre ciomagul aruncat într-un colț, cînd deodată se auzi un zumzet puternic, ca de escadrilă. Godacii săriră și se aruncară, gata să mănînce și troaca. Cît pe-aci să distrugă instalațiile, pînă să aducă el mîncarea. Avionul se rotea deasupra padocurilor și cu cît zumzăia mai mult, cu atît guițau și ei hălpăind de zor. Bai Goncio fu nevoit să pună din nou mîna pe telefon și să se roage de aviatori :

— Opriți-vă, tovarăși, alo, ajunge cît ați zumzăit ! striga el și privea spre cer, de parcă ar fi vorbit direct cu piloții. Ajunge, ajunge, c-or să-mi mănînce și urechile ! Că dacă mai continuăm așa, înfometații ăștia înghit numai la o masă rația pe o săptămînă întreagă !

Cînd reparară pompa și se ajunse la un echilibru în hrănire, bai Goncio se duse la șefii săi și le ceru să mai importe niște „clăpăugi".

— Le-am dibăcit slăbiciunea ! Și am găsit și soluția. Chiar dacă se strică pompa, nu-mi pasă, aeroportul e la doi pași... Sporul e asigurat ! Jos ciomagul ! Trăiască mecanizarea ! *Jawohl*, tovarășe președinte ! Cu porcii ăștia „mă fac" și eu om.

Dar otrăvit de boala sa făr' de leac, președintele continuă să mormăie, de parcă ar fi strîns zdravăn în mîinile sale o bîtă :

— Ehei, bai Goncio, de-ar fi și oamenii ca porcii ! Omul cu cît îl modernizezi mai mult, cu atît se lasă mai greu... condus !

IVAN ARJENTINSKI

(1910)

Ivan Arjentinski (pseudonimul lui Ivan Ivanov Vasilev) s-a născut în comuna Gagovo, județul Tîrgoviște (la 12 august 1910). Ca elev de liceu (în orașul Popovo), activează în cadrul unor cercuri ilegale și editează revista literară *Plamăți (Flăcări)*, unde dealtfel și debutează (1925) ; publică versuri, povestiri și foiletoane.

După absolvirea liceului, în anul 1930, pleacă în Argentina, unde la început lucrează ca salahor, iar mai tîrziu ca muncitor la sondele petroliere din Patagonia. Fiind unul dintre membrii cei mai activi ai Partidului Comunist Argentinian, ia parte la numeroase acțiuni, demonstrații de stradă și greve. Curînd editează ziarul și buletinul *Emigrantul bulgar și macedonean*, organul ilegal al grupului comuniștilor bulgari din Buenos-Aires.

După întoarcerea în patrie (1934), Arjentinski își continuă studiile, absolvind Facultatea de filologie a Universității din Sofia. Ia parte activă în mișcarea ilegală a Partidului Comunist Bulgar, publică articole și foiletoane incendiare în presa ilegală. Publică volumele satirice *Și tu, și eu...* (1939) și *Filozofia unui*

melc (1940), amîndouă confiscate de poliție. După 9 Septembrie 1944, participă la instaurarea puterii populare, precum și la Războiul de apărare a patriei, în calitate de locțiilor politic al unui regiment. După război, este un timp comandant de regiment, avînd gradul de colonel, apoi redactor-șef al Editurii Militare, al revistei *Bălgarski Voin (Soldatul bulgar)* etc.

Volumele care urmează : *Îndepărtata Patagonie* (1947, carte autobiografică), romanul *Orlovski* (1958), nuvela *Inima comandantului* (1959), romanul satiric *Aventuri neverosimile* (1957), romanul *Poteca de argint* (1968), nuvela *Ziua furată* (1970), precum și culegerea de povestiri *Calul alb al Sfîntului Teodor* (1974), sau volumul autobiografic *Tinerețea mea argentiniană* (1974) și multe altele, îl consacră definitiv ca scriitor puternic ancorat în realitate, cu o conștiință veșnic trează și cu o privire lucidă asupra evenimentelor și fenomenelor vieții.

Semnează și numeroase piese de teatru, dintre care amintim : *Răscoala* (1945), *Somnul ursului* (1958), *Tăișul cuțitului* (1965), *Locotenentul Ognianov* (1967), *Intîlnire cu mînia oamenilor* (1971).

TOVARĂȘUL GENERAL

Totul mersese strună în cariera șefului meu direct, locotenent-colonelul Seiko Seikov, dar... Acest „dar" fatal se transformă într-o mică buturugă care-i răsturnă ascensiunea ! Pe vremea aceea lucram împreună într-o redacție militară. (Să nu se creadă cumva că fac aluzie la revista *Soldatul bulgar !)* Din o mie și unu de motive, obiective și subiective, șeful lipsea, iar locțiitor rămăsese

Seiko. Într-o astfel de situație ierarhică ne prinsese „ziua aceea blestemată".

„Spațiul nostru de lucru" se găsea la un etaj prelung, cu un coridor îngust, interminabil, cufundat într-o veșnică semiobscuritate, în capătul căruia conviețuiau, de cînd lumea și pămîntul, secția foto și toaleta. Și exact aici, în fața secției foto, și cu spatele spre intrarea în toaletă, se așezase el, generalul !

Ca niciodată pînă atunci, în dimineața aceea venisem mai devreme și am rămas foarte surprins cînd am văzut că mi-a luat-o cineva înainte, un grad atît de mare mai cu seamă ! M-am uitat pe furiș la ceas și am oftat cu ușurare — pînă la începerea lucrului mai erau încă zece minute bune.

— Să trăiți, tovarășe general, permiteți să raportez ! mi-am bătut eu tocurile, salutînd reglementar de la distanță. Dar generalul nu mă învrednici cu-o privire măcar, de parcă nici nu m-auzise. Cu ziarul bine „înfipt" în mîini, tovarășul general citea imperturbabil. Lumina palidă care se strecura prin sticla mată a secției foto, abia-i atingea ziarul și fața ofilită de prea multă oboseală.

Tocmai vroiam să mă apropii de el și să-i raportez cu glas de tunet, pentru ca, în sfîrșit, să-mi acorde și mie atenție, cînd din încăperea vecină se arătară capetele celor doi fotoreporteri, Vlado și Vancio, rîzînd cu gura pînă la urechi.

— A noastră e vina ! se spovediră ei. Am vrut să vedem cum vor reacționa cei întîrziați...

Cei doi poznași aduseseră de la muzeul militar un „general" confecționat din lemn, cu fața de ceară, ca să facă fotografii pentru noile uniforme, așa cum ordonase șeful înainte de-a pleca. Și cînd văzură manechinul „gătit" în vestonul de general, le-a venit ideea asta năstrușnică.

— Perfect ! i-am felicitat eu. Marș de-aici ! Jocul continuă...

După un minut-două, soseşte redactorul literar, nea Slavi. Observîndu-l pe general, privi alarmat ceasul de la mînă. Dar cum era civil, nu a mai salutat reglementar, ci doar şi-a scos repede pălăria din cap, înclinîndu-se respectuos.

— Bună ziua, tovarăşe general!

Şi cum nu primi răspuns, nenea Slavi mă privi întrebător:

— E supărat, ai ?...

— Sau poate foarte obosit, am şoptit eu. Nu vezi ce palid e ?

— Apăi... şi slujba asta a voastră militară e o...

Slujbaşii întîrziaţi, militari şi civili, încă de la intrare priveau speriaţi spre capătul coridorului, băteau tocurile şi salutau reglementar sau îşi scoteau pălăriile şi se grăbeau să se aşeze la birourile lor. Ultimul veni locotenent-colonelul Seiko Seikov, loctiitorul şefului...

— Deci, inspecţie, ai ? zise el încetişor şi, văzînd că generalul nu-l observă, fără să salute, se grăbi să se ascundă de privirea lui.

— Fără doar şi poate ! i-am răspuns eu cu convingere.

— Fir-ar al... dra... începu el să intre în panică. Şi eu, ca niciodată, azi am întîrziat...

— Apăi, ţiganul se îneacă la mal ! se amestecă zîmbind nenea Slavi, mulţumit că tocmai în dimineaţa asta a venit la timp.

— În orice caz, prea devreme a venit...

— Devreme, dar ia te uită unde s-a aciuit ! chicotea redactorul literar. Ca la ambuscadă. Nu dă, chipurile, nimănui atenţie... nici la salut nu răspunde, iar pe sub sprîncene observă totul.

— Crezi că m-a văzut cînd am intrat ? tresări Seiko.

— I-am surprins zîmbetul perfid cînd dumneavoastră v-aţi ascuns, fără să-l salutaţi. Cred că vă aşteaptă o săpuneală de zile mari !

— Ptiu ! Mare ghinionist mai sînt !

Dactilografa Kita îl descoperi tîrziu de tot pe importantul musafir. Se grăbea spre toaletă, unde ca de obicei îşi aranja coafura de dimineaţă, şi nu lipsi mult să se izbească de general.

— Oh, scuzaţi ! tresări ea speriată. Apoi, intrînd în birou, mormăi înţepată : apăi şi ăla... şi-a şi găsit locul unde să citească ziarul...

— Prea vă plimbaţi de colo-colo ! începu să strige locotenent-colonelul Seikov. Să vină toată lumea la mine ! Executarea !

În clipa următoare era instalat în cabinetul şefului, grăbit să deschidă şedinţa de dimineaţă.

— Dar tovarăşul general... zise îndatoritor maiorul Şumanov. Cred că ar trebui să-l invităm...

Acum, cînd uşa cabinetului era închisă şi noi eram departe de privirea generalului, Seiko luă un aer de-a dreptul belicos :

— Tovarăşul general nu e orb ! bătu el supărat cu pumnul în birou. Doar vede că aici intră oameni şi nu vite... Nici măcar la salut nu ne răspunde... Pentru noi e ca şi cum n-ar... Aşa că... ne vedem de treabă ! Iar dacă va binevoi să ne acorde atenţie, să poftească !

Noi, se înţelege, am executat deîndată ordinul „şefului direct" şi ne-am apucat de lucru. Şedinţa a durat mai puţin de o oră, şi se poate spune că a fost cea mai scurtă şi mai rodnică şedinţă din cîte ţinusem pînă atunci !

Către sfîrşitul şedinţei, nenea Slavi luă cuvîntul.

— Tovarăşe locotenent-colonel, începu el, eu cred că trebuie să avem o explicaţie cu generalul acela. Ori să vină la noi, aşa cum ar trebui să facă un şef... ori măcar să elibereze toaleta... aici sînt şi oameni mai în vîrstă, care nu pot să... prea mult să...

— Şi-apoi e şi o figură necunoscută... am pus eu paie pe foc. De unde vine, ce hram poartă ?...

Abia acum începură cu toţii să comenteze şi să încerce să ghicească cine poate fi acest general.

— O fi vreunul din provincie...
— Sau vreunul... de curînd înaintat în grad.
— Sau poate un pseudogeneral... adăugă nenea Slavi.
— Te poţi aştepta la orice...
— Eu cred că ar fi normal ca tovarăşul locotenent-colonel Selkov, în calitate de şef, să dea dovadă de vigilenţa necesară, îl strînsei eu cu uşa pe şeful nostru direct.
— Vigilenţa e un lucru bun, tovarăşi, se bîlbîi Seiko, numai să nu dăm cu oiştea-n gard !
— Dumneavoastră vă revine sarcina asta, tovarăşe locotenent-colonel, ziseră într-un glas cîţiva. Acum dumneavoastră sînteţi şeful !
Faţa lui Seiko se întunecă. Pe de o parte, ar fi vrut să demonstreze că e bun... în funcţia de şef, iar pe de altă parte, se temea de general ! Un minut-două se cufundă în gînduri.
— Mă duc la tovarăşul general ! zise în cele din urmă hotărît, îşi controlă ţinuta în oglindă, făcu un gest ca omul care a hotărît să apuce taurul de coarne şi ieşi.
Uşa bubui în urma lui. În cabinet se aşternu o tăcere de mormînt. Eu nu m-am putut stăpîni şi m-am uitat pe gaura cheii, curios să văd ce va urma. Am rămas însă cu gura căscată de uimire — la capătul coridorului, „sperietoarea dispăruse“, ceea ce m-a dezumflat de tot. Seiko se învîrti încolo-încoace, se abătu pe la toaletă, apoi se duse la uşa de la intrare, o deschise, o bubui zgomotos şi, întorcîndu-se cu faţa spre noi, spre a fi auzit, evident, zise tare şi răspicat :
— Cît timp locotenent-colonelul Seikov este şef aici, aşa va fi, indiferent de rang şi grad, oricine ne datorează respectul cuvenit ! Şi întorcîndu-se în birou cu un pas triumfal, adăugă :
— I-am frecat ridichea ! Dumneavoastră, i-am zis, mai întîi de toate să învăţaţi să respectaţi oamenii ! Aţi venit la noi... Perfect ! Bine-aţi venit ! Dar noi nu mîncăm oameni. Mai întîi de toate spuneţi cine sînteţi şi pentru ce-aţi venit...

— Aţi îndrăznit să-i vorbiţi aşa ?
— Dar voi ce v-aţi închipuit ?
Seiko povesti de-a fir a păr toată tărăşenia : cum îl înfruntase eroic pe general, descriind cu lux de amănunte cum îi „administrase“ lovitură după lovitură, punîndu-l la punct pe musafirul nepoftit.
— Şi s-a fîstîcit în aşa hal, încît a preferat s-o şteargă englezeşte, decît să se facă de rîs !
Dar în aceeaşi clipă, uşa se deschise şi în prag apăru tovarăşul general.
Cu toţii, într-o clipă, luarăm poziţia de drepţi, şi abia apoi observarăm că de ambele părţi, ca nişte adjutanţi, cei doi fotoreporteri îl susţineau şi zîmbeau cu un aer vinovat, dar veseli, gata să pufnească în rîs.
— Tovarăşe locotenent-colonel, aceasta este noua uniformă de general ! Fotografiile sînt gata, le putem publica în numărul următor.
Ultimul care-şi veni în fire fu „viteazul“ Seiko.
— 'mnezeii şi hristoşii... trînti el cîteva la adresa fotoreporterilor, dar se pare că-şi dădu seama la timp şi o întoarse. Eu... glasul i se schimbase, de parcă venea dintr-un mormînt. Nu-i aşa ?... Aici deci... am simţit eu ceva, că... dar mi-am zis : Stai să văd ce fac ceilalţi...
Numai că „ceilalţi“ rîdeau în hohote şi din toată inima !
Dar adevărata dramă a nefericitului locotenent-colonel avu loc abia a doua zi. Atins pînă în măduva oaselor de gluma nesărată, umbla prin redacţie înrăit şi întărîtat ca un „toreador“ spaniol însîngerat. Acum i se părea că redactorii „mănîncă pîinea de pomană şi că habar n-au de meseria lor“, iar foto-reporterii erau nişte... „cizme !“ Şi cînd furia lui atinsese apogeul, m-am prezentat la el şi i-am raportat :
— Tovarăşe locotenent-colonel, iar a venit un... general ! E în cabinetul şefului...
— Ce credeţi că sînt eu, cîrpă ? Bătaia voastră de joc ? izbucni el, crezînd că era tot o şotie de-a noastră

şi se repezi ca un taifun spre cabinet. De data asta nu mai iert pe nimeni !

Aplecat deasupra biroului, un om în veston de general citea din nou ziarul...

— Boule ! răcni Seiko încă de la uşă, apoi repezindu-se la el furios, îl apucă de guler !

Musafirul se ridică în picioare, şi în faţa locotenent-colonelului Seikov apăru „în mărime naturală" un general în carne şi oase...

Seiko gemu, de parcă-l străpunsese cineva cu o suliţă ruginită, bîigui ceva numai de el ştiut, se bălăbăni pe picioare şi făcu cunoştinţă cu podeaua...

Sic transit gloria mundi !

IVAN MARTINOV

(1912)

Se naşte, într-un mic orăşel de munte, Loveci, la 11 ianuarie 1912, în casa unor oameni săraci — tatăl muzicant militar, iar mama muncitoare — Ivan Martinov (pseudonimul lui Ivan Ţekov Gheorghiev).

După o copilărie chinuită de sărăcie, dar luminată de căldura vieţii armonioase din familie, după studii făcute cu preţul unor mari sacrificii la Loveci şi Sofia, tînărul Martinov descoperă lumea, înţelege istoria şi destinele oamenilar. Activitatea revoluţionară, căreia i se va dedica cu trup şi suflet încă din anul 1929, îl căleşte şi-l pregăteşte pentru viaţă, pentru vocaţia de scriitor, încă din fragedă tinereţe.

Urmează perioada dintre cele două războaie mondiale, cei mai grei ani pentru tînărul scriitor, nevoit să-şi schimbe aproape în fiecare an meseria ; îl întîlnim cînd muncitor, cînd funcţionar, cînd tipograf, legător sau linotipist, apoi ziarist, corespondent de război...

Prima sa carte de povestiri şi reportaje — *Front* (1933) — un protest vehement la adresa orînduirii sociale, a fost confiscată de siguranţa statului, iar autorul condamnat la trei ani închisoare. Este primul

scriitor bulgar judecat și condamnat fără drept de apel pentru o operă literară !

În ciuda greutăților și piedicilor de tot felul, scriitorul continuă să-și publice cărțile : *Marfă fără cumpărători* (povestiri — 1937), *Iarmarocul* (nuvelă — 1939), *Mansarda* (roman — 1942). Dintre volumele publicate după Eliberare, amintim romanele : *Tinerețe* (1952), *Drava* (1952), *Orașul cel nou* (1957), *Vară ploioasă* (1966), *Noaptea e lungă* (1967), *Ghemul de foc* (1968), *Strălucirea dimineții* (1968), *Sînge albastru* (1978), *Portret după natură* (1979). Culegerile de nuvele și povestiri : *Mîinile mamei* (1945), *Eroul* (1946), *Prizonierul* (1947), *Minerii* (1950), *Pînă la ultima suflare* (1953), *Tufa de măceș* (1956), *Cu inima curată* (1958), *Focul cel veșnic* (1961), *Lumina de zi* (1963), *Înainte de a crește iarba* (1967), *Pictorul și băiatul* (1967). De asemenea, *Opere alese* (1961), *Opere alese* — vol I și II (1971).

A mai publicat memorialistică, un mare număr de cărți pentru copii și tineret, precum și teatru. Menționăm piesele *Noul Adam* (comedie, 1979 — jucată și la noi), *Agonia lumii* (dramă, 1981).

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

ȘERPII

Detașamentul fusese decimat și partizanii fugeau în sus prin păduricea rară de stejari. Jandarmii erau pe urmele lor, trăgeau din spate și îi exterminau fără cruțare.

Zahari trebuia să acopere retragerea detașamentului, să rețină dușmanul cît mai mult cu putință lîngă pîrîu, dar fusese surprins din spate și acum, cu ultimele puteri, încerca să scape din încercuire. Gloanțele zumzăiau pe lîngă el ca niște viespi și scuturau din copaci

frunzele arămii. Zahari abia se ținea pe picioare. Scrîșnind din dinți, alerga prin vîlcea ultimul și simțea cum puterile îl părăsesc. Strigătele jandarmilor îi răsunau în urechi, dar el nu mai avea timp să întoarcă capul și să vadă dacă sînt aproape sau nu, ci continua să alerge ca un animal fugărit care caută un locșor, să se ascundă de vînătorii care-l hăituiesc. Pașii din spatele lui se auzeau tot mai aproape, și Zahari înțelese că nu mai are scăpare.

Pe neașteptate, în fața lui apăru un tufiș. Fără să mai stea pe gînduri, dădu la o parte cu mîinile crengile cu țepi, se aruncă asupra unei grămezi de pietre albe, netede, și-și ținu răsuflarea. „Sînt salvat !" își zise Zahari, și în aceeași secundă auzi pașii oamenilor care se apropiau gîfîind de tufiș. Închise ochii, se lipi de pietre și încremeni în așteptare ! Sîngele i se zbătea în gît, îl sufoca. În timp ce avea senzația că bătăile inimii i se mutaseră în cap, doar la cîțiva pași de el auzi următorul dialog :

— L-ai văzut unde a dispărut ?

— Nu, o dată l-am pierdut din ochi, parcă a intrat în pămînt !

— Cred că s-a ascuns pe-aici pe undeva...

— Imposibil ! Așa ți s-a părut.

— L-am urmărit cu atenție : alerga încoace.

— Mi-e teamă că a luat-o pe rîpă, în sus !

Glasurile amuțiră, pașii se îndepărtară.

Zahari își veni în fire și dintr-o dată înțelese că într-adevăr era salvat. Inima își încetini bătăile, sîngele se liniști. Dar cînd deschise ochii, zîmbind bucuros, abia se putu stăpîni să nu strige de groază. Privi încă o dată în fața sa și constată uluit că zace pe un cuib de șerpi. Îl cuprinse o frică de moarte. Inima parcă încetă să-i mai bată. Părul i se făcu măciucă în cap, o sudoare rece îi broboni fruntea. Simți că e doar la un pas de a-și pierde cunoștința. Dar își încordă toate puterile și continuă să

privească ghemul de șerpi care se împletiseră într-un nod straniu. De fapt, era un cuib de vipere. Încălzite de trupul lui, liniștite, ele se strînseseră ghem chiar sub pieptul lui. Zahari simțea prin veston corpurile lor ca niște tuburi de cauciuc elastice, foiala ușoară și sîsîitul, dar nu îndrăznea să miște, nu cumva să le întărîte. Continua să zacă nemișcat, să-și țină respirația, pironindu-și privirea în golul dintre două pietre mai mari, unde se vedea spatele uneia dintre vipere. Reptila își umfla corpul, își mișca vertebrele și se chinuia să-și facă loc ca să poată ieși de sub el.

Zahari privea cu ochii măriți de groază. Îi venea să strige după ajutor, dar se temea să nu-l audă jandarmii. Scrîșnea din dinți și tăcea ca mut. Cuprins de spasme, simțea că se sufocă. „Nu, nu trebuie să strig, și nici să mă mișc, fiindcă altfel sînt pierdut!" își zise și încremeni așa, fără să-și dezlipească privirea de pe spatele viperei.

Deodată, din spatele uneia din pietre apăru un cap cu un botișor cenușiu. Reptila își înălță gîtul subțire și, învîrtindu-și limba despicată, sîsîi strident și îl fixă cu ochii săi rotunzi, violeți, cu pupile negre, mărunte. Zahari îi întîlni privirea rece și strălucitoare ca sticla și rămase în continuare nemișcat, golit de orice gînd sau sentiment, de parcă-ar fi fost hipnotizat. Acum nu mai era stăpînit decît de un instinct animalic — să nu-și trădeze frica, să nu se arate mai slab decît reptila. Vipera înțelesese, nu făcu nici cea mai mică încercare să se apropie de el. Își ascundea trupul în spatele pietrei și-și arăta doar capul cu gîtul subțire și limba neagră, despicată...

Clipele se scurgeau cu o încetineală exasperată.

Omul și șarpele continuau să se privească, fără să-și facă vreun rău, de parcă s-ar fi înțeles că deocamdată nu trebuie să întreprindă nimic unul împotriva celuilalt. În ochii reptilei, Zahari descoperi parcă o compasiune tăcută, vecină cu generozitatea; pierzîndu-și din răceală și

din strălucirea aceea sticloasă, se umpluseră de căldură și chiar de duioșie. Zahari simțea că începea să se lase dominat, simțea cum clipă de clipă îi scădeau puterile. „Dumnezeule, ce se întîmplă cu mine? se întreba el. Oare îmi voi pierde cunoștința și mă voi lăsa mușcat?" Făcu un efort supraomenesc ca să reziste. Prin perdeaua deasă și umedă a genelor, care-i împăienjeneau ochii, omul se chinuia să-și concentreze privirea, astfel ca prin tăișul ochilor săi să țintuiască reptila, să o sugestioneze, determinînd-o să nu miște, să nu se apropie de el.

Periculoasa reptilă înțelesese probabil dorința lui și nu făcea nici o încercare de-a înainta, stătea nemișcată, mîngîindu-l cu privirea, îmblînzită de expresia ochilor omenești pe care-i vedea pentru prima oară. Își învîrtea doar în gura deschisă limba subțire ca o ață, despicată, și-l privea atentă, fără să mai sîsîie. Oare ce s-ar fi întîmplat, dacă el s-ar fi mișcat și, doar pentru o clipă, și-ar fi luat privirea de pe ea?

Sub pieptul său, Zahari simțea nodul împletit al șerpilor. Continua să zacă deasupra lor și nu îndrăznea să se ridice; știa că jandarmii nu ajunseseră prea departe și-l vor descoperi deîndată, iar de ei se temea mult mai mult decît de șerpi...

Cît a stat așa, nemișcat, Zahari nu știa, dar de la o vreme, simți că stomacul i se contractă în spasme cumplite. Simțea că-i era silă și abia se abținu să nu vomite. „Frica e, nu sila", își zise el și, fără să-și ia privirea de pe capul șarpelui, calculă ce avea de făcut.

Ciuli urechea și ascultă încordat. Nu se mai auzeau glasuri și nici pași. Împușcăturile se mutaseră tot mai sus, spre creasta muntelui abrupt. Oare era salvat? O bucurie fără de margini puse stăpînire pe el. Își adună toate puterile, țîșni în picioare și o luă la goană. În aceeași clipă, auzi sîsîitul supărat al șerpilor și văzu cum vipera aceea cu care se priviseră pînă atunci, se strecoară iute printre pietre și se repede după el. Zahari alerga cu inima gata

să-i spargă pieptul. Abia acum simți că mușchii de la picioare îi înțepeniseră și nu se supuneau voinței sale. Dar frica și groaza erau mai puternice, nu-l lăsau să se oprească. El continua să alerge gîfîind, fără să se mai uite înapoi, respirînd cu greu printre dinți.

Cum a urcat dealul și cum a ajuns sus, în păduricea deasă de stejari, Zahari nu înțelegea. Își reveni abia cînd se convinse că era singur, absolut singur, și că se găsea în siguranță. Căzu la pămînt, de parc-ar fi fost secerat, își vîrî capul în iarba înăltă, uscată și închise ochii.

Zăcu așa mai bine de un ceas, poate chiar două, apoi se ridică și o porni mai mult la întîmplare, în direcția unde presupunea că s-au retras tovarășii lui. Toată ziua și toată noaptea rătăci prin munți, se pierdu prin văi și văgăuni, se tîrî pe potecile abrupte, se cățără pe coaste și stînci, și abia către seara zilei următoare se apropie de posturile camuflate ale partizanilor. Cînd îl somară să se oprească și înțeleseră cine vine la ei, cei doi partizani — un băiețandru și un bărbat în toată firea — rămaseră trăzniți, nu-și crezură ochilor, nu știau ce să-i spună. Pînă la urmă, cel mai în vîrstă își veni în fire și uitîndu-se încă o dată la Zahari, îl întrebă :

— Ce s-a-ntîmplat cu tine, măi băiatule, că nu mai semeni cu tine ?!

Omul dădu din umeri :

— Nimic. Ce să se-ntîmple ?

— Hm ! nu-și ascunse uimirea tovarășul lui. Arăți alt om...

— Cum așa ? tresări Zahari.

— Păi așa zău ! îi răspunse celălalt. Ia uită-te, na ! Și îi întinse o oglinjoară rotundă.

Zahari o luă cu mîna tremurîndă și o duse în fața ochilor. Și atunci, văzu că din cercul micuț, luminat de soare, îl privea o față slăbită, palidă, cu doi ochi tulburi, măriți de groază. Dar ceea ce-l uimi și-l sperie cel mai mult era părul alb ca neaua ! Tresări, lăsă oglinda și-și privi tovarășii, pentru a se convinge că nu visează. Aceștia stăteau în fața lui și tăceau uimiți. Mîna îi tremură, și duse din nou oglinjoara către față. Și uitîndu-se pentru a doua oară în ea, Zahari se convinse că părul lui devenise într-adevăr alb ca neaua. Hm ! Ce poți să mai spui ? Se întîmplă și astfel de lucruri... Și încă în floarea tinereții, fiindcă flăcăul nu avea decît nouăsprezece ani !

Zahari înapoie oglinjoara, zîmbi calm și resemnat, își săltă pușca pe umăr și porni încet spre bivuac. Ochii lui încețoșați de lacrimi trădau o tristețe neobișnuită, pe care zadarnic încerca să și-o ascundă...

KAMEN KALCEV
(1914)

Kamen Kalcev (pseudonimul lui Petăr Matev Kalcev) se naşte în Kereka, judeţul Gabrovo (la 31 iulie 1914). Urmează liceul, iar mai tîrziu Finanţe şi administraţie în cadrul Universităţii libere-Sofia. Din fragedă tinereţe ia parte activă în mişcarea comunistă a tineretului bulgar, fiind urmărit, persecutat şi închis. După eliberarea Bulgariei, ani la rînd este redactor-şef adjunct al revistei literare *Septemvri*, redactor-şef al Editurii *Bălgarski pisatel*, iar în anii 1962—1963, preşedinte al Uniunii Scriitorilor bulgari.

Debutul literar şi-l face cu povestirea *Viaţă de cîine*, pe care o publică în revista *Signali* (1938), iar editorial cu nuvela *Un călător venit din munţi* (1938). Cîţiva ani mai tîrziu, îi apare prima culegere de povestiri — *Anii care se duc* (1941).

Din multitudinea de volume publicate după Eliberare, amintim : culegrea de povestiri *Cheia de argint* (1947), *Jurnal cehoslovac* (1948), biografia romanţată a lui Gheorghi Dimitrov — *Fiu al clasei muncitoare* (1949), culegerile de nuvele : *Vasil Levski* (1949), *Păsări îndrăgostite* (1961) şi *Povestiri sofiote* (1967). Romanele : *La sfîrşitul verii* (1945), *Cei vii ţin minte* (1950), *Pe graniţă* (1953), *Familia ţesătorilor* (1956), *Cei doi din oraşul cel nou* (1964), *În aprilie* (1966), *Măşti* (1971), *Transmiterea focului* (1972), *Oglinda* (1977), trilogia : *La izvoarele vieţii, Cum mi-am căutat viitorul* şi *Oraşul suferinţei noastre* (1979—1980). A scris şi un număr mare de cărţi pentru micii cititori, de asemenea teatru. Menţionăm : *Partizanii* (dramă — 1945), *Chiar dacă eşti în piele nouă (farsă)* şi *Întoarcerea* (dramă în 1972).

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

REVOLVERUL

Pe strada Exarh Iosif se împărţeau revolvere şi formulare port armă. Îmi spuseseră să mă grăbesc, deoarece aveau să se sfîrşească. Şi mai adăugă că revoluţia continuă.

În acele timpuri, strada noastră forfotea de lume : căruţaşi beţi cu căruţele goale (depozitele de cărbuni erau pustii), croitori tuberculoşi, cizmari cu şorţuri de piele, telali în căutare de haine vechi şi, se înţelege, liceeni şi studenţi. Toţi aceşti oameni locuiau prin mansarde şi subsoluri, erau zgomotoşi şi flămînzi, înconjuraţi de proprietari veşnic nemulţumiţi, poliţişti călări, prostituate şi îmbogăţiţi de război. Factori poştali aproape că nu existau. Eram numai doi inşi în tot oficiul poştal, dar de fapt rămăsesem singur, pentru că celălalt fusese mobilizat. Nu ştiu cum se făcu, dar dintr-odată mă remarcară, mai ales după victorie, cînd slujbaşii statului începură să aibă mai multă căutare.

— Ascultă, frăţioare, mi-au zis, revoluţia este în pericol, trebuie apărată ! Tu ai o conştiinţă de clasă !

La început, nu am luat lucrurile în serios, dar cu timpul, poate şi datorită entuziasmului general care cuprin-

sese și strada noastră, m-a luat și pe mine valul mîniei de clasă. Cu alte cuvinte, am înțeles că pe lîngă geanta de poștaș, trebuie să-mi atîrn și revolverul care mi se încredința.

Depozitul de armament se găsea în apartamentul exportatorului Tabașki, care fugise cu armatele germane, fără să-și mai ia rămas bun de la vecinii săi, după cum spunea lumea. În camerele lui se găsiseră tot felul de mărunțișuri : borcane cu dulceață, pantofi de damă și costume noi, neîmbrăcate, pe care le împărțiseră deîndată populației ca să nu încurce detașamentele voluntare. Curățiseră, cum s-ar spune, apartamentul și-l umpluseră cu arme, iar în fața ușii puseseră un băiat cu banderolă roșie la braț, să asigure ordinea.

În fiecare zi șirul de oameni se îngroșa tot mai mult pe scara de ciment, care ducea la apartamentul cu pricina. M-am așezat răbdător la rînd, pe scară, cu geanta de piele petrecută peste umăr și cu chipiul de la uniformă tuflit în cap și am așteptat în tăcere, ascultînd în răstimpuri scîrțîitul ușii, pe care băiatul o deschidea și o închidea, ca să le-ajute oamenilor înarmați să iasă. La un moment dat, în ușă apăru tovarășul Micev, fost deținut politic, iar acum intendent în apartamentul exportatorului Tabașki. Acest Micev mă observă deîndată și îmi strigă :

— Hei, tu de colo, poștașule ! Ia vino puțin mai în față... Dați-i voie, tovarăși ! Slujbașii statului au prioritate...

— Cam neplăcut, bîiguii eu.

— Haida de... continuă Micev și încă o dată îi invită pe oameni să-mi facă loc. Cu mare greutate am izbutit să ajung lîngă ușă și am intrat în vestibul puțin speriat și nedumerit.

— Zii acum, ce vrei, pistol automat sau carabină ?

— Ceva mai ușurel, tovarășe Micev, zisei eu.

— O mitralieră ușoară, zici ? spuse cu gura pînă la urechi bătrînul pușcăriaș, și-mi arătă pistoalele aruncate

pe un pat dublu, pe care desigur că dormise, la vremea sa, exportatorul Tabașki împreună cu nevastă-sa.

— Văd eu că nu prea te pricepi în treburile astea, continuă Micev, dar trebuie să acționăm măi, frate... Ai fost soldat ?

— Nu, am fost în unitățile de muncă.

— Ai mai umblat cu arma ?

— Oarecum...

— Ai să înveți. Nimeni nu s-a născut învățat... Ia „Walter"-ul ăsta și încinge-te cu el fără să mai stai pe gînduri ! Burghezia nu doarme, frățioare. Tabașki poate să se întoarcă din nou... Ți-e clar ?

Îmi vîrî bucata de fier în mînă și îmi arătă masa pe care erau aruncate tocurile de revolvere — toate noi-nouțe, venite direct din depozitele nemțești, mirosind a piele și talpă proaspătă.

Mi-am ales eu unul din aceste tocuri, am băgat revolverul în el și m-am încins cu el peste brîu. După asta, îmi dădură o foaie iscălită și ștampilată de tovarășul Micev, pe care scria că am dreptul să port armă și să circul oriunde vreau și oricînd atît ziua, cît și noaptea. Cînd am citit „oriunde" și „oricînd", am simțit deîndată reînviind în sufletul meu înclinațiile criminale. Cu acest „Walter", deci, voi putea să fac tot ceea ce doresc, pe tot parcursul a douăzeci și patru de ore ! Primeam un asemenea drept pentru prima oară în viața mea, de aceea mi-am zis : „Fie ce-o fi, Dragane, să vedem acu' pe unde-și scot dușmanii cămașa !" Și o pornii spre casă, hotărît să mă împăunez în fața nevesti-mi, care în ultima vreme nu mă mai respecta. Poate fiindcă i se acrise de mine sau poate și pentru că banii nu ne mai ajungeau. Soția mea era o ființă leneșă, greoaie, somnoroasă, dar foarte arțăgoasă. Uneori chiar mă ura. Ea nu putea să-și închipuie că toată viața va trebui să și-o petreacă cu un biet factor poștal, care pe deasupra era și mai scund decît ea, pirpiriu și

nu prea frumos, îmbrăcat mereu cu aceeaşi uniformă şi avînd un amărît de salariu. Dispreţul acesta faţă de mine reuşise să-l sădească şi în fiul nostru Ivan, care abia împlinise zece ani şi care scotea limba la mine, ori de cîte ori încercam să-l trag de urechi. Da, autoritatea îmi era subminată şi acum mă grăbeam acasă, hotărît să mi-o restabilesc. Odată restabilită autoritatea în familie, am s-o restabilesc şi în cartier, unde eram de asemenea aruncat de colo-colo, ca un băiat de prăvălie, fără să fiu respectat cîtuşi de puţin.

Mergeam pe „Exarh Iosif" spre subsolul nostru şi mă simţeam uşor ca un fulg, parcă nici nu păşeam pe pămînt, cu toate că „Walter"-ul atîrna destul de greu, bălăbănindu-se încolo-ncoace şi trăgîndu-mi în jos cureaua de piele. Nu eram încă obişnuit cu el şi, într-un fel, nu-mi era la îndemînă să umblu înarmat pe stradă, deoarece oamenii se uitau intrigaţi spre mijlocul meu şi parcă ar fi vrut să-mi spună ceva. Într-o zi unul chiar mi-a spus:

— Hei, tovărăşele, se bălăbăne ceva... sub haina ta, fii atent să nu-ţi cadă!

— Asta nu e treaba ta! i-am răspuns eu şi mi-am văzut de drum, dar după aceea mi-a fost ciudă că nu l-am oprit să-i cer legitimaţia. Întotdeauna în astfel de cazuri, hotărîrile curajoase s-au produs cu întîrziere! De aceea, am continuat să umblu pe stradă arogant, uitîndu-mă la oameni provocator, doar-doar se va agăţa din nou cineva de mine, dar ei mă ocoleau şi se dădeau chiar în lături, nu cumva să mă atingă din întîmplare. „Walter"-ul continua să se bălăbăne la cingătoarea mea şi să mă lovească peste ciolane!

Am sosit acasă ca de pe cîmpul de luptă, ameţit de glorie şi puţin prostit. Nevastă-mea tocmai se întorsese de la piaţă şi se zorea să gătească ceva pentru prînz; pusese pe masa din bucătărie nişte struguri şi o bucată de carne, pe care o tăia cu un cuţit lung şi ascuţit, care

întotdeauna mă speria cînd se afla în mîinile ei. De data asta însă am fost viteaz. Am intrat în bucătărie nepăsător şi am întrebat, pe un ton provocator, de ce nu e gata prînzul nici la ora asta şi ce se tot moşmondeşte, într-un amărît de subsol cu o singură cameră?! Asta o deranjă grozav pe nevastă-mea. Se opri din tăiatul cărnii, mă privi dispreţuitor şi îmi zise:

— Grozavule!

Am crezut că se referă la revolver şi i-am răspuns mîndru:

— Fiecare după meritele sale!

— Da, însă băcanul a zis că n-o să ne mai dea pe datorie!

— Aşa? mă bîţîii eu, dar ea nu observă nici de data asta pistolul. O să ne dea, o să ne dea! zisei eu. O să joace cum o să-i cînt eu... Cu burghezia asta noi încă nu ne-am încheiat socotelile...

M-am mai foit o vreme în jurul ei, apoi m-am apropiat de chiuvetă şi m-am aplecat, chipurile să beau apă, dar nevastă-mea continua să taie carnea, fără să observe arma.

— Parcă erai flămînd? De ce bei apă?

— Asta e treaba mea! zisei eu, aplecat peste chiuvetă, susţinîndu-mi „Walter"-ul cu o mînă.

Nevastă-mea continua să bolborosească, în timp ce eu mă umflam de atîta apă. În clipa următoare, flămînd ca un lup, în bucătărie năvăli gîfîind şi obosit ca-ntotdeauna după joacă fiul nostru Ivan, care observă încă din prag revolverul.

— Tăticule! strigă el şi se aruncă spre mine, gata să se înfigă în tocul armei.

— Ivane! ştrigai. Eşti nebun?!

I-am prins mîinile.

— Vreau să-l văd! Arată-mi-l!...

Nevastă-mea se întoarse nedumerită spre noi.

— Aţi căpiat?

— Mamă, mamă, tata are pistol!

Femeia scăpă cuțitul și mă privi îngrozită:

— Tu ești nebun, Dragane! De unde l-ai luat?

M-am dat puțin într-o parte, m-am rezemat de perete ca să feresc „Walter"-ul de mîinile lui Ivan și am spus încet, dar foarte răspicat:

— Mi l-au dat de la organizație.

— Ce organizație?

— Tovarășul Micev...

— Ești nebun, Dragane!...

Nevastă-mea luă din nou cuțitul. Eu stăteam lîngă perete, iar Ivan continua să se învîrtească în fața mea, întinzînd mîinile și smiorcăindu-se. Ca toți băieții, dealtfel, și el avea slăbiciune pentru armele de foc. Tocmai de aceea, stăteam lipit de perete, temîndu-mă să nu iasă vreo belea. Auzisem că arma bubuie și singură o dată pe an, darămite cînd e încărcată, cum era cazul cu „Walter"-ul meu.

— Ascultă, Ivane! zisei eu în cele din urmă, stai mai departe de mine! Cu arma nu-i de joacă...

— Arată-mi pistolul... insistă copilul.

— Nu se poate, băiatule... Ivane! strigai eu disperat, fiindcă el se întinse din nou spre mine. Treci lîngă ușă, cît mai departe. Stai acolo, lîngă ușă! Stai acum acolo! Nu mișca!

N-aveam încotro, mi-am scos tunica, mi-am desfăcut cureaua și am scos revolverul cu toc cu tot. După asta am luat în mînă fierul rece și i l-am arătat de departe feciorului, care ardea tot de o bucurie întunecată. „S-a terminat cu liniștea ta, Dragane!" mi-am zis și am pus din nou pistolul în toc, petrecîndu-l pe curea. Cînd să mă încing la loc, Ivan se repezi din nou spre mine, de data aceasta cu intenția să atingă arma fie și numai prin tocul de piele. I-am spus că sare peste cal și am rugat-o pe nevastă-mea să-l certe.

— Nu mă interesează! zise ea. Asta e treaba voastră!

— Cum așa? am obiectat eu. Se poate împușca!

— Să te fi gîndit la asta mai înainte, zise ea, ștergînd cuțitul, fără să mă învrednicească măcar cu o privire. Apoi adăugă: Te vor avansa baremi în slujbă?!

— Tot ce se poate, mă împăunai eu, dar tu spune-i copilului să se astîmpere.

— Te vor muta la miliție?

— Poate și acolo, zisei eu. Chestie de încredere.

— Am auzit că acolo dau salarii mari.

— Da, se înțelege.

Ea se învioră. Aminti chiar de majurul din strada vecină, care își umpluse casa cu haine și alimente din rațiile speciale, iar nevastă-sa umbla din ce în ce mai bine îmbrăcată. I-am atras atenția să nu compare poliția cu miliția, astea fiind două noțiuni diferite, dar ea o știa pe-a ei și nu înceta să mă îndemne spre fapte nesăbuite. În cele din urmă, prînzirăm în pace și liniște și ne continuarăm lucrul cuprinși de nădejdi mari pentru o viață mai bună.

Dar viața bună nu venea cu una cu două! Ce-i drept însă, factorul poștal neînsemnat de pînă acum, neluat în seamă de nimeni în cartier, deveni dintr-odată un cetățean demn de respect. Da, acum îmi spuneau „tovarășe Mițkov", în loc de „Dragane" și mă salutau scoțîndu-și de departe pălăriile din cap. Toate astea mă bucurau și mă încurajau. Mergeam țanțoș pe străzi, încins cu „Walter"-ul și cu geanta de piele pe umăr și distribuiam scrisorile din casă în casă, privind la oameni sever și bănuitor. Dușmani n-am descoperit, dar pe mulți i-am adus pe drumul cel bun prin sfaturi și îndrumări. Pe unii i-am prevenit să aibă grijă și să nu se joace cu focul. Pe alții i-am mustrat. Iar pe băcanii care încă nu fuseseră expropriați, i-am avertizat să cîntărească exact, să nu adune capital și să nu se culce pe-o ureche, așa cum făcuse Ta-

başki. La început, se arătau nepăsători, dar mai apoi începură să dea ascultare sfaturilor mele, întrebîndu-mă ba de una, ba de alta. Iar un fascist notoriu, care încercase să se camufleze, veni de-a dreptul la mine acasă, îmi căzu la picioare şi-mi vorbi printre hohote de plîns. La început, n-am înţeles nimic, apoi totul îmi deveni clar : era învinuit de „bursă neagră". Chiar încercă să-mi vîre în mînă o bancnotă, dar eu l-am îndepărtat, avertizîndu-l să nu se mai repete aşa ceva şi a doua oară ! El îşi ceru mii de scuze şi plecă cu coada între picioare. După întîmplarea asta, se ploconea pînă la pămînt ori de cîte ori mă întîlnea pe stradă sau în alte locuri cu lume multă. Am povestit tărăşenia asta nevesti-mi şi am simţit că nu i-a convenit că nu luasem bancnota. Dar eu hotărîsem să rămîn incoruptibil.

— Acest „Walter" nu mi-a fost încredinţat pentru şpert, tovarăşa... i-am retezat-o eu, ci pentru a apăra revoluţia !

Da, eu eram la post ! Împărţeam scrisorile. Aduceam liniştea în casele oamenilor. Dar binele nu umblă niciodată singur. Aduce după sine şi răul. Aşa se întîmplă şi cu mine.

Mai întîi de toate nici nu trăsesem cu pistolul. O dată măcar. Nu ştiam nici cum se încarcă, nici cum se descarcă. Cu alte cuvinte, căram acest obiect, fără să ştiu cum să mă folosesc de el. Şi bine că nimeni nu ştia asta, în afară de nevastă-mea, care deseori mă lua peste picior :

— Poate ţi-l fură într-o zi cineva... Să te faci de basme... Ce n-aş da s-o văd şi p-asta...

— Vorbeşti prostii ! i-am zis eu, încă din prima zi am fost la trageri cu tovarăşul Micev...

— Unde, dacă pot să ştiu ?

— Pe Vitoşa.

— Că foarte departe v-aţi dus, n-am ce zice !

Ea nu credea şi colac peste pupăză mă scotea în continuare din sărite, ca să se răzbune, pesemne, iar eu răbdam, ce era să fac ? Aşteptam momentul prielnic să mă eliberez puţin şi să mă retrag într-un loc mai ferit şi acolo să-mi încerc revolverul. Dar un astfel de loc, potrivit pentru tragere, tot nu puteam descoperi, fiindcă locuiam într-o zonă aglomerată, unde se aude totul, chiar şi cînd tuşeşti în subsol... Să încerc în pivniţă ? Nu, în nici un caz nu mergea să trag în pivniţă. Mai ales în vremurile astea tulburi. Şi răbdam, iar pe dinăuntru mă măcina disperarea. Cu timpul începui să urăsc „Walter"-ul.

A doua belea venea de la feciorul-meu, Ivan. Înnebunise, săracul ! Cu gîndul la „Walter", aiura toată noaptea. M-am speriat să nu se îmbolnăvească cumva şi am rugat-o pe nevastă-mea să-l ducă o vreme la ţară, să se mai recreeze, dar, din păcate, începuse anul şcolar ! Băiatul porni rău cu învăţătura. Se trezea noaptea din somn şi începea să scotocească prin odaie, în timp ce noi cu nevastă-mea dormeam, obosiţi de munca zilei. M-am gîndit să ascund revolverul. L-am pus de cîteva ori sub pernă, dar mi-a fost teamă să nu se descarce întîmplător, cînd m-aş fi mişcat, şi să ne omoare pe toţi dintr-o dată. Apoi l-am ascuns în bufet, sub şerveţele, l-am vîrît şi în debara, între haine. În cele din urmă, l-am dus în pivniţă şi l-am ascuns într-o cizmă ruptă, rămasă cine ştie de cînd. Dar poţi oare ascunde o armă de un copil ? Deseori mă trezeam în timpul nopţii şi multă vreme după aceea nu puteam adormi de grijă. Şi, hodoronc-tronc, mă mai ameninţa şi nevastă-mea întruna :

— Să ştii că dacă i se întîmplă ceva copilului, am să te tai ! Cu cuţitul ăla mare, de bucătărie...

M-am frămîntat îndelung ce să fac cu revolverul. Într-un timp, mi-a trecut prin cap să-l rog pe şeful oficiului poştal să-l închidă seara în casa de fier, măcar noaptea să fiu liniştit, dar îmi fu ruşine, deoarece m-ar fi luat drept nebun. M-am gîndit să-l dăruiesc unui vecin, care nu avea copii, dar mai apoi mi-am dat seama că

pot fi dat în judecată pentru înstrăinare de armă. Nu aveam nici o ieşire. Am continuat să mă chinui ca-n focurile iadului. Între timp, căutam un loc ferit, ca să pot face în sfîrşit prima tragere, căci într-adevăr era ruşinos să car acest fier fără să ştiu cum să mă folosesc de el. Bine că nimeni nu ştia acest amănunt!

În cele din urmă sosi şi momentul mult aşteptat. Am părăsit într-o zi, fără ştirea nevesti-mi, oraşul şi m-am îndreptat spre satul Dărveniţa. Luasem cu mine, pentru orice eventualitate, şi geanta de poştaş, fiindcă ştiam din experienţă că ţăranii se tem de oamenii în uniformă. Într-o vale seacă, năpădită de ciulini, am descoperit un păr bătrîn şi am tras în el. Trebuie să vă spun că asta s-a întîmplat cu o neaşteptată repeziciune. Aproape că nici eu n-am auzit împuşcătura. Am văzut doar cum tresăriră şi căzură la pămînt cîteva frunze din păr. Am hotărît să mai trag o dată. Am apăsat pe trăgaci, dar în liniştea mormîntală din jur, nu se auzi nimic. Privii prudent oţelul şi văzui că una din piese nu revenea la locaşul iniţial. Am tras de ici, am împins de colo, dar blestemata de piesă nu se mişca şi pace. Şi pentru prima oară în viaţa mea m-a cuprins o frică de moarte. Mi-am şters năduşeala rece de pe frunte şi am apucat-o repede pe drumul de întoarcere, ascunzînd „Walter"-ul în geantă. Colac peste pupăză, acum nici nu mai încăpea în toc! Mergeam şi mă ruşinam de mine însumi. În starea asta nenorocită, de-a dreptul distrus, m-am tîrît pînă acasă. Am ascuns geanta împreună cu revolverul în garderob şi am adormit neobservat de nimeni, lăsîndu-i un bilet nevesti-mi care era dusă pe undeva; îi spuneam că venisem ostenit din Dărveniţa, unde am fost într-o delegaţie, şi să mă lase în pace cînd se întoarce acasă şi m-o vedea că dorm. Să aibă grijă de copil şi să fie cu ochii în patru!

Cît am dormit în noaptea aceea nu-mi aduc aminte, dar în zori cineva mă trezi. Mă trăgea de picioare şi zbiera

la mine. Am deschis ochii şi am văzut-o pe nevastă-mea cu cuţitul de bucătărie în mînă! Lama oţelului scotea reflexe argintii.

— Criminalule! urla ea. Blestematule! Ridică-te!

Am sărit în picioare împleticindu-mă de spaimă. În clipa următoare m-am izbit de sobă şi am deschis ochii. Nevastă-mea îi dădea înainte: „Criminalule... Nenorocitule!" Lîngă ea stătea Ivan, vinovat, cu capul plecat. La picioarele lui, ceva negru — „Walter"-ul!

— N-am apucat să trag! scînci copilul. Doar l-am încărcat.

— Asta-mi mai lipsea, să mai şi tragi...

Am înţeles totul. M-am îmbrăcat la repezeală, uitîndu-mă cu prudenţă la cuţitul din mîna nevesti-mi, am ridicat revolverul şi m-am dus glonţ la tovarăşul Micev ca să i-l înapoiez. Bătrînul puşcăriaş fu foarte mirat, dar după ce i-am povestit păţaniile mele, a început să rîdă cu-o poftă nebună, parcă cine ştie ce era de rîs.

— Bine, bine, mă linişti el, am să-l păstrez pentru feciorul-tău, cînd o mai creşte... Doar vezi şi tu că revoluţia încă nu s-a încheiat! Apoi, conducîndu-mă spre ieşire, mă bătu pe umăr: Apăi... tu, mai bine împarte scrisorile! Fiecare la postul său, frăţioare!

PAVEL VEJINOV
(1914)

Pavel Vejinov (pseudonimul lui Nikola Delcev Gugov) s-a născut în orașul Sofia (la 9 noiembrie 1914). După absolvirea liceului la Varna, urmează Facultatea de Filozofie a Universității din Sofia (1939—1944).

Imediat după Eliberare, este corespondent de război, iar după ce se întoarce de pe front este redactor la revista *Stărșel (Bărzăunul)*, apoi scenarist și director general adjunct al Cinematografiei bulgare, președinte al consiliului artistic, precum și redactor-șef al periodicului literar *Săvremennik (Contemporanul)*.

După un debut timpuriu în presă (1932), în anul 1938 îi apare culegerea de povestiri *Strada fără pavaj*. Îi urmează un mare număr de volume — romane, nuvele, povestiri, piese de teatru, scenarii de film, literatură pentru copii, umor. Amintim dintre ele : *Zile și seri* (povestiri — 1942), *Asfințitul albastru* (roman — 1947), *Compania a doua* (povestiri — 1949), *Cîmpia stearpă* (roman — 1953), *Urmele rămîn* (roman — 1954), *Intîmplări neverosimile* (povestiri — 1958), *Intîmplarea de pe strada liniștită* (nuvelă — 1960), *Băiatul cu vioara* (povestiri — 1963), *Nuvele alese* (1964), *Povestiri alese* (1965), *Stelele sînt deasupra noastră* (roman — 1966), *Fluturii albaștri* (roman — 1968), *Liliecii zboară noaptea* — (roman — 1969), *Povestiri alese* (1969), *Micile aventuri* (roman — 1970), *Opere alese* (1974), *Noaptea cu caii albi* (roman — 1975), *Bariera* și *Gușterul alb* (nuvele) în 1977 etc.

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

PAUZA DE PRÎNZ

Cînd am venit acasă, la prînz, mă așteptă Roza, fiica fratelui meu. Nu știu de ce, dar am o slăbiciune pentru fata asta imposibilă, cu care de fapt nici nu merită să-ți pierzi vremea. După ce că e obraznică, se îmbracă și într-un mod cu totul și cu totul ieșit din comun. Acum era într-o bluză neagră și o fustă galbenă ca o lalea, venindu-i nepermis de mult deasupra genunchilor. Cred că fumase peste zece țigări, fiindcă în biroul meu puteai tăia fumul cu cuțitul ! Abia m-am abținut să nu tușesc, pînă să ajung la fereastră. Pe acoperișul clădirii de vizavi atîrna, ca o maimuță suspendată deasupra străzii, un tînăr cu o antenă de televizor în mînă. Simții cum mi se taie respirația. Cînd m-am întors, Roza stătea tot așa în fotoliu și fuma. Aprinsese o nouă țigară. Piciorul ei stîng se vedea pînă la încheietura coapsei. Întotdeauna m-a uimit totala ei lipsă de jenă. Probabil că nu venise întîmplător. Ochii îi erau înroșiți, fusta cea galbenă mi se păru destul de mototolită.

— Ia aranjează-ți fusta ! o certai eu. Ce fel de țigări fumezi ?

— Franțuzești, zise ea cu indiferență.

— De-aia put atît de îngrozitor ?

Nu-mi răspunse. Nici nu știu dealtfel dacă m-auzise. Ca întotdeauna, fața îi era foarte palidă, iar buzele sub-

țiri și strîmbe — ușor liliachii. Nu stătea bine cu inima, asta o știam mai de mult, dar de ce nu stătea bine nici cu mintea ? Acum privea undeva, în spatele meu, probabil că la prostănacul acela care atîrna suspendat deasupra străzii. Fața îi era însă foarte indiferentă, doar ochii negri îi ardeau febril. Și totuși era frumoasă, deși nu știam să-mi explic cum anume. Abia acum am observat un semn lung vînăt pe obrazul ei stîng, ca și cum ar fi fost lovită cu un bici !

— Ei ! Ce s-a întîmplat ? am întrebat eu, așezîndu-mă în fața ei.

— Dacă aș sta cît de puțin atîrnată între cer și pămînt, zise ea, n-aș rezista și mi-aș da imediat drumul...

Glasul ei era monoton, absolut indiferent. Am simțit din nou cum mi se taie respirația și o ușoară senzație de vomă totodată.

— Lasă, nu-l mai privi ! m-am răstit eu la ea. N-ai auzit ce te-am întrebat adineauri ?

Abia acum mă privi drept în față. Buzele ei strîmbe se îndreptară, asta însemna că zîmbea.

— Prostănacul ăla m-a gonit de-acasă, îmi răspunse ea calm.

— Care prostănac ?

— Mitko, bărbatu-meu...

Era de așteptat. Și primul bărbat o gonise, cu toată considerația pe care o avusese pentru numele tatălui ei decedat. Aventurile ei erau exagerate pentru o fată de douăzeci și patru de ani.

— De ce te-a alungat ? am întrebat-o eu iritat.

— Din nimic !... îmi răspunse ea.

— Cum așa din nimic !... Nu se poate din nimic !

— De fapt e un nimic, un fleac ! zise ea. Cică am flirtat, și mi-a cîrpit cîteva palme într-un local.

Și îmi arătă obrazul. Văzusem multe semne lăsate de palma omenească, dar aceasta mi se păru cu totul deosebită.

— Asta nu e de la o palmă !...

— Nu, de la palmă e, adică de la inel, preciză ea. De la inelul pe care i l-a făcut cadou la nunta noastră proasta aia... de maică-sa....

— Și unde s-a întîmplat asta ?

— La bar...

La bar, în fața atîtor oameni, dintre care cel puțin jumătate nu au altă treabă, decît să privească și să asculte.

— De cîte ori nu ți-am spus să nu mai calci la bar ? am răbufnit eu supărat. Și ce-ai făcut acolo ?

— N-am făcut nimic... Pur și simplu am dansat cu ăla... cu sirianul. După asta am ieșit puțin afară. Îl rugasem să mă însoțească pînă la toaletă. Mitko m-a ajuns chiar în fața scărilor și...

— Ce și ?

— Păi nu ți-am spus ?! se rățoi ea.

— Nu vă e rușine ?! Să vă faceți de rîs în fața oamenilor !

— El e vinovat ! zise ea cu încăpățînare. N-am avut nimic cu sirianul !

— N-ai avut nimic, dar ai luat de la el țigările astea idioate...

— Mare scofală ! se îmbufnă ea.

— Nu e puțin lucru să pătezi numele tatălui tău... Dacă el n-ar fi atîrnat în spînzurătoare, acum tu ai fi fost un nimic....

— Și tu ai fi fost un nimic ! mi-o întoarse ea tăios și cu răutate. Și tu trăiești prin el, prin numele lui !

Foarte lesne de înțeles de ce este pălmuită atît de des și de ce bărbații ei o alungă. Ca să nu i se întîmple și de data asta ceva asemănător, m-am ridicat și m-am dus la fereastră. Tînărul „maimuțoi“ reușise să fixeze antena și acum se plimba printre două coșuri atît de calm, de parcă s-ar fi aflat pe trotuar. Nu pot în nici un fel să înțeleg generația asta tînără. Probabil că e

lipsită de cea mai elementară imaginație. Și flușturatica de nepoată-mea oare ar fi vorbit tot atît de nepăsătoare despre lucrurile astea... dacă... Of, lua-o-ar dracu' !... Jos, în fața cofetăriei, se oprise un camion încărcat. Doi bărbați încinși cu șorțuri descărcau niște navete din lemn, și ori de cîte ori le izbeau de asfalt, sticlele cu limonadă zornăiau. Cînd m-am mai liniștit, m-am întors din nou spre ea :

— I-ai spus maică-ti ?

— Nu...

— De ce ?

— Pentru că e proastă ca o cizmă ! zise ea cu dispreț.

— Desigur că același lucru ai spus și despre mine...

— Tu măcar ești bun...

— Și dacă sînt bun, de ce ai venit la mine ? Ce vrei să mă rogi ?

Strîmbătura buzelor ei se îndreptă din nou, ochii ei întunecați se luminară chiar de un zîmbet.

— Uite ce e, unchiule, vreau să mă lași să stau în camera lui Petio. Bineînțeles, numai cît lipsește el.... între timp, îmi găsesc locuință...

Camera era într-adevăr liberă, deoarece fiul meu era plecat pentru trei luni în delegație în străinătate. Dar nu asta era problema, se înțelege.

— Ascultă, chiar atît de departe au ajuns lucrurile ? Nu se poate aranja în vreun fel ?

— Și de s-ar aranja, nu trebuie totuși să dorm undeva pînă atunci ? zise ea.

— De ce nu te duci la maică-ta ? sînt sigur că se supără dacă te las să stai aici...

— Nu pot s-o mai suport pe vipera aia !...

Am zîmbit fără să vreau. Din păcate, de data asta era ceva adevăr în cuvintele ei. Fosta mea cumnată ar fi putut să dea dovadă dacă nu de bun gust, atunci cel puțin de mai mult respect pentru memoria soțului ei.

Tocmai mă nedumeream ce-aș putea oare să-i răspund, cînd sună telefonul. Glasul mi se păru cunoscut :

— Da, eu sînt !.... Cine ?

— Dimităr...

— Care Dimităr ?

Abia acum observai că Roza îmi făcea semne disperate din mînă — nu sînt, nu sînt aici !

— A, tu ești, Mitko ? îmi căzu și mie în sfîrșit... „fisa".

— Eu sînt... Roza e la dumneavoastră ?

— Nu e, am mințit eu. Dar știu toată povestea... Poți să vii la mine ? Da, acum, chiar acum... Bine, te aștept...

Cînd am lăsat receptorul în furcă, fața nepoatei mele se întunecă, buzele i se strînseră pungă.

— Tu, unchiule, e mai bine să nu te bagi unde nu-ți fierbe oala ! Știu eu ce fac... Nu-i vorba să-mi ceară doar scuze... Trebuie să alerge după mine...

— Să alerge ! Și dacă n-o să alerge ?

— Atunci să se ducă la dracu' !

— N-ai pic de minte ! am certat-o eu. Dar nu-i nimic, hai să mîncăm, discutăm mai tîrziu...

În bucătărie, nevastă-mea tocmai aranja farfuriile goale. Văzîndu-ne, zîmbi ușor, de parcă ar fi înțeles cum decursese convorbirea noastră. În apa rece din chiuvetă erau două sticle de bere, pe care le adusese cu cîteva zile în urmă șoferul meu de la restaurantul „Berlin". Probabil că aveam la masă friptură înăbușită sau la grătar. Nu era deloc rău ca după toate aceste neplăceri măcar să mîncăm ca lumea. Dar unde să se spele omul ? Cînd mă întorsei spre nevastă-mea, o văzui foarte bine dispusă ; tocmai o ciupea de nas pe zurlia de nepoată-sa, care la rîndul ei îi răspunse cu un zîmbet șiret, complice. Nu cumva amîndouă puseseră ceva la cale ? Nu, cu neputință ! Ființa asta duioasă, cu părul cenușiu nu ar fi flirtat niciodată nici cu sirieni, nici cu bulgari, niciodată nu și-ar fi pus gene artificiale, niciodată nu ar fi primit cadou

țigări străine cu miros infect. De aceea n-a încasat nici o palmă în toată viața ei.

— Unde să mă spăl ?

Ea mută berea, apoi începu să pună supa în farfurii. Nu cred să existe cineva pe lume care să facă o supă de găină mai bună ! Și îndeobște, în supele ei de găină ai impresia că sînt cel puțin două pipote și trei ficați — cu atîta pricepere împarte măruntaiele, în paguba sa. O clipă mă cuprinse rușinea — într-adevăr, oare de ce mă bag unde nu-mi fierbe oala ? Nefericitul ăla niciodată n-o să mănînce supe, se va măcina și va împărți palme toată viața, fără nici un folos pentru el. Uite-o și acum — nici nu s-a așezat bine și s-a și repezit după sticla de bere, golind paharul dintr-o răsuflare, ca un bărbat. Oare asta e femeie ?

— Nu-ți umple stomacul ! o mustră nevastă-mea.

— Dacă-ai ști ce foc mă arde în gît ! zise Roza, privind lacom spre sticla aburindă.

— Ce-ai băut ? întrebă nevastă-mea.

— Știu eu ?... Sirianul a comandat parcă whiski într-o vreme...

— Dar spuneai că nu ați fost la aceeași masă ? o privi ea bănuitor.

Roza însă nu o învrednici cu vreun răspuns — hălpăia cu poftă supa. Friptura fu și ea la înălțime — o pulpă de vițel unsă cu unt și împănată cu usturoi și alte condimente. În schimb, desertul nu l-am mai apucat — afară cineva suna de zor. Roza privi spre ușă și se încruntă.

— Nu sînt aici ! zise ea scurt.

Am ieșit afară, dar sufletul îmi rămăsese lîngă masă. În fața pragului aștepta într-adevăr bărbatul ei, într-un trenci scurt de culoare deschisă și cu mîinile în buzunare. Fața lui frumoasă, blondă, era agitată și obosită. Și totuși, spre deosebire de Roza, costumul îi era impecabil, pantalonul bine călcat nu avea nici un fel de cută. L-am introdus se înțelege, în biroul meu și el se lăsă pe același fotoliu în care stătuse și nevastă-sa cu puțin timp în urmă.

— Mi-a spus Roza... am început eu primul. Dar vreau să te-aud și pe tine...

— Ce ți-a spus ? întrebă el obosit.

— Apăi... că ai bătut-o față de oameni !...

— Numai asta ?

— Eh, nu ! Și despre sirian, firește... că ar fi flirtat cu el...

Dimităr mă privi îndelung.

— Flirt ! zise el cu scîrbă. S-au sărutat pe ringul de dans. Asta nu e flirt...

— Rău ! zisei eu.

— Apoi a scos-o afară... Am ajuns-o din urmă și am rugat-o să se întoarcă, dar ea mi-a rîs în nas, și-atunci mi-am ieșit din țîțîni... După asta a fugit în sus, pe scări, nici măcar paltonul nu și l-a luat... Și s-a întors acasă abia azi-dimineață... Unde a fost în acest timp, nu știu... Dă-mi voie să-mi închipui orice...

Vorbea rar, cuvintele îi ieșeau cu mare greutate din gură. O paloare neobișnuită îi cuprinse fața.

— Foarte rău ! exclamai eu încă o dată.

Eram sigur că acesta era adevărul. Și-apoi se vedea foarte clar cît de mult îl afectase totul. Deodată, mi se făcu milă de el, așa cum de multă vreme nu mi se mai făcuse milă de un om.

— Și acum ce să fac ? întrebă neputincios. Tu, unchiule, ce-ai face în locul meu ?

Pentru prima oară Dimităr îmi zicea „unchiule". Și înțelesei foarte bine că într-adevăr nu știa ce să facă. Dar ce puteam să-i spun ? Aveam eu dreptul să-mi asum o asemenea răspundere ? M-am ridicat încet de pe locul meu și m-am dus din nou la fereastră. Cei doi porumbei care aterizaseră pe pervaz zburară speriați.

— Mă întrebi ce-aş fi făcut eu ?... Probabil că aş fi făcut mult mai rău decît tine, de asta poţi să fii sigur ! Nu asta e însă problema...

— Dar care e problema ? întrebă el abătut.

— Ştiu eu ?... Poate că nu trebuia să mă întrebi pe mine... Eu sînt bătrîn, creierul meu se pare că e rău alcătuit. Dar voi sînteţi tineri, altfel ar trebui să trăiţi...

El îndreptă capul spre mine, privirea îi deveni mai atentă. Asta mă încurajă.

— Şi, în general... trebuie într-un fel să trăiţi ! am continuat eu. Doar n-o să ne-apucăm şi noi să ne masacrăm reciproc cu bombe atomice... Oamenii trebuie să găsească o cale... cel puţin să-şi dea silinţa să se-nţeleagă. Tot mi se pare că tu încă n-o cunoşti bine şi de-acolo vin toate neînţelegerile...

— Ce nu cunosc ? mă întrebă el cu o fărîmă de speranţă în glas.

— Cum să-ţi spun... În ciuda celor întîmplate, sînt sigur că ea nu-i om rău. Dar are ceva deosebit, ceva nesănătos în caracterul ei... poate că, nesănătos, nu este termenul cel mai potrivit, mai degrabă bolnăvicios... Şi dacă stai să te gîndeşti, nici nu poate fi altfel. Cînd tu mîncai dimineaţa cornuri cu cacao, ea era orfană... Şi închipuie-ţi — e fiica unui om spînzurat de fascişti !... Un lucru cumplit atît pentru ea, cît şi pentru oamenii în mijlocul cărora a trăit. Tocmai asta i-a format caracterul acesta infect... Nu uita că a fost neîncetat alungată, respinsă, izolată... A suferit mult. În numele a tot ceea ce a suferit ea, mi se pare că şi tu trebuie să suporţi o dată...

I-am vorbit aşa poate încă vreo zece minute. În timp ce-i vorbeam, faţa i se înviora, dar cum am tăcut, privirea i se stinse din nou. Tăcu un timp, apoi zise liniştit :

— Să se întoarcă acasă...

— Am să vorbesc cu ea, am zis eu bucuros. Ştiu ce să-i spun...

— Să vină acasă, repetă el.

L-am condus pînă la uşă şi m-am întors mînios în bucătărie. Roza îşi scosese fustiţa cea galbenă şi o călca cu atenţie, cu limba uşor scoasă printre buze. Combinezonul ei liliachiu era atît de transparent, că nu ştiam unde să-mi ascund privirea. Arăta foarte calmă, probabil că nici nu bănuia cum transpirasem din cauza ei la distanţă de peste doi pereţi.

— De ce m-ai minţit ? i-am zis eu supărat. Tu te-ai sărutat cu el...

— E posibil, se încruntă ea. Eram foarte beată...

— Beată ! Asta e o scuză ? Ai să te întorci de îndată acasă, înţelegi ?

— Şi dacă n-am să mă întorc ? întrebă ea imperturbabil.

— Ba ai să te întorci ! am zbierat eu. Altfel ai să ai de-a face cu mine !...

Ea zîmbi cu dispreţ :

— Şi după tine ăsta e bărbat ?

— Bărbat, da ! Dar tu eşti o proastă !...

După acest dialog, nu-mi mai rămînea decît să zbor furios din bucătărie. În timp ce coboram pe scări, mă cuprinse din nou mila de Dimităr. Îi promisesem să-i vorbesc calm şi înţelegător, şi ce-a ieşit ? Nimic la pătrat ! Din fericire, Dobri, şoferul, mă aştepta jos, căscînd gura la cofetăriţa de vizavi.

Am ajuns la lucru cu o jumătate de oră întîrziere, să sperăm că nu m-a căutat nimeni de la minister. În camera secretarei, mă aştepta o femeie tînără, care mi se păru cunoscută. Avea chipul îngrijorat. Stătea în colţ şi mototolea în mîinile slabe o batistă. Tocmai batista aceea mă tulbura cel mai mult. Nu o dată veniseră în biroul meu femei cu batiste în mîini şi foarte rar s-a întîmplat ca ele să nu-şi găsească întrebuinţarea. Ceva alarmant se ghicea şi în capul cu păr negru al Ameliei, secretara

mea. Probabil că oarecum asemănător arată și cîinii, cînd undeva, departe, peste gard sare vreo pisică.

— M-a căutat cineva ? am întrebat eu.

— Nimeni, îmi răspunse ea. Dar vă așteaptă tovarășa Mihailova...

Mihailova ?... Cine era această Mihailova ? Din tonul Ameliei trebuia să-mi dau seama că este vorba despre un om cunoscut. Nu, în ultima vreme nu stau bine cu memoria. Sau poate că aseară am băut peste măsură la banchetul Uniunii.

— Să intre, am zis.

Cum am trecut pragul cabinetului, deodată mi-am amintit. Da, o vizită mai neplăcută nici că se putea. Cînd a intrat Mihailova, m-a găsit așezat la birou. Se vede treaba că arătam destul de încruntat, căci ea nu făcu decît doi pași și se așeză pe primul scaun care-i ieși în cale. N-aveam nici un interes să scurtez distanța — nu-i nimic, acolo să stea. Mi se păru foarte tulburată, expresia de îngrijorare i se schimbase doar în cîteva secunde, devenise de-a dreptul umilă. Abia acum am observat că avea într-adevăr ochi frumoși — și speriați, dar în același timp și severi. Avea un năsuc plăcut, cu nări delicate, expresive, care fremătau în clipa aceea, trădînd o puternică tulburare interioară. Știam eu, discuțiile astea blestemate sînt mai neplăcute decît cele mai plicticoase ședințe de la minister, dar ce să-i faci...

— Vă ascult... vorbii eu primul.

Femeia nu răspunse deîndată, fața îi păli, deveni aproape transparentă.

— Tovarășe director, zise ea în cele din urmă, dumneavoasră ați semnat ordinul de desfacere a contractului meu de muncă... Vă rog, măcar spuneți-mi de ce ?

— Motivul este specificat chiar în ordin, negru pe alb ! spusei eu sec. În interesul serviciului...

— Asta nu este în interesul serviciului, tovarășe director, mi-o întoarse ea calm. Știți foarte bine că la serviciu nu mi se poate reproșa nimic...

— La serviciu poate, dar nu și în afara serviciului ! i-am spus eu supărat. Și îndeobște nu avem ce discuta ! De fapt n-am nimic împotriva dumneavoastră, dar nu pot îngădui să se deterioreze morala întregii instituții... Cu atît mai mult cu cît dumneavoastră încercați în continuare să stricați căminul unuia dintre colegii dumneavoastră... E adevărat ?

— E adevărat că el mi l-a stricat pe al meu, preciză ea. El m-a convins să dau divorț... Și eu am divorțat... Dar cînd a venit și rîndul lui... s-a speriat... sau poate că...

— Sau poate ce ?... am întrerupt-o eu nervos. Poate că în el s-a trezit conștiința sau sentimentul răspunderii... față de soția lui, față de cei doi copii ai săi, la care dumneavoastră nici nu vă gîndiți. S-a trezit în el poate și conștiința civică față de normele morale ale societății noastre, pe care dumneavoastră atît de ușuratic le subminați. Și în loc să înțelegeți asta, dumneavoastră continuați să scormoniți mai departe. Întreaga instituție, în loc să-și vadă de treabă, se ocupă toată ziua de bîrfă în jurul istoriei dumneavoastre urîte. Pînă și la minister mi s-a făcut observație, cu prilejul unei ședințe... Credeți că pot tolera situația asta la nesfîrșit ?... De ce nu v-ați dat singură demisia, așa cum vi s-a propus ?

— Fiindcă sînt nevinovată ! zise ea.

— Nevinovată ? am exclamat eu. Și... Credeți, cînd o spuneți ?

— Da, cred, zise ea. Deoarece am fost sinceră în sentimentele mele și nu am făcut nimic fără dorința lui...

— Cu-atît mai rău pentru dumneavoastră ! zisei eu. Orice dorință trebuie să fie guvernată de o conștiință ! Dacă dumneavoastră vă lipsește, ceilalți oameni tot o mai au. Înțelegeți, nu pot să tolerez sub acoperișul in-

stituției mele un astfel de cuib... E ca o molimă... Un exemplu foarte rău! Unul dintre dumneavoastră trebuie să părăsească instituția, este inevitabil... Sau poate preferați să-l îndepărtăm pe prietenul dumneavoastră?

— Oh, nu, nu! exclamă ea speriată.

— Vedeți? Să nu credeți că noi nu ne-am gîndit, că nu am analizat lucrurile... La urma urmei, el e mai puțin vinovat. Cel puțin și-a dat seama în ceasul al doisprezecelea și s-a întors pe calea cea dreaptă... Și mai gîndiți-vă că are doi copii de care trebuie să se îngrijească. Dumneavoastră copii n-aveți, n-aveți greutăți...

Se așternu o tăcere adîncă.

— Dar poate că voi avea! îmi răspunse ea calm.

Am privit-o uluit. Asta-mi mai lipsea! Să înceapă să se nască copii nelegitimi în instituția mea! Și, colac peste pupăză, cei doi vinovați să rămînă aici, să-i arate lumea cu degetul!

— E adevărat?

— Adevărat! răspunse ea zdrobită.

— Uite, asta se cheamă ușurință și lipsă de răspundere! am exclamat eu. Și mai susțineți că sînteți nevinovată!...

Tăcu. Așa cum era de așteptat, batistuța roz alunecă spre fața ei. Femeia izbucni în plîns. Cu cît plîngea mai tare, cu atît mai tare simțeam și eu cum ceva mă îneacă.

— Spuneți-mi dumneavoastră, acum ce să fac? mă întrebă ea neajutorată.

— Ce să faceți?... Știu eu? am zis eu pe un ton scăzut. Faceți o cerere către biroul de partid... Și înțelegeți că în ce mă privește, nu pot să... nu am dreptul să fiu indulgent!... Mai ales într-o astfel de situație!...

Femeia își șterse lacrimile, se ridică și porni spre ușă fără o vorbă. Pur și simplu n-am reușit s-o rețin. Simțeam însă că trebuie să-i spun ceva — măcar ca o consolare pentru mine... Ah, fetele astea drăcoase, cu ușurința și nestatornicia lor m-au scos din fire azi...

Nu am observat cînd a intrat Amelia. Am văzut-o abia cînd îmi punea hîrtiile pe birou. Fața ei uscățivă mi se păru în clipa aceea deosebit de mulțumită, aproape triumfătoare. Probabil că înțelesese ce se întîmplase cu puțin timp înainte în cabinetul meu...

— Tovarășe director...

— Lăsați-mă acum! i-am răspuns eu răstit.

Secretara mă privi cu uimire, picioarele ei butucănoase o duseră către ușă. Oare de ce am repezit-o? Nici eu nu știu! Doar era de partea mea! Să fi fost în locul ei Roza, nepoata aia blestemată și flușturatică, probabil că mi-ar fi dat cu o vază în cap! Nu, nu-mi era deloc clar în clipa aceea ce anume mă jignise mai mult.

VESELIN ANDREEV
(1918)

Veselin Andreev (pseudonimul lui Gheorghi Gheorghiev Andreev) s-a născut în Pirdop (la 16 februarie 1918). A început liceul în orașul său natal și l-a absolvit la Sofia. Tot aici urmează Facultatea de Drept. Încă din adolescență intră în mișcarea comunistă. Între anii 1935—1937, este secretarul organizației ilegale comuniste a Liceului de băieți Nr. 3 din Sofia. Curînd ocupă funcții înalte în aparatul de partid, iar în septembrie 1943 se înrolează în forțele de rezistență antifasciste și, începînd din iulie 1944, devine comisarul politic al eroicei brigăzi de partizani *„Ciavdar"*. Cea mai mare parte a operei sale poetice, *Cîntecul partizanilor*, este scrisă în acești ani. După 9 Septembrie 1944, este redactor-șef al ziarului *Narodna Voiska (Armata poporului)*; apoi redactor al săptămînalului *Literaturen Front (Frontul literar)* și secretar al Uniunii scriitorilor bulgari.

Dintre cărțile publicate, menționăm: *Cîntecele partizanilor* (1947), *În pădurea Lopean* (memorii — 1947), *Darul partizanilor* (1963), *Tinerețea rămîne cu noi* și *Mai întîi de toate omul* (schițe și eseuri) în 1963, *Cei doi și căprioara* (schițe și povestiri alese — 1968), *Opere alese* (2 volume — 1968), *Mureau nemuritori* (memorii — 1973), *Reflecții* (1973), *Nu pot trăi fără voi* (eseuri și amintiri — 1974). *Brigada* (amintiri — 1981). A scris și cărți pentru copii.

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

O ȘAPCĂ CU GALBENI

Flăcăul intră cu pași hotărîți. Insistase să-l vadă pe „responsabil". Această noțiune exactă și frumoasă înlocuia cîndva multe din titlurile de azi, și-apoi băiatul nici nu avea de unde să știe că revista mai avea și un redactor-șef, căci nu era menționat decît colegiul redacțional. Tocmai citeam un articol oarecare, pe care trebuia să-l dau iute la cules, de aceea îi răspunsei scurt la salut și îi arătai scaunul:

— Noroc! Numai un moment...

Citeam și mă gîndeam: „Fac prinsoare că mi-a adus versuri!" Erau ultimele zile ale acelui Septembrie, în care țara trăia flămîndă dar veselă, devastată dar dornică de viață, ca și cum oamenii încă n-ar fi crezut că totul e realitate și se bucurau spontan. Valuri de oameni inundau străzile, iar poeziile — redacțiile. Erau și lucruri puternice, sincere, dar apăruseră și unii poeți... Nu era nimic rău în asta, că adică doreau să le spui de îndată da sau nu, de fapt — numai da. Cei mai mulți însă insistau să-ți citească singuri versurile, altfel s-ar pierde tocmai poezia, susțineau ei. De două ori venise un moșulică, într-un costum negru, probabil dinainte de primul război mondial, care mă punea să-i ascult în picioare creațiile, în timp ce el își agita sugestiv jobenul. Eu m-aș fi ridicat oricum, și fără invitația lui, fiindcă numele lui era — după cum pretindea — Proletar Botev Maiakovski,

iar ochii îi erau plini de o strălucire atît de poetică, de care nu se temeau poate decît cei mai încercați psihiatri...

Flăcăul acela, în schimb, mi se păru liniștit, dar întîrziam să apuc paharul amar. Cum însă articolul era foarte scurt — pe atunci nu aveam nici timp, și nici motive s-o sucim și s-o învîrtim...

— Iertați-mă, tovarășe, știți... avem mult de lucru... Spuneți, despre ce e vorba ?

— Nu-i nimic, eu pot să mai aștept.

— Spuneți, spuneți...

Se ridică, scotoci cu mîna dreaptă sub sacou și scoase o traistă țărănească, legată la gură. „Oho, și în traiste au început să le poarte !..." am exclamat în sinea mea, gîndindu-mă la versuri, dar traista mi se păru cam grea. Flăcăul își puse șapca pe masă, desfăcu gura traistei și începu să toarne... galbeni ! Văzînd că nu încap toți, el scutură șapca și apoi o umplu pînă sus, cu vîrf.

— Uite. Pentru front. Pentru... știți dumneavoastră, pentru victorie... Și se înroși de cuvintele mari pe care le rostise.

Eu stăteam în picioare, încurcat. Într-adevăr, în zilele acelea te puteai aștepta la tot felul de minuni, dar asta le întrecea pe toate ! Nu cumva era la mijloc o expropriere anarhică ?!...

Întrebai bănuitor :

— De unde-s banii ăștia ?

Flăcăul rămase imperturbabil, de parcă îi era lehamite să tot povestească :

— Apăi, povestea e lungă... Asta-i aur mînjit cu sînge, și aruncă o privire scurtă, plină de mînie spre șapcă. Dar altfel e banul poporului.

Acum nu-mi mai amintesc dacă am simțit nevoia unor martori sau să-mi împărtășesc pur și simplu uimirea și cu alți oameni, dar am chemat doi redactori. Biroul meu era de fapt o cămăruță cu pereți din sticlă, încropiți la

repezeală, încît fără să te ridici pe vîrfuri puteai să vezi ce se petrece înăuntru ; curînd năvăliră cu toții (eram o echipă mică, nu cum sînt cele de astăzi !). Se holbau cu toții la aur — la urma urmelor, nu vezi în fiecare zi o șapcă cu galbeni ! Mi-aduc aminte foarte bine că administratorul își mîngîia cu palma bărbia și exclama întruna : „Mamă, mamăăă !..." Casierul, cu-o mutră de șobolan — mic, slab și cu chelie — își netezea cu mîna stîngă cele cîteva fire de păr rămase pe scăfîrlie, iar cu degetul gros de la cealaltă mînă freca iute arătătorul și degetul mijlociu, de parcă ar fi numărat bani.

Numai flăcăul era indiferent. Dacă ar fi avut în șapcă ciuperci, poate că ar fi fost mai emoționat.

— Ei, am zis eu la un moment dat, ia spune, tovarășe, ce e cu toată povestea asta ?

El observă uimirea noastră și reluă :

— Dacă ar fi după mine, aș da foc aurului, numai că nu știu cum. Sau l-aș arunca într-un rîu adînc, nimeni să nu-l mai găsească. Un bătrîn de-al nostru a zis : „Ăsta nu e aur, ci suferință omenească..." Dar ce să-i faci, acum statul este al nostru și e la ananghie...

Tînărul venise dintr-un orășel din cîmpia Dunării. Un farmacist oarecare — el din monstru nu-l scotea — vînduse medicamente numai contra aur, și adunase, nu se încurcase... Și tot medicamente străine, care-i erau aduse prin contrabandă din Germania, iar el îi jefuia pe bieții oameni ! Ce nu dă omul pentru un dram de sănătate ? Și femeile scoteau din lăzile de zestre daruri de nuntă. Chiar dacă medicamentul era mai ieftin, el cerea tot aur, iar restul îl dădea în bancnote. Un monstru, ce mai... Flăcăul era furios, se bîlbîia din cînd în cînd și dădea din mînă, de parcă ar fi alungat pe cineva. Desigur că-l vedea în fața ochilor pe farmacist.

În cămăruță se lăsă o liniște de mormînt, numai în încăperea alăturată țăcăneau linotipurile.

— Şi cu el ce s-a întîmplat ? întrebă cineva.

— Păi... să vedeţi, pe ceilalţi i-am prins, dar pe el n-am reuşit să punem mîna. Femeile îi ştiau ticăloşiile, au năvălit singure, i-au dibuit bănetul şi i-au făcut de petrecanie cu galenţi, cu bîte, cu ce s-a nimerit... Am înţeles asta, dar prea tîrziu...

Cel mai ciudat lucru era că flăcăul vorbea cu părere de rău ! Cum putea să compătimească tocmai pe acela, pe care-l numea tot timpul monstru ?!

— Din păcate, continuă el, prefectul şi-a zburat singur creierii. Farmacistul îi era prieten şi ştia o sumedenie de lucruri. Fusese ofiţer de rezervă şi luase parte la destule masacre. Acum s-au cam încurcat iţele, dar ne descurcăm noi. Le-am luat noi puterea, şi n-o să ne descurcăm acum, cînd îi avem în mînă ?... zîmbi vesel flăcăul.

Unul dintre redactori, îndesat şi rotofei, cu capul ţanţoş dat spre spate, poate ca să pară mai înalt, profită de tăcerea care se aşternuse şi-şi ridică arătătorul, sentenţios :

— Vezi (el spunea aşa şi atunci cînd se adresa unei întregi adunări), toate acestea se transformă într-un simbol. Poporul, pus în drepturile sale suverane, a devenit stăpînul propriului său destin, îşi înapoiază singur bunurile care i-au fost furate şi se răzbună. Dreptatea istorică triumfă...

— Ei, bine, m-am întors eu spre flăcău, dar de ce l-aţi adus aici ?

Ziaristul nu era om rău, dar lucrase cîndva la un ziar de proastă reputaţie, şi acum făcea exces de zel ! Avea şi o înclinaţie incorigibilă spre filozofie. Uneori mi-era penibil să-l ascult.

— Doar v-am spus. Am citit, ştiu că aţi lansat o listă de subscripţie : „Totul pentru front ! Totul pentru victorie !“ Am luat adresa şi tovarăşii m-au trimis aici, la ziarul armatei. Unde în altă parte ?

— Da, e clar, am fost eu de-acord, deşi nu totul îmi era clar. Cum să prevezi şi un astfel de caz ?

Pe neaşteptate intră în vorbă şi casierul :

— Dar document ?

— Ce document ? ridică din sprîncene flăcăul. Uite aurul !

— Bine, bine, dar de unde să ştiu eu cît aur a fost ? Dacă nu cumva... şi casierul făcu un gest cu mîna, ca şi cum ar fi băgat ceva în buzunarul său.

Ah, şobolanul ăsta ! Hîrţogarul... Bine că flăcăul nu i-a văzut gestul. Redactorul literar, scriitor, om cu tact, îl trase pe şobolan în spate şi-l ţinu lîngă el. Casierul se întoarse şi, văzîndu-i faţa — întotdeauna calmă, veselă, iar acum toată congestionată, gata să explodeze — bîigui :

— Păi... eu... vreau să zic... în sensul scopurilor sociale, pentru trebuinţe locale.

— Cum aşa pentru trebuinţe locale ? Galbenii au fost exact cît îi vedeţi, i-am numărat în faţa întregului oraş, la miting. Sînt banii sărăcimii. Dacă-ar fi după mine, eu i-aş da înapoi oamenilor, dar e treabă încurcată, poţi să mai ştii cît îi revine fiecăruia ? Şi-apoi... aşa a hotărît oraşul — pentru front...

Îl urmăream cu coada ochiului pe flăcău şi mă bucuram. Bocanci scîlciaţi, un pantalon golf din dimie, şi-acela ponosit, un sacou negru, cenuşiu de atîta purtare, maxilare mari, o faţă tăbăcită de vînt, cu ochi nedormiţi. Un chip energic, dar care radia bunătate, puţin obosit şi gata în orice moment să se însufleţească de bucurie sau de ură. Se vedea că era pui de ţăran.

— Iertaţi-mă, dar am uitat să vă întreb, cu ce vă ocupaţi ?

El zîmbi stingherit.

— Cu de toate. Unde mă trimite comandantul acolo mă duc. Doar ştiţi cum e acum, fiecare trebuie să poată orice...

Ştiam. Aşa era.

— Ați spus comandantul, deci ați fost partizan ?
— Da.
— Atunci, totul este clar ! am zis. Vă mulțumesc. Mulțumiți-le și tovarășilor acolo...
Încercam să fiu cît mai reținut, dar casierul iar se băgă în vorbă :
— Tovarășe redactor-șef, cel mai bine ar fi să depună aurul la bancă.
Tînărul începu să-și piardă răbdarea.
— De ce să mă plimbați de colo-colo ? De-ați ști cîtă treabă mă așteaptă !... Vi-l las — și gata...
— Dar eu... ce-am să trec în document ? Aici sînt galbeni, napoleoni, mahmudele... de unde să știu eu cîte leva fac ? E o socoteală în toate, nu ?
— Ce nevoie am eu de document, măi tovarășe ? Cine să-mi ceară așa ceva ? Tot orașul știe...
Și totuși, se pare că șobolanul ăsta are dreptate, mi-am zis eu; în treburile astea oricum e mai priceput. Așa va fi mai bine și pentru flăcău, și pentru oamenii care l-au trimis. Tînărul vede lumea prin prisma ochilor săi și nu știe că... ba știe, dar în clipa asta nu-și dă seama că nu toți oamenii sînt ca el.

— N-avem încotro, tovarășe, într-adevăr, așa e rînduiala. Vă va însoți casierul. Avem aici o mașină, e cam rablagită, dar face treabă.
— Dacă așa stau lucrurile... Se învoi și răsturnă aurul înapoi în traistă. Apoi, pe neașteptate, pufni în rîs : Și noi avem un automobil, curată belea !...
I-am strîns mîna cu putere. Nu l-am îmbrățișat, deși aș fi vrut. M-am jenat. Adevărul adevărat însă e că atunci nu am înțeles pe deplin sensul acelei istorii simple.
Unde ești acum, flăcăule ?

EMIL MANOV
(1918)

Născut la Sofia (29 iulie 1918), Emil Manov urmează liceul și Facultatea de Drept în orașul natal. Intră de timpuriu în mișcarea comunistă ilegală, și pentru activitatea sa revoluționară și antifascistă este condamnat la închisoare pe viață.

După Eliberare, este succesiv redactor-șef al revistei *Rodna reci (Limba maternă)*, Secretar și vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor, vicepreședinte al Comitetului pentru Cultură și artă.

Debutează în 1936.

Problematica variată, de la lupta antifascistă a poporului și pînă la cele mai complexe probleme ale contemporaneității, determinate de marile frămîntări sociale și transformări în viața și psihologia oamenilor, trăirile morale și spirituale, angajarea plenară a omului, constituie dominante ale scrisului său. Amintim din creația sa : *Stolul capturat* (cronică de închisoare — 1947), *Sfîrșitul deliilor* (roman — 1954), *Un caz dubios* (nuvelă — 1957), *Flăcăruia* (nuvele și povestiri — 1957), *Ramura de migdal* (povestiri — 1958), *Se naște ziua* (roman — 1959), *Fuga Galateei* (roman — 1963), *Vanea și statueta* (povestiri — 1967),

Fiul directorului (roman — 1973), *Bufonada galactică* (nuvele ştiinţifico-fantastice — 1978), *Opere alese*, 2 tomuri (1978) şi altele. Scrie de asemenea teatru — *Conştiinţa* (1959), *Greşeala lui Abel* (1966), *Strada fără nume* (1972), *Mirele* (1973), *Cînd dorm pescăruşii* (1973), *Vitrina* (1976) — şi scenarii de film.

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

SPOVEDANIA

Întotdeauna cînd trec peste muntele Klisura, către Petrohan, mă abat pe la nea Stamo.

Deşi trecut de cincizeci de ani, nea Stamo se ţine bine şi munceşte ca unul tînăr, în fruntea unei brigăzi de tăietori de lemne, la gospodăria silvică. Şi-a petrecut aproape toată viaţa în munţi. În primii ani ai tinereţii căra de aici, cu măgăruşul, lemne de foc, pe care le vindea în Klisura sau în Berkoviţa, să mai agonisească un ban. Aici l-am întîlnit în anul 1944, şi tot aici îşi cîştigă şi astăzi pîinea. Dar acum doboară copacii după altă metodă decît cea veche, pentru camioanele care aşteaptă jos, pe şosea.

Părul lui veşnic zbîrlit e presărat de prima brumă a bătrîneţii, şi dacă n-ar fi asta, nu ţi-ar fi uşor să-i ghiceşti vîrsta. Înalt şi drept, cu mustăţile negre şi stufoase şi vocea puternică, nea Stamo a rămas neschimbat, încît simt că m-apucă invidia cînd îl văd : dacă aş putea să-mi păstrez vigoarea pînă la vîrsta lui, nu mi-ar mai trebui nimic. Dar eu trăiesc în oraşul ăsta zgomotos şi sufocant, stau cîte opt ceasuri pe zi la biroul meu directorial, iar el şi-a petrecut toată viaţa lui de om sărac respirînd un aer curat şi limpede ca pîrîiaşul de munte — aerul fagilor şi brazilor — şi a băut apa rece ca gheaţa a Petrohanului.

Şi, să mă ierte sociologii şi criticii, dar sigur că tare dulce i s-a mai părut codrul acela de pîine, pe care îl înfuleca după munca istovitoare la tăiatul copacilor !

De astă-dată coboram din vîrful muntelui Kom, însoţit de doi prieteni, turişti pasionaţi, îndreptîndu-ne, pe panta lină a platoului verde, către trecătoarea Petrohan. Eram frînţi de oboseală, dar cînd le spusei că ar fi mai bine să trecem pe la nea Stamo, prietenii mei refuzară într-un glas. Nu-i ispiti nici măcar perspectiva de a prinde păstrăvi a doua zi, în apa spumoasă a rîului Klisura. I-am lăsat să înnopteze la Petrohan şi să se bucure de minunatele lui privelişti, iar eu, găsind un camion de ocazie, m-am urcat în el şi, mai cu zdruncinături, mai cu smucituri, am apucat pe drumul spre Klisura. După vreo jumătate de ceas, ajunsesem la barăcile Gospodăriei silvice, dar nea Stamo nu era acolo. Cînd am întrebat unde l-aş putea găsi, unul dintre tăietorii de lemne, care tocmai sosise de la muncă, se uită la mine şi-mi răspunse zîmbind :

— La sector, unde ar putea să fie ?... De cînd a primit ordinul, acolo mănîncă, acolo doarme. Nu s-ar dezlipi de fagi, să-l tai. Se teme omul să nu piardă întrecerea... Uite, ia-o încet pe potecuţa asta, şi o să dai de el.

Am pornit pe pîrtia îngustă de munte, şănţuită de torente şi de roţile carelor grele, trase de bivoli, un drumeag ale cărui margini argiloase erau împodobite cu ferigi şi tufe de aluni.

Mai departe, de amîndouă părţile potecii, străjuiau copacii unei păduri de un verde-cenuşiu. Soarele îmi asfinţea în ochi, punînd umbre roşietice pe nisipul gălbui şi prin făgaşe, ca un foc fantastic de lumini şi umbre, iar în poieniţele cu iarbă moale şi linişte, razele se zbenguiau ca nişte copii puşi pe hîrjoană, printre fagi,

pe frunze, sau în vîrfurile copacilor. Păsărelele se pregăteau de culcare. Numai cucul, singuratec, își striga numele undeva, prin pădurea deasă:

Cunoșteam aceste locuri haiducești mai demult, și cîntecul făgetului îmi aducea aminte de viața de partizan, de cîntecul minunat, care nu se stinge niciodată în munții noștri și în inimile oamenilor — veșnicul cîntec al libertății.

Cînd am ajuns la sector, se lăsa încet amurgul. Printre fagii culcați pe coastă, se mișcau în lumina înserării tăietorii le lemne. După o zi de muncă, oamenii se pregăteau de odihna binefăcătoare a somnului, aruncîndu-și topoarele, ferăstraiele și funiile cu care priponeau copacii.

Mai sus, către vîrful dealului, într-o poieniță, albeau ca niște porumbei mari, cu aripile desfăcute, cîteva corturi : într-acolo își mînau pașii oamenii pădurii. Privind cu atenție, mi se păru că recunosc între ei trupul mare și voinic al lui nea Stamo. Și strigai într-acolo :

— Heeei, nea Stamo !...

Omul se opri, se întoarse și, după obicei, cu toate că soarele apusese, își puse mîna streașină deasupra ochilor :

— Ohooo... răsună vocea lui puternică în făgetul des ; ecoul se pierdu departe, în fundul văii.

Și, în timp ce tăietorii ceilalți se depărtară, el veni agale înaintea mea. Cînd, deodată, își grăbi pasul și izbucni :

— Filipe, tu ești, mă frățioare ? La orice m-aș fi așteptat, dar ca să te văd pe tine, asta nu mi-ar fi dat în gînd. Bine-ai venit !...

Ne-am îmbrățișat, ne-am strîns cu putere mîinile. De emoție, nea Stamo se trăgea de o mustață, bătîndu-mă prietenește pe umăr.

— Ce faci, mă ? Cum o duci ? Ce-ți face familia ?

— E bine, nea Stamo ! Dar a ta ?

— Și ai mei sînt bine... dar m-au părăsit, s-au împrăștiat ca puii de potîrniche.

— Cum așa ?

— Așa, bine... zîmbi tăietorul de lemne și clătină din cap. Cum le-au crescut aripile, au și zburat. Al mare a terminat școala și l-au numit agronom la capătul lumii, tocmai la Haskovo. Ivanca s-a măritat după unul din Berkovița. N-a avut răbdare, afurisita, să-și isprăvească măcar liceul, și a fugit cu ăla... Altfel e băiat bun, contabil la Ocolul silvic.

— Dar Borko ?

— Borko învață la Berkovița. Stă la Ivanka.

— Oricum, sînt aproape. Vă puteți duce unii la alții ușor, cînd vreți să vă întîlniți...

— Mă, e așa și nu prea e... Am rămas cu baba mea, ca niște cucuvele. Dar n-are a face, să fie și ei bine, că noi ne-am trăit traiul, ne-am mîncat mălaiul...

— Trăit, rîsei eu, vorbești ca de ceva care a trecut. Parcă nu știu eu că nici acu' nu te lasă în pace nevestele...

— S-a terminat ! Nu mai fac două parale, căuta să-mi ocolească gluma nea Stamo. Dar ia s-o luăm din loc. Dacă nu ți-e teamă de rouă, o să dormi în cortul meu.

— Am dormit noi, nea Stamo, și sub cerul liber, spusei eu oarecum ofensat.

— Eh, îmi amintesc, îmi amintesc... Dar s-au dus vremurile alea ! Acu' ești conducător mare, te-ai mai moleșit. De unde să știu eu dacă nu cumva o să te alegi și cu o răceală, să mă ia nevastă-ta de guler, că n-am avut grijă de tine, mă tachină el. Ia dă-ncoace ranița.

Cu toată împotrivirea mea, îmi smulse ranița din spate și și-o petrecu ușurel pe un umăr.

O luarăm în sus pe cărăruie. Nea Stamo se întoarse spre mine :

— Ei, ce noutăți mai știi ? Că doar vii de la oraș.

— Ce noutăți, nea Stamo... Noutățile le afli și tu din ziare. Dar ia stai, ar trebui să faci cinste. Ești decorat cu un ordin și taci. Să-ți fie de bine și să-l porți sănătos.

Nea Stamo mă privi într-un fel cam ciudat, întîrziind cu răspunsul. Zîmbetul de pe față i se stinse și luă o înfățișare tulburată, vinovată, de parcă i-aș fi reproșat ceva.

— Mulțumim, zise el înăbușit. Cine ți-a spus?

— Un muncitor de la barăcile din vale... Și ce te-ai îmbufnat așa, de parcă n-ai fi mulțumit? Sau e prea mic ordinul?

— A, nu, nu, sînt mulțumit!... Mi-au dat oamenii atîta considerație, mi-au făcut cinstea asta... bîigui nea Stamo, și o luă înainte grăbind pasul, de parcă ar fi vrut să pună capăt discuției.

Purtarea lui mi se păru cam ciudată, dar nu-l mai întrebai nimic. De vreme ce el nu voia să vorbească, înseamnă că nu trebuie sîcîit cu întrebări, nu poți ști ce are pe suflet.

Lungirăm pasul și pînă la corturi nu mai schimbarăm o vorbă. Oamenii făcuseră focurile în poieniță și începură să încălzească la flăcări ceaunele cu mîncare. După vreo jumătate de ceas, stăteam și eu cu nea Stamo lîngă un foc mic, ațîțat la intrarea cortului său. Flăcările aruncau lumini roșietice, care pîlpîind pe pînza cortului semănau cu niște degete iuți și subțiri, alergînd cu repeziciune cînd pe iarba de lîngă noi, cînd pe trunchiurile fagilor, de la marginea luminișului. Deasupra noastră părea că se sprijină în vîrfurile copacilor un cer adînc, întunecat, presărat cu stele mari și mici, bătînd în auriu-verzui, un cer care-ți amintește întotdeauna cît sîntem de mici și de neînsemnați, chiar atunci cînd ni se pare că noi sîntem buricul pămîntului, făcîndu-ne să regretăm măruntele suferințe omenești cu care ne împovărăm fără rost.

Pădurea fremăta liniștit și monoton, știrbind o bucată din cerul minunat; și în acest zgomot moale și viguros, se stingeau, încetul cu încetul, vocile tăietorilor de lemne, puși pe snoave înaintea cinei.

Am vorbit cu nea Stamo despre tot felul de lucruri și ne-am amintit de trecut, așa cum se întîmplă totdeauna cînd te întîlnești cu un prieten pe care nu l-ai văzut de mult, dar discuția se desfășura greoaie și lipsită de înflăcărarea obișnuită. Amîndoi cădeam prea ades pe gînduri și rămîneam cu privirile ațintite la stele sau la flăcările jucăușe ale focului. Din cînd în cînd, nea Stamo se ridica și mesteca în mămăliga care forfotea în ceaun.

— Acu-i gata, acu. O lăsăm să se mai răcească nițel și, cînd om pune peste ea unt proaspăt de bivoliță, atunci să vezi... o să te lingi pe degete!

— Știu, nea Stamo, am gustat și altădată din ea, cum o faci... îl lăudai eu.

— De data asta o vom face după datină. Nu era rău să fi avut niște rachiu d-ăl tare, dar de, să mă ierți. Nu știam că vii pe-aici.

Fără să-i spun o vorbă, am intrat în cort și am scos din raniță bidonul, pe care-l umplusem cu țuică de prună la Petrohan. Cunoșteam mica slăbiciune a lui nea Stamo și voiam să-i fac o bucurie. Și, într-adevăr, cînd o scuturai sub nasul lui, ochii îi străluciră de încîntare.

— Să trăiești o mie de ani și să fii sănătos, zise nea Stamo săltînd bidonul.

Luă mămăliga de pe foc, acoperi cratița cu un ziar, „să nu cadă gîngănii înăuntru" și, trăgînd din țuică, înnodarăm din nou discuția. Dar orice am fi vorbit, tot nu-mi ieșea din minte tulburarea lui de adineauri. Ba mi se păru că nici el nu era atent la ce vorbeam. Și, pe măsură ce bea, ochii îi deveneau tot mai înnourați iar de cîteva ori îl surprinsei ațintindu-și privirea asupra mea, de parcă ar fi vrut să mă măsoare, să mă cîntărească din ochi. Fața lui pîrlită de soare, luminată de para focului, trăda o frămîntare care-l apăsa, îl încorda, îi omora cuvintele. În cele din urmă tăcu de tot. Așezat turcește, cu picioarele îndoite, cu mîinile încrucișate la piept, și cu mustățile sale haiducești, nea Stamo aducea

cu statuia unui zeu străvechi. Numai sprînceana dreaptă tresărea din cînd în cînd, iar în ochi îi jucau pîlpîirile flăcărilor.

Şi atunci îmi veni gîndul s-o dau pe glumă, poate aşa să scot ceva de la el.

— Nea Stamo, cît te gîndeşti tu, mămăliga o să se răcească de tot.

Omul tresări şi mă privi cu o lucire de spaimă în ochi :

— A ? Mămăliga ?... Şi eu tot la ea mă gîndeam.

Privi fără rost în jur, apoi ridică ochii la cerul înstelat şi mă întrebă şovăind :

— Dar tu... îţi mai aminteşti cînd ai mîncat prima dată din mămăliga mea ?

— Cum să nu-mi amintesc ? Ce noroc pe mine că te-am întîlnit atunci, altfel aş fi crăpat de foame. Sub Piatra Mare...

— Acolo, da. Şi tu erai aşa... semănai cu un schelet viu, abia mai suflai... Ascultă, o să-ţi spun ceva, ce n-am spus nimănui pînă acum. Nici nevesti-mi. Dar de el însuşi, na, orice-ar face omul nu poate să se ascundă. Nu e un lucru pe care-l scoţi din sîn şi-l îngropi în pămînt. Se opri şi trase aer mult în piept, răsuflînd greu : Ascultă, atunci era cît p-aci să te omor...

Trăsnetul de-ar fi căzut din cerul acela senin şi înstelat nu m-ar fi cutremurat mai mult. Cum stăteam sprijinit într-un cot, m-am ridicat încet şi am privit mai de aproape faţa lui nea Stamo. El rămăsese cu ochii aţintiţi undeva, înaintea lui, şi nu zîmbea deloc.

— Ce tot vorbeşti, nea Stamo !...

— Judecă-mă cum vrei, dar aşa a fost... Mai tîrziu am vrut să ţi-o spun în cîteva rînduri, dar gura nu voia să mi se deschidă. Poate că nu s-ar fi deschis nici acu', dacă n-aminteai de mămăliga aia. Aşteaptă, taci şi nu mă întreba, că eu singur o să-ţi spun, de vreme ce-am început... Tu, atunci, la început, nu te-ai dat pe faţă, dar eu am înţeles ce fel de om eşti. Cu două zile înainte de asta,

bătuseră toba prin sat : „Cel care prinde un partizan viu primeşte cincizeci de mii, cel care aduce un cap — treizeci." În ziua aceea ne-a chemat la primărie un poliţai din ăia mari şi ne-a spus : „să nu cumva să îndrăznească vreunul să ascundă pe banditii de partizani, că-l jupoi de viu. Dacă o să vă ceară de mîncare vreun străin, daţi-i, dar înainte să-i puneţi în mîncare din praful ăsta..." Şi ne dete tuturor celor care umblam prin munţi şi ne agoniseam pîinea tăind lemne cîte un pacheţel de praf. Şi în faţa noastră îi chemă pe cei de la Ocolul silvic şi le puse în vedere să nu ne ceară socoteală de unde am tăiat şi ce-am tăiat. Şi era o foamete în primăvara aia, că să fi învîrtit un mărăcine prin casă, şi tot n-aveai ce agăţa. Nevestei i se umflaseră gingiile, iar copiii erau lihniţi de foame. Sărăcie lucie. Vedeam negru înaintea ochilor. Se înţelege că nu mi-a trecut prin gînd să execut ordinul poliţistului. Satul îl cunoşti, oamenii noştri nu sînt de-alde ăştia...

Începuse să vorbească mai liniştit, de parcă nici n-ar fi povestit despre el, ci despre altcineva. Ba, într-o vreme, se întrerupse, să arunce vreascuri în foc.

— Îţi aminteşti ? Te-am găsit sub Piatra Mare. Cum te aşezaseşi, aşa şi adormiseşi. Mă uit eu la tine, un tinerel, flăcăiaş încă, numai piele şi oase, şi bărbos... Şi îmbrăcămintea ţi-era tare ciudată — se vedea cît de colo că nu eşti de pe la noi. Am înţeles imediat ce căutai acolo, dar nu mi-a trecut prin cap vreun gînd rău, ba mi s-a făcut şi milă, văzîndu-te în ce hal eşti. Cînd te-am scuturat de umăr, te-ai smucit, ai vrut să sari, dar puterile nu te-au mai ajutat şi-ai căzut pe o parte. De-aci încolo ştii ce-a urmat... Am găsit pe la vecini nişte mălai şi un ceaun. Şi atunci mestecarăm la fel ca acuma mămăliga. Şi pînă în clipa aceea, mă jur pe copiii mei, nu m-am gîndit la nimic rău. În viaţa mea n-am făcut rău nimănui şi nici n-o să fac, dar atunci era cît p-aci să...

Deodată tăcu încruntat, văsuze venind spre noi pe unul dintre tăietori.

— Ce s-a-ntîmplat, Deno ?

Cel numit așa, un om scundac și îndesat, cu părul blond, își săltă nădragii fără motiv, își lovi șapca de genunchi, s-o scuture, și bolborosi :

— Mă gîndii să dau o fugă pînă la Klisura, nea Stamo... și-am venit să te-ntreb dacă mă lași. Mîine dimineață sînt îndărăt.

— Cînd te duci, cînd te-ntorci ? Mîine toată ziua o să dormitezi ca un cal în fața ieslei goale.

— Nea Stamo, n-am fost acasă de două săptămîni, tresări rugătoare vocea lui Deno. O să muncesc bine, o să vezi !

— O să faci o treabă de mai mare dragul... Hai, fugi de-ți vezi nevasta. Dar poimîine de dimineață să fii aici.

Fața lui Deno se întinse într-un zîmbet, și urechile parcă i se lungiră în sus.

— Îți mulțumesc, nea Stamo ! Iar cît privește treaba, să n-ai nici o grijă, la întoarcere îi ajung eu pe ăilalți.

Și fără să mai aștepte, Deno o luă la goană pe cărare în jos, pierzîndu-se în întuneric.

— Oameni tineri, ce să le faci ! aruncă nea Stamo. Acest Deno e un băiat tare bun... Da... unde am rămas ? Aha, da, la mămăligă... Asta s-a întîmplat cînd am început să pun mălaiul în apa clocotită. Cu o mînă turnam, cu alta mestecam. Și, cum priveam terciul galben, deodată mi s-a părut că m-a izbit cineva cu un ciocan în cap : mi-am amintit de praful pe care mi-l dăduse polițaiul. Mintea mi se tulbură, tremuram tot... Tu povesteai ceva despre politică, despre nemți, despre ruși, dar eu nu mai auzeam nimic. În fața ochilor îmi jucau miișoarele alea blestemate, pe care le puteam lua pentru capul tău. Și deodată, simții cum mila mă părăsește și începui să mă uit la tine ca la o vită pe care te gîndești s-o duci la tăiere. Uitasem totul, țineam minte numai atît : cu banii

ăștia îmi îmbrac nevasta și copiii și pot cumpăra hrană pentru un an încheiat. Parcă eram beat. Se înțelege că aș fi putut să te iau cu mîinile goale, să te leg și să te duc în sat. Tu n-aveai putere să te-mpotrivești, și-apoi eu aveam și securea... Dacă te duceam viu, aș fi luat și mai mulți bani de la autorități, dar asta mi se păru mai complicat. Mă gîndeam mereu la praf, și praful era în buzunarul meu...

Vocea lui nea Stamo tremură, își lăsă capul în pămînt. Îl vedeam cum se chinuie, iar mie îmi era greu să-i spun ceva, să-l ajut cu o vorbă măcar. Încercai totuși :

— Lasă asta, nea Stamo, hai, lasă asta... Cîte nu-i trec omului prin cap, în viață ! Important este că n-ai făcut-o.

— Greșești, Filipe, zise cu amărăciune nea Stamo. Cînd te-ai gîndit la un asemenea lucru, e ca și cum l-ai fi săvîrșit. Nu încerca să mă amăgești tu pe mine. Dacă-ți povestesc, o fac pentru mine, pentru ușurarea inimii mele. Că n-am turnat atunci praful în mămăligă nu e meritul meu... eu mă și întorsesem cu spatele la tine și scosesem pachețelul cu praf. Tu ședeai culcat pe iarbă, cu gîndul cine știe unde. Desfăcui pachețelul și abia atunci văzui ce era înăuntru : un praf mărunt alb, sclipind în soare ca niște steluțe sau ace mici, lucitoare... Rămăsei înlemnit. Otravă...

— Încetează, nea Stamo !...

Dar omul parcă nici nu m-auzise. Cu privirea țintă la flăcările focului, părea că vede acolo ceva înfricoșător, fiindcă din cînd în cînd ochii i se dilatau și umerii îi tremurau ca zguduiți de frig.

— Otravă... repetă el înăbușit. Și, în loc s-o arunc în mămăligă, am aruncat-o în foc. Pachețelul se aprinse, sîsîi... ca o viperă întărîtată... și în clipa aceea simții ceva, ca o ușurare, de parcă mi s-ar fi luat din spate o stîncă. Dar în suflet îmi rămase un pietroi, care mă apăsa. Și

mă apasă şi acum... Eh, Filipe, aşa sîntem noi oamenii, şi atîta preţuim. Fiare !...

— Preţuim mult, nea Stamo. Şi faptul că, în ultima clipă, ţi-a tremurat mîna, e încă o dovodă.

— Dar ştii de ce mi-a tremurat mîna ? Îţi aminteşti ce mi-ai spus atunci ?

— Nu-mi amintesc.

— Eu îmi amintesc. Credeam că dormi cînd am desfăcut pacheţelul, dar tu chiar în clipa aceea ai spus în spatele meu : „Tovarăşe, nu pune tot mălaiul. Mai opreşte din el, să duci acasă la copii..." Tu erai lihnit de foame, te luptai cu moartea, dar te-ai gîndit la copiii mei. Atunci am aruncat pacheţelul în foc. Şi tot atunci m-a fulgerat parcă ceva prin inimă şi m-a opărit pe dinăuntru. Eu era să omor un om, pe unul de-ai mei... Şi să ştii : vorbele acelea m-au făcut să devin gazda voastră, a partizanilor. Asta e tot !...

Tăcui vreme îndelungată, cu gîndurile tulburate, cu mintea chinuită, simţind că mă apasă ceva pe inimă. Dar în acelaşi timp simţii o linişte plăcută şi caldă învăluindu-mi inima, risipindu-mi chinurile şi gîndurile grele, ca un zefir de seară alungînd zăpuşeala verii fierbinţi. Simţeam că nea Stamo mi-e mai aproape şi mai drag ca pînă atunci. Acum înţelegeam de ce nu-i adusese mare bucurie ordinul cu care fusese decorat. O vreme, nea Stamo rămase tăcut, privind în gol. Apoi se uită în jur, găsi bidonul, trase din el o înghiţitură zdravănă şi, fără o vorbă, mi-l întinse şi mie.

Lîngă noi, bătrîna pădure haiducească prinse să freamăte încetişor. Vîntul se înteţea şi, în suflarea lui, stelele tremurau, de parcă erau gata să se desprindă de la locul lor şi să zboare pe cerul nopţii, ca scînteile focului nostru.

NIKOLAI HAITOV

(1919)

S-a născut într-un sătuc de munte, Iavorovo, judeţul Plovdiv, la 15 septembrie 1929. După absolvirea liceului din Asenovgrad şi a Facultăţii de Sivicultură din Sofia, lucrează o vreme la mai multe ocoale silvice din Rodopi.

Continuator al unor tradiţii realiste, prin forţa, talentul, limba şi maniera stilistică originală, Haitov constituie o culme în peisajul literar bulgar. Se preocupă îndeosebi de problematica mediului rural, eroii săi fiind, în majoritatea lor, oameni simpli, din popor, care trăiesc în sînul naturii, mai ales în zona Rodopilor, unde Haitov şi-a petrecut copilăria şi tinereţea.

Povestirea *Cornul de capră* este, în fond, povestea unei povestiri, reconstituirea cvasi-documentară a unui mit, a unei legende din secolul al XVII-lea. Ea apare sub semnul tutelar al ideii de trezire a conştiinţei de sine a unui neam, în formele sale primare, dar şi în cele alienate, tragice. Povestirea s-a bucurat şi de o prestigioasă ecranizare.

Menţionăm din opera scriitorului : *Rivalii* (schiţe şi povestiri — 1957), *Scîntei din vară* (povestiri — 1959), *Scrisori din hăţişuri* (schiţe — 1960), *Povestiri*

pădurene (1965), *Frunze de carpen* (povestiri — 1966), *Povestiri sălbatice* (1967), *Opere alese* (povestiri, eseuri — 1969), *Zmeul* (nuvelă — 1970), *Aventura din pădure* (povestiri — 1970), *Publicistică* (om-natură, limbă-literatură, istorie, geografie, folclor, diverse — 1975), *Albia zburătoare* (povestiri și eseuri — 1979). A semnat de asemenea mai multe piese de teatru — *Primăvară închisă* (1961), *Aventura din pădure* (1963), *Pe pămînt* (1963), *Cîntecul meu, păcatul meu* (1965), *O luntre în pădure* (1967), *Poteci* (1968) — și cîteva scenarii de film.

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimítrov.

CORNUL DE CAPRĂ

Istoria asta sîngeroasă a început cu o siluire. Un oarecare Deli Mustafa, pîndar din Arkeci, a pătruns în casa lui Karaivan din Zagore și i-a necinstit nevasta, femeie tînără, vestită în împrejurimi pentru frumusețea ei. Bărbatul era dus cu oile la pășune. Lipsită de apărare, îngrozită și îndurerată, femeia își pierduse mințile. Așa o găsi Karaivan cînd se întoarse acasă. Nevenindu-i altceva mai bun în minte în acele clipe disperate, omul o urcase pe catîr și o dusese la mînăstirea Sfinții vraci din Kuklen, în nădejdea că acolo se va lecui cu agheasmă. Dar nefericita femeie se stinse curînd și fu îngropată în preajma sfîntului lăcaș. După înmormîntare, înrăit și deznădăjduit, Karaivan își dădu foc casei și, împreună cu fiica sa, Maria, un copil de zece anișori, părăsi pentru totdeauna satul și se mută la stîna din munți. Nouă ani de zile trăiră singuratici la stînă. Karaivan nu se mai arăta prin sat ca să nu-i răscolească amintirile rana încă deschisă. Ocolea oamenii și din pricina asta se răspîndise zvonul că

n-ar fi în toate mințile. Nimeni nu mai îndrăznea să se apropie de stîna lui. Potecile, care altădată duceau într-acolo, se acoperiseră cu buruieni, iar împrejurimile, întesate de hățișuri, se sălbăticiseră. Din cînd în cînd, mai răzbăteau dintr-acolo cîte o chicoteală nefirească sau cîte un behăit de capră și oamenii înțelegeau după acestea că acolo, sus, undeva între stîncile sălbatice, în împărăția urșilor și a vulturilor, Karaivan își ducea încă zilele. Pînă la urmă toți îl dădură uitării și nimeni nu-i mai pomeni nici măcar numele. Într-o bună zi, însă, Deli Mustafa fu găsit mort, cu pieptul străpuns. Și nu de vreun iatagan sau pumnal, ci de un corn de capră. Așa îl găsiră — cornul de capră stătea înfipt de o mînă diavolească în pieptul pîndarului.

Turcii se înfiorară. Îl căutară pe ucigașul lui Mustafa, dar nu dădură de nici o urmă. Un singur lucru se aflase: că doar cu o săptămînă înainte de moartea sa, acesta, împreună cu alți desfrînați de teapa lui, tîrîse o femeie în pădure; pe negustorul de oțet, Rocsani, îl prinsese și îi așezase pe cap o pirostrie încinsă, luîndu-i toți banii, iar pe un dragoman, care însoțea niște secerători, îl lăsase fără cal. Destule păcate ca să se găsească cineva să-i facă de petrecanie.

Nici nu se uscase bine pămîntul de pe mormîntul lui Deli Mustafa și cineva îl împușcă pe Kara Memiș Derviș Aga, spahiul din Karaghiuzel, în timp ce-și bea cafeaua în ceardac. Glonțul venise din pădurea de ulmi, din vecinătatea conacului, în timp ce privighetorile își înălțau cîntecele de seară în slava cerului, iar cele două țuțuroaie își susurau apa în cișmeaua de piatră, ridicată de Kara Memiș Aga în semn de belșug. Alergară într-un suflet feciorii și slugile lui Kara Memiș, seimenii și argații, scotociră toată pădurea tufă cu tufă, dar nu-l putură afla pe făptaș. Kara Memiș, spahiul, avea în haremul său nouă bulgăroaice; îndoliase multe mame, mulți bărbați purtau

cicatrici în coaste, aşa că ucigaşul putea să fie oricare dintre cei trei sute de ţărani de pe moşia sa.

În ziua de Sfîntă-Maria Mare se făcu o nouă vărsare de sînge. Nemaivăzută şi nemaiauzită pînă atunci. În drum spre Uzundjovo, în localitatea Orman boaz, fusese ucisă căpetenia poterei din Haskovo, Husein, şi împreună cu el, doi arnăuţi, vestiţi prin cruzimea lor. Arnăuţii fuseseră împuşcaţi, iar Husein — străpuns cu un corn de capră. Lîngă cei ucişi, păştea nepăsător un catîr cu o desagă plină de mahmudele albe. Erau neatinse, nepipăite de mînă omenească. Poterele căzură pe gînduri, descumpănite de această întîmplare, şi porniră în căutarea ucigaşilor. Ce-i drept, urme nu descoperiră, dar acum erau dumirite : mîna care îi trimite, unul după altul, pe turci în sînul lui Alah, o face nu pentru bani, ci pentru a se răzbuna.

Împrejurimile Orman boaz-ului fură cercetate stăruitor. Poterele ajunseră pînă la stîna lui Karaivan, dar acolo nu-l găsiră decît pe ciobanul nebun care tocmai cernea nişte mei. Era năpădit de o hălăciugă de barbă şi avea ochii injectaţi. Cînd îi zări pe turci, nebunul începu să chicotească, şi aceştia se grăbiră să se depărteze de locul acela sinistru.

Iarna se sfîrşi. *Aga* [1]-lele uitară de soarta lui Deli Mustafa, a lui Kara Memiş şi Husein. Dar iată că într-o bună zi, doi dintre vînătorii din Kozanovo — Aliş şi Meko — tăbărîră pe o biată femeie care-şi săpa ogorul. Nu trecură nici trei zile de la „vitejia“ asta a lor şi, într-o noapte, casa lui Aliş luă foc pe nepusă masă. Îngrozit, Aliş sărise afară cu fereastră cu tot, fiindcă uşa era zăvorîtă, dar în aceeaşi clipă se nărui îngropîndu-l sub ele, streaşina casei şi scîndurile, împreună cu grindăria, care luaseră foc. Vecinii alergară într-un suflet şi îl dezgropară mai mult mort decît viu, cu pielea arsă. Îl duseră într-o colibă, dar după

[1] Titlu acordat unor comandanţi militari (turc.).

două zile luă şi coliba foc. Paznicul care veghease în jurul lui Aliş o luă la sănătoasa, iar siluitorul se mistui în flăcări. Paznicul însă apucase să-l vadă pe făptaş ; o matahală cu blană şi cu coarne. Trei zile în şir îi clănţăniseră dinţii în gură, scuturat de frigurile groazei.

Speriat de soarta lui Aliş, Meko se încuiase în casă, dezlegase cîinii răi din lanţuri şi la fiecare colţ al curţii pusese un argat cu puşca-n mînă. O lună şi mai bine nimeni nu intrase şi nu ieşise din casa lui. Meko nu făcea altceva decît să stea cu puşca pe genunchi şi să bea întruna vin, doar-doar o înăbuşi glasul spaimei care se cuibărise în sufletul lui. Se temea pînă să şi adoarmă. Dacă-l prindea toropeala o clipă, tresărea speriat şi trăgea cu puşca în tavanul casei, unde şoarecii „tropăiau“. Satul sărea în picioare, se adunau vecinii, se puneau cîinii pe lătrat. Într-o noapte ca asta, se auzi din nou o împuşcătură, dar nimeni nu mai sări. A doua zi, argaţii îl găsiră pe stăpînul lor întins pe duşumele, cu ţeava puştii în gură şi cu ţeasta făcută zob. Înnebunit de groază, îşi pusese singur capăt zilelor.

Se dusese vestea în cele patru zări că diavolii se aliaseră cu *raialele* [1]. Vînătorii încetară să mai meargă după vînat. „Turcii“ încetară să mai iasă din bîrlogul lor. Începură să se teamă acum pînă şi de propria lor umbră. În cafeneaua turcească se povesteau lucruri nemaipomenite, despre tot felul de semne, unele mai suspecte decît altele, despre urme ciudate, rău-prevestitoare. Turcul nu mai îndrăznea să rămînă seara pe cîmp şi nici să se abată în vreo casă de creştin. Oamenii sărmani răsuflară uşuraţi, ţăranii, speriaţi de spahii, se bucurară în sufletul lor : simţiră mîna unui protector neînduplecat, care nu voia să li se arate, dar care nu uita să răzbune orice nedreptate şi obidă. Se ajunse pînă acolo, încît dacă vreun turc îndrăznea să-şi arate colţii, ori să se uite chiorîş, oa-

[1] Teritoriu supus şi administrat de Imperiul otoman.

menii îi spuneau să-și vadă de drum, că altfel are să vadă „cornul de capră". Spahiul din Kîrdjali nu dăduse ascultare acestor vorbe, luase de la țăranii săi mai mult grîu decît i se cuvenea, și după aceea îl găsiră mort, cu capul vîrît într-o baniță și cu pieptul străpuns de cornul de capră. De atunci, „Cornul de capră", cum începură să-l numească pe nevăzutul răzbunător, deveni amenințarea cea mai de temut pentru dușmani.

Prin satele Zagoriei se auzi din nou sunet de cimpoi, codanele începură să iasă la horă, nevestele să-și pună salbele cu galbeni, iar la brîul lor începură să strălucească iarăși paftalele de argint. În satul lui Karaivan se făceau cele mai frumoase și mai sprintene hore din tot ținutul, fiindcă nicăieri nu puteai afla cavalgii mai iscusiți. Aici începură să vină tinerii tocmai din Stanimașko, bucuroși să se cunune în sunete de cavale și cimpoaie. Alții veneau pur și simplu ca să mai joace în voie, pentru că pe vremea aceea nu oriunde puteai să joci după pofta inimii. Și iată că, într-o sărbătoare ca asta, la horă veni și o fată chipeșă, bine făcută, cu ochi de cărbune. Ea se prinse în joc și sări cu atîta foc, că bujorul din păr îi căzu la pămînt. Fata se apleacă să-l ridice, dar în aceeași clipă din sîn îi căzu un corn de capră. Codana se tulbură, ridică în grabă cornul și-l piti din nou în sîn, și după aceea se grăbi să se ascundă în mulțimea pestriță.

„Cornul de capră", „Cornul de capră — cuvintele trecură ca un fior prin toate inimile. Cimpoaiele amuțiră. Cavalgiii își întoarseră capetele, căutînd-o cu privirile pe fata aceea ciudată, iar flăcăii rămaseră locului trăzniți. Din nenorocire, ochii unor rude o recunoscură în frumoasa Maria pe fiica lui Karaivan. Era o veste mare, arzătoare, care bătea imediat la ochi. S-o ții în taină era cu neputință. Un țigan lingurar o duse biuliukbașiului [1]. Cu o ceată mare de seimeni și bașibuzuci, acesta împresură

[1] Șef militar — comandantul unei companii (turc.).

stîncile lui Karaivan. Maria se apără cu pistolul și cu cuțitul, dar dacă văzu că nu mai are nici o scăpare, alergă spre o stîncă și preferă să se arunce de acolo în prăpastie, decît să cadă vie în mîna turcilor.

Învîrtind în mîini o prăjină cît toate zilele, Karaivan „nebunul" îi puse pe goană pe seimenii care se pregăteau să-l lege, își deschise drum și se pierdu în hățișuri cu nădragii ciuruiți de gloanțele seimenilor.

În coliba lui Karaivan, turcii găsiră o traistă cu coarne ascuțite. Iar în groapa cu cartofi, descoperiră tot felul de straie : de cerșetori, de țigani, diferite măști, cu care neînfricata fată-haiduc și tatăl ei se travesteau, pentru plimbările lor nocturne.

Curînd după aceste sîngeroase întîmplări, la mînăstirea „Sfinții vraci" din Kuklen veni un cosaș zdrențăros și se rugă să fie primit ca argat. Dacă în acel om vreun călugăr a recunoscut sau nu pe Karaivan, nu se știe. Se știe doar că sărmanul cosaș s-a îmbolnăvit în vară de friguri. În ceasul său cel de pe urmă, el ceru să se spovedească și atunci își dădu în vileag numele, povestindu-i duhovnicului său cum ajunsese la mînăstire. Din spovedania aceasta, povestită mai tîrziu altor călugări și devenită legendă, știm că unicul gînd, unicul țel care-l urmărea pe Karaivan după uciderea soției sale, era răzbunarea morții ei, și că el s-a pregătit îndelung, astfel ca pedepsirea dușmanului să fie cumplită. Se prefăcuse nebun, doar-doar va fi lăsat în pace și uitat. Se știe din spovedania lui că Deli Mustafa a fost prins cu un laț, de Maria, în timp ce dormea într-o grădină. O săptămînă întreagă fata îl „plimbase" prin pădure cu lațul de gît în chip de căpăstru, pînă cînd, în cele din urmă, îi împlîntase cornul în piept și-l azvîrlise în rîu. Ca să-l poată împușca pe Kara Memiș, neînfricata Maria stătuse cățărată pe un ulm, în apropierea conacului, și pîndise de acolo trei zile și trei nopți, fără pîine și apă, pînă cînd bătrînul desfrînat apăruse în cer-

dac. Acolo, în ulm, stătuse ea tot timpul cît seimenii răscoliseră pădurea, sub picioarele ei.

Casa lui Aliş, Maria şi tatăl ei o aprinseră cu un ghemotoc de păr de capră muiat în catran. În satul acesta turcesc ei pătrunseseră travestiţi ca negustori de oţet. În învălmăşeală, nimeni nu le acordase vreo atenţie. Şi în timp ce turcii înspăimîntaţi forfoteau fără rost încolo şi-ncoace şi trăgeau cu puştile la întîmplare, găurind întunericul nopţii, Karaivan şi Maria cărau apă, ajutînd la stingerea focului.

Povestirile acestea erau cu adevărat cumplite, dar ceea ce îl tulburase cel mai mult pe duhovnic era mărturisirea lui Karaivan că, pentru a-şi răzbuna soţia, el se ridicase pînă şi împotriva legilor cereşti, vrînd să facă dintr-o fetiţă plăpîndă un bărbat răzbunător. Fiind olog de-o mînă şi slab ochitor, el nu se bizuia pe sine, se vede treaba, şi atunci îşi pusese toată nădejdea în Maria.

Nouă ani de zile, îşi ţinuse în frîu ura şi mînia, îşi ţinuse ascunsă în suflet durerea, aşteptînd să se mărească fata, pe care a crescut-o ca pe un băiat. O îmbrăca în straie bărbăteşti, o încingea cu centura din care nu lipsea jungherul, o tundea băieţeşte şi o învăţa să tragă cu puşca şi să mînuiască iataganul. Sprinten şi dibaci, „băiatul" se căţăra pe stînci în urma caprelor tatălui său, se apăra singură de lupi şi nu se lăsa mai prejos decît bătrînii ciobani, trecuţi prin ciur şi prin dîrmon. Învăţase să tragă aşa de bine cu puşca, încît de la trei sute de paşi nimerea colţul de mistreţ. Nouă ani de zile, Karaivan a frămîntat sufletul fraged al copilei, chemînd în ajutor şi furtunile, şi vînturile, şi lupii, şi urşii, toată experienţa şi viclenia sa, pentru a putea înlătura tot ce era femeiesc în făptura ei.

Odată, Karaivan observă cum fiică-sa se oglindea într-un blid cositorit. Atunci el sfărîmă toate blidele care se găseau în colibă, apoi le îngropă. Iar părul, nu numai că i-l tundea, dar odată i l-a pîrlit la foc, doar-doar n-o

mai creşte niciodată. Furci de tors, foarfeci, ace — tot ce era femeiesc — arunca şi distrugea, ca nu cumva să se trezească femeia din ea. O urmărea cu ochi ager să nu se întîlnească cu vreun bărbat, fie el tînăr sau bătrîn, şi reuşise să facă din ea o adevărată fiară care-şi înfigea fără milă ghearele în orice grumaz duşman.

Maria mergea totdeauna înainte, iar tatăl ei venea din urmă şi şchiopătînd, travestit cînd în cerşetor, cînd în vînzător de vreascuri, cînd în negustor de oţet. Ea născocea tot felul de vicleşuguri, sărea gardurile, cînd era de sărit, sau trăgea cu puşca, atunci cînd altă ieşire nu mai era, şi împlînta cornul în pieptul duşmanului. Totul se desfăşura după voia lui Karaivan, dar s-a întîmplat ceva neprevăzut, care l-a împins pe bătrîn la săvîrşirea unui păcat de moarte. În timp ce pîndea clipa prielnică pentru a da foc casei lui Meko, timp de o săptămînă, ba chiar şi mai bine, ei se adăpostiră în coliba unui cioban. Se ascundeau, mîncau, dormeau, şi acolo, tocmai ceea ce Karaivan înăbuşise cu cruzime timp de nouă ani de zile, se înfiripă în sufletul codanei ; se îndrăgosti de frumosul cioban care la început nici nu bănuise că sub ilicul roşu al tînărului haiduc bate o inimă fierbinte de femeie. După strălucirea ochilor Mariei şi după petele roşii de pe obrajii ei, care în răstimpuri se schimbau într-o paloare cadaverică, bănuitorul tată înţelese că fata se îndrăgostise. Ce furtună răscoli sufletul acestui bărbat puternic şi straşnic, ce gelozie diavolească îi fripse inima, se poate judeca după fapta sa : după ce Meko îşi puse singur capăt zilelor, iar ei părăsiră coliba, Karaivan, prefăcîndu-se că şi-a uitat amnarul în colibă, se întoarse şi-l ucise pe cioban, pentru ca Maria să nu-l mai poată vedea niciodată.

Nu avea de unde să ştie Karaivan că Maria îi promisese ciobanului că va veni la hora de duminică, iar Maria nici nu bănuia că tatăl ei ucisese omul, de care ea, fecioara, se îndrăgostire atît de pătimaş. Oare a aflat Maria,

după horă, că ciobanul ei iubit este mort, sau crima tatălui său a rămas pentru ea o taină ? Nu știm. Spovedania lui Karaivan poate s-a oprit aici, sau poate că l-a înșelat memoria pe duhovnic.

Povestea asta sîngeroasă am auzit-o pe vremea cînd eram doar un copil, de la părintele Averki, un călugăr împovărat de ani, de la mînăstirea „Sfinții vraci“ de lîngă Kuklen. Nu mai locuia la mînăstire, ci aproape de ea, într-o colibă, pe care și-o făcuse singur, cu mîna lui. Se zvonea că egumenul l-ar fi izgonit din sfîntul lăcaș, fiindcă Averki i-ar fi dat în vileag furtișagurile. Bătrînul monah nu știa că egumenul se bucura de protecția și de generoasa binecuvîntare a episcopului și pe neașteptate, tocmai la bătrînețe, fusese aruncat pe drumuri. Averki își ducea zilele de azi pe mîine, hrănindu-se cu fructe sălbatice și din mila oamenilor. De cîte ori nu l-am văzut pisînd boabe de porumb, amestecate cu puțină făină pe care, după aceea, le cocea. Era un fumător pătimaș, dar nu avea cu ce să-și cumpere țigări. Noi, micii văcari, de cîte ori treceam pe lîngă coliba lui îl auzeam întrebînd de tutun. Uneori îi aduceam foi de tutun din cele căzute prin lanuri și rămase după culesul acestei buruieni blestemate, iar el, în schimbul lor, ne povestea lucruri strașnice de pe vremea robiei. Una dintre aceste povestiri, nemaiuzite, ni-l înfățișa pe Karaivan și pe fiică-sa — haiducul Maria —, numită și Cornul de capră. Monahul, pe lîngă care ucenicise Averki, era același duhovnic al mînăstirii, care-i dăduse lui Karaivan ultima cuminecătură.

Parcă-l văd și-acum pe părintele Averki — zgribulit în rasa lui ponosită, cu picioarele înfășurate în bucăți de piele, cu mustățile ruginite de fumul de tutun. De fiecare dată cînd povestea despre Maria, ochii lui se umpleau de lacrimi. Aruncînd țigara din gură, de fiecare dată încheia, tulburat, cu aceleași cuvinte :

— Multe legende, și o singură Marie ! De-aia nu s-a mai îndreptat lumea asta păcătoasă !

GHENCIO UZUNOV
(1919)

S-a născut în Stara Zagora (28 octombrie 1919). Urmează liceul în orașul natal, iar la Sofia Facultatea de Drept. A lucrat o vreme la Crucea Roșie, apoi în Ministerul Comerțului Interior și Exterior și în Comisia Controlului de Stat, în fine ca redactor la ziarul *Otecestven Front (Frontul Patriei)* și la revista umoristică *Stărșel*.

Debutează în 1948.

Scriitor interesant, înzestrat, dublat de un fin psiholog, Uzunov urmărește cu un ochi atent prefacerile sociale, neajunsurile care mai apar în societatea bulgară și, prin umorul său usturător, lovește în prostie, lăcomie, lașitate, carierism, în tendințele de căpătuială.

Amintim, dintre lucrările sale, volumele de povestiri și foiletoane : *Un raport ardeiat* (1957), *Un bărbat de aur* (1958), *Șopska salata* (1962), *De necrezut !* (1946), *Zoologia vremurilor noastre* (1965), *Zile amărîte* (1967), *Vreau să trăiesc* (nuvelă — 1969), *Să ne ia dracu' !* (povestiri și foiletoane — 1978). Este cunoscut și ca dramaturg.

El se plimba tot timpul prin hol și fuma. Nevastă-sa se foia prin bucătărie. La un moment dat crăpă ușa :

— Tu parcă n-ai fi în apele tale !

— Dimpotrivă, sînt foarte calm și te rog să nu mă mai pîndești, și să nu te mai legi de mine, să mă lași singur ! zise el strivindu-și țigara în scrumieră și aprinzîndu-și pe loc alta.

— Nu faci nimic dacă te vede cu capsa pusă. Doar o știi cum e !? Îți vine ea ție de hac !

— Cine ? Ea ? Ea să-mi vină de hac ? Ha-ha-ha ! Mie ? Tatălui ei ? Haida-de ! Am rezolvat eu probleme de nerezolvat și n-o să mă descurc cu o mucoasă ?! Ha-ha-ha ! Du-te în bucătărie ! Vreau să fiu singur și s-o fac cu ou și cu oțet. O aștept să vină.

Nevastă-sa se retrase „strategic" în bucătărie, iar el își aprinse o nouă țigară și-și continuă „plimbarea" prin hol. O prevenise pe fiică-sa la telefon, se întorsese devreme de la birou și, uite, o aștepta. Iar ea se învîrte cine știe unde, prin celelalte camere și-l lasă s-o aștepte. S-o aștepte tocmai el, care este întotdeauna așteptat. Nu știa cum va începe discuția și nici măcar nu-i putea bănui sfîrșitul. Ea nu-i era nici subalternă, ca să fie de acord cu el, arborînd în același timp zîmbetul omului dispus la orice, și nici șef, cu care să fie el... de acord ! Ea îi era fiică. Îi cunoștea inima, mintea, sufletul, tot universul lui intim care pentru lumea dinafară rămînea un secret. Asta dădea puteri noi îndărătniciei ei, îl speria chiar și-i mărea iritarea, starea de agitație pe care voia să și-o ascundă.

De cum intră, ea „prinse din zbor" totul, cu simțul ei fin, de om inteligent, de viitoare femeie, aproape coaptă... Se așeză într-unul din fotolii, aprinse o țigară și, privind afară prin perdeaua rară, ca plasa, zise :

— Aștept, tată.

— Dimpotrivă, eu aștept ! i-o întoarse el nu fără ironie.

— Eh, nu-i nimic. Aici nu ești în cabinetul tău, așa că, de data asta, poți și tu să aștepți...

În hol era călduț. Caloriferul zumzăia imperceptibil sub fereastră. În spatele geamului moțăia un gugușțiuc nepăsător. Tatăl era în hainele cu care mergea la slujbă, iar fata — așa cum ieșea la plimbare. Dacă i-ar fi fotografiat cineva, nimeni n-ar fi putut crede că are în fața ochiului un tată care poartă o discuție extrem de importantă cu fiica lui.

El se opri lîngă măsuța de telefon, stinse țigara într-una din scrumiere și, în timp ce aprindea alta, îi aruncă o privire fugară. Fața frumoasă, ținuta elegantă, îmbrăcămintea fină, gesturile calme. Deasupra capului ei — rotocoale de fum... Îi plăceau femeile cu astfel de calități, dar la propria lui fiică îl iritau.

— Malina, eu îți sînt tată, spuse el pe neașteptate, și ea-l privi destul de mirată.

— Dacă mă vei informa și cine e maică-mea, voi înțelege categoric a cui fiică sînt.

Deși își dădu seama că picase ca musca-n lapte, el continuă :

— Despre ce crezi că vom discuta ?

— N-aș putea ghici, tată. În casa noastră se discută atîtea probleme, încît...

Vom discuta acum despre problemele noastre, despre viața noastră. Azi-noapte am discutat cu maică-ta...

— Oare chiar ai discutat cu mama ?

— Da.

— Despre viața ei ?

— Nu.

— Despre a ta ?

— Nu. Despre a ta.

— Ați discutat despre viața mea, înainte de-a pune ordine într-a voastră ?

— Malina, azi-noapte noi am discutat numai despre tine și sîntem foarte îngrijorați și te rugăm să fii mai calmă, așa cum dealtfel sînt și eu.

— Eu sînt tot atît de calmă, tată, ba chiar mai mult decît îți închipui. Sînt gata s-ascult... necazurile voastre...

— Ne îngrijorează unele aspecte din... modul tău de viață. Mod care nu-și află, ca să zic așa, locul în normele obișnuite, ale unor oameni, mai ales ale unor oameni, cum am fi noi, de exemplu.

— Ce ai în vedere ?

— Păi, să zicem, seara întîrzii mai mult decît ar trebui, îți pierzi vremea pe undeva...

— Asta te îngrijorează ? Întîrzie ele planurile, întîrzie construcțiile, întîrzie semănatul, pînă și trenurile, și troleibuzele întîrzie... Eh, ce să fac, se mai întîmplă să-ntîrzii și eu... Și-apoi ți se mai întîmplă și ție să-ntîrzii, fie la ședință, fie în altă parte... În glasul ei se strecură o nuanță perfidă. Eu, de, n-am... „ședințe". Mă abat cîteodată cu prietenii și cunoscuții în unele localuri...

Oprit în spatele ei, tatăl trase cu sete din țigară. Privea la pletele ei frumoase, care tresăreau într-o ușoară răzvrătire la cea mai mică mișcare a ei și abia își stăpînea mînia. Își aminti de petrecerea la care luase parte, mai deunăzi, la vila lui Antonov, unde rămăsese într-un anturaj plăcut, într-o companie mixtă pînă după miezul nopții. A doua zi dimineața, a tunat și a fulgerat împotriva ședințomaniei, văicărindu-se că este peste puterile unui om să fie tot timpul purtat pe drumuri. Uitase însă că Malina și fiul lui Antonov sînt prieteni. De aceea, bobîrnacul pe care i-l dădu acum fiică-sa îl duru al dracului de tare. Era clar că va avea de furcă...

Și totuși, cu prețul unor mari eforturi ca să se poată stăpîni, el păși spre ea încercînd să pară cît mai degajat, să nu se trădeze că pierde teren...

— Localuri, spui. Bine. Dar ce fel de localuri ? Cofetării moderne și cafenele, restaurante luxoase...

— Pînă și cel mai modern local e mai modest decît cabinetul tău... de lucru, tată !

O înghiți și pe-asta. Și, neavînd încotro, continuă :

— Te îmbraci într-un fel... mai deosebit... ca un om care și-a uitat originea, situația socială a părinților săi.

Abia acum ea își întoarse capul, îl privi din creștet pînă-n tălpi ca o modistă versată și-i răspunse :

— Dă-i voie unei femei să fie un pic mai găunoasă decît un bărbat ! Secretara ta în nici un caz nu se îmbracă mai rău decît mine. Și, după cîte știu, și ea fumează. Dar ei, sînt sigură că nu i-ai făcut observație...

— Secretara nu mă interesează. Ea este o persoană independentă. Și pentru mine este un om străin.

— Iar ocările și înjurăturile le păstrăm numai pentru cei de-acasă, nu-i așa ?

— Tu-mi ești fiică.

— Prin urmare, tu-mi ești tată...

— Da, îți sînt tată. Și tu ai să asculți tot ce-ți voi spune.

— Iar eu o să fiu atentă la faptele tale.

— Cum vrei, dar de azi încolo va trebui să trăiești decent, modest, după normele îndeobște acceptate, fiindcă deocamdată eu te întrețin.

— Asta pentru că și eu deocamdată... învăț. Tu aștepți să-ți de-a statul, eu aștept să-mi dai tu... Așa sînt... deocamdată normele îndeobște acceptate, ce să-i faci ?

— Ei, da, eu aștept să-mi dea statul, tu aștepți să-ți dau eu, iar ăla așteaptă de la tine și vă tîrîți de colo-colo și cheltuiți împreună banii pe care eu îi dau ! Ce lucrează dumnealui ?

— Nimic !

— Păi vezi ?

— Oare crezi că nu vrea să lucreze ?

— Eu știu un lucru : cine nu muncește, nu mănîncă !

— Dar cine muncește rău, cu pierderi, și aduce daune statului ? Cine calcă pe nervii oamenilor și le otrăvește viața ?... Eu altfel știu : cine mănîncă, trebuie să muncească, dar să muncească bine. Și mai știu ceva : cine muncește bine, trebuie să mănînce, și încă bine !

Se minuna de inteligența ei, dar în același timp simțea cum se sufocă de mînie. Cît de departe ajunsese fetița simplă, de la țară, care cu aproape douăzeci de ani în urmă văzuse pentru prima oară tramvaiele din capitală. Acum cînta la pian, asculta magnetofonul, se ducea la meciuri și vorbea englezește. Și comenta problemele vieții. Dar cine, dacă nu chiar el fusese acela care-i oferise și capitala, și pianul, și magnetofonul, și liceul de engleză, și educația ? Și oare ea nu înțelesese tocmai de la el, și în universul mic și limitat al familiei, neconcordanța dintre vorbe și fapte ? Nu cumva acum, în pragul vieții, mintea ei se izbește de labirintele întunecate ale contradicțiilor, căutînd adevărul ? Cu ce o ajutase el să găsească mai repede și mai ușor acest adevăr ?

— Daaa... noi sîntem ocupați cu altele... gîndi el, de data asta aproape cu voce tare și, strivind țigara într-unul din ghivecele de pe fereastră, zise în șoaptă conciliant : Și totuși, Malina, aș vrea... să-mi explici de ce trăiești așa... într-un fel tenebros, libertin...

— Mă plictisesc... răspunse ea fără ezitare. Poate pentru că am de toate. Și am de toate nu din vina mea.

— Cum de toate ?! Dar familie ? Ai propria ta familie ?

— Propria mea familie ! Aș putea să am oricînd, numai să vreau. Sper că nu te surprinde convingerea asta a mea. Căsătorie. Flori, zîmbete, bomboane de ciocolată... Și... graba cu care se imortalizează momentul acesta solemn într-o fotografie. Apoi... Florile se ofilesc repede și niciodată nu mai apar altele noi, fotografia se agață deasupra patului conjugal... Iar în portofel, în colțișorul lui cel mai intim, apar și se păstrează cu sfințenie, ferite de privirile străine, dar cel mai mult de privirile celor de-acasă, alte fotografii...

Tatăl, bărbat în toată firea, se trezi bîiguind rugător :

— Malina, mai ai țigări ?

Fiica îi oferi pachetul ei. El își aprinse o țigară și părăsi holul.

PETĂR NEZNAKOMOV
(1920)

Petăr Neznakomov (pseudonimul lui Petăr Dimitrov) se naşte în oraşul Sliven (12 octombrie 1920). Şcoala primară o urmează în oraşul Burgas, iar liceul la Sofia. După absolvirea unei şcoli de ofiţeri, rămîne o vreme cadru activ al armatei, apoi urmează Facultatea de Drept din Sofia. Publică pentru prima oară în revista *Stărşel* (1946)), fiind premiat la un concurs ; uitînd să-şi dea numele, separat într-un plic, juriul hotărăşte să-l boteze Neznakomov, adică Necunoscutul, fapt pare-se de bun augur, căci „Necunoscutul" a devenit unul dintre cei mai cunoscuţi şi mai îndrăgiţi scriitori bulgari. O bună perioadă de timp, este redactor-şef adjunct chiar în redacţia revistei *Stărşel*, care îl „lansase". Mai tîrziu, îl întîlnim ca redactor-şef adjunct al săptămînalului *Literaturen Front* şi al revistei *Otecestvo (Patria)*, precum şi ca redactor-şef al Studioului Animafilm.

Din multitudinea de titluri publicate, amintim pe cele mai semnificative : *Iar e vineri* (povestiri umoristice şi foiletoane — 1947), *Povestiri umoristice* (1950), *Alb şi negru* (povestiri satirice şi umoristice — 1954), *Povestiri inofensive* (1957), *Cum am devenit erou* (povestiri umoristice — 1959), *După noi potopul* (foiletoane — 1959), *Margaritka şi cu mine* (povestiri — 1959), *În zilele acelea* (nuvelă — 1960). *Atila, biciul lui Dumnezeu* (foiletoane — 1961), *Familia Petrov* (nuvelă — 1963), *Corabia misterioasă* (nuvele şi povestiri umoristice — 1967), *Ah, aceşti ştrengari* (povestiri — 1971), *Canalul Mînecii* (nuvelă — 1975), *Povestiri despre cele cinci oceane* (1977). *Măria Sa Filistinul* (1979). A scris, de asemeni, numeroase cărţi pentru copii şi mai multe scenarii de film.

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

CAZUL PAINLEVÉ

O dimineaţă senină, luminoasă, anunţa sfîrşitul unei ierni care fusese lungă şi grea. De cînd am venit aici, văd astăzi, pentru prima oară, soarele de martie, arătîndu-se timid deasupra pădurii de brazi şi inundînd de lmină curtea largă, plină de troiene, a casei de odihnă. Frigul înţeapă încă, dar se simte în aer suflul uşor al primăverii. Zdrenţe de nori cenuşii se destramă în nemărginirea văzduhului ; pe copacul mare din mijlocul curţii s-a adunat un stol de vrăbii ciufulite care te asurzesc cu ciripitul lor gălăgios. Pe la prînzişor streşinile încep să picure, şi de-a lungul pereţilor murdari ai vilei se preling cele dintîi şuviţe de apă tulbure, primăvăratică.

Într-o zi ca asta ar fi păcat să stai în casă, lîngă soba pe care ai alintat-o toată iarna. Şi... iată-mă stînd pe o bancă înnegrită de vreme şi ferită de vînt. Mi-am scos scurta îmblănită şi-am aruncat-o cît colo ; clipesc des, ochii îmi sînt neobişnuiţi cu lumina puternică a soarelui ; pieptul mi se umflă de plăcere cînd inspir aerul

curat, care miroase încă a zăpadă şi a frunze putrezite şi mă simt nemaipomenit de bine.

Pe lespezile de piatră ale aleii abia vizibile sub stratul de zăpadă, trece alene motanul casei de odihnă, gras şi cu blana afumată ; se opreşte la soare, pe un loc uscat, se întinde cu voluptate şi mă priveşte cu un ochi pe jumătate închis, cu un aer de complicitate, parcă ar vrea să-mi spună : „Nu e rău deloc, nu-i aşa ?“ Cu un teanc de pleduri şi cearceafuri pe umăr, Stanka, îngrijitoarea vilei, aleargă de colo pînă colo, rîzînd fără motiv şi nu te poţi dumiri dacă este aceeaşi fată somnoroasă şi leneşă care aprinde dimineaţa focul în odaie cu o mutră acră şi mătură camerele de mîntuială.

Pe uşa larg deschisă a bucătăriei iese Ivan, bucătarul. Se opreşte o clipă, privind ciorchinele de vrăbii care s-au adunat pe copacul bătrîn şi strigă vesel :

— Ptiu, fire-aţi ale naibii să fiţi ! Ce v-a găsit de-aţi turbat aşa în dimineaţa asta ?

În expresia blîndă a feţei sale, dar cu trăsături aspre, bărbăteşti, în strălucirea ochilor săi puţin saşii, citii acea bucurie curată şi sinceră, bucuria pe care de veacuri o simte ţăranul în faţa minunatei treziri a pămîntului, primăvara. Zărindu-mă stînd pe bancă i se făcu parcă ruşine că şi-a dat frîu liber simţămintelor ; se aplecă repede, luă un pumn de zăpadă moale şi, făcîndu-l bulgăre, îl zvîrli în motan.

— Ia uită-te la el cum se pripeşte la soare, trîndavul...

Motanul sări speriat, se căţără pe gard şi, din vîrful ulucilor, se zburli şi stupi supărat.

Ivan veni şi se aşeză lîngă mine pe bancă.

— S-a dus şi iarna asta, zise el părînd foarte convins de ce spune. Că se lungise, de credeam că nu se mai sfîrşeşte !...

Eu dădui din cap în semn de încuviinţare. Apoi tăcurăm îndelung — amîndoi —, e atît de bine să stai la soare, încît nu-ţi vine nici să vorbeşti.

Din spatele vilei răzbate pînă la noi un cîntec ostăşesc. O voce puternică de tenor taie aerul. Urmează un fluierat năvalnic, vesel, şi melodia este reluată de zeci de glasuri puţin răguşite, dar plăcute auzului. Dincolo de gard, pe drumul noroios, trece un pluton de soldaţi spre baie. Îi comandă un sergent tînăr şi îngîmfat, cu mustăcioară blondă, cu boneta pe-o ureche, încălţat cu cele mai lustruite cizme pe care le-am văzut în viaţa mea. Ocoleşte cu îndemînare băltoacele de pe drum şi, cu toată înfăţişarea lui severă, se vede limpede cît e de mulţumit de sine, de băieţi şi de cele trei galoane care lucesc pe epoleţii lui. Plutonul se depărtează, dar cîntecul stăruie încă vreme îndelungată în aer, vestind parcă şi el primăvara care se apropie.

— Veseli mai sînt ! Şi ce frumos cîntă, rupse Ivan tăcerea. Pe vremuri nu auzeai astfel de cîntece...

Ridică ochii către bolta sinilie a cerului şi căzu puţin pe gînduri.

Eu, care avusesem vreme să-l cunosc bine de cînd eram aici, înţelesei că era gata să-mi povestească una dintre păţaniile lui, cu care ne-a desfătat de atîtea ori în serile lungi de iarnă, la gura sobei, cu ibricul de rachiu fiert lîngă noi.

— Ai făcut armata ? mă întrebă el, continuînd să privească cerul.

— Am făcut.

— În vechea armată ?

— Da.

— Ei, atunci ai oarecare noţiune şi cunoştinţă, zise Ivan, căruia îi plăcea să întrebuinţeze cuvinte al căror sens nu-i era tocmai lămurit. Dar să-ţi povestesc eu ce-am păţit în '41, la graniţa turcească. Ori ai treabă, a ? Cu siguranţă că iar ai ceva de bătut la maşină...

— Astăzi nu pot lucra, îl asigur eu şi mă instalez şi mai comod pe bancă. Povesteşte ! Numai să nu ţi se ardă mîncarea în crăţiţi...

— De asta n-avea dumneata grijă! îmi răspunse cam ofensat Ivan. Apoi, după ce făcu o pauză, ca să dea faptelor mai multă greutate, aşa cum procedează toţi povestitorii de soi, începu :

— În anul acela... patruşunu deh, începuse iar un hîr-mîr în situaţia internaţională. Neamţul călcase pămîntul Greciei, iar turcul începuse să se agite şi el... Se spunea, chiar, că şi-ar fi îngrămădit la graniţă nişte unităţi motorizate, dizlocate, cum ar veni în termeni militari. Pîn-aci toate bune, dar vezi că nici ai noştri nu voiau să se lase mai prejos. Şi-ntr-o dimineaţă, numai ce auzim noi goarna sunînd „adunarea". Se dă vasăzică ordinul ca întreg regimentul de artilerie al Înălţimii sale Evdochia să se adune în careu pe platoul de instrucţie. În alte ocazii d-astea, noi bucătarii rămîneam la bucătărie şi ne vedeam de crătiţi... nici nu ne consideram ostaşi. De data asta vine însă majurul Stoio, administratorul, şi începe să urle de la uşă : „Adunarea şi voi, zice, mama voastră de ţopîrlani... Nu auziţi semnalul ? Ori vreţi să scot cureaua ?..."

Pe vremea aceea în regiment eram cinci bucătari, numai marfă aleasă, pe sprinceană, unul şi unul. Mai cu picioare în spate, mai cu lovituri de curea, Stoio ne scoase pe platoul de instrucţie. Ne încolonăm noi în flancul stîng şi tare ne mai minunam, întrebîndu-ne cam ce treabă ar putea să se întîmple dacă şi-au pus nădejdea pînă şi în noi, bucătarii. Ofiţerii se plimbă posomorîţi prin faţa companiilor, cu săbiile şi pintenii zdrăngănind, iar ochii lor injectaţi de sînge ne privesc fioros de sub cozoroace. Subofiţerii aleargă printre rînduri şi numai ce-i vezi că se opresc în faţa unuia şi-l înghiontesc în burtă : „Scoate pieptul! Privirea înainte şi nu mişca, mama ta de mocofan !..."

Vasăzică nu-i de glumă. La un moment dat vine şi comandantul regimentului, fanfara răsună, toţi facem „pentru onor" şi, ce mai încolo şi-ncoace, se desfăşoară întreaga ceremonie, după tipic. După ce primi onorul, comandantul îşi înfipse bine picioroangele în mijlocul platoului şi căscă o gură cît toate zilele : „Dragi ostaşi, zice, trăim în sfîrşit clipele hotărîtoare... tratatul de la Neuilly, zice, aşa... şi aşa... A venit ziua cînd trebuie, zice, să ne amintim de măreţele porunci pe care ni le-a lăsat Simion I..." Şi alte asemenea bazaconii.

Ne minunăm noi şi ne întrebăm cam încotro bate. Intrăm în război, ori nu intrăm ? Dar comandantul continuă să răcnească : „S-a ordonat, zice, de către însăşi măria-sa, ţarul Bulgariei reunite, ca regimentul nostru de artilerie al Înălţimii sale Evdochia să se deplaseze cu cea mai mare iuţeală în direcţia sud şi să-şi facă datoria, dacă va fi cazul, pînă la ultima picătură de sînge. Să strigăm, zice, cu-acest prilej, ura pentru măria-sa ţarul şi pentru întreaga familie domnitoare !"

Ofiţerii răcnesc din toţi bojocii, iar cu un ochi cercetează atenţi printre rînduri — să vadă care-i dispoziţia sufletească şi moralul oamenilor. Iar moralul s-ar putea spune că este la cel mai scăzut nivel. Majoritatea băieţilor noştri erau rezervişti — unul îşi lăsase acasă nevasta tînără, altul ogorul nearat şi neînsămînţat, al treilea rămăsese fără căluţ, fiindcă i-l luase la rechiziţie — şi doar asta le mai lipsea acum... să se deplaseze... în direcţia sud şi să-şi verse şi ultima picătură de sînge. În sfîrşit, discursul se termină, ni se dădu repaos, şi începu forfota.

Curăţă tunurile ! îngrijeşte caii ! Tunde-i cu pătrăţele pe crupe ! pregăteşte hrana rece pentru cinci zile. Şi cîte şi mai cîte ! Comandanţii înjură de mamă, şi peste tot, pe unde-ţi arunci privirea, bieţii ostaşi sînt trataţi cu porţii duble de bătaie. Pe vremea aceea nu ştiau de pedagogie şi psihologie. N-ai alergat cînd te-a strigat şi n-ai pocnit călcîiele, ţi-a şi dat una după ceafă. Asta era pe atunci

toată ştiinţa militară. Cu chiu cu vai, şi mai ales cu vai, ne-am terminat treaba, ne-am îmbarcat în vagoane şi am pornit în direcţia ordonată. Nu ştiu ce-au pătimit alţii, dar ştiu că, nouă, bucătarilor, ne-au scos sufletul, nu alta. Ne opreau, spre pildă, în vreo gară şi cînd să zici doamne-ajută, te pomeneai cu comandantul eşalonului venind în fugă la noi, tocmai la coada trenului, unde sînt instalate de obicei bucătăriile. „Hei, umflaţilor, zice, ce fel de lături i-aţi gătit iar comandantului ? Nu ştiţi, mama voastră, că are ulcer la intestinul subţire ?! O să vă jupoi de piele... afurisiţilor..."

Încearcă şi lămureşte-l că proviziile sînt mucegăite, că majurul Stoio şi artelnicul şi-au făcut palate, nu alt-ceva, din aceste provizii. Nici nu te lasă să vorbeşti şi pînă să bagi bine de seamă ce se-ntîmplă, te-a şi croit cu latul săbiei !

În sfîrşit, iată-ne ajunşi la locul de destinaţie. Am descărcat noi tunurile şi restul calabalîcului şi am ocupat poziţiile ordonate — pe nişte dealuri pleşuve unde nu găseai pic de umbră să-ţi tragi puţin sufletul ! Unitatea noastră de artilerie fu subordonată regimentului 12 infanterie. Haide acu', apucă-te şi caută loc unde să-ntinzi tabăra. Ba că e bine ici, ba dincolo — în cele din urmă aleseră o rîpă arsă de soare.

Soldaţii îşi făcură bordeie în pămînt, iar pentru ofiţeri întinseră corturi. Noi, cei de la statul-major, ne-am construit o bucătărie, un birou şi o baracă confortabilă pentru comandantul unităţii. Comandantul nostru era maiorul Ivan Rankov. Unul rău şi-al dracului, cum nu cred să mai fie altul pe lume. Poate c-ai auzit şi dumneata de el ? N-ai auzit ? Aaaa, mare ticălos, cum îţi spun. Să tot fi avut ca la vreo patruzeci de ani : un ăla sfrijit, smolit la faţă şi-avea nişte ochi verzi, ca de pisică. Eu de-atunci nu pot să sufăr pisicile... Tot de el îmi amintesc. Purta la mîna dreaptă un inel de aur cu cap de mort sub care erau două oase puse cruciş şi, nu ştiu cum,

ori el era nervos din fire, ori îi lipsea o doagă din născare, dar numai cu inelul ăsta ne izbea peste gură. Era burlac nemernicul şi femeile mureau după el. Cînd eram la Sofia se-ntîmpla să-i vină în vizită şi femei măritate. Dracu-ştie de ce se omorau după el, fiindcă ticălosul şi cu ele se purta la fel de rău cum se purta cu noi. Dar asta, la urma urmei, nu interesează... Soldaţii se temeau de el ca de şarpe. Şi cum să nu se teamă săracii ! N-am auzit ieşind din gura lui o vorbă bună. Numai înjurături de mamă şi „marş la arest" ! Şi tare-i mai plăcea să tragă la măsea ! Se îmbăta rar — ce-i drept cam o dată pe lună —, dar cînd se cherchelea, să te fi ferit sfîntuleţul să-i cazi în mînă ! Întreaga unitate umbla în vîrful degetelor, să nu-i irite vreun centru nervos, iar la treizeci de paşi de baraca lui nu îndrăznea să se apropie nici pasărea cerului.

Dar cel mai mult pătimeam noi, cei de la administrativ. Se întîmpla cîteodată să mă cheme la el, în baracă. Intru eu, duc mîna la capelă şi pocnesc călcîiele, cum scrie la regulamant. El stă pe pat, pe jumătate îmbrăcat, cu pijama, şi-şi bate carîmbul cizmei cu cravaşa, iar ochii de pisică te urmăresc cercetători, şi nu poţi pricepe în nici un chip cam ce-ar putea să-i trăznească prin cap. „Soldat Gandjulov Ivan !" „Eu sînt, domle maior". „Ştiu că eşti tu. Dar ia spune-mi, soldat Gandjulov Ivan, ce eşti tu cînd păşeşti pe pămîntul acesta păcătos ?" Eu iau poziţia reglementară înaintea lui, cu mîinile întinse pe vipuşca pantalonilor, şi strig din răsputeri : „Soldat, domnule maior, soldat din regimentul 4 artilerie al Înălţimii sale Evdochia, îndeplinind în momentul faţă funcţia de bucătar la popota ofiţerilor". „Nu-i adevărat, zice. Tu nu eşti soldat". Şi-şi loveşte mereu carîmbul cizmei cu cravaşa, în timp ce rînjeşte cu toată faţa. „Ba sînt soldat, domle maior". „Şi eu îţi spun că nu eşti soldat". „Atunci nu ştiu ce sînt, domle maior". „Îţi spun eu ! Cioară afurisită — asta eşti. Ai înţeles ?"

Mie mi se făcu negru dinaintea ochilor. De unde și pînă unde mă scoate el cioară! „Nu sînt cioară, domle maior". „Aaaa, zice și se ridică din pat, vasăzică după tine comandantul minte, ha?" „Nu minte, domle maior!" „Păi atunci? Ești ori nu ești cioară afurisită?" (Văd eu că lucrurile ar putea să ia o întorsătură proastă, dar mă încăpățînez și continui să tac.) „Răspunde, mă! Ori nu știi bulgărește?" (Eu tac de parcă sînt mut.) „Pentru că te rușinezi, zice, de limba maternă, o să stai două ceasuri în soare sub țeava tunului. Și-acum șterge-o, urlă el, pînă nu te-a pișcat și cravașa..."

Ei, dar cîte d-astea nu făcea! Tare-i mai plăcea să-și bată joc de om, să-și rîdă de el, să-l chinuiască! De-aia l-am și poreclit „țînțarul". Altădată îi trăznește prin cap chipurile să facă baie de aer. Se dezbracă, rămîne numai în izmene și strigă: „Soldat Gandjulov Ivan, ia scara dublă și foaia de cort cu tine. Mergem, zice, să mai înghițim o rație de ozon. E folositor pentru-ntreg sistemul organic și mai ales cu privire la partea femeiască". Iau eu scara dublă de zugrav și-o foaie de cort și mă duc după el în spatele fînăriei. Se-ntinde el între două căpițe de fîn și înghite ozon, cică ar fi un asemenea gaz, iar eu stau sus pe scară și-i fac umbră cu foaia de cort. Da' ferească sfîntu' să ațipești sus și să-i cadă soarele pe cap! „Marș, bolșevicule, zice, la arest!"

Mă duc eu la arest, stau acolo și, bucuros că am puțină liniște, fac inspecție la cămașă, să văd dacă nu cumva s-au prășit niscai jivine, da' nu trece mult și numai ce-l vezi pe Anton, agentul de legătură, că vine și aduce biletul de eliberare. Altfel n-are cine să-i facă mîncare Țînțarului. Că lui îi plăcea să înfulece, știi, tot specialități d-alea pe care numai un maistru ca mine știe să le facă.

Dar marea, aș putea zice singura slăbiciune a maiorului nostru era alta. Nu știu de unde cumpărase doi cocoși uite-atîta, cu penele roșii, d-äia de le zice Rhode-Island, rasă străină, ce mai! Fiecare ca la patru kile carne netto, fără măruntaie. De ce s-o fi simțit așa de legat de ei, nici azi nu pot pricepe. Se vede treaba că orice suflet, cît de negru ar fi, tot are nevoie de puțină dragoste. Botezase cocoșii Painlevé și Lloyd George. „Există, zice, doi miniștri anglo-francezi pe care-i cheamă așa, dar asta, zice, e greu pentru căpățîna ta". „Să trăiți, am înțeles", zic.

Ce să-ți spun, tare mult ținea la cocoșii ăștia. Uneori, cînd intram în baracă să-i duc gustarea, îl vedeam, stînd întins în pat, numai în ciorapi și, citind „Regulamentul de luptă", o mînă o ținea întinsă spre podea, iar Painlevé și Lloyd George îi ciuguleau boabe de porumb din palma făcută căuș. Pînă și zahăr le dădea... din zahărul statului, se-nțelege. Dar și ei îl iubeau, ceva de speriat! Cum îi auzeau glasul, alergau în întîmpinarea lui — bătînd din aripi de bucurie și făcînd o zarvă de nedescris. Multe-am mai pătimit eu și Anton din pricina acestor cocoși. Cîteodată, seara, ne răsuceam cîte-o țigară din tutunul adus de-acasă, să mai tragem cîte-un fum pentru ușurarea sufletului, și numai ce-auzeam glasul Țînțarului: „Unde sînteți, boilor?!"

Stingeam la iuțeală țigările și dam fuga înăuntru. Acolo, ce să vezi, cocoșii stau pe genunchii lui și-ncearcă să-l ciugulească de urechi. „De ce, zice, hughenoților ce sînteți, Lloyd George nu-i în bună dispoziție?" „Să trăiți, domle maior, n-am de unde să știu!" răspund eu.

Anton era mai slab de înger, cum sînt oamenii de la țară. S-a prăpădit pe front, sărmanul. În ziua aia se speriase rău de tot. Cum zbiera odată la el maiorul, cum îl apuca un cîrcel la limbă. Și cînd îl apuca afurisitul de cîrcel, nu mai putea scoate o vorbă. Doar un fel de mugete, dar ce voia să spună, nici mamă-sa, care l-a făcut, n-ar fi înțeles! „Cum așa, n-am de unde să știu! S-a ordonat ori nu ca tu și cu ăstălalt să aveți grijă de cocoși ca de ochii din cap?" „S-a ordonat, domle maior. Azi toată ziua cocoșul n-a avut nimic. De dimineață, cum vă spuneam, ne-a trezit, după asta, cînd s-a mai încălzit

afară, a călcat găinile... Dacă, zic, n-ar fi în bună dispoziție ar putea să alerge după partea femeiască ? La prînz a mîncat bine..." „Ce-a mîncat ?" „Păi, a mîncat ca de obicei, din hrana ofițerilor, domle maior. Șnițel pané, cartofi soté, cremă..." „Hm... Ai grijă, că dacă i se întîmplă ceva îți sucesc gîtul. Și-acu', marș afară, puturoșilor, că lăsați după voi un miros... care-mi întărîtă cocoșii ! Spune-i doctorului să vină imediat la mine !".

Și așa s-a făcut că, pe lîngă maior, am prins o ură de moarte și pe cei doi miniștri anglo-francezi. Și dacă mă gîndesc bine, chiar ca miniștrii trăiau cocoșii maiorului. Noi, soldații, nu făceam baie cu lunile, în bordejele noastre de pămînt păduchii colcăiau ca la ei acasă, iar pe acești francmasoni îi spălam cu apă călduță, îi ștergeam cu șervete speciale, cu monogram pe colț, le potriveam pînă și găini pe măsura rangului lor, să nu umble cu orice găină, nu cumva să se umple de păduchi sau de căpuși. Și tot eu cu Anton sîntem răi, și hughenoți, și mai nu știu ce, iar ei ăia buni. Aaa, îmi zic eu, stai că nu mai merge-așa, neicuțule. Dacă-i pe-așa, lasă... le vin eu de hac !

Și într-o zi se întîmplă ce trebuia să se întîmple. În dimineața aceea, Țînțarul nu era în cazarmă. Plecase în inspecție la cîmpul de instrucție. Eu pregăteam în bucătărie o tocăniță de vițel. În ziua aia nu prea eram în apele mele, căci primisem în ajun o scrisoare de la nevastă. Îmi scria că se-mbolnăvise copilul și doctorul iar fi cerut bani muți să-l îngrijească, iar proprietarul tot bombăne de chirie — pe vremea aia locuiam la Sofia — și era între mine și proprietar o armonie, de-ți venea să scrîșnești din dinți. Toc eu ceapă și mă gîndesc pentru al cui chef ne măcinăm noi aici, pe dealurile astea pleșuve, umiliți și snopiți în bătăi la fiecare pas. Și tot gîndind așa, mă înfuriai de vedeam negru în fața ochilor. Îmi venea să-mi iau capela și să plec unde m-or duce pașii ! Cum mă gîndeam eu așa, ce să vezi, apare în bucătărie

Painlevé și începe să se plimbe de colo-colo și să se umfle-n pene, ca pe moșia lui tat-su. Eu îmi caut de treabă, mă fac că nu-l văd și toc la ceapă înainte. Bine, bine, da' se vede treaba că el își căuta azi beleaua. La un moment dat, zbură pe poliță, îmi dete jos niște crătiți, și culmea neobrăzării, mă privi batjocoritor, c-un singur ochi, aplecîndu-și capul într-o parte, rîzîndu-mi în nas — de parcă ar fi vrut să spuie — uite, eu carevasăzică fac ce-mi poftește pipota, iar tu, coace-te acolo la foc și fă-ți datoria față de familia domnitoare ! Ca să fiu cinstit, m-a apucat o furie... Cu toate că, dacă mă gîndesc bine, ce vină avea bietul cocoș ?... „Ușșș, mama ta ministerială !... Pleacă de-aici cît îți spun cu vorbă bună !" îi strig eu.

Dar cin' să te-audă ! Parcă vorbisem la pereți ! Ba îmi mai și dete jos o cratiță. Aaaa, așa, mi-am zis, stai că te-nvăț eu minte. Și-am pus mîna pe cociorvă. M-am apropiat de poliță, cuminte, chipurile, și cînd m-am răsucit o dată... I-am articulat una-n cap ori în spate, nu știu unde, că n-am avut timp să mă uit. Știu doar că lighioana se prăvăli jos ca un pietroi, scoase niște cîrîituri înfundate, bătu din aripi, se ridică greoi și, băgîndu-se după dulap, se ascunse acolo și tăcu chitic. „E, zic, acu' ți-a venit mintea la cap ?" Și toc în continuare la ceapă fără să-i mai dau vreo atenție. Ba simțeam chiar o ușurare, parcă l-aș fi pocnit chiar pe maior peste bot.

Într-un tîrziu, intră în bucătărie Anton. „Măi frățioare, n-ai ceva de mîncare p-acilea ?" Bietul om ! tare-i plăcea să guste și el o bucățică mai delicată. „Păi, zic, am niște friptură, Antoane. Caută în castron, colo pe dulap ! Dar ai grijă, mai cu atenție, că ieri ai cam întrecut măsura și Țînțarul a devenit bănuitor. Vezi să nu-mi aduci vreo carceră pe cap !"

Cu ochii lucind de poftă, Anton se năpusti la dulap și începu să caute cu degetele prin castron, dar deodată

se trase înapoi și strigă : „Mă, Ivane, ce-a pățit Painlevé, mă ?“ „Dă-l încolo că n-are nici pe dracu', zic. A căpătat doar un pic de epiplexie...“ Și rîd.

Anton se băgă după dulap și numai ce-l aud cum bombăne ceva, neînțeles. Se îndreptă din șale și arătă după dulap, privind cu ochii holbați de păreau că-s gata să-i sară din orbite. Să spun drept, și pe mine m-a apucat melancolia. Nu cumva, îmi zic, l-am pocnit mai tare decît se cuvenea ? Dau eu fuga și, ce să vezi ? — Painlevé își întinsese picioarele cît erau de lungi și-și dăduse duhul, cum vine vorba.

Dac-ar fi fost o găină de-a noastră, ar fi cotcodăcit acu' veselă prin curte, dar se vede treaba că acestui soi străin nu-i trebuia prea mult ca să treacă în lumea drepților. Carevasăzică, rasă delicată, domle...

Stau eu cu Anton lîngă mort și ne privim în ochi. Acu-i acu' ! ce ne facem ?! „Of, zice Anton într-un tîrziu, să știi că n-o să mai fie loc în cazarmă pentru noi. Ne-mpușcă nebunu' ăla...“

În primul moment și eu îmi pierdusem sensul, dar încet-încet, mi-am revenit. „Cu văicăreli și cu oftaturi n-o să ieșim noi la socoteală, îi zic lui Anton. Ori ești bărbat să-ți ții firea, ori cară-te de-aici ! Mă descurc eu într-un fel cu Țînțarul și fără tine. Tu ai grijă doar să nu trăncănești ce nu trebuie. Mormînt, ai înțeles ?“

Anton mai oftă de cîteva ori și apoi spălă putina. Iar eu începui să acționez. Mai întîi de toate făcui mortului un control medical amănunțit. L-am cercetat și am văzut că n-are leziuni corporale serioase din cauza loviturii. Nu se vedea nimic, fiindcă bietul Painlevé avea un penaj foarte bogat. După asta, l-am luat și i-am turnat puțin rachiu în cioc, știi, aveam eu o mică provizie invulnerabilă în bucătărie, păstrată pentru cazul cînd m-o apuca dorul de nevastă. După asta luai cocoșul, îl băgai sub șorț și, pîș-pîș, mă strecurai pînă la baraca maiorului. Mă uitai cu grijă în jur — nimeni. Nu stau mult pe gînduri

și-i fac vînt lui Painlevé înăuntru, prin geamul deschis, iar cu un băț izbesc sticla de rachiu de pe masă. Sticla cade jos, se sparge și lîngă cocoș se face o baltă de rachiu. S-a făcut, îmi zic. Acu' nu ne mai rămîne decît să așteptăm viitoarele dispozițiuni ale soartei.

Am intrat în bucătărie, de parcă nici usturoi n-am mîncat, nici gura nu-mi miroase. Numai inima, săraca, bate ea ce bate și deodată se urcă, uite pînă aici, în gît. Carevasăzică, nu-i era tocmai ușor, sărmana, deh...

Către prînz aud afară tropotul de copite al cailor, comenzi scurte și repezi, și o voce aspră care strigă : „Încotro te duci, boule ?“ Cu alte cuvinte s-a terminat instrucția, și maiorul e în cazarmă, în carne și oase ! Eu stam încordat ca o praștie și ascultam. Trecu o jumătate de ceas — nimic. Și deodată îi aud glasul. Ce glas, frățioare, urlet nu altceva, de parcă-l înjunghiase cineva. „Soldat Gandjulov Ivaaaan ! Unde ești, 'mnezeii mă-ti...“ „Abia acu', îmi zic, începe adevăratul spectacol. Ține-te bine, Ivane !“ Și dau fuga la baracă. În mijlocul odăii, cu tot echipamentul de luptă pe el, maiorul îl privește pe Painlevé cu ochii holbați, în timp ce cravașa plesnește rar carîmbul cizmei. Ce să mai vorbim, cînd te gîndești numai la această plesnitură și te apucă amețeala. „Ordonați, domle maior !“

Se întoarce și mă măsoară din creștet pînă-n tălpi. „Aaaa, tu ești, soldat Gandjulov Ivan Stankov ? Ai sosit carevasăzică... Și de ce, zice, saluți cu căpățîna goală ?“

Îmi pipăi eu capul și văd că-mi uitasem capela. Începe rău, gîndii. „Am uitat, domle maior“. „Nu există am uitat ! zbiară el. Și-acu' spune ce s-a întîmplat cu Painlevé“? „Să trăiți, domle maior, n-am de unde să știu.“ „Vorrrba ! Cine l-a ucis ?“ „... Nu știu, domle maior ! Azi dimineață cînta pe platou... S-a bătut cu Lloyd George... și-a mîncat porția... Apoi a dispărut...“ „Unde-a dispărut ? Uită-te în ochii mei ! Cimpoi umflat.“ „Am înțeles, domle maior. Nu pot să știu unde-a dispărut, domle maior...“ „Dar să

stai la carceră ştii ?“ „Ştiu, domle maior.“ „Cine l-a ucis pe Painlevé ?“

Atunci, îmi arunc privirile pe podele şi văd, chipurile abia acu', mortul, pentru prima oară. „Aoleo, zic, a murit cu-adevărat, domle maior ? Să nu fi păţit ceva din pricina rachiului...“ „Ce rachiu ?“ „Păi ăsta, zic, care s-a vărsat pe podea. Răposatul era, să iertaţi, cam neastîmpărat şi poate că fără să vrea a trîntit sticla... Şi dacă a luat rachiul drept apă... Rachiul ăsta turbat poate să omoare şi un om, domle maior, darămite un cocoş... cîtă tărie are...“ „Eu, zice, nu ştiu cîtă tărie are... Ştiu însă că tu o să mănînci o bătaie zdravănă !“

Dar cînd mă uit la el, văd că s-a mai muiat. Ridică de jos cocoşul şi-i duce ciocul la nas. — „Adevărat, zice, miroase a rachiu. Ptiu, cum dracu' am lăsat sticla asta pe masă ?...“ Şi începu să se văicărească, să ofteze, iar eu în timpul ăsta mă trag încet-încet către uşă. Taci că s-a prins, gîndesc, am scăpat uşor, a şi uitat de mine. Şi prinsei curaj. — „Mai aveţi nevoie de mine, domle maior ?

Dar el nici nu m-aude. Se plimbă de colo-colo, se opreşte în faţa cocoşului, întinde mîna, de parcă ar vrea să-l mîngîie, dar nu-l atinge ci numai aşa... îşi mişcă degetele în aer. Se vede treaba că-i venea greu. Şi-acu' de ce să vorbesc cu păcat, ţinea mult la Painlevé...

Am stat eu ce-am stat, am privit acest tablou şi se vede că mă mînca limba, că iar n-am de lucru : — „Mai aveţi ceva cu mine, domle maior ?“

Abia acu' îşi ridică ochii şi mă privi. — „Aaaa, zise, tu încă mai eşti aici ? Te desfată priveliştea, ai ?“ Şi deodată faţa i se făcu groaznică, se zbîrci, se urîţi, iar ochii i se aprinseră de-o ură atît de grozavă, încît mă trecură toate năduşelile. — „Marş la arest, boule ! Şi raportează-i majurului că am ordonat să te ţină acolo pînă ai să putrezeşti. Personal, zice, am să controlez dac-ai putrezit. Repetă ce ţi-am spus !“ — „Să trăiţi, domle maior, dumneavoastră aţi ordonat să-i raportez domnului majur să mă ţină la arest pîn-oi putrezi. Dumneavoastră personal veţi controla dac-am putrezit.“ — „Bine, zice. Şi mulţumeşte-mi că nu te-am împuşcat !“ — „Vă mulţumesc frumos, domle maior !“ — „Marş !“

Am ieşit eu afară şi mi-am scuipat în sîn. Eh, îmi zic, s-a sfîrşit cu bine şi asta. Acu' o să mă odihnesc un pic la arest, după tot zbuciumul prin care-am trecut. Mă duc la majur şi-i povestesc totul. A ordonat, zic, să stau la carceră pînă oi putrezi. Dar majurul rîde. — „De ce mă, Gandjulov ? Nu cumva i-ai afumat mîncarea ?“ — „Nici vorbă de-aşa ceva, domle majur. S-a prăpădit Painlevé, cine ştie de ce moarte tropicală, şi-a căşunat pe mine.“

Majurului îi îngheţă surîsul pe faţă. — „Măi, nu mai spune ! Acu', zice, din cauza lui Painlevé ăsta, o săptămînă încheiată n-o să fie de trăit în baterii...“ — „Se poate, zic, tot ce se poate. Era supărat rău.“

Mă băgară vasăzică la carceră, îmi puseră pînă şi santinelă să mă păzească, parcă cine ştie ce criminal aş fi fost. Dar nu trecură nici zece minute şi iată că vine şi Anton să putrezească lîngă mine. Începui a-l cerceta. — „Ce s-a întîmplat, mă ? Nu cumva ai scăpat vreo vorbuliţă ?“

Dar el tremură ca varga şi se opinteşte în limbă, dar nu poate să spună nimic ca lumea. Cu mare greutate am putut pricepe că nici el nu scăpase de moliftă. Bietul băiat, pentru sticla pe care o spărsesem eu, mîncase el bătaie. Că de ce a lăsat-o la loc vizibil, ca s-o poată da jos cocoşul !...

Stăturăm noi în carceră ca la vreun ceas, cînd veni majurul şi, fără să se uite la mine, îmi zise încruntat : — „Soldat Gandjulov, eşti liber ! Te cheamă domnul maior.“ — „Ce-are cu mine, domle majur ? Doar n-am putrezit încă !...“ — „Nu ştiu, zice. Du-te la el. Pare a fi

în toane bune." Și se tot ferește să mă privească în ochi. Uite, vezi, treaba asta nu mi-a plăcut deloc. De ce-o fi avînd maiorul nevoie de mine? O fi înțeles oare adevărata cauză a morții? Bine, dar dac-ar fi vorba să mă cheme pentru o porție de bătaie, m-ar duce sub escortă și dacă nu mă bate, de ce mi-a dat drumul? Mă duc spre baracă muncit de gînduri și constat că picioarele, săracele, sînt organele cele mai sensibile: mă tot trag înapoi. Tot gîndind așa, mi-am zis: „Curaj găină că te tai," și-am intrat.

În primul moment nu văzui nimic, fiindcă afară soarele era pe scăpătate și în baracă se făcuse întuneric, dar încet-încet, începui să deslușesc lucrurile din jurul meu. Painlevé sta întins pe masă. Lîngă el se afla o sticlă de rachiu goală, iar maiorul, cu gulerul descheiat la veston, sta pe pat și-și strîngea capul în mîini, de parcă ar fi vrut să-l rețină la locul său. — Aoleu, da' bine s-a mai cherchelit! — îmi zic. Acu' te poți aștepta de la el la tot felul de alegorii...

Raportez că m-am înfățișat la ordinul lui. Dar el nici nu se mișcă, mormăie doar ceva pe nas. Abia după vreo cinci minute își lăsă jos mîinile, mă privi cu ochii întunecați și zise: — „Soldat Gandjulov Ivan, în armata asta... numai tu mă înțelegi... și de aceea... îți ordon fără drept de obiecțiune să găsești o lopată și-o cazma! Pînă apune soarele, zice, decedatul trebuie să fie înmormîntat cu toate saluturile și onorurile cuvenite. Executarea!"

Ce să-i faci? Ordin — n-am ce zice! Am găsit eu o lopată și o cazma și m-am înfățișat pentru alte dispozițiuni. — „Urmează-mă! zice." Și luă cocoșul în brațe ca pe un copil. Eu pășesc încet pe urma lui și sînt gata să pufnesc în rîs, dar o voce lăuntrică îmi spune: „E prea devreme, Ivane, să rîzi!"

Ajunserăm în spatele fînăriei, unde creșteau niște tufe mici, pipernicite. Umblă maiorul cît umblă prin tufiș,

alese în cele din urmă un loc și-mi zise: — „Sapă aici pe dimensiunea zero șaizeci pe zero cincizeci!"

Încep eu să sap pe dimensiunea ordonată, iar el se așează pe vine la vreo zece pași de groapă, cu cocoșul în brațe, și nu scoate o vorbă. „E gata, domle maior!" — „A, zice el, ca trezit din somn, a sosit carevasăzică ceasul! Ia atunci, soldat Gandjulov Ivan, rămășițele pămîntești ale lui Painlevé și așează-le cu grijă în mormînt! Iar dacă din întîmplare ai încurcat dimensiunile, o să-ți rup urechile."

L-am luat ușor pe Painlevé și l-am aruncat în groapă. Iar maiorul s-a ridicat cu greu, s-a clătinat pe picioare și na!... pe ce să mă jur?... a luat poziția de drepți la trei pași de groapă, și-a scos chipiul și a rămas așa, cu capul plecat în pămînt. Apoi, văzîndu-mă că am rămas proptit în coada lopeții cu gura căscată la el, urlă din toți bojocii: — „Jos capela, ateule!"

Eh, mi-am zis, o să-mi scot și capela din cap, nu e mare lucru. Dar privind toată humoreasca asta mă încerca un asemenea rîs, încît simțeam că acuși-acuși o să mă înec; încă puțin și-o să pufnesc în rîs. Dar mi-a trecut pofta în momentul cînd, aruncîndu-mi ochii la maior, îl văd cum își duce mîna la spate și scoate pistolul. Am înghețat. Acu' Ivane, îmi zic, trebuie să fii cu ochii în patru cu toată forța naturii, cum e sub influența ebrietății, numai ce-l vezi că te-a tratarisit c-un glonde-n burtă. M-am tras ușurel în spatele lui și, de parcă n-aș mai exista, nu mă mișc, nici nu răsuflu... Și ce să vezi, să te crucești și nimic mai mult... El voia, cap de bețiv, să-l cinstească pe cocoș după toate onorurile militare. Ridică pistolul și poc... poc... poc... de trei ori în aer. Apoi, după ce încheie tocul pistolului, îmi spuse cu o voce stinsă: — „Îngroapă-l, Gandjulov Ivan!..."

În sfîrșit, mi-a venit inima la loc. — „Am înțeles, domnule maior", strig eu.

Dar el se încruntă: — „Nu zbiera așa, mocofan incult! Nu tulbura, zice, momentul solemn."

Arunc eu pămînt la repezeală peste Painlevé, iar maiorul se plimbă posomorît în jurul mormîntului. — „Gata? I-ai înmormîntat rămășițele pămîntești?" — „Gata, domle maior! Să-i fie țărîna ușoară, zic, și veșnica pomenire bietului Painlevé!" — „Și-acu', zice, lasă-mă singur. Pînă oi număra la trei, să ți se piardă urma!"

Asta și așteptam. Am ajuns la cazarmă într-un suflet. Într-un colț, băieții din plotonul administrativ sînt adunați și discută, dînd din mîini. Cum m-au zărit mi-au sărit înainte, înconjurîndu-mă și îmbrățișîndu-mă care mai de care. — „Ești viu, măi băiete? mă-ntreabă ei. Măi, măi, măi, să ne ieșim din minți și nimic mai mult! Cînd am auzit împușcăturile, gata, ne-am zis, l-a trimis Țînțarul pe lumea cealaltă..." — Ei ași! Ce să caut eu pe-ailaltă?"

Și m-am apucat să le înșir povestea. S-au prăpădit de rîs băieții. Numai Anton — îl eliberaseră și pe el din arest între timp — stă trist și abătut. „Tu ce-ai, mă? întreb eu, nu cumva ți se rupe inima după anglo-francez?" — „Păi! zice, cum să nu-mi pară rău după-atîta carne?! Numai copanele aveau vreo două kile!"

Și-atunci îmi veni o idee năstrușnică: — „Ia, fraților, zic eu, scotociți-vă de mărunțiș prin buzunare! Să dea fiecare după puterea lui! — „De ce mă, Vanka?" — „Păi, să cumpărăm, zic, din sat, nițel vinat. Trebuie să-l cinstim și noi cum se cuvine pe scumpul nostru decedat. Trebuie să-i facem pomană. Gustarea o dau eu, Antoane, tu trage-o fugă pînă la artelnic și cere-i un kilogram de orez, dar nu din ăl mucegăit... Să-i spui că am zis eu să-ți dea din tainul ofițerilor. Pentru domnul maior. Are un deranjament la sistemul stomacal și a ordonat să-i facem fiertură de orez..."

Anton pricepu îndată care-i planul meu și rîse cu gura pînă la urechi. El se duse la artelnic, pe curier îl trimiserăm în sat după vinat, iar eu mă furișai după fînărie, găsii mormîntul, îl dezgropai pe Painlevé și-l adusei în bucătărie. L-am opărit cu apă fiartă, l-am curățat bine de pene, i-am scos măruntaiele, l-am repartizat pe porții și l-am băgat la cuptor. Preparam friptura și rîdeam de unul singur. Cu acest prilej, îmi zic, o să-mi răcoresc sufletul pentru tot ce-am îndurat în cazarmă.

După cină, maiorul și ofițerii bateriei s-au dus în sat la băutură, iar noi, gradele inferioare din plotonul administrativ, ne-am adunat în bucătărie, ne-am încuiat pe dinăuntru, am pus mantalele în geamuri să nu se vadă lumină, știi, așa, pentru orice eventualitate, și l-am mîncat pe răposat, cum vine vorba, cu oase cu tot! Ba închinarăm cîte un pahar și pentru iertarea păcatelor bietului Painlevé! Și să fiu drept, mi se părea că în viața mea n-am mîncat ceva mai bun. Iar băieții mă tot îndemnau: — „Mă Ivane, ia mai povestește o dată cum l-ați îngropat pe ministru!"

Mai povestesc eu o dată și pune-te pe rîs, și rîzi, și rîzi... Credeam c-o să murim de-atîta rîs! Dar și de data asta s-a adeverit vorba veche, că după rîs vine și plîns.

A doua zi era duminică, maiorul s-a sculat tîrziu... mahmur... acru... să te ferească sfîntul să-i fi ieșit în cale! Intră Lloyd George la el să se alinte, îl împinge cu piciorul. Se duce Anton să-i ducă gustarea de dimineață, dar maiorul i-o aruncă în cap! Iar pe la orele 11, ieși să dea ocol taberei.

În ziua aceea se nimerise să fie vreme frumoasă, soarele pripea vesel, vîntul adia ușor... Dar în atmosferă se simțea o furtună care nu prevestea nimic bun. În alte duminici, Stoian, cimpoierul, îi zicea una săltăreață, băieții se prindeau în joc și tropăiau de mama focului, ca să mai uite de necazuri, dar în dimineața asta nu se auzi cimpoiul. Totul părea c-a amuțit.

Pornește maiorul în inspecție prin baterii și numai ce aud afară zarvă mare. Mai tîrziu aflu cum stau treburile.

Țînțarului nu-i plăcuse linia bordeielor noastre. De două luni de zile ne chinuiam aici ; două luni încheiate i-a plăcut cum stăm și deodată, așa din senin, nu-i mai place. Acu' vrea să ne instalăm după nu știu care model nemțesc ! „Dărîmă ! a ordonat el. Și sapă din nou cu cinci metri mai înapoi !" Știi, numai așa, ca să-i chinuiască pe bieții oameni. Cică ar fi bătut trei băieți, pocnindu-i numai peste gură, pînă i-a umplut de sînge, pe doi sublocotenenți i-a băgat la arest, iar pe majurul Grozdan, mîna lui dreaptă, l-ar fi făcut nici mai mult nici mai puțin decît „cangur". Majurul era foarte necăjit și se plîngea celorlalți : — „Hai, zice, înțeleg să-l poreclească pe soldat cu-această vorbă franțuzească — soldatul, și fără asta, e cangur. Dar pe mine, de unde și pînă unde și cu ce drept ? Eu care am făcut, zice, douăzeci de ani de serviciu, zi și noapte, în slujba Înălțimii sale. De cînd mă știu pe lumea asta, tot în cizme m-am pomenit. Care cangur, zice, are șase trese pe mînecă ? Să-mi spuneți voi, care ?..."

Către prînz maiorul intră și în bucătărie. Mirosi ici, mirosi dincolo, gustă din mîncare și se încruntă : „Ce lături ai mai făcut și azi, mă ?"

Eu am luat poziția de drepți cu lingura în mînă : — „Friptură de vițel cu sos belveter, domle maior. Iar supa, zic, dacă-mi permite-ți să raportez..." — „Gurrra ! cînd vorbești cu mine, zice, să taci ! Ai înțeles ?" — „Să trăiți domle maior, am înțeles..."

Se mai învîrti el nițel prin bucătărie, apoi ieși afară. Și tocmai cînd îmi ziceam c-am scăpat ieftin și de data asta, aud un urlet : „Soldat Gandjuloooov ! Vino-ncoace ! Ga-lop !"

Am dat fuga în spatele bucătăriei. Țînțarul sta lîngă grămada cu gunoi și arăta ceva cu vîrful cravașei. E vînăt la față, iar mustățile îi tremură ca la pisică. — „Ce-i asta, soldat Gandjulov Ivan ?"

Îmi arunc eu privirea în direcția arătată și deodată simții cum îmi îngheață sîngele în vine. Deasupra grămezii de gunoi, stau cuminți două picioare mari de cocoș, lungi și galbene ca la nici un clapon din rasele locale... uite-așa de lungi... Azi noapte, după pomană, în zăpăceală, le-am aruncat acolo. Și acum ?!... — „Pe tine te întreb, soldat Gandjulov Ivan, ce sînt alea acolo ?"

Înghit în sec și bat călcîiele : — „Picioare de găină, să trăiți, domle maior. Alaltăieri am gătit mîncare de pui cu garnitură de ou..." — „De găină ? Ce vorbești, mă ? Ia, zice, dă-le-ncoace !"

M-am aplecat, am ridicat picioarele de cocoș și i le-am dat, dar numai eu știu cum. El le cercetă cu atenție, apoi mă privi chiorîș... — „Măi, soldat Gandjulov Ivan, nu cumva, astea sînt, din întîmplare, picioarele decedatului Painlevé ?" — „N-am de unde să știu, domle maior ?"

El căzu pe gînduri. — „Pentru că nu știi, fii așa de bun, zice, și adă-mi te rog frumos o lopată !" — „Domle maior, începui eu s-o dreg, care Painlevé ? Ați uitat că l-am înmormîntat aseară ? E păcat săăăă..." — „Fii așa de bun, zice, și adă lopata, pînă nu te-am împușcat ! Fuga marș !"

Dacă văd eu că n-am încotro, dau fuga după lopată. Alerg și n-alerg, iar în cizme mi se pare că am jăratic... Am rupt cuiu' îmi zic. Gata ! M-am întors cu o lopată, ne-am dus în spatele fînăriei și am găsit mormîntul cocoșului. — „Dezgroapă, zice, dacă binevoiești !"

Încep eu să sap, dar săpam tot pe alături și abia-abia zgîriam pămîntul. El stă în spatele meu și mă supraveghează cu atenție. — „Nu face pe tîmpitul, mama ta de babilonian ! Îți dau, zice, un termen de trei minute !"

Aruncai pămîntul mai repede, dar Painlevé tot nu se arătă. Iar maiorul se aplecă deasupra gropii și zise, zîmbind răutăcios : — „Sapă, zice, sapă ! O să sapi aici toată viața, pînă dai de cocoș."

Am mai înfipt o dată lopata în pămînt și mi-am luat inima în dinți — acu' fie ce-o fi ! — „Nici urmă de Painlevé, domle maior !" zic eu. — „Aha-a-a-a, zice, așa ?!

Interesant! Nu cumva o fi înviat?“ — „Nu pot să știu, domle maior. Da' aci nu-i!“ — „Sau poate o fi coborît îngerul lui dumnezeu din cer, zice, și l-a dus cu el în împărăția raiului, ha? Numai că după cîte cunosc eu din sfînta scriptură, nu înviază decît sufletele, iar trupurile rămîn în mormîntul unde au fost puse. Tu ce poți să spui în legătură cu asta?“ — „Nu pot să spun nimic, domle maior! Noi oamenii simpli, știți, nu prea ne pricepem la...“

Atunci maiorul izbucni. Mă apucă de guler, mă zgîlții bine și începu să urle: — „Vorbește, mocofane, spune, cine l-a mîncat pe Painlevé? Un oscior n-o să rămînă din tine, zice, dacă nu spui. O să te fac bucăți, nemernicule. Cine l-a mîncat?“ — „Nu știu, domle maior. Să nu-l fi scos cumva vreo vulpe?“ — O să-ți dau eu o vulpe de n-o s-o poți duce, mizerabile! Cine?“ Și-mi trase o cravașă peste față. — „Nu l-a mîncat nimeni, domle maior.“ — „Cine, mă? Cine?“

Și îmi mai trase una, a doua oară. De data asta, am simțit o durere ascuțită-n cap și ceva cald și sărat îmi umplu gura. M-a podidit sîngele, gîndii... — „Cine?!“

Și începu să lovească la întîmplare. Se vede treaba că vederea sîngelui îl întărîta și mai mult. Dar și eu m-am încăpățînat ca un catîr. O să mor aici, mi-am zis, dar n-o să afli nimic. Iar bătaia asta, n-avea grijă, o s-o ținem noi minte. O să vină ea odată și ziua răfuielilor.

Mă bătu el așa, nu știu cîtă vreme. La un moment dat mă lăsă — se vede treaba că obosise. — „Aleargă, zice, acu' și adună-i pe bolșevicii ăia de la administrativ! Să ia poziție de drepți, în fața barăcii, în formă de potcoavă și să mă aștepte! Cocoșul ăsta, zice, vi-l scot eu pe nas!“

I-am strîns eu pe băieți și, pe drum, le-am povestit toată tărășenia. — „O bătaie, zic, se poate suporta, dar dacă se găsește printre noi un Iuda, să-și alerge gura, să nu uite ce-l așteaptă mai tîrziu!...“

Ne-am adunat noi în fața barăcii, ne-am așezat în formă de potcoavă și-l așteptăm pe maior. Mă uit eu la băieți și văzîndu-le chipul, mă liniștesc pe loc. Cu fețele împietrite, cu buzele strînse, așteptau. În ochii fiecăruia lucea ura — să-l jupoi de piele și n-o să-ți spună nici „pîs“. Într-un tîrziu, apăru și maiorul cu cravașa în mînă. — „Bine-ați venit, nădrăgarilor! Acu', zice, o să stăm nițel de vorbă de la suflet la suflet. La stînga-mpreeejur!“

Ne întoarserăm cu spatele la el, cum ne ordonase. — „Ia, distanță, zice. La cinci pași interval om de om! Drepți! Și ascultă comanda la mine. Cine-și mai mișcă acu' și sprîncenele, zice, va trece imediat în lumea drepților. S-a-nțeles?“

Tăcere mormîntală, parc-am fi fost vorbiți.

„Vă întreb, s-a-nțeles?“

Din nou tăcere mormîntală.

„Aha, zice, aici miroase și-a răzvrătire, a idei antistatale... Bine, bine, bine-e-e... Acu', cu ajutorul metodelor de cercetare vom afla totul... Eu, zice, de mult am bănuit că aici tulbură cineva apele...“ și se opri în spatele unui ostaș. Îl chema Mitko, era telefonist, un băiat foc de deștept și care citea toată ziua la cărți... Azi e om mare. Slujește în armată, mi se pare c-a ajuns colonel... Cînd ne întîlnim cîteodată pe stradă, începe să rîdă de la distanță. — „Îl ții minte, Ivane, zice, pe Painlevé?“

Și cum îți spuneam, maiorul se opri în spatele lui. — „Băiete, zice, dacă ești patriot și-ți iubești țara, spune, zice, cu binele, cine l-a mîncat pe Painlevé?“ — „Nu știu, domle maior.“

Poc o cravașă peste față. Mitko se făcu vînăt! Se vede treaba că pînă atunci nu îndrăznise nimeni să dea în el. — „Antistatalule! Nici acu' nu știi?“ — „Nici acu' nu știu, domle maior.“

Îi trase încă o dată cu cravașa peste față. — „Dar să citești cărți știi, nu-i așa? Să nu crezi că nu mi-a rapor-

tat majurul. Și eu, zice, o să cercetez mai îndeaproape activitatea ta. O să tai răul de la rădăcină..." Apoi trecu la următorul. Îl plezni și pe acesta. Și așa ne luă pe toți, la rînd. El bate, noi tăcem. Și să vezi un lucru interesant! Cînd m-a bătut maiorul în tête-à-tête în spatele fînăriei, mă durea mai tare și am răbdat tare greu loviturile și abia-abia m-am abținut să nu gem, să mă fac de rușine, iar acum, fiind toți laolaltă, la aceeași porție de bătaie, aproape că nu simțeam nimic, ba ceva mai mult, simțeam că mi se ridică moralul. Lucrul acesta l-am observat și altădată. E ceva sens filozofic aici, ai, ce zici? Așa ceva trebuie să fie... Ei... bătu maiorul cît bătu și, dacă văzu că nu poate să scoată nimic de la noi, turbă de-a binelea și își scoase din toc parabelumul. — „O să vă împușc pe toți, zice, o să vă extermin ca pe niște muște, mama voastră !..."

Dar noi nici de data asta nu ne clintim din loc. Unul se va duce dintre noi, ne gîndim, dar după asta nici din tine n-o să mai rămînă decît mici fărîme, bestia dracului. O să-ți venim noi de hac într-o noapte, cînd faci rondul.

A înjurat, a amenințat, dar n-a îndrăznit să tragă. S-a speriat de spatele nostru dîrz, fiindcă nici unul dintre noi nu și l-a îndoit.

După bătaie ne trimise la carceră. — „Să stați, zice, numai cu pîine și apă, pînă vi s-o lipi burta de șira spinării!" Iar Mitko — nu știu ce l-a apucat atunci, că altfel era cam tăcut — luă poziție de drepți și spuse: — „Domle maior, zice, permiteți-mi să raportez. O astfel de pedeapsă nu este prevăzută în regulament. Nu este legală."

Măi, și cînd mi se înfurie din nou maiorul! — „Tu, zice, nulitate ordinară ce ești, n-o să mă înveți pe mine cum e legea. Legea zice, în cazarmă, uite-o!" Și-i trase o cravașă. — „Iar dacă nu ești mulțumit cumva, zice, fă o plîngere la comandantul regimentului! Lui îi place să jupoaie personal pielea unor legiști ca tine. Și acu', marș la carceră!"

Ne băgară în carceră. Abia încăpurăm înăuntru, toți șapte cîți eram. La început nu scoase nimeni o vorbă și fiecare își căuta un locșor să se așeze mai bine, să-și întindă puțin picioarele. Și deodată, Mitko zice: „Da' bine ne-am mai ținut, măi băieți!" Și rîde mulțumit. În momentele astea atît de grele lui îi venea să rîdă! — „E timpul, zice, să-nțelegem că soldatul singur este zero. Dar dacă ne unim cu toții, putem să fim o forță atît de puternică, încît și maiorul și celelalte căpetenii care sînt peste el să se ducă dracului! Asta, zice, au spus-o niște oameni deștepți..."

Și începu să ne povestească ce-au mai spus învățații. Îl ascult eu și-mi zic: „Vorbele astea le-am mai auzit eu și de la învățătorul meu încă pe vremea cînd eram în sat. Spre comunism o tragi tu, frățioare, dar te ferești încă, încerci terenul. Nu-i nimic, ferește-te că așa trebuie, nu-i ușor... să dărîmi o împărăție! Mai tîrziu, cînd o să ne cunoști mai bine, o să-nțelegi singur că terenul e pregătit și așteaptă să arunci doar sămînța. L-au arat maiorul și alții ca el."

Și ce să vezi, numai la două zile după ce ne băgaseră la carceră, se scoală Hitler și se apucă să atace Rusia. Și uite-așa, a fost povestea cu Painlevé-ul ăsta al nostru...

Ivan tăcu, își mîngîie barba și căzu pe gînduri, ca și cum întîmplările povestite s-ar perinda aidoma prin fața ochilor săi.

— Iar acum, zice el, privindu-mă surîzător, cîntă vesel soldații și nu-i apasă mantaua. Se vede cît de colo că omul este privit de semenii lui cu dragoste... cu respect...

— Dar cu maiorul ce s-a întîmplat? întreb eu.

Fața bucătarului se înăspri deodată.

— A găsit ce-a căutat, răspunse el scurt. Și-a găsit și el nașul... Iar acum, frățioare, te las. Noi ne-ntinserăm

la taclale şi am o groază de treburi. Eu nu sînt venit la odihnă ca dumneata...

Ivan se ridică de pe bancă şi-o zbughi la bucătărie. După puţin se auzi străbătînd prin ferestrele deschise cîntecul lui vesel :

Fetiţo, mică, îndrăcită,
Fetiţo, mică, îndrăcităăă...

Vrăbiile ciripesc tot atît de agitate în pomul din mijlocul curţii. Motanul se întoarce la locul lui. Cei veniţi la odihnă se adună în jurul mesei din sufragerie. Eu continui să stau pe bancă, şi gîndindu-mă la întîmplările din povestea hazlie şi tristă a lui Painlevé, zîmbesc. Iar ziua mi se pare şi mai însorită şi trezirea pămîntului la viaţă nouă îmi aminteşte de forţa uriaşă a poporului, despre care a vorbit atît de simplu şi de frumos telefonistul Mitko, în carceră, înaintea soldaţilor tăcuţi şi stîlciţi în bătaie.

DOBRI JOTEV

(1921)

Poetul, prozatorul şi dramaturgul Dobri Jotev (pseudonimul lui Dobri Aleksandrov Dimitrov), exponent al tinerei generaţii de poeţi şi prozatori afirmaţi în deceniul şase, s-a născut în satul Radui, judeţul Dimitrovo (24 ianuarie 1921). Urmează liceul la Pernik şi desfăşoară o intensă activitate revoluţionară şi antifascistă. Este condamnat, în anul 1942, la cincisprezece ani de închisoare, dar reuşeşte să evadeze în 1944 şi se înrolează în batalionul de partizani „Vasil Kolarov". După Eliberare, lucrează în C.C. al Uniunii Tineretului Comunist Dimitrovist, apoi ca redactor al ziarului *Narodna Mladej* şi al Editurii „*Narodna Mladej*.

Debutează în 1951, cu volumul *Setea*.

Amintim din creaţia scriitorului : *Nătăfleaţă cată pară mălăiaţă* (povestiri umoristice — 1960), *Ne asemenea din nou răsăritul* (schiţe — 1965), *Potecile lupului* (povestiri — 1965), *Autostop* (povestiri umoristice — 1970), *Crimă premeditată* (povestiri umoristice — 1974), *Povestiri* (1976), *Povestiri trăite* (1979) şi altele. A publicat de asemenea versuri ; amitim volu-

mele : *În ospeție la Diavol* (1962), *De la Diavol la cibernetică* (1968), *Sorii îndrăgostiți* (1973). A scris și pentru cei mici, de asemeni teatru.

AIȘÉ

Tocmai vroiam să ies din odaia cea mare, cînd în ușă apăru o fată. Nu mă surprinse nici apariția ei neașteptată, nici frumusețea ei. Altceva mă surprinse — nu purta feregea. Și eram într-un sat mahomedan.

Înainte de a ne încartirui prin case, comandantul ne preveni să respectăm obiceiurile localnicilor și să nu ne uităm la femei. Dacă e așa, cum de au lăsat-o mahomedanii să umble ziua în amiaza mare cu fața descoperită tocmai pe codana asta atît de frumoasă ? Poate că e din alt sat, dintr-un sat de creștini, poate că s-a răzvrătit împotriva Coranului, sau poate că a picat din cer ?

În timp ce mă gîndeam la toate astea, fata stătea încremenită în prag. Ochii ei albaștri, speriați, arătau că e gata în orice moment să o rupă la fugă. Ca s-o rețin, am început discuția :

— Bună ziua.

Ea dădu din cap.

— Cum te numești ?

— Aișé.

Glasul îi era moale și cristalin. Asta mă încurajă și pășii către ea.

— Cîți ani ai ?

— Șaisprezece.

Mă uitai la umerii ei, la cordonul subțire din talie, la gleznele pline de viață — puteai crede că are mai mulți ani. Aișé se tulbură de privirea mea cercetătoare și privi în lături.

— Și de ce ești fără feregea ?

— Mă vor învălui, cînd voi avea șaptesprezece, răspunse ea cu o privire ștrengărească și-mi zîmbi.

Simții cum un fior dulce îmi străbate trupul — surîsul acela mă atinse asemeni unei mîini mîngîietoare. Numai femeile cele mai gingașe zîmbesc așa.

Se vede treaba că localnicii nici nu o socoteau femeie. Pentru ei Aișé era încă un copil ! Ce prostie ! Am simțit nevoia să-i spun ceva foarte-foarte frumos. Dar „acel ceva" nu-mi venea pe buze, de aceea am cotrobăit prin raniță, am scos de acolo, cine știe de cînd păstrate, niște corăbioare și i le-am dat. Ea făcu un pas înapoi, speriată.

— Nu, nu, noi avem ramazan.

Știam cît de sever păstrau mahomedanii această sărbătoare a „patimilor" flămînzirii și cu toate astea, am insistat :

— Nimeni n-o să vadă, ia, vom mînca împreună !

Aișé se uită speriată în jur și ronțăi cu lăcomie. Pe buzele ei se lipiseră firimituri, dar nu-i trecea prin gînd să și le șteargă. Corăbioarele se terminaseră. Atunci ea deschise un dulap care scîrțîia, se vîrî în el pînă la jumătate și, hlizindu-se cu gura pînă la urechi, scoase un pumn plin de pere sălbatice.

De data asta mîncă cu atîta repeziciune, că uită să-mi dea și mie. Numai din cînd în cînd mă privea cu încredere și complice, ca un copil. Și-atunci m-am gîndit : „Au dreptate mahomedanii, într-adevăr e încă un copil !"

În aceeași clipă cineva strigă de-afară :

— Aișé ! Aișé !

Ea tresări, privi spre fereastră și se înroși. Chemarea se repetă. Își îndreptă fără să fie nevoie hainele și se grăbi să iasă afară. I-am surprins privirea — era tulburată, ca a unei femei coapte. Altfel cum, dacă vor înțelege că nu a fost singură ?

M-am oprit în mijlocul odăii imense și am început să rîd : — și totuși Aișé e o femeie !

Ce era să fac singur ? Am ieșit și eu afară. În piața satului cîțiva partizani își curățau armele, alții stăteau la soare, ori fumau. Am pornit-o fără nici o țintă, la întîmplare, gîndindu-mă la ochii aceia tulburați, la privirea mîngîietoare a codanei. Nu știu cînd am cutreierat satul, știu doar că din nou m-am pomenit în piață. Acolo, pe neașteptate, un partizan mă bătu pe umăr și-mi întrerupse visarea :

— Ia uită-te !

— La ce să mă uit ?

— Știu eu ? Parcă pe tine te strigă !

M-am întors și am văzut-o pe Aișé nu departe de noi, cu două ulcioare de apă la picioarele ei. În drum spre casă mă văzuse și mă recunoscuse, le lăsase jos și acum mă chema la ea.

M-am apropiat tulburat. Fata mă întîmpină cu bucurie, scotoci în sîn, scoase o bucățică de zahăr și mi-o întinse. Am înghețat ! Dacă mă văd ceilalți, mă fac de basm pentru tot restul vieții. M-am grăbit să mă îndepărtez. Ea nu înțelese tulburarea mea, ridică mulțumită ulcioarele și o porni spre casă.

Mă întorsei încruntat :

— Doamne, ce copil !

Am traversat în grabă piața și după puțin m-am urcat pe dealurile satului. De sus satul se vedea ca-n palmă, cu geamia în mijloc.

Căutam să descopăr unde e casa fetei și-mi făceam reproșuri : „M-a amețit surîsul ei, roșeața și tulburarea aceea din ochii ei, cînd au strigat-o, atunci. Totul era foarte simplu, surîsul a fost o politețe de o naivitate copilărească, restul — o simplă stingherealā fiindcă își permisese să înfrunte o lege religioasă atît de aspră. Cu

atît mai mult, cu cît cel care o chemase ar fi putut înțelege că a mîncat în timpul ramazanului. Nu-i nimic, pentru fantezia mea exagerat de bogată, drept compensație primisem un „zahărel !"

Am pornit pe coclauri și aproape că am uitat de ea. Abia cînd razele blînde ale soarelui de toamnă începură să mă ardă în spate, am coborît spre sat.

Partizanii, odihniți și veseli, erau în piață. M-am amestecat printre ei și pe neașteptate am văzut-o pe Aișé. Se învîrtea prin curtea lor. Lua surcele din grămada de lemne, le ducea pînă-ntr-un loc, apoi le întorcea de unde le luase. Punea cerga pe sîrmă, o dădea jos, iar o punea, o bătea și iar se-apuca de altceva. Chipurile absorbită de treabă, dar întrega ei atenție era îndreptată spre partizani — mă căuta printre ei. Din toată ființa ei răzbătea nerăbdare, tristețe și un tainic dor...

Cine știe de ce, m-am mîniat pe mine însumi : „Prostule, ești orb, e femeie !" Tocmai mă gîndeam să mă duc la ea, cînd veni comandantul nostru. El ne anunță că vom înnopta în sat și fixă ora stingerii și santinela în două schimburi. Am căzut să fiu de gardă după miezul nopții.

După ce am auzit dispozițiile comandantului, am privit spre curte — Aișé dispăruse. Mă abătui pe la cișmea — n-am găsit-o. M-am lăsat păgubaș — soarele coborîse după dealuri, țăranii se întorceau pe la casele lor — ceasul de strajă începea după asfințit.

Cînd s-a întunecat, am intrat în casă. M-am învîrtit, cît m-am învîrtit, apoi m-am culcat și am adormit. M-au trezit pe la miezul nopții. Mi-am petrecut peste umăr pistolul automat, am ieșit afară și, încă somnoros, mi-am luat postul în primire.

O lună clară se plimba pe cer, strecurîndu-se printre norii zdrențuroși. Mă uitam la ei și-mi omoram timpul. Cum ieșea luna din spatele unui nor, cum fugea și întunericul și se ascundea pe sub streșini, prin spațiile în-

guste dintre case, ori printre crengi, iar cînd intra din nou sub nor, întunericul sărea deîndată din ascunzătoarea sa. Schimbul ăsta neîncetat de întuneric și lumină mă trezi de-a binelea.

În timpul uneia dintre „eclipsele“ de lună am auzit niște pași. Scrutînd întunericul, am observat o umbră omenească și am îndreptat automatul spre ea :

— Cine e acolo ?

Umbra continua să se miște în direcția mea.

— Stai !

Umbra se îndreptă și mai iute spre mine. Luna sări din spatele norului și întunericul fugi — la cîțiva pași am văzut-o pe Aișé.

— Unde-ai pornit ?

Ea se opri mirată :

— La tine, de ce ?

— Întoarce-te imediat, este interzis să ieși, altfel voi trage !

Codana se miră și mai mult :

— Cum să tragi, doar sîntem prieteni, nu ?

Am simțit că devin ridicol. Într-adevăr, de ce îndreptasem spre ea automatul ? Fata se apropie de mine și îmi întinse mîna cu aerul cel mai firesc din lume.

— Nu pot să dorm, m-am uitat pe fereastră, te-am recunoscut și mi-am zis să stăm puțin de vorbă. Se pare că numai noi doi sîntem treji.

Zise asta și se așeză. Ar fi fost de-a dreptul caraghios să stau ca un cocostîrc lîngă ea — m-am așezat și eu. Aișé mă privi înveselită, mă întrebă dacă am mîncat zahărul și-mi dădu altă bucățică. N-a lipsit mult să mă supăr, dar cînd am văzut bucuria ei copilărească, am zîmbit și am rupt bucățica în două — una pentru ea, cealaltă pentru mine. Ea ronțăi cu zgomot partea ei.

Luna intră din nou după un nor. Atunci mi-am zis în întuneric :

— Orice-ai zice, orice-ai face, tot copil rămîne !

Ce era să fac ? Îi povestii o istorioară veselă și Aișé pufni în rîs. O rugai să nu facă zgomot. Ea încetă și ca să-mi arate cît e de ascultătoare, își lipi capul de pieptul meu. Stătu așa un timp și zise :

— Îți aud inima.

Nu i-am răspuns. Se lipi și mai tare :

— Cît ești de cald, iar mie mi s-a făcut frig.

Am înfășurat-o cu vestonul și am strîns-o la piept. Amuți de tot. La un moment dat am simțit cum i se moleșește trupul... În clipa următoare ridică încet capul și mă privi încurcată. Ochii ei umezi și calzi străluceau. Pînă să mă dezmeticesc, Aișé se smulse pe neașteptate din brațele mele și fugi. Am sărit amețit și am clătinat din cap : „După cum vezi, la tine a venit copilul, dar de la tine a fugit femeia !“

Dimineața ne încolonarăm în piață. Ne conducea tot satul. În mulțime am zărit-o și pe prietena mea. Cum mă văzu, alergă spre mine fără reținere, gata să mi se arunce de gît. Îmi trecu prin minte : „Uite copilul Aișé !“ Dar ceva îi tăie avîntul. Se opri în mijlocul drumului, își plecă privirea în pămînt și îmi făcu de departe semne cu mîna. Mi s-a părut că în ochii ei transparenți, albaștri, străluciră lacrimile. Am făcut și eu semne cu mîna și mi-am terminat gîndul : „Dar uite și femeia Aișé !“.

Mă cuprinse un val de bucurie și totodată de tristețe — pare-se le îndrăgisem pe-amîndouă.

IVAILO PETROV
(1923)

Născut în satul Bdinţi, judeţul Tolbuhin (19 ianuarie 1923), Ivailo Petrov (pseudonimul lui Prodan Petrov Kiuciukov), urmează liceul la Tolbuhin şi Dreptul la Sofia. Participă la Războiul de apărare a patriei, iar după ce se întoarce de pe front, lucrează ca redactor la Radio-Sofia şi la Editura „Bălgarski pisatel".

Pornind de la tradiţiile trainice ale literaturii bulgare închinată satului, cultivînd incursiunile în trecut, dar făcînd legătura cu prezentul, scriitorul evocă satul copilăriei sale cu o nostalgie luminată permanent de un zîmbet ironic. Este, mai întîi de toate, un povestitor spontan, sedus de plăcerea şi libertatea povestirii, fără ceremonial, cu un umor direct, împletit adesea cu fiorul liric.

Debutează editorial cu amplul poem *Tinerii* (1941). Urmează o serie de cărţi, dintre care amintim: *Botezul* (povestiri — 1953), *Dragostea Nonkăi* (nuvelă — 1956), *Hula mării* (nuvelă — 1962), *Micile iluzii* (povestiri — 1963), *De n-ar fi ţărmurile* (povestiri — 1963), *Inainte de-a mă naşte* (nuvelă — 1968), *Insemnări încurcate* (povestiri — 1971), *Oameni inimoşi* (nuvele — 1973), *Inainte de-a mă naşte şi după aceea* (nuvele — 1973), *Dragoste în plină zi* (povestiri — 1976), *Povestiri de toamnă* (1978), *De-ale „Domnului"* (nuvele — 1979). Scrie şi pentru copii.

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

MĂTUŞA SE LOGODEŞTE

Într-o dimineaţa de iarnă, bunicul ne sculă mai devreme ca de obicei. Bătu cu pumnii lui mari şi noduroşi în cerceveaua ferestruicii, scuturînd chiciura de pe geamuri.

— Ce faceţi, mă, aţi murit? Ia sculaţi... Hai, sus!

Tata şi mama se treziră şi începură să se îmbrace, sărirăm din pat şi eu şi surioara mea. Ne înhăţarăm hăinuţele şi năvălirăm în cealaltă odaie. Acolo era cald şi bine. Bunica şi mătuşa-mea se sculaseră cu noaptea în cap, trebăluind pe lîngă sobă. Cînd veni în odaie şi mama, se apucară toate trei să deretice prin casă, de parcă cine ştie ce mare sărbătoare ar fi fost în ziua aceea.

Mătuşa ne îmbrăcă, ne mîngîie pe creştet şi ne urcă pe cuptorul lipit cu lut al sobei.

— Vreţi să mîncaţi ceva, leică? Hai, că vă face lelea nişte papară...

Sora mai mică a mamei, căreia îi ziceam tuşica, era foarte agitată în dimineaţa asta. Ochii ei albaştri, limpezi, străluceau a bucurie şi îngrijorare în acelaşi timp şi nu ne lăsa să înghiţim liniştiţi papara, ba o ciupea pe soru-mea pe obraz, ba mă gîdila pe mine, ba ne prindea capetele şi ni le ciocnea unul de celălalt.

— Mamă, mamă! Azi e Crăciunul? întrebă soru-mea, dar în loc să-i răspundă, femeile se puseră pe rîs.

— Ehe, mai e pînă la Crăciun! zise mama, ștergîndu-i năsucul.

— Astăzi se logodește mătușa voastră. O să ne vină pețitori; și tu, uite cît ești de murdară! Hai, mănîncă mai repede, ca să te îmbrac cu rochița aia nouă!

Soru-mea încercă să mănînce din strachină cu o lingură mare de lemn, dar jumătate din papară o vărsă pe cămășuță.

— Tușico, și cum e cînd te logodești? Și ce-o să fie după ce te logodești, fa tușico?

— O să facem nuntă, drăguța mea, iar eu o să mă duc la alți oameni. O să mai fiu mătușă și la alți copilași ca voi!

Ochii strălucitori ca niște măsline ai surioarei mele părură că se rostogolesc înspre tușica, buza de jos începu să-i tremure și deodată glăsicioru-i ascuțit umplu odaia.

— Ufff, cimpoi asurzitor, iar ți-ai dat drumul! o certă bunica cu blîndețe, apoi o luă în brațe și începu s-o mîngîie. Tușica voastră se logodește, și tu plîngi! Taci cu bunica! Mătușica ta o să-ți dea o cămășuță frumoasă la nunta ei. Ah, ah, ce cămășuță frumoasă! Vino să ți-o arate bunicuța în lada de zestre a mătușii! Vino, vino, vino...

Numai eu m-am bucurat mult cînd am auzit vestea: „O să avem nuntă la noi în casă!“ De bucurie, am fugit în curte și m-am băgat pînă la piept în zăpada mare și pufoasă. Făceam bulgări și-i aruncam în sus, dar ei se desfăceau înainte de-a cădea pe pămînt. Timpul era frumos, aerul rece și plăcut, și aburii răsuflării mi se lipeau în chip de chiciură pe nas. Răsărea soarele, și razele lui erau așa de roșii și de blînde, că mă puteam uita la ele fără să clipesc. Nămeții rotunzi și pufoși, care se înălțau pînă aproape de streșinile casei, se colorară în arămiu roșcat.

Bunicul și tata se apucaseră să curețe zăpada, făcînd o pîrtie pînă la ușa casei. Eu alergam pe cărarea aceea

pînă lîngă bunicu, dar el scutura lopata, făcîndu-se că dă cu ea în mine, ca să nu-l încurc în lucru, și eu fugeam îndărăt.

Deodată, bunica ieși din casă, se opri pe prispă și încet, ferindu-se parcă să nu audă vecinii, îl strigă pe bunicu! El înfipse lopata în zăpadă și se apropie de ea.

— Uite, acușica pot să pice oaspeții, și noi nici n-avem cu ce să-i primim, zise bunica. Să fi tăiat măcar o găină!

Bunicul păru că se încruntă, privi cu ochii săi albaștri și limpezi cerul și bombăni:

— Păi dar! O să m-apuc să-i îndop cu găini acu! Parcă fără găină nu se poate!

— Of, doamne, doamne, mi-a mîncat sufletul omul ăsta! începu să se vaiete bunica, lovindu-se cu palmele peste șolduri. Îți vin oameni în casă, mă, omu' lui dumnezeu! Zgîrcenia pămîntului! Zgîrie-brînză! Vin pețitori pentru fiică-ta, măăă...

Bunicul își întinse mîinile umflate și începu să-și frece palmele. Așa făcea întotdeauna cînd nu-i convenea ceva.

— Numai o găină merită fiică-ta, mă? Decît un trai ca ăsta, să-mi mănînci sufletul din mine, mai bine m-ar trăzni o dată, să scap de voi! izbucni în plîns bunica.

Bunicul își întinse mîinile umflate și începu să-și frece întoarse de acolo ținînd de picioare un cocoș cît un clapon. Din gîtul păsării, tăiată de curînd, picura o dîră roșie de sînge, înroșind zăpada proaspătă.

— Na! zise el întinzîndu-l bunicii, s-a făcut sau nu s-a făcut treaba, tu găină le dai! Lasă-i să mănînce și cocoș. Și așa se bătea mereu cu cocoșul ăl tînăr, ba mai sărea și gardul la vecini. Să vedem cum o să mai sară și acum în tigaie!...

Zgîrcit mai era bunicul! Cînd era vreo sărbătoare și femeile cereau să le taie o găină, era în stare să le scoată ochii. Știa întotdeauna cîte găini avea în coteț, cîte puicuțe, cîți cocoșei, cunoștea deprinderile și semnele fiecăreia. Ce-i drept, erau cam puține la număr și puține

ouă făceau. Mai cu seamă vara, abia se găsea în casă un ou pentru un om bolnav — că pe celelalte bunicul cumpăra sare, gaz și alte mărunțișuri.

Dacă se rupea sau se strica sapa, secera, ori coasa, le dregea el singur. Se așeza sub hambar, cu picioarele goale îndoite sub el, în așa fel ca tălpile să țină loc de pernă, își punea în față o ghiulea mare de șrapnel cu fundul în sus și se apuca de ciocănit. Ghiuleaua aceea grea de șapte kilograme o adusese bunicul tocmai de pe frontul de la Adrianopole.

A băgat ghiuleaua în raniță, a pornit spre sat și a cărat-o pînă acasă, ca să-și facă nicovală din ea.

Greu mai trăia bunicul și toate erau grele la el : și sapa cu care săpa, mare cît două sape obișnuite, și coasa lungă, făcută parcă în joacă de un nepriceput, și secera, și toate erau vechi, ruginite, făcute de mîna lui.

De nimic nu se plîngea bunicul. Purta hainele pînă le făcea zdrențe, iar în casă niciodată nu întreba dacă e ceva de mîncare. Cu un codru de pîine și două cepe, el își petrecea toată ziua pe cîmp. De obicei el se ducea la coasă, în timp ce ai casei secerau lanul nostru sau ajutau vecinilor. Bătrînul se întorcea acasă seara, tîrziu, lua un codru de pîine și se urca în prunul din arman [1], și-acolo, o îmbucătură de pîine, o prună, o îmbucătură de pîine, o prună...

Uite, asta îl făcea pe tata să moară de rîs. Glumeț și vesel din fire, el nu se putea împăca cu sărăcia, și cîteodată îi rîdea bunicului în nas, răutăcios.

— Strînge, păstrează, se zbate, taie firul în patru, și tot sărac este ! Cîrtiță ! Hagiolovii au venit de pe front cu bani de aur, iar el a cărat în spate o ghiulea de șrapnel !

Bunicul se supăra :

[1] Locul unde se treieră păioasele, arie.

— Lasă, cînd o să mor eu, să te văd atunci ce-ai să mai faci ?

— O să vînd rîpiștele astea de pămînt sterp și mă duc să lucrez la oraș. N-o să stau aici, să slugăresc la Hagiolovi !

— Du-te, de ce mai stai ! Numai să ieși din sat, și-o să mori de foame. Voi știți numai să cheltuiți !

Așa era bunicul. Și, dacă mă gîndesc bine, era oare zgîrcit ? Oare n-ar fi vrut să taie și el în iarna aceea nu una, ci trei găini pentru pețitorii care veneau să-i ceară pe singura lui fiică ?

Pețitorii veniră foarte devreme. Unul dintre ei era înalt și voinic, îmbrăcat cu un palton nou, iar celălalt, scund, rotofei, semănînd cu o sfîrlează, cu un anteriu nou de culoare violetă. Avea fața rotundă și roșie, ca miezul unui pepene. Îl recunoscui de departe. Era Kirancio Doskov, cel mai vestit pețitor din sat. Unde mirosea că-i rost de nuntă, se și înființa. În casă la el era sărăcie lucie și copii mici : unul mai mărunt ca altul, și goi pușcă. Dacă-l vezi vara, îi plîngi de milă. Are o căciuliță unsuroasă ca o tigaie, iar din cămașă nu i-a rămas decît gulerul întreg, pe gîtul lui gros, încolo numai petic peste petic. Dar pentru iarnă Kirancio are un anteriu nou, violet, pe care-l îmbracă numai cînd merge la pețit. Cum se zărește prin sat anteriul lui Kirancio, oamenii încep a se întreba unde e rost de logodnă. Și nu se înșală niciodată, căci Kirancio are o gură de aur. Fata care urmează să se logodească poate să fie chioară, leneșă, urîtă, oricum, dar dacă începe s-o laude Kirancio, s-a isprăvit. Scormonește pînă la al șaptelea neam și pînă la a noua spiță și o zugrăvește ca pe-o icoană minunată. Și mai spune, dacă ai curaj, că nu-i o nevastă potrivită pentru tine !

Cînd am văzut că vin pețitorii pentru tușica, am fugit într-un suflet la bunica :

— Bunico, vin ! Apoi m-am întors lîngă bunicul și lîngă tata.

Peţitorii trecură prin nămeţii înalţi din faţa portiţei şi intrară în curte.

— Bună dimineaţa, unchiule! îl salută Kirancio pe bunicul şi tropăi cu picioarele sale scurte şi groase pe pîrtia făcută de curînd.

Bunicul îi răspunse, continunînd să rînească zăpada, iar tata se roşi deodată şi era cît p-aci să izbucnească în rîs — ia te uită ce rudă ne-am găsit!

— Bună dimineaţa, moş Ivane, salută încet şi respectuos celălalt.

Îl recunoscui şi pe ăsta — Mitri al Babadalievilor. Ăştia erau cei mai avuţi oameni din sat. Şi cum se cuvine pentru situaţia lui, Mitri zîmbi cu colţul buzelor sale subţiri ca nişte aşchii şi întrebă:

— Primiţi oaspeţi nepoftiţi?

— Păi, cine fuge de oaspeţi? zise bunicul, oprindu-se abia acum din lucru şi înfigîndu-şi lopata în zăpadă.

Poate că ar fi trebuit să lase lopata din mînă încă din clipa cînd sosiseră musafirii, dar oare nu trebuie să se arate omul cît de cît nepăsător? Că doar n-o să te apuci să alergi în întîmpinarea lor încă din drum şi să le sari de gît — hai, fraţilor, că de cînd vă aşteptam! Nu, cine vrea să ne caute ne găseşte!

Am observat că şi în casă musafirii „neaşteptaţi“ au fost întîmpinaţi cu aceeaşi atitudine reţinută. Şi acolo, scuturîndu-se de zăpadă înaintea pragului, Mitri a întrebat, cum făcuse şi afară, dacă primesc oaspeţi nepoftiţi, iar Kirancio se înrudi la repezeală şi cu bunica, numind-o mătuşă şi sărutîndu-i mîna. Apoi intră înăuntru ca la el acasă şi începu să trăncănească, îndrugînd verzi şi uscate. Anul trecut, de pildă, cînd l-a prins timpul rău cu căruţa în codrul de pini şi-l atacaseră lupii: „Şi să mă credeţi, zău, că unul dintre lupi era mare cît un măgar. Se oprise înaintea boilor şi nu se mişca de acolo, iar alt lup era cît p-aci să sară în căruţă. Dar cînd l-a pocnit o dată Kirancio cu coada biciului peste bot, l-a podidit sîngele pe nas...“

— Ehe, ia te uită! Ce vă mai faceţi deranj pentru treaba asta! zise el cînd văzu că gazdele încep să întindă masa. Noi, mătuşă, n-am venit să stăm la masă! În aceeaşi clipă însă îşi scoase căciuliţa, şi-o puse pe rogojină alături de el, se aşeză mai bine şi-şi linse buzele răsfrînte şi groase, ca nişte cîrnaţi. Ei, acu dacă tot v-aţi deranjat, o să gustăm şi noi din sfînta masă!

Ochiul lui de peţitor priceput văzu că e rost de mîncare zdravănă şi de băutură, nu glumă, şi începu să vorbească pe ocolite de treaba pentru care veniseră. Nu era nevoie de ocolişuri, fiindcă în casă ştiau cu toţii ce rost aveau oaspeţii ăştia şi-i aşteptaseră cu nerăbdare, dar nici Kirancio nu putea s-o ia aşa, de-a dreptul prin porumbişte. La început, trebuia să vorbească despre semănături, despre vite, despre recolta care se dovedise să fie bună anul trecut şi datorită căreia se vor face multe nunţi în iarna asta.

Şi tot vorbind ba de una, ba de alta, se întinse masa. Pe o faţă de masă albastră şi lungă, se rînduiră felii groase de pîine, castroane pline ochi cu ciorbă, brînză, dulceaţă, într-un cuvînt, asemenea masă nu mai văzuserăm în casa noastră.

Ne aşezarăm cu toţii în jurul ei, numai lelea stătea în picioare, aşteptînd încordată. O mişcare aproape nevăzută a ochilor bunicii, şi ea se apleca vioaie deasupra mesei servindu-şi musafirii, aducîndu-le în faţă pîine, punîndu-le ciorbă sau umplînd cu vin paharele care se goleau unul după altul.

Bunicul şedea lîngă Mitri şi vorbea cu el liniştit, cîntărindu-şi fiecare cuvînt care-i ieşea din gură.

Tata şi mama tăceau şi se priveau pe furiş.

Bunica se umfla în pene, prefăcîndu-se că ascultă cu toată atenţia flecăreala lui Kirancio, urmărea din ochi ce se întîmplă în jurul ei şi, cu mişcări nevăzute, da îndrumări tuşichii.

Veni rîndul ca tușica să aducă la masă tocana. Cînd văzu înaintea lui copanul mare de cocoș, Kirancio plescăi din limbă, își turnă pe gît un pahar de vin, răsuflă ușurat și trecu în sfîrșit la scopul vizitei lor.

— Mă, unchiule Ivan ! Noi am venit aici c-o treabă ! zise el, dîndu-și o palmă peste genunchi.

Tăcurăm cu toții. Bunica privi înaintea ei, pătrunsă de importanța clipei, iar bunicul își aținti ochii în farfurie, îngîndurat. Mitri rupea cu gesturi domoale din pîine, iar lelea se îmbujoră la față și-și făcu de lucru către sobă.

— Șiii venirăm, parcă, pentru o treabă, unchiule...

— Acu, dac-ați venit, o să ne spuneți și pentru ce ! tuși bunicul.

— Ei, poate nu vă trece prin cap de ce-am venit ? Voi aveți o fată, iar noi — un băiat. Pentru ce să venim, dacă nu pentru fată ?

Bunicul nu răspunse imediat. Încercă să rîdă, dar din gît nu-i ieși decît o hîrîitură ca scîrțîitul unui car cu osiile neunse.

— Bine-ați făcut, bine... Dar fata e cam mică, mă Kirancio.

— E cam mică, adăugă și bunica și din nou se umflă în pene.

— Și păsărica e mică, unchiule, dar și ea își face cuib ! răspunse Kirancio, mestecînd copanul de cocoș.

— Eu știu ?... Abia a împlinit și ea nouăsprezece ani...

Dar Kirancio avea răspunsurile gata la orice vorbă. Aruncă pe masă osul ros de tot ce avusese pe el, spuse un „Hai noroc și sănă...", își turnă pe gît încă un pahar de vin și, scuturîndu-și capul, se aplecă spre urechea bunicului :

— Uite ce zic eu, mă unchiule. Fata e ca o floare. Dacă s-a ofilit, nu mai faci buchet din ea !

— Așa e ! vorbi în cele din urmă și Mitri, zîmbind. Dacă aveți de dat, n-aveți încotro, dați-ne-o, fiindcă noi...

Aceste vorbe nerostite pînă la capăt răsunară ca o amenințare, sau poate numai bunicul înțelese așa și se cam zăpăci. Își șterse cu o mînă tremurîndă creștetul asudat, apoi luă un pahar gol și-l ridică la gură. Cum să nu se zăpăcească bunicul ? Au venit să-i ceară fata, ce-i drept, oameni bogați, dar el, tatăl ei, trebuie să se tocmească puțin ! Poate să zică așa, dintr-o dată, na, luați-o ?

— Și să-ți mai spun eu una, unchiule ! Unde o să se ducă fiica dumitale, alte fete nici n-ar visa ! strigă Kirancio înfierbîntat de vin. O să fie cinstită și iubită în casa aia și n-o să-i spună nimeni nici măcar o vorbuliță urîtă, ehei... Păi, cine sînt Babadalievii ? Știi dumneata cine sînt Babadalievii ? Zece sate își scot căciula în fața lor. Mai are cineva în sat pămînt ca al lor ? N-are ! Are cineva vite c-ale lor ? Nu ! Eu mă mir de împotrivirea dumitale, unchiule Ivane !...

Bunicul își puse la inimă mîna tremurîndă, și ochii lui, poate din cauza vinului sau poate de altceva, se umeziră deodată și se făcură roșii.

— E, îi mulțumim lui moș Gheorghi pentru cinstea care ne-o face, cerînd-o pe fiică-mea de noră ! Îi mulțumim... Dar să vedem ce zice și fata... Să auzim ce zice ea. Bunicul aruncă o privire către lelea și zise : Spune, fata mea, tu ce zici de asta ? Oamenii au venit să te ceară de noră.

Și se întoarseră cu toții către tușica.

Ce frumoasă era tușica în ziua aceea ! Ușoară și fremătătoare, ca o frunză crudă de primăvară, subțirică și înaltă ca o trestie, stătea dreaptă, acoperindu-și ochii cu mîinile tremurînde. Mi s-a întipărit pentru totdeauna în minte fata aceea bălaie, îmbujorată de sfială, legată la cap cu o basma verde cu ciucuri de argint pe margini ; bluza ei albă, sub care sălta pieptul tînăr într-o respirație agitată, fusta roșie, încrețită, strînsă pe mijlocelul subțire

în două panglici cafenii, și ochii ei, ochii aceia mari, de un albastru limpede, plecați în pămînt, a mare sfială.

Roșie ca un bujor, lelea se apropie de masă și spuse încet, aproape șoptit :

— Primesc, tată.

Kirancio urlă de bucurie, iar noi răsuflarăm ușurați. Bunica plînse. De bucurie, ori de altceva — poftim de-o înțelege ! Pe obrajii ei ofiliți se rostogoleau lacrimi mari, pe care le șterse cu șorțul. Apoi îi zîmbi tușichii atît de duios și începu să povestească cum vorbise odată, demult, cu baba Gherghevița, despre tineri, și uite că așa cum au zis ele, a vrut și dumnezeu.

Bunicului i se făcuse poate cald și-și descheie haina, spunîndu-i lui Mitri :

— Așa cum a lăsat dumnezeu, și cum e obiceiul, nici noi n-o să ne facem de rușine. Nu sîntem oameni bogați, dar cu mîinile în sîn n-am stat. Tot am strîns cîte ceva pentru fiica noastră.

Kirancio turbase de-a binelea. Turna în gîtlejul lui larg pahar după pahar, își lingea buzele groase și urla cum avea obiceiul :

— Eu, unchiule Ivan, numai dacă pun degetul, și treaba-i ca și făcută. Mie să-mi mulțumiți, unchiule, că fiica voastră o să mănînce cu lingură de argint și că o să calce pe covoare moi. Bre, breee... Hiii !... Și, luîndu-și căciulița, o trînti în pămînt de bucurie. Diii, sărăcie ! Eu, unchiule Ivan, eu... Lasă să se facă nunțile. Veselă mi-e inima azi ! Pfiuuu !...

Kirancio încep să plîngă. Din ochii lui mici și roșii, curseră șiroaie mari de lacrimi. Fără să le șteargă, el bea întruna, spunînd vorbe fără nici o legătură, și-și izbea căciulița de rogojină.

Mitri se ridică să plece. Se ridică și Kirancio, legănîndu-se cînd într-o parte, cînd într-alta, dar nu îngădui să-l sprijine nimeni.

— Nuuu ! Nu cade Kiransooo... Kiransooo cît a băut... cu vinul pe care l-a băut Kiransooo, dacă l-ai aduna la un loc, ai fase o mareee... o mareee...

În timp ce Kirancio vorbea în neștire, lelea aduse din odaia alăturată o batistă albă, brodată frumos, înveli în ea un galben mare de aur, cu care se cununase bunica, puse lîngă el o floare roșie de mușcată, apoi toate acestea le dete lui Mitri și-i sărută mîna.

Bunica făcu o cruce peste batista pe care Mitri o vîrî într-un buzunar și începu să trimită urări de sănătate tuturor din neamul Babadalievilor.

— Ei, așteptați-ne vinerea viitoare, zise flăcăul. Atunci facem logodna cea mare, iar duminică, dacă sînteți gata, facem și nunta.

Și pețitorii plecară.

Credeți-mă, într-o singură săptămînă s-a schimbat viața în familia noastră. În casă toate se făcură mai bune. Mama și bunica nu se mai certau pentru lucruri de nimic, și trebăluiau întruna, iar seara torceau pînă tîrziu, lîngă sobă. Erau vesele, vorbeau și rîdeau tot timpul.

Bunicul și tata aveau de lucru toată ziua prin curte ; curățau zăpada, hrăneau și adăpau vitele și nu i-am auzit nici pe ei să nu se înțeleagă vreodată. Tușica nici nu mai ieșea din casă, și pînă seara tîrziu își făcea de lucru pe lîngă lada cu zestre. Toată lumea căuta să ne facă pe plac, mie și surioarei mele. Ne îmbrăcară cu hăinuțe mai frumoase ca pînă atunci. Pînă și bunicul își puse poturi noi, iar bunica înnoi un șorț înflorat. Într-un cuvînt, parcă intrase deodată belșugul în casa noastră.

Și vinerea viitoare nu venea mai repede !... Nu știu cît erau de nerăbdători alții, dar mie cele șapte zile mi se părură șapte ani. Zilele treceau cum treceau, dar nopțile... Se întuneca, ne culcam, dar eu nu puteam să dorm. Tot la nunta tușichii mi-era gîndul. Fusesem la multe nunți în sat, și cît îi mai invidiasem pe ceilalți băiețași !

Şi cum să nu-ţi fie ciudă pe ei ? Tot satul se adună acasă, cîntă, joacă. Iar astă-toamnă, cînd s-a măritat sora lui Mitko, pe el îl făcuseră cavaler de onoare. Îl primeniseră c-o cămaşă albă cu cusături roşii pe piept, şi cum îi mai împodobiseră cu floricelele de porumb căciula nouă ! Şi el cît era de mîndru ! Toţi îl strigau : „Cuscre Dimitre, cumnăţele !" Mitko se oprea lîngă noi puţin, atît cît să-şi arate straiele noi, apoi se ducea lîngă oamenii mari.

Dar, ca să fiu drept, cel mai mult mă gîndeam la ghetele pe care mi le va da logodnicul tuşichii în ziua nunţii. Aşa de tare mă convinsese bunica. cînd îmi vorbise despre nunta tuşichii, cică dacă ginerele-i bogat, mie îmi va dărui cu siguranţă ghete. Şapte nopţi la rînd, de cîte şapte ori le-am visat...

Începurăm nunta. În casă, pe prispă şi prin curte, lume, de nu poţi să te mişti. Prietenele tuşichii o îmbracă în straie de mireasă, o gătesc cu flori de ceară albă, poleite, şi cîntă, de răsună casa. Femeile se amestecă printre ele, se uită la tuşica cu mîna la gură şi se minunează : „Ah, că frumoasă mireasă mai e, să nu-i fie de deochi !" Deodată, forfota creşte şi nuntaşii, ieşind în curte, strigă : „Vin, vin !" Alerg şi eu la poartă după ei şi văd doi flăcăi călări. Caii sînt scăldaţi în spumă. Sînt vestitorii. Flăcăii se întrec care să aducă primul ştirea că ginerele a pornit după mireasă. Apoi alergară să prindă plosca cu vin. Dar plosca, legată c-o basma albă, a fost agăţată în vîrful celui mai înalt salcîm din grădină. Flăcăii sar de pe cai, aleargă prin nămeţi şi încep să se caţere pe tulpina îngheţată. Oamenii îi întărîtă gălăgioşi. Flăcăii alunecă pe trunchiul îngheţat al salcîmului şi-şi sîngerează mîinile în ghimpii lui. Cel de jos îl prinde pe celălalt de picioare şi nu-l lasă să ajungă pînă la ploscă. Lumea strigă înveselită şi se prăpădeşte de rîs.

În cele din urmă, primul dintre vestitori pune mîna pe ploscă şi acolo, în vîrful salcîmului, o ridică la gură, în strigătele de aprobare ale oamenilor. Şi, în timp ce cu toţii cască gura la flăcăul din salcîm, pe poarta larg deschisă intră patru sănii cu cai frumoşi şi graşi ca pepenii.

Cimpoiul cîntă vesel, cuscrii, îmbrăcaţi în cojoace noi, coboară mîndri din sănii şi pornesc spre casă. Au venit : moş Gheorghi Babadalia, baba Gherghevița, Mitri, ceilalţi feciori ai socrului, cu nevestele lor. Şi ce chipeş e ginerele ! Înalt, roşcovan, cu căciulă de astrahan pusă pe-o ureche.

Oamenii se dau la o parte, să facă loc cuscrilor. Şi acum începe nunta. Jocuri, veselie, chiote.

Ginerele se duce lîngă tuşica şi amîndoi rămîn lîngă perete. Eu şi surioara mea sîntem lîngă ea. Cimpoiul începe să cînte mai trist, de parcă plînge şi el că lelea se desparte de casa noastră. Bunica plînge. Plînge şi tuşica, sub vălul alb de mireasă. Mi se rupe inima de durerea lor. Ochii îmi înoată în lacrimi. În faţa mea nu mai văd oameni, ci un fel de ceaţă. Cineva mă apucă de mînă şi-mi zice : „Fugi de opreşte pe ginere la uşă !" Eu mă strecor prin mulţime şi mă postez în prag. Tuşica şi ginerele se opresc.

— Lasă-mă să trec ! zice el.

Eu tac. Văd privirile încurajatoare ale celor din jurul meu şi-mi întind braţele în lături pînă-n tocul uşii.

— Dă-i, ginerică, dă-i ce-i al lui, altfel n-o să te lase să treci.

— Cere-i ghetuţe, că-i bogat şi are de unde să-ţi dea ! zice cineva.

—Ei, ce-o să-mi ceri, cumnăţele ? întreabă ginerele zîmbind sever.

— Vreau să-mi dea ghetuţe !

— A ! Păi de unde să le iau ?

— O să le cumperi ! îmi fac eu curaj.

— Nu vrei mai bine o şapcă ?

— Nu vreau, am şapcă !

— Sau pantaloni ?
— Nu vreau.
— Hai, lasă-mă să trec.
— Ba ! Tușica nu face numai o șapcă ! mă încăpățînez eu, învățat de cineva.
Lumea rîde. Rîde și ginerele, dar deodată devine aspru.
— Ei, cumnățele, văd că o să ne cam supărăm !
Mi se pare că e pe punctul să se supere de-adevărat și sînt gata să-i las cale liberă, dar el cheamă pe unul dintre ai săi, scotocește, fără să se uite, într-o traistă și scoate de-acolo niște ghetuțe pe care mi le întinde.
Dumnezeule ! Ce ghetuțe ! Noi-nouțe, cu ținte albe lucitoare. Și cît de plăcut miros a vopsea proaspătă ! Înșfac eu ghetele și... mă trezesc în țipetele disperate ale surioarei mele. În vis, mă prinsesem de codițele ei și trăgeam, trăgeam...
În sfîrșit, sosi și vinerea ! Toată ziulica femeile dereticară prin casă. Curățară, aranjară, gătiră mîncare — bunicul tăie două din găinile cele mai grase — și pe-nserat totul era gata. Ne îmbrăcarăm frumos cu toții și-i așteptarăm pe cuscrii. Soba duduia vesel și mirosea a mîncare gustoasă. Bunicul ieși de vreo zece ori în curte, să cerceteze dacă dulăii sînt legați, nu cumva să muște pe vreunul din oaspeți. Se întunecase bine și satul se liniștise, dar cuscrii întîrziau.
— O să vină, n-aveți grijă, acușica o să vină ! zicea bunica. N-o să pornească de la amiaz' ! Baba Gherghevița, s-o țină dumnezeu, cum e bolnăvicioasă, ca mine, abia se mișcă.
— Ia puneți să mîncăm, și dacă vin, să vină ! zise tata. Doar n-o să-i așteptăm cu masa pînă la miezul nopții !
Cum l-a săgetat bunica cu ochii !
— Mai așteaptă, că n-o să slăbești !
Tata își lăsă capul în pămînt și bolborosi :

— Cine știe dacă mai vin. Eh, Babadalievii se cam învîrtesc după cum bate vîntul, îi cunosc eu...
— Tu să nu trăncănești, cum ai obiceiul, mai bine ieși afară și vezi dacă nu cumva vin oamenii ! îl mustră bunicul.
Ne dădurăm pe lîngă sobă, chinuindu-ne să vorbim ba despre una, ba despre alta, dar nu reușeam. Vorbele tatii ne strecuraseră în inimi îndoiala, și în capetele noastre stăruia chinuitoarea întrebare : dacă nu mai vin cuscrii ? Se făcea tîrziu, și ei tot nu se arătau.
— Doamne, dumnezeule, de ce-or fi întîrziind oamenii ăștia ! începuse să se îngrijoreze și bunica. Se uită la tușica și adăugă : cu siguranță că li s-a întîmplat ceva ! Bunicul pufni furios și se apucă să bage lemne în sobă. În casă domnea o atmosferă grea, apăsătoare.
— Mie nu mi-a mirosit a bine de la început, chiar de atunci de cînd ați pus la cale treaba asta, zise din nou tata. Sfoara se leagă cu sfoară, și cureaua de curea. Dar voi...
— I-a nu mai vorbi așa ! îl mustră mama. Stai, stai și cauți numai...
Dar nici nu-și termină vorba, și în sală se auziră pași. Sărirăm cu toții în picioare și, pînă să ajungă lelea la ușă, aceasta se deschise și în pragul ei se ivi Kirancio. Rămase o clipă pe loc, apoi intră înăntru, ne privi și zise :
— Bună seara !
— Bună seara și bine-ai venit ! Ia șezi ! îl pofti bunica.
Venirea lui păru că ne însuflețește pe toți. Tușica îi aduse un scăunel, iar mama sări în picioare și se duse să-i ia anteriul să i-l agațe în cuierul de după ușă. În casă totul se înveseli dintr-odată. Acu eram siguri că vor veni și cuscrii. L-au trimis pe Kirancio să ne dea de știre că sosesc. Fața bunicii se lumină și-și făcu de lucru, vioaie, pe lîngă pețitor, întrebîndu-l dacă-i sînt sănătoși copiii și nevasta.

Omul se așeză pe scăunel, pufni pe nas și-și dădu căciulița lustrită pe ceafă. Bunicul se așeză lîngă el.

— E bună vremea ?

— A, vremea e bună, dar... vezi, asta... un necaz, moș Ivane.

Kirancio băgă mîna în sîn și scoase de acolo o batistă albă făcută ghem. Aceeași batistă pe care i-o dăduse tușica lui Mitri, în chip de *armağan* [1].

— Vă înapoiază semnul, moș Ivane. Le-a trimis vorbă o fată bogată, dintr-alt sat, că vrea să-i primească în pețit și... dacă... adică...

În casă se așternu o liniște grea, iar tușica începu să plîngă.

---

[1] Cadou (turcă).

BORIS KRUMOV
(1923)

S-a născut într-un sat dunărean — Ostrov, județul Vrața (15 martie 1923). Încă din copilărie Boris Krumov a cunoscut cele mai grele privațiuni, absolvind cu mari sacrificii o școală tehnică la Sofia. După Eliberare îl întîlnim ofițer activ, în calitate de comisar politic.

Trecut prin școala aspră a vieții și călit în luptele antifasciste încă din anii adolescenței, Krumov și-a închinat toate forțele, toată pasiunea victoriei forțelor noi, suferind ani grei de detenție, în închisoarea de la Varna, unde a și debutat cu versuri, în 1942, în *Plamăk (Flacăra)*, revista ilegală a închisorii. Operele sale impresionează prin autenticitatea și profunzimea reflecțiilor, sentimentul încrederii în valorile etice revoluționare, protestul împotriva crizei morale și intelectuale, împotriva unor norme închistate, înlănțuitoare. Menționăm cîteva dintre cărțile sale: *Granița păcii* (povestiri — 1952), *Trimisul Partidului* (nuvelă — 1953), *Cîntecul privighetorii* (povestiri — 1956), *Nopți de vară* (nuvelă — 1958), *Prieteni credincioși* (nuvelă — 1959). *Elogiu mării* (nuvelă — 1961), *O unică credință* (nuvelă — 1961), *Prin pădurile Ropotamo* (povestiri

vînătoreşti — 1963), *Cu dragoste şi credinţă* (nuvele — 1964), *Marea este a celor îndrăzneţi* (povestiri — 1964), *Raiko marinarul* (roman — 1970), *Ochii tinereţii* (roman — 1972), *Nasko cercetaşul* (nuvelă — 1974), *Credinţa îndrăgostiţilor* (nuvele şi povestiri — 1976), *Gustul iluziilor* (roman — 1977).

Scrie, de asemenea, pentru copii.

BROŞA

Iarna fusese fără viscole şi furtuni, fără zăpadă, caldă, ca o primăvară timpurie. Pe pămînt încă se mai întindea frunzişul uscat, din toamnă, care nu apucase să putrezească. Oricît de neprimitoare erau dealurile pleşuve, vilegiaturiştii se plimbau pe ele de dimineaţă şi pînă seară. Într-o zi, pe-nserat, vreo zece tineri, băieţi şi fete de la sanatoriul militar, ieşiseră în poiană pînă la coliba părăginită. Tocmai cînd hărmălaia era în toi, o fată strigă speriată :

— Ah ! Broşa mea ! Mi-am pierdut broşa !

Bistra îşi pipăia bluza, acolo unde avusese broşa, se foia şi se uita întrebător la feţele tinerilor.

Locotenentul-major Evgheni Mavrov strigă în glumă :

— Toată lumea să caute broşa, executarea !

Forfotiră cu toţii îndelung, dar strădaniile lor fură zadarnice. Curînd se întunecă şi ei o porniră spre sanatoriu. Bistra păşea ultima şi cerceta metru cu metru pămîntul, deşi era aproape cu neputinţă să poţi găsi în întuneric un obiect atît de mic. Evgheni privea pe furiş spre ea şi o întreba grijuliu :

— Oare merită să te-agiţi pentru un lucru de nimic ?!...

— Dar tu... tu nu înţelegi...

Ea se tulbură şi tăcu.

Dimineaţa, încă înainte de micul dejun el ieşi din sanatoriu şi o luă pe potecile pe care cu o zi în urmă se plimbaseră. Mergea încet şi cerceta pămîntul ca un vînător. Îşi amintea foarte clar fiecare pas al Bistrei, lîngă care copac se oprise, pe unde alergase, unde anume se aşezase. Descoperea chiar urmele tocurilor pantofilor ei. I se părea că o vede aievea, mergînd înaintea lui, ca şi ieri. Uite, îi vede mîinile, îi vede faţa uşor îmbujorată, zîmbetul ei sfios de fată şi, din zarva celor zece tineri, auzea numai rîsul ei calm şi reţinut. Evgheni stătea nemişcat în potecă, cu gura uşor deschisă, cu respiraţia oprită, cu privirea aţintită pe copacul din faţa sa, lîngă care o vedea pe Bistra, ascultînd glasul ei cunoscut, şi nu putea să-nţeleagă dacă acesta plutea în aerul curat, de munte, asemenea ecoului clopoţelului de la şcoală, sau răsuna în pieptul său ca o amintire, ca o dorinţă...

În liniştea adîncă din jur răsunară loviturile repezi ale unei ciocănitoare, ca nişte împuşcături de pistol. Ele îl asurziră pe Evgheni, care tresări şi privi neliniştit spre pădurea pustie.

Aproape de coliba părăginită din poiană găsi broşa. Era un ac ieftin, obişnuit, cu două pietricele albastre, care se putea cumpăra din orice dugheană cu bijuterii de duzină şi care prin culoarea sa nu se armoniza nici cu pletele castanii ale Bistrei, nici cu ochii ei, asemănători alunelor înrourate, şi nici măcar cu vreuna din bluzele ei. Pur şi simplu era de mirare că fata asta, orăşancă get-beget, din capitala ţării, care se îmbrăca modest, dar cu gust, stîrnind invidia celorlalte fete, putea să facă atîta caz pentru o amărîtă de broşă — înnegrită şi învechită, care nu ar fi avut căutare nici măcar pe tarabele de la bîlci. Puse broşa în buzunarul vestonului său şi hotărî s-o păstreze. Uite-aşa, o mică amintire a plimbărilor făcute prin poienele din jurul sanatoriului.

În fiecare zi, înainte de prînz, Evgheni și Bistra jucau ping-pong la parterul clădirii. Aici, în preajma mesei verzi, se cunoscuseră și se împrieteniseră cu spontaneitatea cu care fac cunoștință excursioniștii și vilegiaturiștii. Aici, între două lovituri de palete, aflau cîte ceva unul despre altul; că ea a terminat universitatea cu un an în urmă și acum e inginer constructor de mașini într-un oraș maritim, iar el e născut pe lîngă Dunăre, a fost comandant de pluton, și de cîteva luni comandă o companie.

Cînd victorii, cînd înfrîngeri, întîmpinate zgomotos în primele zile, se rînduiau ciudat una după alta, pentru ca mai apoi să nu aibă nici un fel de însemnătate cum se va termina partida. Dealtfel, privind de pe margine, greu puteai să-ți dai seama cine pierde și cine cîștigă!

După micul dejun, la ceasul stabilit, Evgheni aștepta în mica sală de joc. Exersa de unul singur cu paleta, ca să-și „facă" mîna, și privea neliniștit către scări, de unde trebuia să coboare Bistra cu pașii ei atenți, atît de cunoscuți, care i se păreau nefirești pentru un inginer. Timpul trecea, jucătorii din jurul mesei verzi veneau unul după altul, Bistra însă nu apărea. Asta îl puse pe gînduri și o căută în camera de la etajul al doilea. Bistra zăcea, învelită cu pledul pînă la gît, și îi surîse cu buzele sale subțiri, aproape palide. Ochii ei alungiți mijiră, fața îi era inocentă, ca de copil. Așa cum observase, obrajii i se aprindeau repede. Era de-ajuns să o privească mai insistent un bărbat, să o bată vîntul, să i se adreseze cineva cu un glas mai aspru și repezit, ba chiar și cea mai neînsemnată sfiiciune ce încerca, la fel ca și în minutele acestea. Pe pat, lîngă ea, stătea un colonel rotofei, om la patruzeci și ceva de ani, „unchiul Sașo", prietenul tatălui ei.

— Iar eu stau jos și aștept... bolborosi Evgheni.

— Nu mi-e bine! zise ea cu glasul stins.

— S-a întristat visătoarea noastră, zise colonelul și se ridică, amenințînd-o cu degetul. Dacă nu vii la prînz, ne certăm. Iar noi, tinere, să mergem. O să-i treacă și fără noi. În coridor, luîndu-l pe Evgheni de braț, el continuă:

— Pentru alții, un fleac, dar pentru ea — o adevărată suferință. A iubit un băiat, dar ea a plecat la uzină, și ăla s-a încurcat cu altă fată. O proastă, încă mai ține la el. Aseară și-a pierdut broșa. Se pare că i-o dăruise tînărul acela... Maică-sa, la vremea ei, tot așa a fost — o tulbura cea mai mică „adiere". Se culca și se trezea cu Turgheniev. S-au dus acele femei, flăcăule, iar pentru generațiile de azi ele sînt pur și simplu anacronice.

După masă, Bistra și Evgheni ieșiră să caute broșa. El era tăcut și tulburat, ca omul care se simte cu musca pe căciulă.

— Nu-i și nu-i, zise Bistra, oftînd din adîncul inimii.

— E aici... vorbi Evgheni pe neașteptate chiar și pentru sine; nu-și mai recunoștea propriul glas. Îi întinse broșa și observă că mîna îi tremura, ceea ce îl tulbură și mai mult.

— Ah! exclamă ea.

— Iartă-mă, Bistra. Am găsit-o încă de dimineață, dar am vrut s-o păstrez... nici eu nu știu de ce. Nu mă așteptam să te afecteze atîta și, în general... nu mi-am închipuit că tu...

Fără să-l asculte, ea înhăță broșa și în timp ce și-o prindea la bluză, bolborosea cu bucurie:

— Minunat! Minunat! S-a găsit... Îți mulțumesc, Evgheni...

Îl luă de braț și aproape că îl tîrî după sine, dar observîndu-i rezerva, se opri.

— Tu... ce-ai vrut să... scuză-mă, n-am înțeles... Azi dimineață ai găsit-o?

El dădu din cap afirmativ.

Bistra se foi, apoi surîse vinovată. Evgheni tresări.

— Nu vrei să ne-așezăm puțin?! propuse ea.

Se așezară. Tăcură un timp, ascultînd vuietul necontenit al rîului din vîlcea. În fața lor se înălța culmea verde

a muntelui, împădurită cu brazi, care sclipeau răspîndind răcoarea peste cenușiul din jur. În poiană era o liniște deplină. Doar o adiere ușoară, imperceptibilă, se strecura printre crengile copacilor, răspîndind mireasma îmbătătoare a primăverii care bătea la ușă.

— E frumos, nu-i așa ? întrebă ea.

— Da, da...

— Frumos ! repetă Bistra și era greu să-ți dai seama la ce anume se referă — la prima adiere a primăverii sau la ceea ce simțea acum, cînd era atrasă irezistibil spre pădurea de brazi a muntelui care străjuia împrejurimile norilor.

În tufișurile de la capătul poienii Evgheni observă un om culcat. Cînd se uită mai atent, văzu că de fapt erau doi : un bărbat și o femeie, sau un băiat și o fată, era greu să-i deosebești. În schimb, înțelegea și chiar vedea bine că nu le pasă de ochii oamenilor. Probabil că nu era singura pereche în desișurile astea ; poate că el era singurul papă-lapte în toată stațiunea...

A doua zi, Evgheni trebuia să părăsească sanatoriul. Ultima dimineață nu mai jucară ping-pong. El spuse că e ocupat, trebuia să-și pregătească bagajul. Bistra căzu pe gînduri. O mira atît expresia feței lui, cît și explicația pe care i-o dăduse. Ce bagaj poate avea un vilegiaturist în afară de un geamantănaș cu schimburi. Abia acum începu să se gîndească la Evgheni și la ea, la discuția lor din poiană, la găsirea broșei, la unele amănunte, cărora nu le dăduse nici o atenție. Știa că-i trecuse seria, dar i se păru că asta se întîmplase înainte de vreme și pe neașteptate. I se părea că pînă să-l cunoască pe acest om ceva îi amorțise gîndurile și sentimentele, și că după plecarea lui sufletul ei va rămîne gol, gol și pustiu pînă la disperare, pînă în pragul nebuniei... Își dădu seama că este, ca întotdeauna, exagerat de categorică. Asta și-o reproșa. Simțea că se încurcă din ce în ce mai rău, că își pierde liniștea.

După amiază, îl conduse pînă la autobuz. Evgheni era reținut, tăcut, făcea un efort vizibil ca să poată zîmbi. Și totuși, fata spera să audă cuvintele pe care de mult ar fi trebuit să i le spună, dar nu se hotărîse pînă acum, și că va vedea în privirea, în comportamentul lui, ceea ce pînă astăzi nu observase. Ar fi vrut să-l roage să mai rămînă măcar o zi, să joace pentru ultima oară o partidă de ping-pong la „masa lor", să mai urce o dată în poiană, pînă la coliba părăginită, și să privească de-acolo spre culmea verde a muntelui, dar nu îndrăzni.

Autobuzul se făcu nevăzut după cotitură, iar Bistra continua să stea în șosea și nu auzea claxonul unui camion, oprit chiar lîngă ea. Se întoarse și îndreptă o privire absentă spre șoferul înfuriat, care-și scosese capul ciufulit, afară din cabină, împărțind cu dărnicie ocări și blesteme la adresa pietonilor ; porni spre sanatoriu, străină față de tot ce era în jurul ei. Pe una din băncile de pe aleile din fața clădirii, Bistra îl văzu pe unchiul Sașo și, sleită de puteri, abia reuși să se tîrască pînă la el. Colțurile buzelor îi tremurară și, nemaiputîndu-și stăvili lacrimile, își lipi fața de pieptul lui, izbucnind în plîns. Colonelul o mîngîie pe creștet ca pe un copil și-i spuse cald și mai mult în glumă :

— Prostuțo, prostuță oarbă ce ești ! Rămășiță a veacului trecut. Eh, tu ! „Inima nu e pită, din care să rupi și să dai cînd unuia, cînd altuia... Ea se dăruie o singură dată !" Eh, tinerețe, tinerețe, greu să vă înțeleagă omul !...

GHENCIO STOEV
(1925)

Născut în orașul Harmanli (5 februarie 1925), urmează liceul în orașul natal, iar studiile superioare la Sofia, unde își ia licența în filozofie. Dincolo de studiile de specialitate, Stoev este un filozof și un psiholog prin vocație. Dușman declarat al descriptivismului și al formalismului, el cultivă dialogul cu sine însuși, investigația profundă a propriei conștiințe. Se identifică cu lumea eroilor săi și nu rareori îi descoperim un rictus amar.

Dintre operele sale, amintim: *Oameni adevărați* (schițe — 1953), *O zi cu ghinion* (roman — 1965), *Prețul aurului* (nuvelă — 1965), *Ca rîndunelele...* (nuvele și povestiri — 1970), *Ciclopul* (roman — 1973), *Opere alese* (1975), *Întoarcerea* (nuvelă — 1976).

CA RÎNDUNELELE...

Era un amurg de toamnă, fata aștepta în acel amurg, iar dincolo de fată și de amurg, printre colinele Sakar-ului [1] cerul ardea în vîlvătăi.

Acolo, undeva, tatăl, fratele și vecinii se pregăteau de culesul tutunului — ultimele frunze de tutun. Se pregătea de cules și o bătrînă cu chipul întunecat. Era mamă, și de aceea îi stăruia deseori în priviri, deși pe el nu-l născuse ea. Așa apărea în ochii lui, mereu întunecată. Chiar și acum, cînd răsărea soarele, el o vedea la fel de întunecată. Nu știa dacă mai e în viață, pînă și scrisorile primite din sat tăceau în privința asta. De fapt așa și trebuia. El nici despre sine nu știa cît va mai trăi. Și aici, la cascadă, e periculos. La toate cascadele dealtfel. Mai ales cînd lucrezi fără centură de siguranță.

Răsăritul îi biciuia ochii. În fața ecranului sîngeriu al zării, lîngă conductele negre ale cascadei, se contura trupul subțire al fetei. „Și ea e întunecată! își zise el încet. Toată, sau aproape toată".

Dar cascada era în apropiere, la vreo sută de pași. Într-acolo o pornise, nicidecum spre Sakar și știa că, încet-încet, salopeta neagră va deveni cenușie și-apoi albăstrie. Nu s-ar fi mirat dacă i-ar fi zărit fardul — pe buze, pe gene. Chiar și surîsul.

Dar și cascada se va schimba: el chiar văzu cum una dintre conductele negre, întinse deasupra săpăturilor și a acoperișurilor, străluci și tremură ca o pînză de păianjen. Văzu de asemenea cum păienjenișul devine brumă și cum bruma se transformă în vată de sticlă. În curînd vor înflori, în dimineața timpurie, și acele conducte, a căror vată de sticlă a fost vopsită cu grund, iar grundul — în negru și galben, ca să se vadă exact ce gaz va

[1] Munte în sud-estul Bulgariei.

trece spre filtre. Avea să strălucească, gol, în această dimineață doar oțelul, pe care-l montaseră aseară și nu apucaseră „să-l îmbrace". Patru la număr erau conductele cascadei și-i părea rău că nu mai era o a cincea. Acum s-ar fi gîndit la ea și nu ar mai fi văzut lucrul de care se temea : fata se micșora văzînd cu ochii. Îi făcu semn cu mîna. Fata îi răspunse, dar nu se schimbă nimic : în loc să se mărească, ea continuă să se micșoreze. Întotdeauna îl încerca o tulburare cînd vedea pe cineva micșorîndu-se. Azi-noapte, cînd i-a încredințat tainele sale, fata de asemenea se micșorase. Atunci el plecase, și distanța crescuse. Azi-noapte fusese firesc, dar acum ? „Fii atentă, fetițo ! Poate că te înțeleg, dar asta nu te poate încălzi. Principalul e că așa, micșorată, nu faci nici cît o ceapă degerată !"

Cînd ajunse la cascadă, fata se micșorase de tot, părea foarte speriată și căuta cu spatele conductele, gata de orice.

Bărbatul dădu din cap, ea de asemenea, dar fără nici un zîmbet.

— Nu te teme, nu bat femei ! zise el. Nici bărbați nu mai bat. Mi-am dat cuvîntul.

Fata se ghemuia printre conducte și, cu ochii săi mari, căuta privirea lui, iar el, deși se scotocea de țigări și privea în jos, observă că ochii aceia se măriseră și mai mult în timpul nopții, neobișnuit de mult.

— Ei ași ! De-aia nu mai pot eu ! o auzi el, în timp ce-și aprindea o țigară cu bricheta, grăbindu-se să dea drumul primului fum — un amestec neplăcut de tutun și benzină. Vocea îi era destul de puternică, dar ușor tremurată.

— Vorbești serios ? o întrebă el.

În clipa următoare observă că-i tremură și buzele, tot trupul, dar petele mari din jurul ochilor nu-i tremurară, fiindcă nu voia să scape nici cea mai mică tresărire de pe fața lui. Dar el nu se trădă, trase din nou un fum, îl trase adînc, și fără să-și mai plece ochii, repetă :

— Chiar nu te temi ?

— Puțin îmi pasă ! zise ea.

— Am impresia că ai încasat destule scatoalce ! N-ar fi trebuit să te „altoiască" atîta. Știi să faci dragoste...

— Nimeni nu m-a „altoit" pînă acum, doar la casa de copii, cînd eram mică. Dacă ai fi citit caietele, ai fi știut...

— Știu, știu, zise el. Numai la casa de copii ! Mai apoi, cînd te-ai făcut mare, au fost cu toții mulțumiți de tine.

— Și de-ar fi așa ! Nimănui n-am făcut rău și nimănui nu-i sînt datoare cu nimic.

— Dar după cîte-nțeleg, zise el, nici alții nu ți-au rămas datori ! Cu toții s-au retras la timp. Exact la timp. Nici mai devreme, nici mai tîrziu.

Ea nu-i mai răspunse și părea că nici nu mai avea de gînd să-i răspundă. Îl privea nemișcată. În spatele ei se iviseră zorile și soarele răsărea încet din pămînt. Bărbatul mai făcu trei pași spre soare. Trupul fetei rămase în umbră, doar fața și-o întoarse după el : încet, fără speranță, dar și fără teamă, și gîtul ei lung crescu din nou, ca azi-noapte.

Își miji ochii în fața discului de foc. Pentru o clipă se gîndi că ea nu-l caută nici pe el și nici răsăritul soarelui, că de fapt scrutează propria sa depărtare, propriul său drum, în care întîlnise pe toți acei bărbați descriși în caietele sale și pe care nu-i uitase. Poate că împreună cu ceilalți, acum se îndepărta și vreunul mai tînăr, mai bine educat decît el. Proaspăt îmbăiat și cu cravată la gît. În clipa următoare ea tresări înfrigurată, de parcă ar fi fost singură cu frigul, în timp ce pufoaica de pe el era caldă, iar cele cinci caiete se încălzeau în buzunarul moale din interior. El le scoase de-acolo, le mută dintr-o mînă într-alta, dar femeia nu schiță gestul de a le lua. Poate că nu le văzuse. O cuprinse doar un tremur ușor cînd se sprijini de conducte. Și cum tot își mai ținea ochii

mijiți, el se gîndi că ea într-adevăr privește în depărtarea vremii nenumărate chipuri bărbătești. Dar își dădu seama în același timp că astfel de priviri mai văzuse și altădată, că le „cîntărise“ în același mod și-și zise atunci că toate acestea le citise în vreo carte. Prea „se îndopase“ cu multă lectură în anii din urmă și cu prea multe priviri, încît acum se amestecau între ele.

— Fumezi, scumpule ? întrebă ea pe neașteptate. Sorbi țigară după țigară, și la alții nu te gîndești !

Bărbatul întinse pachetul, urmărindu-i privirea, dar în ochii ei nu mai era nimic, nici măcar curiozitate.

— Ascultă, Lena, îi spuse el surprins, tu nu mi-ai răspuns la întrebare... De ce s-a terminat totul atît de repede ?

— Ca să nu ne plictisim reciproc, zise ea. Nu mă agasa în plus !

— Nu vreau să te agasez, Lena. Dar vreau să înțeleg...

— Nu poți înțelege. Altfel, ai fi știut că așa trebuia.

— E limpede, dar de ce cu atît de mulți ?

Deodată privirea ei se întoarse asupra lui, și în ochii ei mari se petrecu o schimbare : după teama, care dispăruse de mult, dispăru și indiferența. La noapte ea se va iubi din nou, dar de data asta cu altul.

— Pentru că mulți m-au iubit, scumpule, zise ea. Dă-mi jurnalul !

Ar fi vrut să păstreze acest jurnal, să-l recitească, dar ea se grăbea : „Dă-mi-l, dă-mi-l !“

În spatele ei „catargele“ roșii și galbene ale cascadei străluceau orbitor. Strălucea și scărița din cabluri, deși nu fusese vopsită, și în afară de razele soarelui, spre ei erau îndreptate și cele două faruri — la fel ca în manejul circului. În clipa următoare se auzi și duduitul unui motor — era „Volga“ Șefului. Acesta dădu din cap în chip de salut și se depărtă în grabă. Mîna fetei continua să aștepte întinsă după caiete, de undeva se auzea o discuție întreruptă de o tuse bătrînească, în timp ce catargele acelea de oțel continuau să strălucească, sprijinind cupola unui circ imaginar. Soarele își trimitea razele spre scărița suspendată, fata era gata — machiată și în costum corespunzător, chiar și lui îi plăcea circul — deoarece meseria lui era de acrobat, legată de înălțimi, de abilitate, de moarte și fiindcă acum venea rîndul triplului salt.

— Aleee, hop ! începu bărbatul. Lena, jurnalul rămîne la mine.

— Ei aș ! făcu ea, de-aia l-am scris toată viața ? Și o să mai scriu. Că doar nu ești numai tu pe lumea asta !

— Știu, Lena, zise el, nu sînt numai eu, dar tu nu l-ai scris toată viața, ci doar ieri și alaltăieri. În așteptarea ultimei nopți. Cît despre asta — trebuie să ți-o spun : ești de milioane ! Iar caietele sînt aceleași — s-au găsit din acestea săptămîna asta și în sat. Și culoarea pixului e aceeași. Pentru mine ai scris...

— Și-așa de-ar fi ! zise ea de data asta mai brutal. Mare scofală. Nu e pentru prima oară. Mai înainte am scris pentru un altul, dar voi mereu mi le „săltați“.

— Uite ce e, zise el. Hai să vorbim fără nervi. O să avem nevoie de ei mai tîrziu. Nu uita că toată ziua vom sta atîrnați acolo sus...

— Ca niște păianjeni ! adăugă fata.

— Ca niște păianjeni, dacă vrei tu. Totul depinde de om ! Numai că eu mi te-nchipui altfel.

— Cum anume ?

El căuta un loc ca să se așeze și nu-i răspunse.

— Vă rog, luați loc ! îl invită atunci ea pe pămînt.

În afară de flori, în jurul cascadei mai „răsăreau“ și bucăți de smoală, carbid, puf de vată din sticlă și picături de ulei. Bărbatul se așeză ; își aprinse din nou o țigară ; de undeva cineva îl strigă tare : „Matio ! Matio !“ „Ai răbdare ! răspunse el. Vin acuși !“ Și abia atunci își dădu seama că ăsta e „Jambonel“, bătrînul tehnician al

cascadei. „Ai răbdare! Vin!“ repetă el în direcția tehnicianului, iar fetei îi spuse :

— Ascultă bine. Voi fi telegrafic. Acolo unde scrii despre „Trimonțium“ [1], despre chelnerița aia — verișoara ta, și despre turiștii cu diferite cadouri...

El tăcu o vreme, vedea doar vegetația nefirească din jur, care-i devenise familiară, și pantalonul albastru cu pulpele și șoldurile bine făcute, pe care le cunoaștea. Și asta era o parte din vegetația pămîntului său și nu avea nici un chef ca în schimbul unor cadouri s-o cunoască și alți bărbați. El auzea respirația accelerată a fetei.

— E adevărat, totul e adevărat, răspunse ea.

— Dar tu aproape că nu ai haine, și scrii despre cadouri ?

— Am avut, numai că mai apoi le-am ars.

— De ce ?! După ce le-ai cîștigat cu atîta muncă ?

— Păi de ce cu muncă ?

— Atunci prin străduință ?

— Nici străduință nu a fost... Tu într-adevăr nu ai înțeles nimic. Pur și simplu — trebuia.

— Dar de ce ?

Ea nu-i răspunse, și el îi fu recunoscător pentru asta. I se păru că era gata să-i spună : „Și-apoi cu tine, de ce ?“

— Dar povestea aia despre aviația sportivă ? Despre pilotaj ?

— Și asta-i adevărat. Dacă m-ar fi primit, aș fi fugit.

— Unde ?

— Nu știu. Și tatăl meu a procedat tot așa, cînd eu eram micuță. El...

— Știu, am citit ! o întrerupse bărbatul. Ajunge.

Despre lucrurile acestea știa și el cîte ceva. Cu ani în urmă, în timpul unei vacanțe de iarnă, pe un viscol crunt, îl chemaseră și pe el ca să-i urmărească pe astfel de fugari. Era încă somnoros cînd o porniseră spre Sakar.

[1] Hotel-restaurant în orașul Plovdiv.

Dar nu și atunci cînd umbra se strecurase în Driandere și cînd el își descărcase tot încărcătorul armei în ea. Umbra părea că tocmai se pregătea să se predea, dar el i-o luase înainte. În comisie îl întrebaseră : „E adevărat că fugarul era gata să se predea ?“ „Nu știu.“ „Erați somnoros ?“ „Nu, nu eram somnoros“. „Dar de ce opt gloanțe, unul nu era de-ajuns ? V-ați speriat cumva ?“ „Nu, nu m-am speriat. Era cu mîinile goale“. „Și totuși — de ce opt gloanțe ?“ „Fiindcă atîtea am avut, iar ticălosul era unul“. Mai apoi au băut și mulți au spus că e un viteaz, numai el, Matio, nu era convins de vitejia sa ; de-atunci n-a mai îndrăznit să se întoarcă în satul său : flăcăul acela era vecinul său, singurul copil al unei mame văduve, orfan de război, bursier, absolvent al unui liceu militar. Ofițer în vechea armată. Nu se mai putea întoarce în sat, îl speria bătrîna aceea întunecată — văduva, rămasă singură cuc, în schimb putea și iarna, și vara să atîrne fără centura de siguranță la înălțimi amețitoare, tot mai mari, să se verifice cît e de viteaz și dezinteresat. Uneori îi venea dor să privească satul — oamenii și casele ; atunci îi trecea prin cap gîndul stupid să-și cumpere binoclu și să-l ia cu el, sus, la cascadă. Dar astea erau clipe, doar clipe, și el își dădea seama că, și acum, într-o seară de iarnă sau de toamnă, într-una de vară sau de primăvară, el ar fi repetat același lucru. Chiar și a treia oară. Numai să aibă opt cartușe în încărcător. Și că ar face-o tot așa, dezinteresat...

— Eu sînt dezinteresat, zise el. E adevărat că mi se dau bani mulți, dar toată lumea știe că sînt dezinteresat.

— Dar ce, te-am contrazis eu ? îl întrebă mirată Lena. Și leafă de ministru de-ai lua, eu tot n-aș obiecta... Și-apoi, nici nu prea văd amatori pentru astfel de bani. Tu îți cauți singur beleaua.

— Un moment, își frecă el fruntea. Un moment... Era vorba de tatăl tău... Tot aș vrea să nu fie adevărat !

— Pe mine nimeni nu m-a întrebat ce-aș vrea și de aceea mi-e totuna ce vor alții.

— Nu e așa ! o contrazise el.

— Dar cum ?

Matio nu răspunse.

— Chestie de amănunt, explică ea. Cinci sau zece zile cu tine sau cu „Jambonel" — nimic mai mult !

— De necrezut ! zise el. De necrezut ! Chiar și cu d-ăștia ?

— Dumnezeule ! exclamă ea. Ai impresia că o să m-apuc acum să mă ponegresc eu însămi ? M-ai fi crezut mai curînd dacă te-aș fi mințit că sînt neîntinată ?

— Mă rog, e o realitate. Dar tu te-ai destăinuit așa... tuturor ?

— Tuturor. Dar în rezumat.

— Dar mie de ce în întregime ?

— Pentru că... Pentru că ești lipsit de experiență și singur nu ți-ai fi dat seama. Asta nu e ca atunci cînd te cațări în cer...

— Și de ce trebuia să înțeleg ?

Ea nu îi răspunse deîndată, iar cînd începu să vorbească, în vocea ei era și amărăciune, și ciudă.

— Și de ce nu ? Așa, acu' dacă știi, ți-e penibil ? Dar altfel, dacă auzi de la unul sau altul și faci pe prostul, ți-e mai bine ? Și dacă toți își bat joc, de ce n-aș avea dreptul să-mi bat și eu joc de mine însămi ?

— Bine, bine ! o întrerupse el. Acum sîntem chit ?

— Chit ? Spanac !

Matio nu se supără. Îi era drag s-o privească, s-o vadă atît de frumoasă și pusă pe harță. Ea aștepta de la el vorbe mari, iar el îi surîdea doar și dădea din cap : „Da, da ! Așa, așa !" Ea începea să se supere, o întărîta pînă și zîmbetul lui — cu cutele calme din colțul buzelor, cu modulațiile glasului și era gata de ceartă, poate ca niciodată pînă acum. Nu departe de ei, „Jambonel" îl strigă din nou.

— Ai răbdare ! Acușica ! îi răspunse Matio și se ridică, scuturîndu-se.

— Și totuși — să începem !

— 'nțeles ! îi răspunse ea.

Și privi în sus către conductele care țîșniseră pe verticală, pentru ca după cincisprezece metri să sară în unghi drept deasupra acoperișurilor către secția de filtrare. Ea va trebui să atîrne acolo toată ziua, pe conductele acelea, agățată cu o curea de ele și să înfășoare spirala vatei de sticlă, ca să nu se răcească gazul cald în timpul iernii și să ajungă cald pînă la filtre.

— Ca o rîndunică pe sîrmă ! îi zise Matio și Lena tresări :

— Sîrma e scurtă, Matio...

— Scurtă ? Tu cere-mi mie sîrmă, Leno...

Lena îl privea cu neîncredere — clar, vor continua mai tîrziu. El făcu semn cu mîna spre „Jambonel" și zise :

— O ultimă întrebare ?

Oricum ea îl privea. Putea s-o întrebe orice.

— Nu-i așa că nu ai avut sifilis !?

Asta întrebă Matio — calm și simplu : dacă nu a avut cumva sifilis. Ea nu înțelese.

— Sifilis ! repetă el. Ți-ai făcut examenul Wassermann ?

— Dar de ce ? întrebă Lena cu un glas sugrumat.

Ceva se întîmpla în gîtul ei, și mîinile i se urcară acolo. Matio vru să explice, dar nu mai fu necesar. Mîinile ei coborîră, și ea îi spuse destul de clar :

— Și dacă am avut, puiule, te-ai trezit cam tîrziu ! Asta trebuia să mă întrebi azi-noapte ! Și în noaptea cealaltă — în tufișuri ! În cele din urmă, Lena începu să strige, dar nu la Matio, ci în direcția tehnicianului. Hei, hodorogule, și ție ți-e frică de sifilis ? Ăstuia, aici, îi este frică ! Ăstuia, care zice că e viteaz ! Care se urcă fără centură pe conducte, pe femei...

Matio făcu un pas spre ea :

— Ascultă, nu de mine e vorba. îi zise el. Auzi ?

Dar cum ea nu-l mai auzea, o zgîlţîi de umeri. În clipa cînd, îndurerată ea tăcu, ca să-şi tragă aer în piept, gata să strige şi mai tare, Matio vorbi rugător :

— Copii, Leno ! Din cauza copiilor ! Copii ! Co...

Ea nu mai strigă. Ochii i se deschiseseră din nou, se holbaseră de-a dreptul, parcă îl vedea acum pentru prima oară. Şi oftă. Oftă adînc, cu tot trupul, cu întreaga fiinţă, cu întreaga sa viaţă... Mai apoi, cînd îi dădu drumul şi rămase singură, fără sprijinul mîinilor lui, Lena se clătină pe picioare. El o prinse din nou de umeri şi iar o lăsă, căci tehnicianul aştepta şi, privea spre ei. Matio porni spre el. Porni şi ea pe urmele lui. Acum nu se mai clătina, dar tremura toată. Atunci el o întoarse la poalele cascadei. Vroia ca ea să se aşeze şi să se odihnească.

— Odihneşte-te, îi zise el. Acuşi mă-ntorc, acuşica !

— Nu te duce ! se rugă de el Lena. Matio, nu te duce !

— De ce ? Eu, acuşica... atît cît te odihneşti...

— Nu te duce, Matio ! Nu te duce tocmai acum ! Ochii ăluia...

— Prostii, Lena, prostii ! Nu-mi cere să cred în ochi.

Matio se îndreptă spre „Jambonel“.

— Dar în suflete, Matio, crezi ?

El se opri :

— Păi cum altfel ! În cele bune ! Altfel unde-am ajunge ?

Se simţea bine. Dacă ar fi putut, ar fi întins clipa asta, ca s-o simtă pînă la capăt. Ştia că e un om folositor, că era dorit oriunde. Şefii se băteau pentru el, fiecare dorea să-l ia. Dar nu bănuise că putea să dăruiască atîta bucurie şi atîta nădejde, cu care să poată zdrobi un om ! Nu vroia s-o zdrobească pe Elena, iar ea zăcea sub cupola de metal şi tremura toată. Abia acum, după atîtea zile observă că bluza ei albă avea jabou, jaboul tremura cel mai tare.

— Numai două minute ! îi zise Matio. Mă-ntorc în două minute.

— Două minute îţi va trăncăni despre mine, iar tu îl vei asculta...

Aşa îi spuse Elena şi, ţîşnind ca un arc, se căţără pe scăriţa de cablu. Tremurul trupului ei se căţără primul — douăzeci de metri pe verticală, apoi sute de metri peste săpături şi acoperişuri — pe orizontală.

— Să te legi bine ! strigă Matio sub ea.

— Nu ! i-o întoarse fata. Fără centură — ca tine !

— Tu nu ştii ! strigă el din nou. Eu o fac înadins. Am motivele mele !

Elena se opri, dar joboul şi scăriţa continuau să tremure.

— Şi eu am motive, făcu ea. Voi aştepta să vii să mă legi tu. Grăbeşte-te !

Matio se întoarse spre „Jambonel“.

— Te-ai proţăpit aici ca un băţ ! Hai noroc !

— Ascultă, băi, tu ai ceva în dovleacul ăla ? i-o reteză „Jambonel“. Eu te feresc de belea, iar tu... Dacă nu eram eu, de mult te culcai cu aia...

— Asta să-mi fie toată beleaua. Zi mai bine ce vrei !

— Eu ? Nimic, dar tu dacă vrei vată pentru astăzi, trebuie s-o primeşti pînă la ora opt. Iar dacă vrei şi avans, treci pe la unu.

— Chiar sîntem în cincisprezece ?

— Azi, toată ziulica — pînă la miezul nopţii. Ai dreptul la revanşă.

În nopţile de după avans şi lichidare, careul de pocher se însufleţea şi, cum pierduse de atîtea ori, era normal ca Matio să-şi ia revanşa. Dar el nu se gîndi la asta. Se întoarse surîzător şi strigă : „Lena ! Lena !“ O văzu căţărată, sus, strîngînd conducta cu pulpele, cu centura desfăcută. Ea auzise strigătul şi îl privea, inundată toată de soarele dimineţii. Încreţiturile jaboului alb erau din nou roz şi tot îi mai trădau plînsul.

— Azi e în cincisprezece, sîntem în cincisprezece ! strigă Matio de jos. Avansul ! Vrei să mergem la „Trimonțium" ?

Ei vorbiseră de „Trimonțium" încă înainte să fi scris ea jurnalul. Era stabilită o tradiție în brigadă : cînd un nou angajat lua primul său salariu, banii aceia trebuiau băuți undeva cu brigada, într-unul din marile orașe sau într-un orășel care avea circ. Plovdiv sau Burgas, Haskovo sau Harmanli. Banii se tocau pînă la ultimul sfanț, și pe urmă brigada îl hrănea pe noul venit pînă la următoarea chenzină. Matio o întrebase : „Tu, Lena, sigur că la Plovdiv vrei să mergem, la „Trimonțium" ? „Se poate", spusese ea. Dar asta fusese demult, nu se culcaseră încă în iarbă, printre scaieți, nici jurnalul nu fusese scris. Acum, „Trimonțium" nu mai era pentru ei un local modern, cu un nume vechi și atrăgător pentru turiști, ci și o „pădure" întunecată, cu multe poteci înșelătoare și doar cu una adevărată, care trebuia să scoată omul din ea pe drumul cel bun, iar Matio o chema să se întoarcă acolo, unde toată lumea o cunoaște și unde el ar fi înțeles însemnătatea fiecărui gest, a fiecărui zîmbet îndreptat spre ea.

Femeia tăcea, acolo, sus, și nu spunea nici „da", nici „nu", privea doar undeva, în depărtare.

— Ți-e teamă ? strigă de jos Matio.

— Eu pentru tine, zise ea, pentru tine...

— Atunci grăbește-te. Să tragem și pentru azi, și pentru mîine. Uite-așa ! Uite-așa ! Să-i arătăm lui „Jambonel" că sîntem buni la toate !

Și din nou îi văzu jaboul tremurînd la douăzeci și cinci de metri deasupra lor, îi văzu și buza de jos mușcată, apoi cum trece repede „furtunul" de vată din sticlă din mîna stîngă în mîna dreaptă, apoi din dreapta în stînga, pentru a putea cuprinde conducta goală și mutîndu-se în spate, ca să facă loc spiralei. La fiecare mutare, centura desfăcută se legăna ușor. Ea se mișca sprijinindu-se în palme. În clipele acelea, șoldurile i se subțiau

pe sub pantaloni, pentru ca mai apoi să-și revină la loc, strîngînd zdravăn oțelul.

Matio o privea de jos, o privea și „Jambonel", o priveau, desigur și alții, era o plăcere s-o privească omul.

— Dacă te strînge între șoldurile alea, s-a zis cu tine ! zise „Jambonel".

— Nu te teme ! îi răspunse Matio, fără să-și ia ochii de-acolo. Primejdia asta nu te paște pe tine...

— E clar, zise „Jambonel". O să mai aștept. Am avut eu răbdare cu altele, și n-o să am cu asta ?

Matio citise undeva că în astfel de clipe totul în fața ochilor se întunecă. Și cînd își mută privirea grea asupra lui și cînd strigă : „Gura, grijania mă-ti !", își zise că poate există și excepții, deoarece și acum, ca și în încăierările de odinioară, nimic nu se întuneca, dimpotrivă, totul căpăta o limpezime de necrezut. Printre liniile ascuțite și pestrițe ale conductelor, printre culorile stridente ale hainelor fetei, el văzu cum pleoapele înnegrite se deschid și mai mult și cum din pleoapa dreaptă se prelinge o lacrimă neagră. „Jambonel" continua să stea în fața lui, nu avea de gînd să dea înapoi. Ochii lui nu erau albaștri, ci mai degrabă de un verde cenușiu, iar strălucirea lor verde-cenușie nu era o cacialma, ca la pocher. Omul vedea o șansă și posibilitatea de a-și etala puterea. Oasele pumnului său drept făceau o cută ciudată, necunoscută, de parcă acolo erau două încheieturi, și pentru Matio asta însemna că oasele acelea s-au sfărîmat cînd undeva, poate în cădere la cascade, dar poate și în cine știe ce încăierare.

Matio își dădu seama că omul acesta nu e un tip josnic, dar faptul că și astfel de oameni îți pot pricinui durere, nu rezolva nimic. Viața lui, așa cum o plănuise în noaptea trecută, trebuia luată de la-nceput și nu era rău ca toată lumea să fie pusă „în gardă". După încăierarea asta mulți îl vor evita, și la cîrciumă, și la pocher, cu-atît mai bine. Exact așa ceva îi trebuia.

— Vrei să repeţi ? îi zise încet Matio.
— De ce ? i-o întoarse „Jambonel". Ce, nu mai auzi bine ?
— Repetă, „Jambonel" ! zise din nou Matio şi i se păru că în clipa aceea se roagă de el. Ceva nu-i ajungea pentru a putea începe şi căuta un motiv.
— De vreme ce insişti atîta... Numai că eu nu prea repet. Am să continui.
— Hai, continuă ! îl provocă Mario.
— Ea n-a venit aici singură, începu „Jambonel", şi îşi pregăti mîna stîngă. Vroia să fie gata. A fost trimisă aici...
— Ştiu, zise Matio, zece inşi... ştie toată lumea.
— Numai ea, şi arătă în sus cu capul, e adusă aici forţat.
— Ca într-un lagăr, ai ?
— Tu ai spus lagăr, zise „Jambonel" şi ceva parcă se stinse în ochii lui. Eu n-am spus asta.
— Dar ce-ai spus ?
— Că e curvă. Asta am...
Atunci, Matio lovi năprasnic faţa ascuţită şi ţeapănă, dar „Jambonel" nu căzu. Matio lovi a doua oară, dar lucrurile ieşiră rău de tot. Simţi o durere surdă, dar nu în faţă, ci în gamba piciorului drept. Durerea îl încovoie de tot şi astfel, ghemuit, îşi dădu seama că se înşelase în privinţa ăstuia, că într-adevăr e un tip josnic, şi i-o spuse fără să clipească.
— Dar dreapta mea e ruptă, Matio, îi răspunse el. Tu eşti josnic, fiindcă vrei să profiţi de asta.
— Iartă-mă, şefule, se ridică încet Matio. Scuză-mă. Apoi îşi vîrî mîna dreaptă în buzunar. Dar în clipa următoare sări înainte şi îl izbi cu bocancul pe „Jambonel" în gambă. Acesta căzu secerat la pămînt. Dar Matio nu se opri şi continuă să-l lovească pe unde nimerea. Abia cînd „Jambonel" îşi acoperi capul cu mîinile, abia atunci Matio se opri.

Totul îşi reluase înfăţişarea dinainte, fără strălucirea de prisos a culorilor şi a formelor. Pe faţa Lenei nu mai era nici o lacrimă neagră. Şi era bine aşa, fiindcă astăzi aveau mult de lucru. Şi întrucît ea încremenise acolo sus, el îi strigă : „Hai, hai ! Dă-i bătaie !" Fata începu să înfăşoare din nou conducta cu vată, iar capătul de jos al „furtunului" alb se legăna între pămînt şi cer tot mai iute, fiindcă se scurta întruna. Spirala ocupase locul liber. Lena se sprijini din nou în palme ca să-şi facă vînt înapoi. În aceeaşi clipă, se auzi un strigăt. Matio auzi totodată în spatele său dupăit de paşi. Cînd se întoarse, îl văzu pe „Jambonel" din nou în picioare, îndreptîndu-se spre el cu o rangă în mîini. Şi auzi din nou strigătul acela dinspre cascadă : „Matio ! Matio ! Acum însă avea nevoie de un lucru tot atît de lung şi de solid ca şi fierul din faţa lui şi, cum nu întîlni aşa ceva în jur, bătu în retragere. Mai făcu un pas, doi, căutînd cu privirile pe jos, fără a-l scăpa din ochi pe „Jambonel". În faţa lui fierul se ridica încet, iar el era cu mîinile goale.
Matio se opri, hotărît să-şi încrucişeze braţele şi să spună : „Ei bine, n-am cu ce mă apăra, poţi să mă ucizi !" Era timp şi pentru asta. El îşi încrucişă braţele şi aşteptă zîmbitor. Fierul ridicat ezită încă înainte de a-i auzi glasul. Tocmai în acele clipe de aşteptare, de ezitare, cînd amîndoi tăceau, se auzi geamătul cumplit al cascadei. Undeva, în spatele lui Matio, pierea ceva mare şi, pierind, striga numele lui : „Maaatiooo !"
Văzu jocul unor forme şi culori între cer şi pămînt. Ceva nu mai era la locul lui. Elena zbura cu pletele în vînt, cu centura fluturînd, şi mîinile ei întinse înainte nu reuşiră să se agaţe de conductă. Strigătul fu cumplit şi se înfipse în pămînt ca un fulger albastru. Cînd cei doi bărbaţi alergară spre Lena, ea întoarse capul spre ei, ca să vadă ce s-a întîmplat. Iar cînd Matio îngenunche lîngă ea, buzele-i şoptiră :

— Deci n-ai nimic ? Absolut nimic ?

— N-am nimic, Lena, nu piere el fierul rău. Și pe tine te facem bine, uite-acuși chemăm medicul.

— Dumnezeule ! zise ea, iar eu m-am speriat.

— De ce te-ai speriat, fetițo ? făcu „Jambonel". Ce ți-ai închipuit despre noi ?

— Ea nu ne cunoaște, „Jambonel", zise Matio. E doar de cincisprezece zile aici. De unde să știe fata că noi nu putem trăi fără numere de atracție ?! Tocmai noi ? Dar și ea, știu că și-a executat numărul, nu glumă !

Lena își încheiase „numărul". Acum zăcea, privindu-i în tăcere. Poate că îi credea sau, pur și simplu, în acele ultime clipe, aflase multe lucruri noi despre ei. „Jambonel" îi atinse pletele.

— Uite-acuși dau fuga, fetițo ! zise el și își trase mîna, fiindcă Matio îl urmărea cu privirea...

— Iartă-mă, Maestre, fără să vreau...

— Stai ! îi zise Matio. Te rog să o mai mîngîi o dată.

„Jambonel" îi atinse iar pletele, uitîndu-se însă la Matio, care zise :

— Uite-acuși vine Salvarea. Dar tu mai bine gîndește-te în acest timp unde ne ducem noi doi după aceea.

— Nu merit, spuse în șoaptă Lena. Te-am mințit, și nu trebuia.

— Cum să mă minți tocmai tu, o mîngîie de data asta Matio. Doar i-ai descris pe toți, nu-i așa ?

— Pe ăia nu i-am iubit, explică Lena. Numai pe unul, înaintea ta, cu-adevărat, n-am vrut însă să te jignesc. Și-apoi, nici nu știam unde ești... Dac-aș fi știut...

— Ajunge, ajunge... zise Matio. Îți poruncesc ! Gîndește-te unde ne ducem după aceea ! Numai noi doi.

Ea nu-l mai vedea, cînd îi răspunse :

— Ei ași ! Ce să mă mai gîndesc ? Ca rîndunelele...

Apoi picioarele îi tresăriră ușor, de asemenea și umerii. Tremurul se transmise și jaboului, ca un plîns potolit, resemnat, după care se curmă brusc.

KLIMENT ȚACEV
(1925)

S-a născut în satul Obnova de lîngă Plevna (7 august 1925). După absolvirea Facultății de filologie slavă din Sofia, a obținut și o bursă de specializare pentru București, unde a studiat limba și literatura română, afirmîndu-se încă de atunci ca scriitor și traducător ; paralel cu operele originale — este poet, prozator, dramaturg, eseist — realizează traduceri din poeții români, clasici și contemporani.

O vreme, lucrează la Radio Sofia și la ziarul *Narodna Mladej*, după care la săptămînalul *Literaturen Front*, apoi la *Plamăk*. Face parte din mai multe colegii literare.

Țacev este un subtil observator al vieții, pe care o înfățișează cu acut realism. Scrierile sale se nutresc și din problematica trecutului mai mult sau mai puțin îndepărtat, dar în marea lor majoritate sînt ancorate în contemporaneitate. Scriitorul crede profund în forța binelui și în noblețea conștiinței umane.

Debutează editorial cu versuri — *Schimbul* (1948), iar în 1954 ca prozator cu volumul de povestiri *Zile și nopți*.

Amintim dintre volumele publicate, culegerile de povestiri : *A existat un astfel de cîntec, Despre dragoste, Facerea lumii.* Din seria romanelor : trilogia *Viață binecuvîntată (Viață binecuvîntată,* vol. I — 1971, *Mai simplu decît adevărul,* vol. II — 1973, *Șase zile lucrătoare și o sărbătoare,* vol. III — 1974), *Cruzime, Casă ca orice casă.* Publică un volum de eseistică — *Începutul drumului* (1980), distins cu premiul Uniunii Scriitorilor bulgari. Este și un cunoscut dramaturg ; una dintre piesele sale — *Din prea multă dragoste* (1956) s-a jucat și la noi în țară. Ultima carte publicată este din nou un volum de versuri — *Bilanț* (1981). Scrie și pentru cei mici.

LACRIMI DE BĂRBAT

Oamenii din fața magazinului începură să plece, iar Ramuș tot nu se arăta. Vasko își cumpără pîine și salam și se așeză pe o lădiță, afară. N-avea chef de mîncare. În fața lui se conturau negre schelele șantierului. Macaralele își ridicau brațele înfricoșătoare în amurgul care se lăsase pe nesimțite. Jos se aprinseseră luminile orășelului. Un tren trecu șuierînd, și un nor alb, de abur, se topi sub stelele mari, strălucitoare. Megafonul de pe stîlp scoase un țiuit, și în clipa următoare un glas de femeie începu un cîntec trist.

Din toate cîte i se întîmplaseră azi, cel mai dureros lucru se petrecuse după întîlnirea cu Vasilka. Știa că se va supăra neapărat pe el, fiindcă el e din „tînăra gardă", dar să-l facă „dușman al poporului" și să nu mai vrea să se întîlnească cu el, nu s-ar fi așteptat niciodată. Și cît de crunt îl privise ! Ba nu, nici nu-l învrednicise măcar cu-o privire, nici rămas bun nu-și luase la plecare !

— Scoal' mă ! îl bătu pe umăr Ramuș.

Vasko nu-l văzuse cînd venise.

— Noi am luat cina, zise Ramuș. Tu ai mîncat ?

— Nu mi-e foame.

— Dă-le-ncoace ! spuse Ramuș luînd din mîinile lui pîinea și salamul. Goți și băieții lui sînt în baracă. Fiecare își vede de treburile lui. Goți a zis să nu îndrăznești să dai ochii cu el, dar n-a spus-o serios. Vroia doar să ne sperie.

— Eu am plecat ! zise Vasko, ridicîndu-se de pe lădiță, dar neștiind încotro s-o apuce.

Trecu din nou un tren și iar scoase un șuierat.

— Nu e numai Goți în această brigadă, zise Ramuș și-l apucă de braț. Mai sînt și eu acolo, și ceilalți... Și noi avem un cuvînt de spus...

Vasko se sprijini de un stîlp și privi stelele. Una dintre ele, mare și roșie, se desprinse și sfîșie întunericul cu unghia sa de foc.

— Doar sîntem un colectiv și cuvîntul nostru va avea greutate ! zise misterios Ramuș. I-am anunțat pe toți — te așteaptă ! Ai să te rogi de ei și te vor primi !

— Ce să le spun ? zise Vasko.

— Ce trebuie să spui în astfel de situații... Am greșit, asta ai să spui ! Mai greșește omul, dar poate fi și iertat, nu ?

— Dar dacă mă vor mătrăși din nou ?

— Și de te vor mătrăși, vei ieși cu fața curată ! Cel puțin nu te vor socoti un dezertor... Apoi voi lua cuvîntul eu !

— Și ce vei spune ?

— Nu știu. Voi inventa ceva. Voi spune că nimeni dintre cei cu care am lucrat pînă acum nu răsucește sîrma mai bine ca tine !

— Numai asta ?

— Asta ajunge. Măcar de-ar spune și ceilalți tot pe-atît... Doar nu ai pretenția să te facem brigadier!

— Bine! zise Vasko și o luă în sus spre barăci.

Ramuș îl ajunse din urmă și-l cuprinse de după umeri. Lumina din baracă aproape că îl orbi. Goți stătea pe scaunul de lîngă masă, sprijinit cu bărbia în pumn, și fluiera o melodie oarecare. Ițo citea o carte, trîntit pe pat, iar „artileria cea grea“ — Dunăreanul și Bregovceanul — jucau șah. Ghele decupa niște fotografii pentru noua gazetă de perete. Kiro își cîrpea ceva, iar Liubo și Kolio mîncau mere. „Cosmonautul“ îi arăta lui Țeţo o revistă în culori, cu o femeie goală pe o copertă, și amîndoi se ascundeau în spatele paginilor și chicoteau. În încăpere se așternuse liniștea. Nici difuzorul nu mai zumzăia deasupra capetelor lor.

— A venit! strigă Ramuș și închise ușa.

Cu toții priviră spre ei. Goți își miji ochii și lovi cu palma în masă.

— Ce răcnești așa, mă? Cine a venit? Eroul prea slăvit al Republicii sau... ?

— L-am adus. Vroia să plece, dar l-am prins și l-am adus.

— De vreme ce-a vrut să plece, să plece! Nu ne trebuiesc de-alde-ăștia...

Goți aprinse o țigară și începu să scoată rotocoale după rotocoale și să le trimită spre tavan. Vasko vru să iasă, dar Ramuș ținea zdravăn clanța ușii.

— Salut gloriei și mîndriei noastre! zise „Cosmonautul“ și întoarse zgomotos pagina următoare a revistei.

— Dați-i un scaun să șadă, dacă ne-a venit în vizită! zise Ghele.

Nimeni nu se clinti de la locul său.

— Să-l chemăm pe administrator ca să-i schimbăm cearceafurile dacă rămîne să doarmă la noi, chicoti Kiro.

— Mai bine să dea careva fuga pînă-n oraș și să ia ceva, ca să-l putem cinsti cum se cuvine! zise Liubo.

Kolio se ridică, trase un scaun și-l șterse cu cotul. Apoi se înclină în fața lui Vasko și-și desfăcu brațele.

— Luați loc, înălțimea voastră!

— Lăsați omul în pace! A venit la noi, ne-a făcut o cinste atît de mare, iar voi nu-l lăsați nici măcar să-și tragă sufletul! zise Țeţo.

— Du-te să-i ceri socoteală instructoarei de pionieri, că a întîrziat cu buchețelele de flori și cu cravatele roșii! zise Bregovceanul Dunăreanului. Dacă se mai repetă o dată, s-o concediezi! Să trimită înapoi fanfarele și tobele, e prea tîrziu! De ce să mai trezim oamenii! Musafirul nostru e mai modest, nu-i plac parăzile.

— Să se aducă și „Cartea de Aur“ și să se menționeze sosirea lui pe șantier! se ridică din pat și Ițo.

Vasko stătea sub lampă și-și întorcea capul în toate direcțiile, de unde veneau și-l biciuiau glasurile tovarășilor săi. Se întoarse și văzu că Ramuș stătea tot lîngă ușă, dădea din cap protector și-i făcea cu ochiul!... Nu putea să mai rămînă în brigadă! Era limpede că băieții nu-l mai vroiau. O porni spre ușă, dar Ramuș nu lăsa clanța din mînă.

— Dă-te la o parte! spuse încet Vasko.

Ramuș nici nu se clinti.

— Nu te uita la ei, vorbesc doar așa, ca să se afle în treabă. Zi și tu ceva, cere-le iertare!

După toată batjocura asta, să le mai ceară și iertare?!... Poate că-ntr-adins l-au trimis pe Ramuș să-l aducă, ca să-și bată joc de el, să-l huiduie și apoi să-l gonească?!...

— Nu te dai la o parte? scrîșni mînios Vasko. Nu te dai la o parte, năpîrcă!

Ramuș apucă cu ambele mîini clanța și-și propti și umărul în ușă. Vasko îl lovi peste țurloaie, îl îmbrînci și deschise în cele din urmă ușa... Să iasă o dată afară și... s-a terminat!

— Încotro? îl înhăță de guler Goți.

— Plec!

— Mai întîi vei sta în picioare, în fața noastră a tuturor, în mijlocul camerei, vei răspunde la întrebările fiecăruia și abia după aceea vei putea pleca!

— Legați-l! Strigă „Cosmonautul“, dar Goți îl privi în așa fel, că acesta își acoperi fața cu femeia goală.

Ramuș se strecură șchiopătînd din nou către ușă și o închise.

— Să nu asculte nimeni, zise el. Asta-i „ciorba“ noastră.

Vasko rămase în mijlocul barăcii, sub lampă. Ceilalți se așezară în jurul lui fie pe paturi, fie pe scaune.

— Cine pune primul întrebări? strigă Goți.

Tăcură cu toții.

— Atunci încep eu!

Goți se așeză pe scaunul lui și aprinse o nouă țigară.

— Singur ai venit la noi, sau noi te-am chemat?

— Singur.

— Noi te-am primit în rîndul colectivului nostru? zise Ițo.

— Voi.

— Ți-am fost tovarăși? Te-a jignit vreunul dintre noi cu ceva? zise Liubo.

— Mi-ați fost... Nimeni...

— Ți-am dat față de pernă? întrebă Kolio.

— Mi-ai dat.

— Cînd te-ai înmbătat și ne-ai îngrijorat pe toți, te-am iertat? strigă „Cosmonautul“.

Vasko simți că începea să nădușească.

— M-ați iertat.

— Zi-i, băi leat! sări Bregovceanul și-l bătu pe umăr pe Dunărean. Cînd a venit „Ochelarista“ și a vrut să-i dea papucii, nu ne-am dus noi doi la director?

Nici vorbă că s-au dus. Iar tehnicianul îi ascultă întotdeauna, cînd spun ceva.

— Iar cînd ți-ai lăsat treaba baltă o dimineață întreagă, ca să te plimbi cu electrocarul, ți-a zis cineva ceva? Din cauza ta am rămas în urmă cu planul! începu să țipe Kiro.

— Nimeni.

— Ți-am dat cu cîteva zile în urmă două bilete pentru cinema, tocmai cînd se terminaseră?... Pentru tine și pentru... se ridică Ghele.

— Mi-ai dat.

— Ți-am dat cămașa mea cea mai frumoasă, ca să te poți duce cu ea la chermeză? zise Țețo.

— Mi-ai dat-o.

— Iar cînd ți-am spus că nu ai făcut legătura în două locuri și tu mi-ai vorbit țîfnos, m-am supărat eu cumva? zise și Ramuș.

— Nu te-ai supărat, îngăimă Vasko.

— Și dacă e așa, lovi din nou cu palma în masă Goți, dacă e așa, cu ce ne-ai răsplătit tu bunătatea.

Vasko tăcea și nu îndrăznea să ridice capul. O libarcă se chinuia să iasă dintre crăpăturile scîndurilor și tot nu reușea. Încerca cu piciorușele marginile ascuțite și cădea mereu pe spate.

— Știi cum se califică fapta asta a ta?

— Știu.

— Nu știi nimic! zise Kiro. Odinioară, pentru astfel de fapte, oamenii înfundau pușcăria, iar tu continui să umbli liber ca să poți sabota din nou.

— De ce te-ai întors la noi? îl întrebă Goți.

— Dar unde să mă duc? se chirci Vasko.

— Du-te unde vrei! Sînt șantiere cîte vrei!... Ce nevoie avem aici de tine, să ne faci iar de rîs? Mai bine ia-ți catrafusele și spală putina! zise „Cosmonautul“.

— De cînd a început Miliția să-i cocoloșească pe sabotori? observă Ghele.

— Mi-e rușine și să te privesc! zise Goți. Dacă n-ai fi fost din satul meu, aș mai zice, dar de ce să mă îm-

proşti cu noroi şi pe mine? şi mai eşti şi fiul unui om căzut în lupta împotriva fascismului! Că mai e încă putregai în ţara noastră şi că prea curînd nu se va termina, asta o ştiu eu foarte bine, dar de ce să fie tocmai din satul meu?

În cele din urmă, libarca ieşi din crăpătură. Se grăbi să se ascundă undeva pe sub paturi. De-ar putea şi el să se ascundă undeva, tot aşa...

— Sabotor! Duşman! zise Ţeţo.

— Ce ai să ne mai spui în apărarea ta? îl întebă Liubo.

— Nimic.

— Nimic, fiindcă nu ştii ce să ne spui?... Dacă ai fi fost un agent plătit, mai înţeleg, dar tu? Sărăcimea o apărai sau pe milionari? zise şi Kolio.

Vasko ridică din umeri. De-ar termina odată cu întrebările, ca să poată să plece.

— Ai fost la miliţie? întrebă Dunăreanul. Ce ţi-au spus acolo?... Cine ţi-a plătit cauţiunea, încît să fii acum în libertate? Cei care te-au trimis să distrugi?

— Am fost... mi-au dat drumul, fără să-mi ceară bani...

— Cum aşa, fără cauţiune?

— Sublocotenentul mi-a zis să mă duc la director şi, dacă el îşi ia răspunderea să mă ia din nou la lucru, el n-are nimic împotrivă.

— Aşa ţi-a spus? renunţă Goţi să mai strivească ţigara.

— Aşa.

— Dar directorul ce ţi-a spus? se apropie de Vasko şi mai mult Bregovceanul. Sau la el nu te-ai mai dus?

— Ba m-am dus.

— Şi ce ţi-a spus directorul?

— Dacă băieţii din brigadă te primesc, rămîi! Aşa mi-a zis. Şi a mai zis ceva... Nu mă bag în treburile lor. Dacă vor să aibă ca tovarăş un om care dărîmă ceea ce ei construiesc, n-au decît să te primească. Aşa mi-a zis.

— Clar! se ridică Goţi. Şi-acum să hotărîm ce-o să facem cu tine. Să-l oprim, băieţi, sau să-l alungăm? Nici eu nu pot să-mi iau răspunderea!... Voi hotărîţi!...

— Staţi puţin! strigă Ramuş. Şi eu am fugit de două ori de la lacul de acumulare şi de fiecare dată m-au primit. M-am rugat de ei şi m-au primit. Mai greşeşte omul, dar poate fi şi iertat, nu? Acum cine poate să spună ceva rău împotriva mea? Lăsaţi-l pe Vasko în seama mea, eu să-i fiu şef şi răspund eu de el!

— Să votăm! zise Kiro. Eu nu sînt de acord să rămînă cu noi. Cine ştie ce mai face şi mîine. Eu nu-mi iau răspunderea!

— Proces-verbal! se ridică Iţo şi aduse un creion şi o foaie de hîrtie.

— Să se-ntocmească procesul-verbal! zise Goţi. Fiecare să vină cu propuneri întemeiate. Vom ţine seama numai de propunerile argumentate!

Iţo se aşeză pe scaunul lui Goţi. Acesta se ridică şi se duse la fereastră.

— Daţi-i drumu'! ciocăni Iţo cu creionul în masă.

— Să-l auzim mai întîi pe Goţi! zise Liubo.

Goţi nu-l auzi, continua să privească afară, în noapte.

— Cer cuvîntul! se ridică Kiro. Să fie alungat ca sabotor, nu ca duşman. Ce a făcut el în noaptea aceea e singura garanţie de ceea ce e capabil.

— Să fie alungat, nu-i aşa? silabisea Iţo cuvintele pe care le scria. Am scris!... Îi rog, pe ceilalţi să nu repete ce-a spus antevorbitorul.

— Susţin acelaşi lucru! se ridică şi „Cosmonautul". În vremurile noastre, cînd gîndirea omenească nu cunoaşte limite, cînd zborul inspiraţiei îl determină pe om să înfăptuiască minuni, nu poate să existe un tînăr într-o brigadă de constructori, care asemeni unei cîrtiţe să vrea să întoarcă înapoi dezvoltarea progresului. Propun să-l alungăm din rîndurile noastre, să se întoarcă în satul său şi

cînd se va „coace“ pentru fapte mari, să poftească ! Atunci îl vom primi.

Ceva, ca o minge, se strînse în pieptul lui Vasko, se tîrî spre beregata lui, și el simți cum se înăbușă și cum i se împăienjenesc ochii...

— Tovarăși ! strigă el.

Lumina lămpii păli. Podeaua de sub picioarele lui se învîrti. Simți că se prăbușește. Se prinse de vergelele patului, dar picioarele i se tăiară. Se clătină, apoi se prăvăli pe pătură și izbucni într-un hohot de plîns. Cineva îl ținea de umeri și-l zgîlțîia. Vasko își îngropase capul în pernă și nu mai avea puteri nici măcar să se ridice. Lacrimile îi șiroiau și udau pătura. Se cutremura tot din cauza plînsului.

— Nu mai plînge ! îi șopti cineva la ureche.

— Ridică-te ! strigă Goți, și atunci Vasko, plîngînd cu sughițuri, se așeză pe pat.

Lîngă el stătea Ramuș și, de asemenea, plîngea. Vasko își șterse lacrimile cu pumnul și porni spre ușă.

— Încotro ? îl opri Goți. Încă nu-am hotărît ce-o să facem cu tine.

— Plec ! zise Vasko printre sughițuri.

— Scrie ! se duse către masă Goți. Să rămînă și, împreună cu noi, odată cu colectivul, să „crească“ și să devină un adevărat constructor. Într-un cuvînt, să rămînă !

Vasko nu mai auzi ce spuseră ceilalți. Ițo se ridică, citi ceva de pe foaie, apoi veni și el și-i strînse mîna. Ramuș îl apucă zdravăn de umăr, începu să-l frămînte și să plîngă și el cu sughițuri. „Cosmonautul“ îi aduse revista aceea în culori. Dunăreanul și Bregovceanul lăsară șahul și se așezară lîngă el. Liubo și Kolio îi aduseră mere. Ghele agăță gazeta de perete și veni la ei. Kiro porni difuzorul și în baracă răsună acordeonul.

— Smiorcăitule ! zise Ramuș și-l înghionti cu cotul.

— Nu e smiorcăit ! zise Goți. Stătea în picioare lîngă masă și lovea cutia cu o nouă țigară pe care se pregătea să o aprindă. Se smiorcăie bebelușii sau fetele, atunci cînd le ciupește cineva. Printre noi nu sînt smiorcăiți ! Iar faptul că au fost și lacrimi, asta e altă treabă. Astea sînt lacrimi bărbătești. Lacrimile bărbătești, băieți, sînt cel mai scump lucru din lume ! Și cum stătea lîngă masă, o porni spre Vasko, îl apucă de chică și îi ciufuli părul.

— Mănîncă ! îi spuse Ramuș, dîndu-i pîinea și salamul. Mănîncă, fiindcă mîine ne așteaptă treabă, nu glumă !...

DRAGOMIR ASENOV
(1926—1981)

S-a născut la 15 mai 1926, în Mihailovgrad. După absolvirea cursurilor liceale la Ruse, își ia licența în Drept la Sofia. Începînd din anul 1942, desfășoară o susținută activitate antifascistă, conduce mai multe cercuri revoluționare de tineret, fiind eliminat în repetate rînduri din liceu. După Eliberare, lucrează la cîteva publicații literare, apoi îl întîlnim ca secretar și vicepreședinte al Uniunii Scriitorilor bulgari. Debutează în presă în 1945, iar editorial în 1956, cu nuvela *Plutonul nostru.*

Face parte din pleiada scriitorilor bulgari care caută un dialog cu direcțiile noi ale prozei actuale europene, cu vizibile tendințe de a ieși din cadrul tradiționalului. Literatura sa este puternic ancorată în realitate.

Amintim din opera sa în proză : *Conștiința* (povestiri — 1956), *Drumurile se despart* (roman — 1959), *Orizonturi cafenii* (roman — 1961), *Casa de piatră* (roman — 1963), *Rodul vînturilor* (roman — 1966), *Educație severă* (povestiri — 1969), *Acest sînge nu se va vărsa* (roman — 1973), *Biografia unei zile eterne* (roman — 1978). *Păcatul cel mai greu* (roman — 1980), *Opere alese* (1980). De asemenea, dintre piesele de teatru : *Zi de naștere* (1966), *Nopți fierbinți în Arcadia* (1970), *Profesiune pentru îngeri* (1971), *Trandafiri pentru doctorul Șomov* (1972), *O plimbare sîmbătă seara* (1972), *Acoperire în aur* (1973),

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

PLÎNSUL DE LA MIEZUL NOPȚII

Petrecerea s-a terminat foarte bine și eu tot nu pot să-mi dau seama cum s-a întîmplat totul. Cînd au plecat musafirii, ceasul trecuse de unu și jumătate. Deschid ușa spre balcon, ca să se aerisească de fumul de tutun, care umpluse holul de nori groși — albăstrui și plutitori — ca apa din acvarium.

Jos, orașul doarme. Luna nu se vede, dar lumnia ei taie contururile blocurilor întunecate, și ele se ridică spre cerul spuzit de stele ca niște stînci uriașe. Nici un gemuleț treaz, nici un sunet dinspre panglica albastră a șoselei — o noapte calmă, adîncă.

Gerul tăios care năvălește în casă mă alungă în bucătărie, unde e mai cald.

— Nu m-am așteptat să beți atîta ! mă întîmpină cu un zîmbet semnificativ nevastă-mea, arătîndu-mi un maldăr de sticle sub masă.

Gîturile lor se căscau spre mine ca niște țevi de pistol. Zîmbesc și eu.

— O dată la două-trei luni merită... Altfel ruginim cu totul de prea multă bunăcuviință...

— Oare au rămas mulțumiți ? întreabă ea, dar fața-i strălucitoare arăta că nu așteaptă răspuns, ci compliment, și eu îi spun generos :

— Încîntați... Mai ales de zacuscă și salată... Cum reușești să faci acele capodopere culinare ?

— Secret profesional ! Dar maioneza ?

— Și maioneza !

Ochii ei mai așteaptă ceva și eu adaug, în timp ce mă scarpin caraghios în creștetul capului.

— Au lăudat foarte mult husele mobilelor noi... Minunat material, nimic de zis...

Nevastă-mea se luminează toată și o apucă limbarița :

— Au lăudat totul, totul... totul... Și barul, și televizorul, și draperiile... Diana era cît pe-aci să plesnească de invidie... Mai ales din cauzaa bibliotecii... Recunoaște și tu, că dacă nu alegeam eu modelul, cine știe ce ladă ți-ar fi băgat pe gît...

— Recunosc...

— Un singur lucru ne mai lipsește... o combină muzicală... Din acelea elegante... Stil... Cu piciorușe de căprioară... Mor de ciudă că n-a mai rămas niciuna prin magazine... Odată au dispărut !...

— Or să mai aducă, nu te necăji...

Mă apucă un căscat, trec în dormitor și mă-ntind pe pat. Din cauza alcoolului îmi simt capul greu, trupul mi se clatină — ușor, lin, de parcă aș fi într-o barcă legată de debarcader, dar conștiința mi-e destul de trează ca să observ și să mă minunez de schimbarea neașteptată : aproape toate ferestrele caselor din jur sînt luminate. Ezit o clipă, apoi mă ridic și o pornesc fără grabă pe stradă, la întîmplare, dar inima mi se strînge de mîhnire : sute, mii de ferestre și nici una nu e a mea, nici una, fie și de la o mansardă, una micuță, cît o batistă — și tot m-aș fi bucurat ! Mă cuprinde disperarea, gîtul mi se usucă, genele mi se umezesc. Încă o clipă, și mă voi întinde pe caldarîm și voi plînge cu sughițuri ca un copil — atît mi-e de greu !... Și în clipa următoare o zăresc pe Svo. Subțirică, grațioasă, ea pășește spre mine cu un

mers energic și de departe începe să mă certe, țipînd nemulțumită, fără să-i pese de oamenii care trec mirați pe lîngă noi.

— Să-ți fie rușine, să nu-mi telefonezi în aceeași zi...

— M-am zăpăcit, mi-am pierdut... busola... încerc eu să mă dezvinovățesc, dar Svo mi-o taie nerăbdătoare :

— Băiat sau fată ?

Îmi dau silința să revin și să par vesel :

— Băiat... Bărbații capabili încep cu băieți...

Ea rîde, își scutură părul, dinții îi strălucesc orbitor în crepusculul care ne înconjoară :

— Nu-mi pare deloc rău că am început cu fată... Și în general, femeile capabile încep cu fete... Dar ce ai, nu te bucuri ?

— Mă bucur...

— Ești negru ca mormîntul...

— Așa ți se pare...

— Bebelușul e sănătos ?

— Sănătos... Numai că i-e lene să sugă...

— O să învețe... Dar nevastă-ta ?

— Își revine.

— Bine, dar atunci... ce ai ? Nu-mi place cum arăți !

— Nimic, nimic.... bolborosesc eu vinovat. Pur și simplu... îți dai seama... cum să-ți explic...

— Uită-te în ochii mei !

O privesc în ochi și simt că ceva se rupe în mine, buzele încep să-mi tremure și simt că mă lasă nervii :

— Nimic... Numai că mîine dimineață le dă drumul de la maternitate și nu am unde să-i duc... N-am unde să-i adăpostesc...

— De ce nu-i duci la...

Svo tăcu, își amintise că în cămăruța-mi studențească de la mansardă mai erau doi inși și că nu se face să-i alung. Căzu pe gînduri, apoi scotoci nervos în gentuță, scoase o cheie și mi-o întinse :

— Ia... În noaptea asta, noi cu Liubo plecăm la Varna... Pentru o lună și jumătate... El s-a obosit foarte mult cu examenele, așa că am hotărît să ne odihnim ca lumea... Adu-i la noi!

„O lună și jumătate... mă gîndeam eu cu înfrigurare — asta înseamnă patruzeci și cinci de zile, o veșnicie..." Și iau cheia, transpirat și gîtuit de emoție.

— Pînă atunci se aranjează cumva... mă încurajează Svo, prinzîndu-mă de braț cu intenția clară de a-mi risipi îngrijorarea. Hai, fruntea sus! Umbli cu capul în pămînt ca o babă... Știi, întotdeauna am fost tentată să cred că ești un zgîrîie-brînză, dar nu mi-am închipuit că o să ajungi chiar pînă acolo încît să nu-mi faci cinste cu o înghețată măcar acum, cu ocazia fericitului eveniment...

O grimasă jalnică îmi întinde fața:

— Te invit, la prima și cea mai apropiată cofetărie...

— Ai bani?

— N-am decăzut chiar așa de rău... Poftește te rog!

Și iată-ne unul în fața celuilalt, aplecați pe scaunele moderne, dar foarte incomode ale cofetăriei „Crizantema". Svo mestecă cu lingurița de metal în cupă, linge bucățelele de înghețată și mă consolează, vorbind cu timbrul ei catifelat, întotdeauna mîngîietor și cald:

— Nu te lăsa, fii bărbat! Încet-încet toate se vor aranja... Într-o bună zi, cînd îți vei aminti de necazurile astea, ai să te miri că ți-a lipsit perspicacitatea cea mai elementară... De fapt, acesta este momentul cel mai fericit din viața ta!

Eu ascult supus, cu capul plecat, privesc mîna ei fină, dar puternică și deodată îmi proptesc fruntea pe masă și izbucnesc într-un hohot de plîns.

Svo tresare și mă întreabă mustrător, de data asta cu vocea nevestei-mi:

— Plîngi?

Tresar, deschid ochii — în jur e liniște și întuneric.

— Nu.

— Mi s-a părut că...

Pe tavan (din ghips sculptat) se conturează cercul galben al veiozei, apoi asupra mea se apleacă fața îngrijorată a soției:

— Nu cumva ești bolnav?

— N-am nimic...

— Dar tu... tu plîngi...

Pe dracu'!... Numai că obrajii mei sînt într-adevăr uzi, iar pe pernă o pată își întinde cercul umed!

— N-am nimic... mormăi eu nemulțumit și rușinat... Cred că am visat... Uneori omul visează atîtea bazaconii!...

— Ai neplăceri?

— Nici vorbă de-așa ceva!

— Ceva la... slujbă?

— Totul e normal... Te asigur...

— La toamnă să părăsești consiliul, niciodată nu ai fost atît de întunecat!

— Am să-l părăsesc!

— Nu vezi că ești moale și că nu știi să te descurci cu oamenii? Nu înțelegi atîta lucru?

— Am înțeles...

Ea oftă și tonul ei trădă amărăciunea și obida:

— Nu vrei să-mi spui totuși de ce plîngi?

— Dar nu plîng... îmi ies eu din pepeni de data asta de-a dreptul agasat. Cine știe ce vis am avut... În fond, de ce-aș plînge?

Cerculețul galben de pe tavan dispare și camera se cufundă din nou în întuneric. Mă liniștesc, închid pleoapele. Dar acolo, undeva sub ele, seara reînvie: îi văd pe prietenii mei, ei rîd, ciocnesc paharele pline cu vin, glumesc:

— Frumos apartament.

— Se vede că ai ajuns om mare!

— Ce bibliotecă, dumnezeule, ce bibliotecă!

— Am hotărît să cumpăr și o combină muzicală! îmi aud propriul glas, ferm și plin de înfumurare, aproape prostesc. Din acelea mari, ca dualpurile... Am să iau și plăci... Muzică simfonică, jazz... Știți, în ultima vreme sînt nebun după Aznavour...

Nevastă-mea tace chitic lîngă mine, dar eu știu că e trează și că mă pîndește, speriată și nedumerită. Ce-aș putea să-i spun? Cum s-i explic că toate astea sînt capriciul creierului meu turmentat de alcool, că plînsul acela trebuia să izbucnească mai de mult, poate chiar cu zece ani în urmă, dacă nu și mai mult, cînd priveam mîna albă, fină a lui Svo și-mi venea să-mi dau frîu liber lacrimilor și să plîng în așa hal, cum de fapt bărbaților nu le este permis să plîngă niciodată! „Liniștește-te! îmi șoptește un glas, rece, ca de gheață! Acum totul în jurul tău e solid... Te-ai aranjat bine... Ce mai vrei?" Dar ceva nedefinit, imperceptibil, trist și pătimaș, care izvorăște din adîncurile întregii mele ființe, acel ceva foarte bine cunoscut de mine odinioară, dar pe care am început să-l uit, se opne, se zvîrcolește și parcă mă îmboldește și nu-mi dă pace: „Nu te mulțumi cu această stare de lucruri! Dacă vrei să rămîi același om care ai fost, atunci nu uita niciodată clipele în care sufletul tău se destrăma și plîngea... Niciodată..." Oftez, mă întorc pe o parte. Ultimul meu gînd, care mă înseninează, înainte de a adormi, e gîndul că a sosit timpul să arunc „țarcul" fiului meu și să-i cumpăr un pat ca lumea, ca pentru un adult!

LIUBEN DILOV
(1927)

S-a născut în orașul Cerven Briag (25 decembrie 1927). Urmează liceul în Germania, la Berlin, iar studiile superioare la Sofia, unde își ia licența în filologie bulgară.

Debutează în presă, în anul 1951, iar editorial în 1953, cu volumul de nuvele și povestiri — *Porumbei deasupra Berlinului*. Scrie cu egală dezinvoltură povestire, nuvelă, roman, literatură științifico-fantastică, literatură pentru copii, fiind preocupat îndeosebi de problematica moral-filozofică și de dezvoltarea științei contemporane.

Dintre cărțile sale, amintim: *Omul atomic* (roman — 1958), *Într-o zi de primăvară* (povestiri — 1960), *Odihna lui Boian Darev* (povestiri — 1961), *Fîntîna strigoilor* (roman — 1968), *Străinul* (povestiri — 1964), *Drumul credinței* (povestiri — 1967), *Trestiile* (nuvele — 1968), *Greutatea scafandrului* (roman științifico-fantastic — 1969), *Prietenul meu ciudat, astronomul* (nuvele științifico-fantastice — 1971), *Brățara fermecată* (1972), *Drumul lui Icar* (roman — 1974) și altele.

Scrie, de asemeni, pentru copii.

Mașina care mă adusese se oprise în piața din fața cîrciumei barajului. El ieși din cîrciumă, se îndreptă spre mine și, pe un ton intim, spuse cu glas hîrîit :

— Dumneata ești noul șef ? Luați măsuri, măi, fiindcă zidul n-o să reziste ! Luați măsuri !

Se clătina ușor pe picioarele lui strîmbe, iar ochii îi erau mici și injectați. Era din cap pînă-n picioare gri, începînd cu cascheta pleoștită și terminînd cu opincile de cauciuc legate cu sîrmă ruginită. Și fața lui, cu niște cute neobișnuit de adînci, parcă era presărată cu pudră gri.

— Nu sînt nici-un fel de șef, moșule, i-am întors-o eu. Sînt musafir.

— Nu cumva ești jurnalist ? De la vreo gazetă, ai ? Trebuie să scrii. Zidul n-o să reziste...

— Nu sînt nici jurnalist ! l-am întrerupt eu destul de brutal, deoarece îmi sînt cumplit de nesuferiți bețivii ăștia impertinenți.

O oră mai tîrziu. cînd unul dintre tinerii ingineri mă conducea prin șantier și asemenea unui ghid îmi descria viitorul baraj, l-am întrebat, speriat de craterele amețitor de adînci din perete, deasupra cărora mă aplecasem :

— Așa va rămîne peretele ? Gol ?

— Așa e tipul lui. Se cheamă Neutzlly, răspunse el plictisit — se vede treaba, că îl trimiteau numai pe el să-i informeze pe oaspeți și pe ziariști cînd vizitau șantierul.

— Mi-a spus un muncitor că nu va rezista ! vorbii eu cu prudență, iar el zîmbi pentru prima oară :

— Cine, moș Kosta ? S-a scrîntit la cap bătrînul, de cînd l-au alungat de la zid, s-a scrîntit de tot.

Și îmi explică avantajele acestui tip de zid, dîndu-mi exemplul din manualul de fizică de liceu privitor la vergeaua compactă de metal în comparație cu țeava, făcîndu-mă să roșesc căci era un lucru elementar.

Seara, tocmai stăteam de vorbă cu secretarul comitetului sindical al șantierului în fața unui păhărel de vin, cînd intră moș Kosta în cîrciumă și din toate părțile fu întîmpinat cu strigăte vesele : „Moș Kosta ! Hei, moș Kosta ! Monsieur Kostance, vino aicea bre !" Dar el se opri lîngă masa noastră :

— O, șefule, faci cinste cu un pahar de vin ? Să știi că-ți fac o scamatorie. Haide, un pahar de vin — o scamatorie !

În jur tăcuseră cu toții, iar așteptarea lor spunea clar că bătrînul nu o dată îi distrase. I-am turnat un pahar de vin și moș Kosta îl dădu pe gît pe nerăsuflate. Își șterse gura cu podul palmei sale de culoarea noroiului cenușiu și se hlizi cu gura pînă la urechi, descoperindu-și dinții rari și galbeni ca brîndușele veștede :

— Hocus-pocus preparatus !

În mîna lui apăru pe neașteptate un cui uriaș, din acelea de douăzeci de centimetri, cu care se bat cofrajele. Își ridică fața, își apăsă cu arătătorul vîrful nasului și cuiul alunecă într-una din nări, dispărînd pînă la floarea lui mare și lucioasă.

— Aruncă porcăria aia, măi ! Pfff ! izbucni secretarul sindicatului, în timp ce eu îmi întorceam capul.

La mesele vecine se aplauda ca la circ : „Bravo, monsieur Kostance !" Iar moș Kosta scoase cuiul uriaș din nas și, cu o lovitură, îl bătu în masa goală — probabil ca să-mi demonstreze că e veritabil. Avea încă foarte multă forță în mîna lui bătrînă.

I-am umplut din nou paharul; greața tot nu mă părăsise:

— De unde ai învățat scamatoriile astea?

— De la negri și de la fachiri, îmi răspunse în locul lui secretarul sindicatului. A fost în legiunea străină.

Iată unde era surpriza! Pentru prima oară în viața mea întîlneam un bulgar care slujise în faimoasa legiune. Dar moș Kosta n-avea chef să povestească, devenise dintr-o dată posac și-i zise secretarului sindicatului:

— Măi Nedio, spune-le măi, fir-ar să fie, spune-le să mă primească din nou la baraj.

— Ajunge, moș Kosta, am mai discutat despre asta! Hai, acu' lasă-ne, că avem de vorbit cu tovarășul!

— Șefule, căută bătrînul și ajutorul meu. Spune-le și dumneata! O levă și șaizeci îmi dau pe zi, e păcat, zău!

— Dar cît vrei, zece leva? izbucni în rîs secretarul, doar îți ajunge atît cît să te îmbeți o dată?

— Două sute de kile de ciment am măturat azi, Nedio! scrîșni bătrînul. Portland! Marca șase sute! În timp ce tu doar ți-ai bălăbănit picioarele prin birou.

Și se îndepărtă demn, fără să-și termine de băut paharul.

Am înțeles că e măturător la depozitul de ciment — o muncă îngrozitoare, cu toată masca obligatorie silicoza e fatală. Dar la vîrsta lui s-ar fi găsit oricum ceva care să-i fie fatal! „N-avem cum să-i găsim o slujbă mai ușoară, îmi explică secretarul sindicatului. Singur și-a ales-o, după ce l-am alungat de la baraj. Pînă atunci fusese betonist. L-am trimis să se ducă să aprindă sobele la direcție, dar n-a vrut, vrea o muncă bărbătească. S-a lipit așa de mult de baraj, că nu-l mai putem clinti".

Eu îmi adunasem și undițele, pentru ca pe lîngă celelalte obligații, să-mi satisfac și pasiunea pescuitului, să

îmbin utilul cu plăcutul, după sfatul romanilor antici, și într-o zi, pe neașteptate, îl surprinsei pe moș Kosta în tufișurile cele mai dese de pe malul rîului, care-și alerga apele zgomotos și nepăsător, ca și cum nici n-ar fi bănuit că foarte curînd oamenii îl vor desființa, transformîndu-l într-un lac nemișcat. El se sperie:

— Hei, m-au trecut toate năduşelile, bre! E pe-aici un pădurar, al dracului om.

— Dacă n-ai permis, toți pădurarii sînt ai dracului! i-am zis eu și i-am făcut cadou vreo douăzeci de metri de coardă, cîteva cîrlige și o plută colorată, deoarece „pădurarul mereu i le confiscă".

În ziua aceea nu prinserăm nici un pește, în schimb moș Kosta îmi povesti mărinimos odiseea sa ciudată — cadou contra cadou. Fusese mobilizat către sfîrșitul primului război mondial, numai bine cît să cadă prizonier înainte de capitulare. I-au dezarmat grecii și probabil că le-ar fi dat drumul curînd, dar pe neașteptate, unul dintre ofițerii greci a intrat în baraca lor și a zis ceva rău la adresa Bulgariei. Moș Kosta care nu avea pe-atunci decît nouăsprezece ani și sîngele năvalnic, însetat de fapte vitejești, a țîșnit din pat și l-a apucat pe ofițer de gît, iar ceilalți bulgari au făcut roată în jurul lor pentru a masca încăierarea. Și pînă să-și dea seama ce se întîmplă — de fapt nu vroia să-l ucidă — grecul își dădu sufletul în cleștele degetelor sale aspre, țărănești.

Au condamnat toată baraca la deportare, căci nimeni nu l-a trădat pe adevăratul vinovat, dar sentința de fapt fusese pedeapsa capitală, sau poate că așa o interpretase comandantul lagărului, fiindcă îi debarcase pe o insulă îndepărtată din mijlocul mării, unde nu era un fir de iarbă și nici pic de apă. După ce au ros toți lichenii de pe stînci, după ce soarele mediteranean ucigător supse împreună cu ei micile băltoace rămase în urma ultimei ploi, înțeleseră că sfîrșitul lor nu era departe, că tocmai

de aceea au fost lăsați aici fără nici un fel de pază. Undeva, la orizont, se zărea din cînd în cînd cîte o dîră de fum — era clar că pe acolo trecea linia maritimă. Însă între ea și stîncile lor se ridica o altă insuliță, la fel de pustie, dar pe care se conturau cîțiva arbuști. Numai cinci dintre ei știau să înoate — au pornit toți cinci. Dar a ajuns numai moș Kosta. O zi și o noapte a zăcut pe insulă, epuizat, a mîncat iarbă, a vomitat și iar a mîncat. Apoi a reușit să facă foc, a strigat și și-a fluturat zdrențele, pînă cînd a fost observat de echipajul unei corăbii franceze. Pînă unde a mers omenia căpitanului francez și de unde a început socoteala lui negustorească, nu se știe, dar protejat de întunericul nopții, el i-a adunat pe nefericiții muribunzi din mormîntul lor de piatră și i-a dus la Marsilia. Acolo i-a tratat tot ca pe niște prizonieri, dar i-a hrănit foarte bine, fără să-i pună la muncă măcar, doar scrisori nu le-a dat voie să scrie, ca să nu afle grecii ce s-a întîmplat cu ei. Și cînd și-au refăcut forțele, i-a adunat în careu, le-a pus în față o masă, iar în spatele ei un scrib. I-a întrebat : cine vrea să intre în legiunea străină ? Va fi bine plătit și nu se va bate cu nimeni, doar s-a terminat războiul... Dar nimeni n-a scos o vorbă. Atunci ofițerul a ordonat :

— Primul, un pas înainte ! Vrei să intri ? Nu ? Treci în stînga.

„Ta-ta-ta !..." a răpăit o mitralieră, iar prizonierul a plecat în cealaltă legiune, cerească...

— Cine vrea să semneze contractul, să treacă în dreapta, a spus ofițerul, și ceilalți au trecut în dreapta...

Moș Kosta știa să-și distreze ascultătorii cu povestiri despre aventuri de necrezut — cîți lei a ucis, cum se vînează elefanții vii, cum s-a luptat de unul singur cu leoparzi și cu șerpi uriași, cum a salvat o negresă tînără de furia unui rinocer care o fugărea, iar ea se dovedise a fi sora șefului de trib, care chiar a doua zi i-o aduse la postul de pază și îi zise : Tu ai salvat-o, deci, e a ta !

Și el se mira ce să facă cu ea, îi cumpără material de rochie, ca să nu umble goală, fiindcă ei așa umblau — goi-pușcă. Iar ea se duse în sat ca să se laude, dar femeile de acolo rîseră de ea și atunci negresa aruncă rochia și se încinse din nou cu petecul ei de șorț...

Iar în lacul Ciad erau niște pitoni, uite așa de uriași ! Și electrici, se holbă el o dată, în circiumă.

— Pitonii nu trăiesc în apă ! l-am întrerupt eu.

Dar el nu se supără.

— Ce știi tu, ce-s pitonii ! Și cum vă spuneam, electrici ! Cînd se fac cerc, își apropie capul de coadă și formează un arc voltaic... Pot să ucidă și un bou...

— Nu sînt folosiți în chip de electrogen ? întrebă un tehnician, și toată circiuma izbucni într-un hohot de rîs.

— Să fim serioși, electrogen ! rîdea moș Kosta împreună cu ceilalți de propriile sale născociri.

Nici eu nu mai știam ce era adevăr în mărturisirea sa și ce rod al unei fantezii însetate după o viață interesantă. Pe cît era de vesel și plin de viață în timpul slujbei la depozitul de ciment sau lîngă rîu cu nuiaua de alun în mînă, pe atît era de trist moș Kosta cînd se îmbăta. Niște forțe întunecate puneau stăpînire pe conștiința sa, vedenii sumbre înviau din trecutul îndepărtat, deveneau realitate, el se dedubla, intra în dispute violente cu ele, se lupta înverșunat cu cineva sau cu sine însuși. Otrăvirea cronică cu alcool îl făcea să cadă, doar după cîteva pahare cu vin, într-o stare vecină cu delirul. Dar cel mai mult, în acele ceasuri, îl apăsa faptul că fusese îndepărtat de la baraj — crescuse în sufletul lui ca o stîncă fără seamăn, ca un dig în mijlocul mării tulburi și întărîtate. Dar cum să nu-l alunge de la baraj, cînd acesta se ridicase la o înălțime amețitoare și nu puteai păși pe el fără să te ia cu leșin din cauza craterelor adînci și reci, care se căscau amețitoare, și a scărițelor suspendate, care se legănau încolăcindu-se pe trupul

lui puternic și alb! Odată străbăteam coridorul căminului de nefamiliști, cînd am auzit glasul lui moș Kosta prin ușa întredeschisă a unei camere. Nu m-a simțit și continua să vorbească de unul singur pe un ton plîngăreț.

— Zău că nu! Nu e adevărat! Ei, ceilalți, atunci... ăla, arabul. Zău că nu mint. Iar de la baraj m-au alungat fiindcă beau. Dar eu nu beau mult, beau foarte puțin, atît cît să prind putere. Nu m-au alungat! Îți spun adevărul. Foarte curînd mă vor primi înapoi.

— Moș Kosta, moș Kosta, i-am zis. Rău ai ajuns dacă ai început să vorbești de unul singur.

El nu se tulbură, își șterse doar lacrimile de pe obraji:

— Nu rîde, băiete! Eu nu vorbesc de unul singur, vorbesc cu feciorii mei!

— Cîți fii ai?

Mulți, îmi răspunse el, de parcă s-ar fi temut de toți acești „mulți feciori".

Dar eu începusem să mă enervez de lăudăroșeniile lui.

— Ei bine, cît sînt de mulți?

— Mulți. Și în Franța, și în Malaezia, și în Africa...

— Știu, știu, negresa pe care-ai salvat-o de rinocer.

— Știi tu, dar nu prea știi, îmi zise el mai mult trist, decît răstit și scoase din buzunar o fotografie veche, îmbătrînită și albită ca și el. Pe ea, un soldat cu pușcă și cu cască colonială, a cărei umbră îi acoperea fața și o negresă pe jumătate goală, cu un pui de negru gol-goluț în brațe. Ca să fiu sincer, nu prea dădusem crezare poveștii aceleia cu negresa.

— Asta e Asparuhcio, zise el în șoaptă, cu teamă, și nu cu mîndrie.

Am amuțit — un pui de negru din centrul Africii, de pe lîngă lacul Ciad, purta numele lui Asparuh! [1] Era

---

[1] Asparuh, primul han al bulgarilor. A învins pe bizantini, obligîndu-i să recunoască formațiunea statală bulgară (681).

și emoționant, și caraghios. Moș Kosta nu știa nimic de soarta lui Asparuhcio al său, dar el trăia în conștiința lui, și acum, împreună cu toți ai lui îi cerea socoteală de ce l-au alungat de la baraj, de ce a devenit un simplu măturător.

— Și Petăr e băiat de treabă, este inginer. El e în Marsilia, povestea moș Kosta cu glasul lui jalnic și răgușit. Tot vrea să vină să vadă Bulgaria, dar de ce să vină, să vadă decăderea tatălui său?

— Dar în Bulgaria nu ai copii?

— Am. Taman trei am. Toți băieți buni. Unul e general...

Deodată mă cuprinse o durere imensă față de acest om, care populase pămîntul cu fii, iar acum, zdrențăros și neputincios, pierea în praful ucigător al depozitului de ciment.

— Moș Kosta, de ce nu te duci la ei, în loc să-ți irosești bătrînețile prin șantiere?

— Nu mă vor fiii mei, șefule! zise el dîndu-i lacrimile din nou. Și-apoi ce nevoie mai au de mine, în halul ăsta... la ce mai sînt bun...

— Cum să nu te vrea? am izbucnit eu. Ia dă-mi adresele lor!

Moș Kosta se sperie dintr-odată:

— A, nu, mai bine nu! Lasă-i tu pe fiii mei în pace, șefule. Mai bine spune-mi ce-ai făcut în legătură cu zidul barajului?

— Ei, moș Kosta! m-am supărat eu. Ești om bătrîn, ai străbătut jumătate din globul pămîntesc, și vorbești astfel de prostii! Zidul e zid, așa îi este tipul: „gol". E mai solid așa. Fii liniștit, inginerii știu mai bine, își cunosc meseria!

Dar el nu se lăsă. Neliniștea și grija lui pentru zid se instalase ca o idee fixă în creierul lui bolnav de vreme și de alcool.

— Nu-i asculta tu pe ei, eu am văzut de toate în viața mea! De vreme ce se construiește un lucru atît de mare, neapărat e nevoie să se zidească un suflet în el. Așa spune poporul. Și marocanii spun același lucru, și negrii, ba chiar și malaiezii. Apăi că doar n-oți fi voi mai deștepți decît toate popoarele astea, mă ?!

Zelul său era înduioșător, dar eu n-am găsit nimic altceva să-i răspund, decît ceva în stilul discursurilor sale :

— Mii de suflete se zidesc în peretele ăsta, moșule! Fiecare dă cîte-o părticică din sufletul său, de aceea și zidul va fi foarte solid.

Dar el oftă neîncrezător :

— Nu se face asta așa, cu părticica! Unul trebuie, dar să fie întreg! Eu mi l-aș da pe-al meu, dar nu știu... un suflet atît de nefericit și de slab ca al meu, oare va fi de vreun folos ?...

A fost ultima noastră convorbire cu moș Kosta. După două luni, s-a întîmplat să trec din nou pe la baraj și i-am găsit pe constructorii lui zdrobiți! Ani în șir se muncise la înălțarea acestui zid, într-adevăr complicat și periculos și nici o jertfă nu fusese dată, iar acum, pe neașteptate... Moș Kosta dispăruse și nimeni nu știa unde e, dar nu se neliniștiseră, deoarece nu o dată se „rătăcise“ el pe undeva, fără să dea vreun semn de viață, pentru ca mai apoi din nou să apară. Pînă cînd, cu cîteva zile în urmă, betoniștii au privit cu totul întîmplător în fundul „craterului“ din mijloc, acolo unde de fapt e baza zidului și au zărit un maldăr suspect de boarfe. Atîta mai lăsase din moș Kosta „prăpastia“ adîncă de șaizeci de metri! Și nimeni nu știa cînd și cum nimerise el pe zid, cum căzuse de pe el, dacă fusese cumva beat sau nu.

— L-am înmormîntat pe colină, mi-a spus secretarul sindicatului, arătîndu-mi malul din fața barajului. Și i-am ridicat un monument din ciment ; băieții l-au turnat.

— N-au venit fiii lui ca să-l ia ?

— Ce fii ? zise el. N-a avut pe nimeni, săracul!

— Și de ce nu l-ați îngropat... acolo ?

— Unde acolo ?

— Acolo unde a... căzut ! m-am bîlbîit eu în fața ultimului cuvînt, ca în fața unei minciuni.

— Unde ? s-a mîniat secretarul sindicatului. În zid ? Ești nebun ?

— Da, da... într-adevăr ! am mormăit eu și am privit spre colină și m-am întrebat oare ce anume îl trimisese pe bătrîn în fundul zidului : delirul provocat de alcool sau teama că atîția ani a trăit pe acest pămînt și nu și-a lăsat sufletul în nimic ?

Și mi-am zis că va trebui să mă cațăr pe povîrniș pînă la monumentul cenușiu de ciment și să pun la picioarele lui un buchețel de flori... de cîmp.

DIKO FUCEDJIEV
(1928)

S-a născut în comuna Gramatikovo, județul Burgas (16 iulie 1924), într-o familie de oameni nevoiași. Izbutește, cu prețul unor mari eforturi și sacrificii, să termine Facultatea de drept a Universității din Sofia. Lucrează din fragedă tinerețe într-o fabrică de cherestea, apoi într-o mină de aramă. Mai tîrziu devine ziarist, redactor la Comisia de scenarii a Cinematografiei bulgare, secretar al Uniunii Scriitorilor bulgari, apoi diplomat la Ambasada bulgară din Paris. În prezent este director al Teatrului Național din Sofia.

Talentul ieșit din comun, prodigioasa experiență de viață, spiritul analitic și-au spus cuvîntul în alcătuirea personalității unui creator original, cald, temperamental, care se adapă direct din izvoarele vieții, din frumusețile ei nealterate.

Amintim dintre scrierile sale: *Visele lupului* (nuvele — 1962), *Sevele primăverii* (povestiri — 1963), *Cerul Velekăi* (nuvele — 1963), *Călătorie mînioasă* (nuvele — 1965), *Podurile aeriene* (nuvele și povestiri — 1970), *Vîntul rece din Miază-Noapte* (nuvelă — 1972),

Simple istorii (nuvele — 1973), *Rîul* (roman — 1974), *Iarba verde a pustiului* (roman — 1978), *Lumea din inimile noastre* (opere alese — 1978).

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

CORGODUȘUL

Consăteanului meu Tărceana îi place foarte mult să mediteze. N-ar fi în asta nimic neobișnuit dacă n-ar fi aproape analfabet.

Stăm amîndoi pe un povîrniș, iar jos, sub noi, Veleka își rostogolește apele verzi de primăvară. Absolut verzi. Stăm și tăcem. Deoarece și mie însumi îmi place să tac, mă apucă năbădăile cînd și interlocutorul meu tace.

— Zi ceva, măi Tărceane, îi arunc eu ușor enervat. Ce-ai amuțit ?

— Meditez ! mi-o întoarce el, fără să mă învrednicească cu vreo privire.

— Ce meditezi atîta ? îl întreb eu îmbufnat.

Mă încearcă un sentiment neplăcut, deoarece sînt convins că nu știe cu exactitate sensul cuvîntului cu care mă tot „omoară". Meditează ! ...Abia dacă știe să se iscălească. Cuvîntul acesta m-a impresionat întotdeauna și eu îl ascult și îl pronunț cu un deosebit respect.

— Păi da, meditez, zice el. Pentru ce trăiește omul în lumea asta, dacă nu meditează ?

Și iarăși tace. Iar eu, cum sînt sucit de felul meu, în astfel de situații încep să mă enervez. Fiindcă înțeleg încă o dată cît sînt de imposibil.

— Și cum tăceam așa, Tărceana zise hodoronc-tronc :

— E lucru mare corcodușul !

Am tresărit și m-am uitat în jur, iar Tărceana își dădu șapca pe ceafă, descoperindu-și fruntea. Cîinele care

stătea tolănit în fața noastră tresări, urmări mișcările mîinii lui, apoi se liniști. Mă cuprinse o tulburare nelămurită și dorința de a tăcea.

— Mare scofală ! zic eu cu răutate. Nici pom ca lumea nu e, și nici fructe de doamne-ajută... Zbîrlit de țepi, gata în orice clipă să te zgîrie ca o pisică...

— Tocmai d-aia... Dacă vrei să știi, asta nu e din huzur... Nici pisica nu te zgîrîie fără pricină, spune Tărceana și surîde, iar dinții îi zîmbesc de tinerețe, deși a sărit de cincizeci !

— Ascultă-mă ce-ți spun, e mare lucru ! repetă el după puțin timp.

Îl privesc bănuitor. Pe neașteptate gura îmi lăsă apă, iar gîndul mi se întoarse spre niște întîmplări care nu-și au rostul tocmai acum. Întîmplări sătești, iar eu de multă vreme sînt orășean. Nu știu ce fel de gînduri trezește în alții primăvara, dar mie întotdeauna îmi aduce aminte de corcoduș. Poate pentru că sînt țăran, iar după mine nu există nici un țăran, mă refer la cei sărmani, care să nu se înduioșeze în fața corcodușului. Dracu știe de ce, fiindcă, la urma urmei, nu are nimic ieșit din comun.

Noi stăm pe povîrniș, iar ziua este sumbră, și deși e început de martie, cerul se tîrăște pe jos, greu ca plumbul, ca în noiembrie. De partea cealaltă a Velekăi se înalță, negru și trist, muntele. E atît de gol, că i se vede fiecare creangă. Sus, pe culmi, plutește în zdrențe o ceață deasă și de nicăieri nici un crîmpei de lumină. Nu numai muntele — totul e negru și trist. Tristețe de toamnă. Lipsește doar acea umezeală care nu știi dacă e ploaie sau ceață. Prea e măruntă ca să fie ploaie, și prea te udă și te pătrunde pînă la oase ca să fie doar ceață ! Pînă și cîinelui lui Tărceana îi este lehamite de întunecime și tristețe — nici o muscă nu aterizează pe nasul său și nici limba n-are de ce să și-o scoată de-un cot afară. Și-a

lăsat botul pe labele sale mari, și cum nu poate să ațipească, privește cu ochii larg deschiși ziua posomorîtă și rece de martie.

Tărceana, ca întotdeauna, este bine dispus, iar eu sînt ca și cîinele. Destul mă apasă noiembrie, ca să-l mai suport și acum, în martie, cînd oasele omului vor să se destindă în sfîrșit, sub adierea caldă a primăverii.

— Nu-i nici o scofală de corcodușul tău, zic eu și strîng gulerul vindiacului în jurul gîtului. Frig...

— O spui din ciudă, mi-o întoarse Tărceana zîmbitor.

În stînga povîrnișului, un platou neted și larg, în jurul căruia Veleka face o cotitură mare. Și el întunecat și rece. Da, dar în tot acest noiembrie primăvăratec, care mă scoate din sărite, strălucesc orbitor cîțiva corcoduși albi, înfloriți de curînd. Unul dintre ei e chiar deasupra capetelor noastre și în ghemul alb ceva zumzăie necontenit.

Nu știu cum, dar ascultînd zumzăitul acesta, deodată mi se făcu cald și îmi descheiai vindiacul. Pe frigul ăsta ! Să vezi și să nu crezi...

— Albine, zic eu privind spre corcoduș.

— Nu sînt albine. Albinele încă nu pot lucra, dar și ele vor ieși mîine-poimîine, mă contrazice Tărceana. Zumzăitul e al corcodușului. Cum înflorește, cum începe să zumzăie...

— Haida, de ! zîmbesc eu.

— Așa e cum îți spun, singur zumzăie, mă minte Tărceana fără să clipească măcar.

Nu știu dacă din cauza acestor cuvinte sau din cauza florii albe a corcodușului, nu sînt sigur, dar sîngele meu de sătean, ruginit de viața orașului, clocoti pe neașteptate. Simții prin trup furnicături calde și privind albul neprihănit al corcodușului și ascultînd zumzăitul acela ușor și dulce, nu lipsi mult să izbucnesc în plîns.

Oricît ar părea de caraghios, Tărceana are dreptate, corcodușul e un copac minunat. E ca un duh bun care tră-

ieşte pe lîngă fiecare casă ţărănească, modest şi fără pretenţii, undeva în fundul curţii, pe cîte-un hat golaş, prin hîrtoape, în cîmp, în pădure. Şi duhul acesta trăieşte tăcut şi neobservat, fără să fie curăţat de crengi, fără să fie stropit, fără nici un fel de îngrijire, ca acei lăstari răzleţi, care sînt foarte viguroşi şi înfruntă orice greutăţi, căci se bazează numai pe ei, pe propria lor putere, pe care şi-o trag de-a dreptul din pămînt.

Mă duc cu gîndul la livezile de azi, moderne, la aşa numitele „palmete". În comparaţie cu corcoduşul ele sînt atît de amărîte şi de neajutorate, că nu ştiu nici măcar încotro să crească, trebuie să le dai direcţie. Uneori sînt chiar „răstignite" pe cruce. Îndeobşte, fără ajutorul oamenilor nu pot să facă un pas.

Corcoduşul n-are nimic deosebit, cu care să-l bucure pe om. Ca pom e strîmb, ba chiar urît. Cît despre fructe, să nu mai vorbim — mărunte şi acre, cînd se coc, chipurile se mai îndulcesc, dar în jurul sîmburelui sînt tot acre şi-ţi strepezesc dinţii. În satul nostru bărbaţii făceau din ele rachiu. Umpleau putinele şi cazanele cu corcoduşele coapte şi femeile aveau veşnic prilej de ceartă. Pentru că una e putina, şi alta cazanul. Putina rămîne putină, lemn, pe cînd cazanul e o întreagă poveste. Femeia s-a tocmit o zi întreagă cu ţiganul ca să-l cositorească mai ieftin, pentru a-şi putea topi şi vopsi tortul sau hainele în el. Cazanul e bun la orice, poţi găti în el mîncare pentru o nuntă întreagă. Bine, bine, dar cum pui corcoduşele în el, acreala lor topeşte într-o clipă cositorul, de parcă l-ar linge blestematele! Şi uite-aşa, femeia rămîne fără cazan! Într-un cuvînt, rachiul ăsta de corcoduşe e o adevărată belea, sămînţă de gîlceavă!

Dar dandanaua cea mai mare venea abia după ce intrau în funcţiune cazanele de ţuică din sat. Bărbaţii aduceau borhotul, şi după un timp începeau cîntecele care se ţineau lanţ pînă-n zori. Rachiul, chiar dacă e de corcoduşe, e lucru ştiut, întunecă mintea omului şi-l face uşuratic şi nepăsător. Din nepăsare se năşteau şi cîntecele acestea.

Fierbeau rachiul şi aruncau sîmburii care se urneau în puhoi spre vîlcea, iar satul se îneca în mirosul acela acru, care se îmbiba zdravăn în toate şi nimic nu-l mai putea alunga. Pînă şi izma sălbatică mirosea a acru, florile din sat aşişderea, chiar şi usturoiul căpăta un miros acru. Oricine ştie cît de puternic este mirosul de usturoi, ei bine, corcoduşele nu lăsau nici urmă din el. Să nu mai vorbim de carnea de găină. Găinilor grozav le mai place să se învîrtă în jurul cazanelor de ţuică, şi din cauza asta carnea lor devine atît de acră, încît zici că e de cal, şi nu de găină. Curată pacoste, ce mai!...

În sat veneau gabrovenii cu căruţele şi vindeau tot felul de mărunţişuri: custuri, cuţite cu plăsele din lemn sau din os, capace, talere, cîrpătoare şi cîte altele. Dar cel mai important era *pestilul* [1], de un gri închis, răsucit în rulouri, aşa cum se răsuceşte talpa. În schimbul unui ou, gabroveanul tăia o bucată cît o panglică îngustă şi striga:

— Ia pestilul, neamule, ia pestilul! Hai la pestil!

Şi în timp ce ţi-l taie, îţi lasă gura apă, că nu eşti în stare să scoţi o vorbuliţă. Ceva nemaipomenit, nemaipomenit de ademenitor.

Şi cum ouăle mai trebuiau şi pentru altceva, maică-mea hotărî odată să facă singură pestil, doar-doar m-oi sătura. Am adunat eu corcoduşe roşii şi galbene şi mă minunam că din cele galbene poate să iasă un pestil de culoare gri-închis cum era acela al gabrovenilor.

Fierbe maică-mea, striveşte la ele, separă sîmburii şi apoi toarnă pasta fierbinte într-o albie de lemn. Doar cît am mirosit-o şi am simţit că mă ia cu leşin! Am lăsat-o

[1] Prune fierte cu făină din care se întinde o foaie şi se usucă la soare.

să se răcească, și a doua zi am tăiat pestilul din albie. Era mai acru decît cel al gabrovenilor, fiindcă și zahărul îl cumpăram tot pe ouă... Dar cu toate astea, în cîteva zile îl dădui gata. Dinții îmi erau strepeziți, altceva nici că mai puteam mînca. Ei bine, dar pestilul se lipise al dracului de copaie, și maică-mea nu reușise să-l taie pînă la capăt. Atunci mă apucai să-l tai eu cu briceagul — cînd pestil, cînd pestil cu lemn, cum se nimerea. Pînă și lemnul era îmbibat de acreala asta neobișnuită, și astfel, tăiam și mestecam întruna, încît nici nu m-am dumerit cînd am mîncat fundul copăii !

— Martine, îmi zise într-o zi mama, unde e fundul copăii ?

— Habar n-am, îi răspunsei eu nepăsător, după care maică-mea m-a luat subsoară, ca pe un balot, și mi-a tras o chelfăneală atît de zdravănă, că o săptămînă întreagă n-a putut să apuce nimic cu mîna dreaptă !

Și-ntr-adevăr, nu știam — în așa hal mă întărîtase pestilul de corcodușe ! Pur și simplu nu observasem, iar copaia era groasă — avea fundul cam de doi centimetri. Cît timp m-a bătut maică-mea, n-am zis nici pîs — pentru o astfel de plăcere aș fi putut să îndur cazne și mai mari.

Din corcodușe se poate face și compot. Trebuie însă mai mult zahăr, în schimb altul mai bun ca el nu există. Și astăzi cînd văd vreun borcan cu compot de corcodușe îmi pierd cumpătul — sînt gata să înhaț borcanul și să mă pun pe hălpăit ! Dar se găsește foarte rar. Din păcate, cei care fac compoturi, nu dau doi bani pe corcoduș.

Ca orice casă nevoiașă de la țară aveam și noi un corcoduș „pocnitor". Cînd se cocea, dacă-i strîngeai fructul cu două degete, i se desprindea pulpa, iar sîmburele țîșnea ca un glonte.

Era nemaipomenit corcodușul nostru. După ce îi cădeau frunzele, nici nu treceau bine lunile de iarnă și,

către sfîrșitul lui februarie, îi și apăreau mugurii. Numai puțin dacă adia un vînticel călduț și nu-l mai puteai opri... Începea să rîdă cu toată floarea lui albă ca omătul, răspîndind o mireasmă ciudată — a pămînt și tinerețe — și parcă se ridica pe vîrfuri, ca să-l poată vedea întreagă lume. Iar lumea toată e întoarsă pe dos, fiindcă primăvara deocamdată e pe partea cealaltă a globului pămîntesc. Cum înflorește corcodușul, nu se știe de unde, dar se trezesc tot felul de musculițe și gîndăcei. Mai ales dacă își arată fața și soarele... Treci pe lîngă el, și din florile lui vine un zumzet nevăzut, ușor, și nările îți freamătă după aerul curat. Primăvara vine odată cu floarea corcodușului... Uneori însă corcodușul nostru o pățea din cauza ușurinței sale primăvăratice. Se întîmpla să-l strîngă-n clește cîte-un ger mai mare și atunci îi opărea florile. Dar în anul următor el nu întîrzia nici o secundă.

Mîncatul corcodușelor începea, ca să zic așa, după căderea florii. De sfîntul Gheorghe ele erau mai mărunte decît coarnele și aveau bășicuțe mici și albe în loc de sîmburi. Atunci le înșiram pe cîte un fir de pai și frigeam „mieii". Corcodușa verde și așa e acră, darămite cînd o mai și coci. Sarea de lămîie e un moft în comparație cu ea, încît noi eram nevoiți să privim cu un singur ochi ! Dar continuam să frigem mieii și mîncam cu o poftă de lup.

Una dintre cele mai mari specialități era urzica. Să fierbi urzică cu arpacaș și să pui corcodușe verzi — e ceva nemaipomenit, dar civilizația contemporană nu-și cunoaște interesul.

Corcodușul nostru făcea niște fructe rotunde ca bilutele de la vechile sticle de limonadă. În satul nostru erau de toate soiurile — și rotunde, și lunguiețe, și mai ascuțite, dar și lungi cum sînt coarnele. Dar numai în două culori — roșii și galbene. Altfel, după formă și gust, corcodușa este de un individualism incorijibil — dintr-o mie de pomi dacă rupi, nu se aseamănă una cu alta.

Cînd mă uit mai bine la corcoduş, încep să cred că este primul pom fructifer pe care omenirea a început să-l cultive. Poate pentru că nu are nevoie de îngrijire. Pur şi simplu creşte, înfloreşte şi rodeşte. Te uiţi la el, un lăstar de-o şchioapă, şi-şi ţine mîndru sus cinci-şase floricele şi nu vrea să ştie de nimic. Îl vei întîlni peste tot — şi în sat printre oameni, şi în pădure. Cum cade un sîmbure undeva, cum apare un copac. După corcoduşi vei înţelege pe unde au trăit oamenii, care de mult nu mai sînt pe lumea asta. Au trăit, s-au dus, locul a rămas pustiu, dar corcoduşul stă modest lîngă zidul dărîmat sau lîngă o grămadă de pietre şi aşteaptă cea mai neînsemnată mîngîiere a primăverii pentru a înflori.

Stăm, cu Tărceana, îmi este frig şi-mi învelesc gîtul. Cîinele se uită la noi şi din cînd în cînd scînceşte. Poate nu atîta din cauza frigului, cît din cauza unei senzaţii neplăcute. Mă uit la corcoduşii înfloriţi de pe platou, aterizaţi ca nişte caiere albe pe întinderea neagră. Trag în piept mireasma pe care o aduce adierea uşoară, care pluteşte în jur. Este mireasma primăverii şi a pămîntului trezit la viaţă, a vînturilor care se fugăresc sub cerul albastru şi cald. Dar deocamdată e rece. Numai corcoduşii au înflorit şi nu le pasă de nimic. Şi simt cum îmi stăruie în nări mirosul acela dulce-acrişor al cazanului de ţuică, al pestilului, al mieilor fripţi... Îmi lasă gura apă şi eu înghit întruna în sec... Ţărceana mă priveşte zîmbind. Şi el înghite în sec şi-şi dă şapca mai spre creştetul capului. Cîinele tresare, urmăreşte cu privirea mîna lui şi din nou îşi lasă botul pe labe.

— Ascultă, mare lucru totuşi corcoduşul ! zice Tărceana zîmbind.

Eu tac. Privesc norii albi, lipsiţi de apărare, înţelepţi şi uşuratici, prevestitori singuratici ai primăverii. Şi mă gîndesc : lucru mare, puţin spus, minunea minunilor, asta e corcoduşul !

DIMITĂR VĂLEV
(1929)

S-a născut în satul Lesovo, judeţul Iambol (4 octombrie 1929). Urmează liceul la Elhovo, apoi Ziaristica la Sofia. O scurtă perioadă lucrează în învăţămînt, pentru ca după aceea să-l întîlnim ca editor şi redactor la mai multe publicaţii literare, printre care *Literaturen Front* şi *Săvremennik*.

Vălev îmbrăţişează cu predilecţie tematica mediului rural, evocînd veridic, eliberat de orice urmă de idilism şi provincialism, „faţa" nouă a satului bulgar contemporan, complicatul mecanism sufletesc al ţăranului din zilele noastre. Veşnic prezent printre oameni, identificîndu-se cu destinul şi aspiraţiile lor, „soluţionarea" conflictelor este pentru scriitor o problemă a dezvoltării vieţii, a mişcării generale în cadrul societăţii. Conflictul decurge în scrierile sale din înfruntarea dintre vechi şi nou.

Menţionăm dintre scrierile autorului : *La periferie* (povestiri — 1966), *Noi, mărimile* (povestiri — 1969), *Mînie* (nuvele — 1969), *Prietenii mei, soldaţii* (1971), *Greşeala istoriei* (povestiri — 1972), *Arşiţa* (roman — 1972), *Roade tîrzii* (nuvele şi povestiri — 1972), *Malul* (nuvele — 1975). *Cardinal* (nuvele — 1976), *Cele trei păcate de moarte* (roman — 1977).

SCRISOARE-JALBĂ PENTRU UN CÎINE DE VÎNĂTOARE

Într-o dimineață am răsfoit poșta redacției și am dat peste o scrisoare care-mi era adresată de prietenul meu din adolescență — Ivan Kulev.

Întotdeauna m-am simțit venetic în redacție ; făceau excepție doar zilele cînd scotoceam prin poșta redacției. Scrisorile aduceau o adiere proaspătă între pereții îmbibați cu cerneală tipografică și cu mici ambiții. Acele dimineți de vară întotdeauna mi-au adus mireasma dulce a copilăriei albastre. Vedeam în acoperișurile caselor, în cușmele colinelor și în lunca Tundjei [1] de lîngă oraș dorurile copilăriei după depărtările albastre. Pînă de curînd nu puteam să-mi răspund cărui fapt se datorează bucuria care-mi umplea inima. Nu de mult mi-a trecut prin gînd că ea izvorăște din copilăria albastră, îndeobște din închipuirile albastre, acel albastru sincer care nu există în natură, ci doar în amintirile și visurile noastre. Într-o astfel de stare sufletească, am desfăcut scrisoarea prietenului meu din adolescență. M-am întristat încă de la primele rînduri :

— Dragă Dancio.

Te rog să-mi dai o mînă de ajutor ! Tu știi cît de bine ajunsesem cu ani în urmă ! Și la fel de bine știi că acum am decăzut rău de tot. Mă ocup în continuare de scriptele minei de plumb „Gramada“. Dar în ultima vreme am călcat în străchini și nu știu zău pe unde o să scot cămașa. Toată speranța mea e în tine, dragul meu prieten...

M-am speriat. Nu-mi venea să citesc mai departe. Bucuria albastră din inima mea se risipește ca scînteile

[1] Rîu în sudul Bulgariei, afluent al Mariței.

de pe nicovală. Ce se întîmplase cu bietul Kulev ? Firele puternice și sănătoase din tinerețea de odinioară îl „trăseseră“ la secția „Scrisori de la cititori“ : o față gălbejită ca după oreion și ciupită de vărsat. Avea un aspect neîngrijit, cu hainele veșnic mototolite, dar dacă te uitai mai îndelung în ochii lui albaștri, impresia pe care ți-o lăsase pînă atunci se destrăma pe loc. Am văzut mulți ochi albaștri, dar ai lui erau de un albastru neobișnuit. Sinceritatea nevinovată a sufletului său se reflecta în ochii aceia ca două boabe albastre. Privirea lui te ducea cu gîndul la o luncă între două dealuri în revărsat de zori. Foarfeca dimineții taie aburul care plutește peste ierburile și tufișurile înrourate. În explozia nestăvilită a luminii, cîntecul cucului umple micuța luncă și se revarsă dincolo de ea peste întinderi, parcă peste-ntregul pămînt...

„Da, Dancio, tu ești singurul om de pe planetă, în stare să înțeleagă durerea mea. Vino în ajutorul meu ! Nu sînt sigur că autoritățile locale vor putea să rezolve problema mea“, am citit în continuare scrisoarea, învingîndu-mi teama. Mă cuprinse o neliniște și mai puternică pentru soarta lui Kulev. Aș fi putut să citesc deîndată toată scrisoarea și să aflu nenorocirea care-l lovise pe prietenul meu. Dar recunosc că m-am temut să beau dintr-odată paharul durerii — voiam să mai cîștig puțin timp, să fiu pregătit pentru a primi mai ușor lovitura. Nu cumva vreunul din neamurile lui Veselin Gurmanski sau ale logodnicei sale, Pepe Patrahilova, i-au făcut vreun rău ?

Se spunea că însăși natura îl crease pe Kulev nefericit. Nu vreau să intru în controversă despre fericirea și nefericirea omului. Părerea mea personală poate fi paradoxală : fericirea de fapt e rezistența împotriva nefericirii. Pe vremea cînd lucram la centrul raional sub conducerea lui Veselin Gurmanski, am avut prilejul să constat cît de sensibil era Kulev. Făcea pur și simplu alergie în fața oricărei josnicii ! Îndeobște avem grijă să păstrăm

igiena corpului, a stomacului. Dar deseori uităm de igiena minţii şi a sufletului. Kulev făcea alergie pînă numai şi la auzul unor cuvinte necuviincioase, cu care „glumeţii" din serviciul nostru „poluau mediul înconjurător". Ei descoperiseră punctul lui slab şi-i provocau o scîrbă imensă. Cît pe-aici să-l bage pe Kulev în mormînt cu născocirile lor. Ba că nişte beţivi îşi vomitaseră maţele pe gazonul din parcul orăşenesc; ba că un nor întreg de ciori se spîrcîise pe copaci; ba că lăturile din canalul deversor se infiltraseră în apa potabilă; ba că urina animalelor din toate fermele din Sud fusese deversată în Tundja, iar frumoasele oraşului, toate în păr, făcuseră rîie pe la subţiori! Deşi îşi dădea seama de absurditatea acestor lucruri, bietul Kulev nu putea privi fără silă copacii, iarba, rîul, femeile. Nu mai ştia ce e somnul, nici setea şi nici foamea. De fapt nu-i era silă. Nu, pur şi simplu puritatea lui interioară se împotrivea spurcăciunilor.

Nu cred că se puteau găsi în tot Sudul nostru alţi doi oameni, atît de diametral opuşi ca Gurmanski şi Kulev. Cîinele şi pisica s-ar fi suportat mult mai uşor, chiar dacă ar fi fost într-o cuşcă, decît Kulev şi Gurmanski, pe un teritoriu de o sută de mii de kilometri patraţi.

Căderea lui Kulev cred că a început în urma unei „mîngîieri" tovărăşeşti a lui Gurmanski şi a unei dezmierdări a Pepei Patrahilova. Poate că nu toţi ştiu că serviciul nostru condus de Gurmanski „producea" mai întîi de toate minciună. Pe atunci, ne ocupam de recolta de cartofi din Sud. Probabil că astăzi nimeni nu-şi mai aminteşte de răposatul Gurmanski. Gras, greoi, el îl contrazicea pe Cervantes, care susţinea că oamenii graşi sînt buni. Am să spun fără nici un fel de scrupul că avea o faţă insipidă, cu obraji ca de sfeclă şi respiraţia scurtă a omului capabil să transforme cenuşa în praf de aur. Pe vremea primei noastre tinereţi, cînd visurile erau mari, iar înfăptuirile noastre în germene, şi cînd şarlatanii găseau pămîntul cel mai gras pentru rădăcinile lor otrăvite, în timp ce conştiinţele cele mai treze, legate cu trup şi suflet de revoluţie nimereau solul cel mai arid, pămîntul cel mai clisos, Gurmanski era o personalitate extrem de puternică. Declarat din capul locului vultur al Sudului, nimeni nu îndrăznea nici măcar să deschidă gura, să-i atragă atenţia că gîndacul de Colorado distrugea cartofii. Kulev era singurul care ţinea socoteala, în secret, descoperind pierderile de recoltă şi lăzile goale de cartofi din magazie. Deşi Gurmanski nu bănuia contabilitatea dublă pe care o făcea Kulev, în prezenţa lui nu se simţea mai bine decît musca în pînza de păianjen. Cînd albăstreala nevinovată a ochilor lui emana sinceritate fie în sala noastră de şedinţe, fie într-un alt salon, mai mare din oraş, lăudăroşenia lui Gurmanski se dezgolea fără voie, hainele lui luxoase cădeau una după alta şi ieşeau în evidenţă coastele lui putrede, iar observaţiile lui critice se transformau în răni cu puroi. Gurmanski se micşora în costumul lui albastru: faţa lui buhăită se cufunda în culoarea melasei de sfeclă; el se ridica pe vîrfuri, iar ochii bulbucaţi îi jucau în orbite.

Sînt convins că a „lucrat" cu premeditare şi i-a venit de hac prietenului meu Kulev, folosind laţul perfid al mîngîierii omeneşti. La începutul Anului Nou, cu cîteva luni înainte ca puterea populară să „scuture" serviciul nostru din cauza unor minciuni sfruntate, cei doi adversari se încuiară în cabinetul principal şi, în aceeaşi zi, aflarăm că lui Kulev i se încredinţase o misiune specială în raioanele de la graniţa Sudului. Noi l-am întîlnit în coridorul întunecos. Buna dispoziţie şi faţa lui veselă umplea în acea clipă cu o strălucire vie incinta sumbră a serviciului şi amurgul rece al serii de iarnă. Se grăbea să prindă autobuzul, cursa locală în circuit a minerilor. S-a întors după un ceas: scăpase autobuzul. Cîţiva inşi îl reţinuseră pe drum. Nu era nevoie să ne explice că erau nişte nenorociţi. El nu putea să ocolească un om

aflat în necaz, fără să-i dea măcar puțin curaj, un crîmpei de speranță. Ușa tapițată scîrții și Gurmanski, uriaș, sări furios din cabinet și se aruncă asupra lui Kulev :

— Știam de mult că am de-a face cu un tip neglijent, împrăștiat. Dar acum să vadă toți ce om laș avem în serviciul nostru. În schimb face pe devotatul ! Spuneți-mi, stimabililor, care dintre dumneavoastră ar fi pornit în recunoaștere cu un astfel de trădător ?

Livid ca un mort, prietenul meu a țîșnit afară. A doua zi am aflat că toată noaptea rătăcise prin imensitatea înzăpezită a Sudului. Îl atacase o haită de lupi și se salvase cățărîndu-se într-un copac. S-a întors înghețat la slujbă, în zori. Avea un mic defect de vorbire, iar acum mai și șchiopăta. Deschise ușa tapițată și răcni :

— Veselin Gurmanski, să nu crezi că nu am și eu o țeavă de eșapament, da, țeavă de evacuare sub burtă și un horn în față. Să știi că te pot preface în balegă !

Această amenințătoare sună ca o profanare în gura lui. După o săptămînă fu dat afară pentru jignirea, în public, a șefului ierarhic, și el luă în primire biroul de achiziții al primăriei din Varnița. Atunci se aprinse în el pasiunea pentru Pepa Patrahilova care îi mai întări echilibrul zdruncinat. În același an, se pomeni, adevărată mană cerească, cu o moștenire : fratele tatălui său, care nu avea copii, îi lăsase lui Kulev o casă mare cu o curte imensă.

Se impune să spun cîteva cuvinte și despre Pepa. Fiică de fost căruțaș și de fostă lucrătoare de șaluri, Pepa Patrahilova trecea drept hetera noastră meridională. Frumusețea ei mlădioasă emana ceva crud, necopt. Ochii ei senzuali însă îi dădeau un farmec neobișnuit. Presupun că fiorii destrăbălării au fost purificați încă de la început în flacără duioasă a inimii lui Kelev. L-a ros, desigur, și viermele îndoielii : oare Pepa nu-și îndreptase spre el privirile din cauza moștenirii unchiului ? Nimic nu era mai cumplit pentru Kulev decît o căsătorie din interes. Cu o săptămînă înainte de nuntă, el îi dăruise ceasul de

aur, rămas de la unchiul său. Pepa se bucurase grozav și îi spusese din toată inima cele mai frumoase cuvinte din lume, vrînd să le pecetluiască și cu un sărut. Atunci Kulev, alb ca varul, îngăimase rănit :

— De ce tocmai acum ai dorit să mă săruți ?

Fața Pepei Patrahilova a tremurat, schimonosită de lacrimile mîniei și disperării, cum se întîmplă de obicei cu oamenii vulnerabili în astfel de situații. După informații nu tocmai exacte, am să redau răspunsul Pepei :

— Nimeni nu ți-a spus pînă acum adevărul, domnișorule. Tu nu poți iubi. Nici o femeie nu te-a iubit și n-o să te iubească, deoarece vorbirea îți este ciuntită. Ai decăzut atît de mult, că ești mai prejos decît cele mai amărîte făpturi ale Sudului !

Îmi închipui cum s-a simțit Kulev sub ploaia aceasta de ocări. Vreau să spun că el făcea parte din categoria acelor oameni, cărora nu le iertăm nici cele mai mici greșeli. Așa se-ntîmplă, cred, cu oamenii de treabă, cu bărbații nobili, cu femeile frumoase și inteligente și cu societăți întregi cărora de fapt nu li se iartă cutezanța că au încercat să schimbe lumea asta. Voi mai adăuga că răutatea nu sălășluia în inima lui, că se revărsa în el dinafară și că în clipele de mare intoleranță, se lepăda de ea ca dracul de tămîie. Dar tocmai atunci primea riposta cea mai crudă, după care nu se mai deosebea de secara trîntită la pămînt în urma unei ploi de de vară torețiale !

Maică-sa îi blestemă pe Gurmanski și pe Pepa, și toată lumea puse moartea fostului șef, survenită pe neașteptate, cum și decăderea Patrahiloviei, pe seama blestemului mamei. Curînd „secara" își îndreptă tulpina, și Kulev se căsători cu o femeie neobișnuit de sfioasă, o învățătoare cu ochi îndurerați, sașii. Îl ferici și cu doi copii, în ai căror ochi mari gemea însăși noblețea durerii.

Dar se pare că m-am ambalat în povestirea mea mai mult decît se cuvenea și am uitat de scrisoarea-jalbă a

prietenului meu. Am hotărît că sînt pregătit s-o citesc pînă la capăt. Ziua de vară se înălța repede pe culmea amiezii. Teribila căldură a Sudului învăluia casele cu o zăpușeală insuportabilă.

„Apropos, Dancio, prietene credincios, era să uit să-ți povestesc un vis ciudat. Se făcea că stau în curte și privesc cum intră pe poartă un dric albastru tras de un cal șarg. Pe scîndura din față stă Pepa în haine de jocheu. Pulpele ei groase, strînse într-un pantalon-pană și cizme mov, atîrnau deasupra oiștii. Ea mă văzu în fața scărilor și spuse pe șoptite că Gurmanski trimite catafalcul. Apoi dispăru ca vîntul prin tufișuri. Te pricepi la vise?"

Nodurile presupuselor primejdii mai slăbiră în jurul gîtului meu. Poate că neamurile lui Gurmanski și ale Patrahilovei nici nu se sinchisesc că pe lumea asta există un oarecare Ivan Kulev. Alungîndu-mi spaimele, puțin înveselit chiar, mi-am zis că omul caută probabil o „pilă". Îl interesează desigur o slujbă la oraș și vrea să părăsească mina, unde cu doi ani în urmă îl aruncase o întîmplare caraghios de tristă.

Cu timpul, autoritățile comunale din Varnița începură să aibă încredere în el. Deseori îl trimiteau ca reprezentant al lor în sătucul Seno. Treptat-treptat, în fața lui din nou se conturau orizonturile carierei politice. Dar uneori spinul mititel sîngerează rana veche. Între timp Kulev deveni posesorul unui cîine-lup care se atașă teribil de stăpînul său. Seara, înainte de a porni spre satul Seno, l-a hrănit bine pe Lupul său, l-a mîngîiat pe frunte și l-a închis în colibă. În toiul nopții, tocmai cînd ținea o cuvîntare țăranilor adunați la căminul cultural, în salon năvăli un lup înrăit și alergă spre scenă. Țăranii fugiră înnebuniți care încotro. Se înțelege, cîteodată devotamentul exagerat poate să-l ducă la pierzanie pe om! Acum, destul de calm, am citit în continuare:

„Dacă și tu, prietene, nu-mi vei întinde mîna, nu-mi mai rămîne nimic altceva decît să cred că lumea întreagă e împotriva mea. Tare mi-e teamă că nici autoritățile județene nu vor rezolva problema mea. Dacă ai posibilitatea, adresează-te cu rugămintea cea mai fierbinte autorităților centrale. Spune-le cine sînt, ce hram port. Chiar în halul ăsta am ajuns, încît nimeni să nu se mai gîndească nici măcar un pic la Ivan Kulev? Totuși eu m-am jertfit pentru societate și sînt pe deplin îndreptățit să fiu răsplătit. Care sînt meritele mele? Nu uita că eu am fost primul care a dat semnalul împotriva „gurmanzilor", care ar fi înghițit Bulgaria, și am plătit cutezanța mea cu exilul veșnic în hățișurile Sudului!"

O neliniște și mai mare spulberă pînă și ultimul crîmpei de bună dispoziție. Îmi trecu prin minte că s-ar putea să sufere copilașii lui și scrîșnind din măsele, am citit scrisoarea pînă la ultimul punct:

„Am să te blestem și am să mă spînzur de prima salcie întîlnită, dacă nu-mi dai o mînă de ajutor. Mă auzi, prietene? De curînd am devenit vînător. Am o pușcă strașnică, și acum, mort-copt, trebuie să intru în posesia unui cîine de vînătoare pentru porci mistreți. E un soi foarte rar și în tot Sudul nostru dacă se găsesc două-trei exemplare... Iar porcii ăștia s-au înmulțit în ultimul hal de-a lungul graniței turcești, deoarece musulmanii nu mănîncă așa ceva. Lîngă gara Iskăr e o fermă specializată care crește rasa asta de cîini. Te rog, găsește o „pilă" serioasă și achiziționează-mi un exemplar. Să știi că dau oricît..."

Am izbucnit în rîs, dar în aceeași clipă m-a cuprins o tristețe inexplicabilă și atunci mi-am zis: „Dricul albastru și calul șarg au trecut într-adevăr prin curtea lui Kulev; și Gurmanski, și Patrahilova îl cheamă cu-adevărat la ei. Lucrul cel mai trist însă e că prietenul meu Kulev se află încă de pe acum în compania lor.

Mireasma dulce a copilăriei albastre se risipi asemenea frunzelor de toamnă, gonite de primul vestitor al iernii — vîntul rece...

IORDAN RADICIKOV
(1929)

S-a născut în satul de munte Kalimanița, județul Mihailovgrad (16 octombrie 1929), într-o familie de oameni săraci. A urmat Dreptul la Sofia și a lucrat o vreme ca redactor la Radio Sofia, la Editura *„Bălgarski pisatel"* și la săptămînalul *Literaturen Front*.

Personalitate singulară a literaturii bulgare, Radicikov s-a impus prin originalitatea și evoluția stilului său. Trăsătura caracteristică a creației sale este tratarea hiperbolică, împinsă pînă la sfera fantasticului. El dă curs liber imaginației sale asociative și fantastice, convins că fondul lucrurilor poate fi cunoscut numai după ce a fost curățat de fardul banalității. Se îndreaptă cu predilecție spre universul rural, care apare populat cu țărani „netradiționali", care gîndesc și acționează în ambiguitatea dintre real și convențional. În satul evocat de Radicikov se proiectează conflicte între tradiție și progresul tehnic, probleme legate de complexitatea unui mod de existență modern, propriu satului actual în plină urbanizare, al cărui ritm trepidant destramă calmul bucolic al satelor de odinioară.

Citām, dintre operele sale, volumele de nuvele și povestiri : *Inima bate pentru oameni* (1959), *Mîini simple* (1961), *Cerul răsturnat* (1962), *Cerga pestriță* și *Floarea de munte* (1964), *Amiază fierbinte* (1965), *Ogrăzi neluminate* (1966), *Vărsătorul* și *Barba caprei* (1967). *Vîntul tihnei* și *Ultima vară* (1968), *Abecedarul exploziv* și *Pepenele din piele* (1969), *Desene pe stînci* (1970), *Proză umană* (1971), *Pleavă și boabe* (1972), *Amintiri despre cai* (1975), *Praștia* (1977). De asemenea romanul *Toți și nimeni*. A scris și piese de teatru — *Zarva*, *Băiatul de fier* și *Ianuarie* — precum și scenarii de film : *Amiază fierbinte*, *Balonul captiv* și *Ultima vară*. A dăruit cîteva cărți și micilor săi cititori.

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

SCANDINAVII

1

Anul trecut în satul nostru, Cerkazki, a dispărut pe neașteptate un scandinav : coborîse dintr-un automobil, cutreierase mai multe ulițe, cu intenția să fotografieze ceva și nu se mai întorsese. Nevastă-sa, mai frumoasă decît un basm de-al lui Andersen (dumnezeule, unde găsesc scandinavii femeile astea fermecătoare ?), izbucni în plîns, iar țăranii, adunați ciotcă în jurul ei, se apucară s-o liniștească, că doar e și scandinavul om și nu dobitoc, să se piardă, că de fapt și dobitoacele sînt găsite pînă la urmă, cînd se rătăcesc prin cine știe ce coclauri ! Ba chiar își aduseră aminte cum au fost găsiți, nu demult, caii unui cerkazian, furați într-o noapte de un hoț de cai. Hoțul tăiase urechile cailor, dar proprietarul i-a recu-

noscut după alte semne, numai de el știute, și drept pedeapsă i-a tăiat urechile hoțului de cai.

Se pare că așa s-au petrecut lucrurile, deși povestea asta e cam veche, de pe vremea cînd era bunica fată, și nu încape îndoială că e nițel trasă de păr, fiindcă timpul are tainica însușire de a umfla sau micșora importanța unor întîmplări vechi, fără să cunoască opreliști în această metamorfoză. În orice caz, de tăiat tot s-au tăiat niște urechi — poate ale cailor, poate ale hoțului de cai... Au mai fost pomenite și alte întîmplări, pentru că o întîmplare întotdeauna trage după sine alte întîmplări, după chipul și asemănarea sa, ca și oaia care sare în gîrlă și trage după ea alte oi, alcătuite după chipul și asemănarea ei.

În vreme ce lîngă automobilul scandinavului hărmălaia era în toi, o femeie veni cu sufletul la gură și spuse că-l văzuse mai adineauri făcîndu-și de lucru la fîntînă. Înlemniră cu toții, dar își veniră imediat în fire și alergară după căngi, frînghii și prăjini, apoi se repeziră într-acolo. Fîntîna era atît de adîncă, încît nu-i putură da de fund. Atunci fu coborît un cerkazian, legat cu o frînghie de mijloc, dar tot degeaba. Era prea adîncă și-atunci cerkazienii se văzură nevoiți să scoată toată apa din fîntînă. Zis și făcut!

2

Doar pîndarul satului fu de părere că a-l căuta pe scandinav prin fîntînile satului e treabă degeaba. Spre deosebire de ceilalți, el socotea că orice-ar fi, om sau dobitoc, poate să se piardă numai în cîmp, cu atît mai mult cînd omul acesta e un străin și nu are de unde să cunoască nici potecile, și nici locurile noastre... „De-aia, zise pîndarul, pun rămășag că în mai puțin de un ceas vi-l aduc aici." Nici nu-și încheie bine vorba omul, că își săltă pușca pe umăr și porni în grabă spre cîmp. La marginea satului se întîlni cu-o femeie bătrînă care trăgea de funie o capră încăpățînată. „Ce cați, maică, p-acilea ?" îl întreabă ea. „Îl cat pe scandinav, parcă a intrat în pămînt..." zise pîndarul. „D-aia trebuia legat, cum nu-l legi, cum îi pierzi..." îl lămuri bătrîna buștean, după care porni pe drumul ei, iar pîndarul își văzu de drumul său.

Pîndarul era un om hotărît, pînă atunci nimeni nu reușise să-l ducă de nas. Avea el o vorbă a lui : „Picioarele hoțului sînt mai scurte decît cele ale pîndarului !" Și avea destule exemple pentru a ilustra acest adevăr. Dacă omul își face casă, are grijă să-i facă și încuietoare, face gard înalt, ține cîine în curte. Toate astea le face pentru a-și păzi casa, deși nu întotdeauna reușește s-o păzească. Așa gîndea pîndarul. Și-și mai zicea omul : „Uite, cîmpul nu are nici cheie, nici gard, și nici cîine !" Doar el îi dă ocol, ca și soarele, să nu rămînă nici un ungher întunecat în care diavolul să-și facă de cap. Fiindcă el, pîndarul, cunoaște cîmpul cum își cunoaște propriul buzunar. Nici diavolul nu-l poate păcăli. Dacă nu-i prinde urma cu ochii, îl află după miros... Darămite pe scandinavul ăsta ! Acuși îl dibuie el, dar să vedem întîi dacă nu cumva s-a băgat prin porumbiște, pentru că în cazul ăsta va avea de furcă cu el, nu glumă !

Porumbul cerkazienilor se înălța ca o pădure. Nu o dată pîndarul descoperise în el turme întregi de oi, găsise cai, vaci și bivoli, prinsese chiar oameni, altfel în toată firea, furînd știuleți și îi „mînase" cu știuleți cu tot la primărie ! Străbătu porumbiștile și ieși în miriște. Nici urmă de scandinav ! În cîmpia întinsă, doar cristeii mai cîrîiau potopiți de zăpușeală.

Nu mai avea nici un rost să-l caute aici. Nu-i rămînea decît să se abată prin grădinile de zarzavat și livezi, apoi s-o ia prin cînepiște și floarea soarelui, deși umbrele răco-

roase îl ademeneau întruna. În alte împrejurări poate că s-ar fi lăsat ispitit, dar acum nu-şi putea permite să se culce la umbră ! Asta putea s-o facă şi mîine, că doar n-or fugi umbrele pînă atunci ! Şi-n timp ce păşea sub soarele arzător, ajunse la grădinile de zarzavat şi-l zări în mijlocul lor pe scandinav. În prima clipă nu-şi crezu ochilor : scandinavul smulgea din rădăcină varză după varză şi le aşeza grămadă în faţa unei bivoliţe. Omul lucra repede şi cu zel, mulţumit nevoie mare de treaba pe care o făcea. Bivoliţa îşi legăna coada şi rumega liniştită, privind paşnic şi blajin la străin. Cînd îl zări pe pîndar, scandinavul se repezi la el, îl prinse de mînă şi-l trase lîngă bivoliţă, zîmbind cu gura pînă la urechi. Apoi apucă bivoliţa de coadă, o trase de urechi şi, fericit, îi arătă cerkazianului unde-şi are animalul ugerul şi cum iese laptele din el. De asemenea, îi arătă unde-i sînt copitele şi prin mimică şi gesturi îi explică, el lui, că atunci cînd merge, dobitocul îşi îndoaie picioarele din genunchi şi că, deşi are dinţi, nu muşcă ! Prin aceleaşi mijloace îl „lămuri" şi la ce anume serveşte coada animalului. Pîndarul nostru se uita la străin cu gura căscată : „Să mă ia dracu... Cred că m-a pocnit insolaţia !" Altă explicaţie nu găsi la repezeală.

După asta porniră amîndoi spre sat. Curînd lucrurile se lămuriră. Nici nu coborîse bine din automobil şi scandinavul zărise o bivoliţă, se apropiase de ea şi o fotografiase. Treaba asta se pare că-i plăcuse bivoliţei, dar şi lui îi plăcuse grozav bivoliţa. Într-un cuvînt, se plăcură reciproc, şi omul se luase după ea, însoţind-o pînă la rîu, unde bivoliţa făcu o baie, lăsîndu-se admirată... Apoi se apucase să pască nişte iarbă. Şi tot aşa, pînă intrase în vărzărie, unde se împrietenise de-a binelea cu scandinavul care, după cum văzuse şi pîndarul cu propriii săi ochi, avusese grijă să-i pună în faţă o căruţă de verze ! Cu asta o dăduse el de fapt gata şi ea îi îngăduise să o apuce de coadă, de uger... să vadă unde are laptele ş. a. m. d.

Cînd intrară în sat, îi aştepta altă belea ! De astă-dată se pierduse scandinava şi toţi bărbaţii din sat ! Ei o căutaseră o vreme prin fîntîni şi-apoi dispăruseră nu se ştie unde. Femeile întorseseră satul pe dos, dar nu i-au mai găsit. „Tot în cîmp s-au pierdut, zise pîndarul, aflu eu îndată, voi aveţi grijă de scandinav !"

Îşi săltă din nou puşca pe umăr şi porni iarăşi spre cîmp, pătruns de importanţa misiunii sale.

3

Se scursese o groază de timp şi nu se zărea venind nici scandinava, şi nici cerkazienii. Scandinavul umfla de zor cauciucul automobilului, deoarece copiii avuseseră grijă să-i slăbească ventilul. Femeile ţinură la repezeală sfat şi hotărîră să-şi caute bărbaţii, gîndindu-se că poate într-adevăr se întîmplase ceva rău. Porniră toate în cîrd şi, spre mirarea lor, îi găsiră mai repede decît se aşteptau. Erau la marginea rîului. În apa străvezie se scălda scandinava, albă ca o lebădă, iar cerkazienii stăteau pe mal ţinîndu-i de urît. Tot acolo era şi pîndarul, proptit în puşca lui...

Şi-uite-aşa, îi găsiră pe toţi, pînă la unul. În drum spre casă, bărbaţii le spuseră femeilor să nu-i mai cicălească atîta, că n-are nici-un rost ! Trebuie să ne înţelegem între noi şi să-i înţelegem şi pe alţii, nicidecum să ne supărăm din nimic, fiindcă străinul ăsta, scandinavul, vine din ţara zăpezilor şi a gheţurilor, unde totul e alb şi, deodată, după atîta albeaţă, vede o bivoliţă neagră şi... bietul om se ia după ea ! E de mirare ? Aşa se întîmplă întotdeauna în astfel de situaţii. La urma urmei e foarte firesc ca un om din nordul îndepărtat, de la celălalt capăt al pămîntului, să se ţină după o... bivoliţă de-a noastră şi să-i dea varză pe săturate ! Tot stînd

așa de vorbă, cerkazienii ajunseră la concluzia că turismul e lucru bun, și că Bulgaria a dat dovadă de înțelepciune cînd a hotărît să devină o țară a turismului internațional, cu atît mai mult, cu cît satul Cerkazki se află chiar în centrul ei! Prin urmare și ei, cerkazienii, ca locuitori ai acestui centru al turismului, trebuie să pună umărul la dezvoltarea lui, și nicidecum să se ia după mintea femeilor și astfel să-i pună bețe în roate...

SERAFIM SEVERNIAK
(1930)

Născut în satul dunărean Gorna Lipnița, județul Târnovo (10 iulie 1930), Serafim Severniak (pseudonimul lui Serafim Nikolaev Serafimov) urmează liceul la Târnovo, iar Facultatea de filologie și filozofie la Sofia. A lucrat ca secretar literar de teatru, ca redactor-șef la Televiziunea bulgară, precum și la mai multe publicații literare. În prezent este redactorul-șef al revistei *Otecestvo*.

Debutează de timpuriu în presă (1946).

Scriitor și publicist deosebit de fecund, temperament vulcanic, spirit polemic, neliniștit, în veșnică mișcare și căutare, Severniak se identifică cu năzuințele și aspirațiile umane cele mai înalte. Încrederea în valorile și vigoarea spiritului, în valorile eticii revoluționare, stă la baza creației sale, rod al unei permanente investigații a realității, dar și al visării, deschizătoare de noi orizonturi în destinul unui popor. Opera sa dezvăluie gîndirea nobilă a scriitorului comunist, o conștiință trează, care sancționează tot ce este retrograd, perimat.

Din creația sa menționăm: *Stăpînii* (povestiri — 1952), *Oamenii noștri* (povestiri și foiletoane — 1954),

Zece povestiri (1957), *De la corespondentul nostru* (1959), *Aurora de aur* (portrete — 1961), *Spre seară* (povestiri — 1962), *Moartea sublocotenentului* (povestiri — 1964), *Evantai din lemn de Santal* (nuvele și povestiri — 1966), *Rachetele, sateliții și tu* (povestiri — 1966), *Aripi* (nuvele — 1967), *Legea pămîntului* (povestiri — 1967), *Între trandafir și leu* (publicistică și eseistică — 1970), *Balada Ohridului* (1971), *Univers pătrat* (povestiri — 1972), *Carte despre Răscoala din Septembrie* (1973), *Escaladarea Everestului* (proză documentară — 1979). A scris, de asemeni, eseu, scenariu de film și literatură pentru copii.

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

MÒKOLO

L-am recunoscut imediat.

Și asta nu după față, fiindcă orchestra era departe, în fundul sălii slab luminate, ci după sunetele cîntecului. Tremurătoare și line, furtunoase și îndrăznețe, ele se desprindeau din niște strune ciudate, diavolești. Se nășteau și trăiau, răsunau și se stingeau ușor. Deodată își luau zborul, pentru ca imediat să moară pe neașteptate, ca și cum s-ar fi dus și s-ar fi întors de la capătul lumii...

Apoi sunetul strunelor s-a stins, și cîntecul fu purtat mai departe de o voce bărbătească :

La nunta ta eu n-am să fiu...
Și de-aș putea, la ce să viu ?
Să mă mai vezi pe gînduri !

Vocea era destul de aspră și totuși frumoasă pentru a continua neobservată și firesc melodia caldă a țambalului.

Nu m-am mișcat de la locul meu și nici nu m-am apropiat ca să verific. Așa putea să cînte doar un singur om — Mehmet Mòkolo. Și în aceeași clipă simții cum se naște în mine o ciudată recunoștință pentru pasiunea nestăvilită ce o am de a călători veșnic pe drumurile lumii. Aceste drumuri mă cheamă în cele patru zări ale pămîntului cu aceeași forță irezistibilă...

În seara aceasta ne-a prins noaptea lîngă mănăstirea din Orlovo. Egumenul — mărunțel și vioi ca o minge de cauciuc — ne-a arătat ușile chiliilor și ne-a zis cu o voce de țircovnic :

— Puteți să vă culcați aici, dar să știți că n-am nimic de mîncare. Așa ceva puteți găsi la Balkanturist. Restaurantul e la vreo doi kilometri de aici, pe șoseaua ce duce la oraș. Localul e nou, are orchestră, are și o cîntăreață...

El se rostogoli cu abilitate pe treptele tocite, de lemn, temîndu-se parcă să nu fie ispitit să vie cu noi.

Deși aveam mîncare destulă, am părăsit imediat tihna și plictiseala lăcașului secular. După o jumătate de ceas ședeam la una din mesele restaurantului și ne comandam cina. Dar cina nu mai venea. În schimb, în sală se așternuse o tăcere neobișnuită. Chelnerii rămăseseră în picioare în fața bufetului, zgomotul farfuriilor încetase în bucătărie. Se stinse și murmurul glasurilor omenești, și în această liniște, neobișnuită pentru un restaurant, se desprinseră primele sunete ale țambalului. Cînta Mòkolo...

L-am întîlnit cu ani în urmă la clubul marinarilor, într-unul din orașele dunărene. Mi l-a prezentat renumitul compozitor L., artist al poporului. Îmi amintesc că atunci cînd în fața noastră s-o oprit un om voinic, spătos, cu un păr bogat și des ca peria, cu trăsături plăcute ale feței, L. s-a sculat în picioare și a spus solemn :

— Mehmet Mòkolo, ultimul maestru al țambalului...

I-am întins mîna neglijent, gîndind că în fața mea se află cel mai obișnuit muzicant ambulant și că L., om

vesel din fire, plasează încă una din glumele sale. Abia cînd smeadul muzicant scoase din husă un mic țambal portativ și pe strunele argintii tresăriră ciocănelele moi, de vată, am înțeles că L. nu glumise. Îmi amintesc și acum că după ce a terminat cîntecul, Mehmet Mòkolo îi spuse compozitorului cu demnitate :

— Am început să-i obișnuiesc !

Și arătă către oamenii care ședeau tăcuți la mesele lor.

— Pe vremea cînd eram un copilandru, reluă Mòkolo, cîntam la restaurantul „Imperial“ din București. Aici cînta Maria Tănase, care acum e artistă renumită, ca și dumneata. Maria Tănase... Cînta de trei ori pe seară cîte o jumătate de ceas. Și cît cînta ea, chelnerii nu serveau și nimeni nu scotea o șoaptă. Ca la concert... Aici, la noi, e ceva mai greu... — zîmbi Mòkolo — marinari din toată Europa... Dar au început și ei să se obișnuiască. Cum trîntește cineva vreun scaun, ori își deschide gura, cum opresc țambalul !

Și atunci, în seara aceea, cînd îl ascultam pentru prima oară, Mòkolo a cîntat cîntecul flăcăului care nu vrea să se ducă la nunta iubitei sale care s-a dovedit a fi necredincioasă. Cînta simplu, fără ifose, și aceasta făcea cîntecul său și mai frumos. Cuvintele și le tălmăcise singur, fără nici un cusur, ca omul care trăise prin multe țări, el însuși nefiind în stare să spună care limbă știe mai bine — bulgara, româna sau maghiara...

...Se stinseră ultimele sunete ale cîntecului. Și tocmai cînd cineva de la masa noastră se pregătea să aplaude, țîșniră din nou sunetele țambalului. Spun țîșniră, pentru că ele într-adevăr curgeau ca o cascadă. Se fugăreau și se ajungeau, se împleteau într-un ritm nestăvilit și se risipeau într-o armonie deplină. Mòkolo interpreta Rapsodia română de George Enescu. Apoi, ușor, pe neobservate, ne cîntă despre flăcăul Gheorghe care trebuia să treacă pe la poarta mîndrei sale și, încheie cîntecul tot așa de ușor și pe neașteptate cum îl începuse.

Urmă o liniște adîncă. Răsunară aplauzele. Chelnerii, care stătuseră tăcuți în picioare aproape o jumătate de oră, porniră ca la un semnal. Era limpede că Mehmet Mòkolo reușise să cultive aici ceva din minunatele trăsături ale Mariei Tănase.

Aruncai o privire prin salon. Afară de noi și de alți cîțiva călători poposiți aici din întîmplare, la mese ședeau oameni modest îmbrăcați, cu haine de doc și căști de bachelită, puse una peste alta pe scaune. Erau desigur muncitorii de la minele din apropiere. Și din aplauzele lor furtunoase, după strălucirea ochilor buni și sinceri ai acestor oameni dintr-o bucată, am înțeles că sînt admiratorii lui Mehmet Mòkolo. Că se abat deseori pe-aici și poate nu atît pentru o cinzeacă de țuică, cît pentru cîntecul țambalului. Priveam acest public simplu, recunoscător și mă gîndeam de ce e nevoie ca micul podium al orchestrei să stea în penumbră. Probabil că Mòkolo urmărea să adauge la liniștea sălii și această penumbră misterioasă, pentru ca magia muzicii sale să fie deplină. Dar becurile nu se aprinseră nici după ultimele acorduri și figura impunătoare a țambalistului continua să stea nemișcată și tăcută. Nici măcar nu răspundea la aplauze, ca și cum admirația publicului nu-i era adresată, parcă nici nu-l interesa...

Și lucrul acesta era cu totul neobișnuit. Fiindcă după prima noastră întîlnire din orașul dunărean am avut prilejul să ne întîlnim de nenumărate ori prin cabanele munților, prin stațiunile maritime, în orașe miniere și mari centre. Întotdeauna intram în vorbă cu el, fiindcă orice întîlnire cu omul acesta era pentru mine o mică sărbătoare a artei. Totul la el era făcut să aducă mulțumire semenilor săi. Și cînd în aer tremurau sunetele micului său țambal, cîntau nu numai cele două mîini iuți ale lui Mòkolo. Cînta și chipul său aplecat asupra instrumentului, cîntau ochii lui, care niciodată nu pri-

veau ciocănelele şi nici publicul. Cînta întreaga sa figură impunătoare. Mişcările iuţi şi line ale ciocănelelor nu începeau nici din mîini, nici din coate. Ele veneau mai curînd din umerii puternici ai muzicantului, ritmici şi neliniştiţi ca tremurul şi dulceaţa trupului omenesc...

De ce stătea acum Mòkolo, în umbră ?

Tot timul cît a durat cina noastră, a cîntat cîntăreaţa. Chelnerii se strecurau cu îndemînare printre mese. Oamenii mîncau în tăcere. Nimeni nu vorbea şi nu ciocnea paharele. Nici călătorii pe care a doua zi îi aştepta drumul, nici oamenii care nu apucaseră să se spele şi să se radă şi care doar cu o oră sau două mai devreme străbătuseră tunelele înguste pe sub pămînt. Şi lucrul acesta pe cît era de neobişnuit, pe atît era de plăcut...

Mă gîndeam la el. Ultima oară ne întîlniserăm la o răscruce de drumuri între Ruse şi Silistra. Cînta de unul singur, fără orchestră. Cu greu l-am determinat să-mi povestească pricina acestei solitudini.

— Întemeiasem un taraf ţigănesc, spuse cu greu Mòkolo. Un fel de colectiv pe baze cooperatiste. Comandasem pînă şi costume speciale de la Budapesta... Şi ne-am făcut de ocară. Fiecare a trecut prin funcţia de casier şi şi-a însuşit din banii obşteşti. Atunci m-am scîrbit şi am plecat...

În aceeaşi seară, la Silistra, am dat peste orchestra cu pricina. Am întrebat de Mòkolo. Un viorist uscăţiv pe care-l cunoşteam, îmi răspunse :

— Povestea cu banii, ce-i drept, cam aşa e... Dar mai e şi o altă poveste. E slab de înger Mòkolo cînd vine la o adică vorba de sexul slab... Bine că a plecat, fiindcă altfel, cine ştie, se putea ajunge şi la vărsare de sînge...

Mi-am amintit de această comică şi totodată tristă poveste şi în conştiinţa mea a apărut figura liniştită a „maestrului". „A îmbătrînit Mòkolo, mi-am zis în gînd. Probabil că s-a liniştit şi dinspre partea sexului slab..."

Şi am pornit să-l caut. L-am întrebat pe primul chelner ieşit în drumul meu — acesta a dat din umeri. De la o masă apropiată intră în vorbă un tînăr cu o privire deschisă :

— Nu mai umblă printre oameni Mehmet... Om vestit, dar fără noroc. Şi lovi cu palma fundul căştii sale de miner.

Nu l-am înţeles. Hotărîsem să mă întorc la masa mea, cînd pe plăcuţa pe care scria „Birou", apăru Mòkolo. Mă zări şi porni către mine agale, întors cu spatele spre micuţa scenă pe care erau instrumentele. Ne-am strîns mîinile şi i-am transmis obişnuitele salutări din partea lui L. Mòkolo se înclină şi întrebă ca întotdeauna, cu demnitate şi respect :

— Cum se mai simte profesorul ?

I-am răspuns că e bine. Şi l-am rugat, după sfîrşitul programului să vină la masa noastră unde erau şi cîteva personaje marcante. Mòkolo se înclină din nou şi văzui cum pe faţa lui trece o umbră. Mă refuză.

— Dar cum aşa, ne faci o deosebită plăcere, am insistat eu. O mare bucurie... Şi o mare cinste !

El clătină din cap. Cuprins de mîhnire, deveneam tot mai insistent. Îl rugai chiar să execute la ţambal variaţiunile sale după Liszt, pe care le-a cîntat cîndva în faţa compozitorului L. Artistul poporului îmi spusese atunci că sînt extraordinare din punct de vedere profesional. Fără să mai pună la socoteală interpretarea artistică... Mòkolo continua să clatine din cap. Şi cum stătea tăcut şi abătut, îşi întoarse faţa.

— Vezi bine că nu pot !... Eu am interzis să se mai aprindă becurile pe scenă şi oamenii se chinuiesc să descifreze pe întuneric notele. Nu mai pot apărea în faţa oamenilor... O să vă cînt însă variaţiunile lui Liszt...

Se întoarse brusc şi sări energic pe podiumul orchestrei. După cîteva clipe, în tăcerea adîncă a sălii, răsunară

primele acorduri ale micului țambal. Ședeam la masă obosit și zguduit de ceea ce abia acum vedeam : jumătate din fața lui Mehmet Mòkolo era desfigurată parcă de ghearele groazei, crispată de o paralizie nemiloasă. Ca o urmă a apei clocotite, a focului neîndurător !... În conștiința mea, stăruia chipul acesta pe de o parte cuprins de pacea unei muzici dumnezeiești, iar pe de alta încremenit de pecetea nenorocului și a suferinței... Vîrfurile ciocănelelor moi ca labele unei fiare crude jucau pe strunele de oțel ale vechiului instrument, smulgînd acordurile furtunoase ale lui Liszt. Și mi se părea că odată cu valul amețitor al frumuseții armoniilor ajunge pînă la mine și fiorul sonor al unei inimi mari, Mòkolo își cînta propriile variațiuni...

Oamenii tăceau și priveau cealaltă jumătate a feței sale, sănăoasă, bărbătească, inspirată de muzica aceea dumnezeiască. Eram încredințat că afară de el nimeni în această sală nu se gîndește la pecetea urîțeniei trupești pe care i-o hărăzise nedreapta întîmplare. Dar gîndul acesta — că arta trebuie să ajungă pînă la oameni curată, fără nici o urmă de imperfecțiune și urîțenie — ajungea fără doar și poate, pe căi de nimeni știute, pînă la sufletele ascultătorilor, drumeți întîmplători, ori simpli mineri. Și mă gîndeam cît de nedreaptă este viața cu unii oameni și cît de mare puterea celor care sînt hărăziți de natură să fie interpreții artei, slujitorii frumosului...

VASIL POPOV
(1930—1980)

S-a născut la Mindia, județul Veliko Târnovo (29 iulie 1930). A urmat liceul și Dreptul la Sofia. A lucrat la mai multe publicații literare. Autor plurivalent, de incontestabilă originalitate, preocupat permanent de destinul omului contemporan, de mutațiile care se produc pe planul conștiinței, Vasil Popov își îndreaptă cu predilecție atenția spre aspectele cele mai contradictorii, paradoxale ale vieții ; el pătrunde în esența filozofică și psihologică a omului contemporan și privește adînc în sufletul lui. Cultivă o proză viguroasă și frustă, din care nu lipsesc sentimentele primare, dure, situațiile bizare.

A debutat cu volumul *Povestiri* (1959). I-au urmat, între altele : *Omul și pămîntul* (povestiri — 1962), *Rădăcini* (povestiri 1967), *Vremea eroului* (roman — 1968), *Această frumoasă lume* (povestiri — 1971), *Vremuri eterne* (povestiri — 1973), *Trompetistul verde* (povestiri — 1975), *Cuvinte* (eseuri — 1978), *Șesul* (roman — 1979), *Avionul de Zürich* (povestiri — 1980). A scris mai multe piese de teatru, scenariu de film și literatură pentru copii.

Ochii albi ai străinei parcă sorbeau furtuna. Pe geamurile restaurantului ploaia se scurgea în șiroaie, iar vuietul mării răscolea dunele. Străina îi sorbea din ochi și pe cei trei marinari de la masa vecină, cu chipurile lor negre, împietrite. Mateloții beau într-o tăcere îndîrjită și sorbeau cu înghițituri mici părul ei blond, fața surescitată și ochii albi.

— Asta-i ploaie de durată, zise translatorul în limba ei.

— Într-adevăr, zise ea. Așa de tare plouă, că n-o să mai vedem ploaia de stele.

— Ne ajunge și ploaia asta, zise translatorul.

Mateloții îl neliniștea. Îl priveau pe el, dar pe ea o mîncau din ochi. Restauratul era gol.

— N-o să vedem leonidele, zise străina.

— Mă scuzați, nu v-am înțeles, tresări translatorul.

— Leonidele, adăugă ea visătoare. E o ploaie din constelația Leului.

— Înțeleg, zise fără vlagă translatorul.

— Înțelegeți ? Marea vuia, și ea ciuli urechea o clipă. Acum ar trebui să treacă, sau poate mîine, nu știu cînd anume, dar trebuie să treacă...

— De vreme ce trebuie să treacă, vor trece, răspunse el.

— Credeți ? se însufleți femeia ! Este zodia mea, zodia Leului. Puteți înțelege asta ? Vreau să le văd. Puteți înțelege ?

— Cred că înțeleg, zise translatorul, și ca argument își atinse cu degetul ochelarii.

— Este zodia mea, repetă străina. Ploaia de stele din constelația mea. Plouă la fiecare treizeci și trei de ani. Dacă nu le văd acum...

— Nu mă pricep deloc la astronomie, zise translatorul. La astrologie nici atît, adăugă el, tușind sub privirile

insistente ale marinarilor. Cu ani în urmă n-a lipsit mult să-mi fac horoscopul, nevastă-mea se aprinsese rău de tot, dar am renunțat. Făcu un efort, încercînd să-i uite pe marinari și să zîmbească din spatele ochelarilor. Prefer să nu știu ce mă așteaptă...

— Oh, da, dumneavoastră sînteți atei, zise străina și dădu peste cap paharul, uitîndu-se țintă la marinari, care ridicară paharele și băură cîte o înghițitură. Dumneavoastră credeți numai în materie — glasul îi sună absent —, și totuși, să nu văd leonidele... O dată în viața mea, înțelegeți ?

— Totuna, zise translatorul, trăgîndu-și manșetele cămășii albe în așa fel, încît să i se vadă butonii de aur. Nu le vom aștepta aici. Bănuiesc că doriți să ajungem mai repede în oraș.

Ea nu răspunse. Își turnă din nou și își scoase din gură țigara cea nouă, al cărei vîrf era de un roșu aprins. Pentru o clipă își arătă dinții albi, egali. Translatorul își plecă ochii.

— Sălbatică e marea dumneavoastră, zise din nou străina printre dinți. O mică mare sălbatică...

— Da, e sălbatică, fu de acord translatorul și linse doar marginea paharului său.

— Am străbătut toate mările și oceanele lumii, continuă ca în transă străina. Am văzut totul, am scris despre toate... Iar aici, aici, tocmai cînd trebuie să treacă leonidele, plouă, e furtună — ea își rezemă capul cu părul blond de perete și-și ridică bărbia — în aceste dune reci. De fapt, dumneavoastră n-aveți cer...

— Cer avem, zise translatorul, privind în jos.

— Acesta nu e cer. Aveți altceva, dar prin el nu se poate vedea nimic. O, dacă vor trece, am să le simt... omul e ca pisica, e ca păsările, ca animalele — simte totul, dar ascunde.

Mateloții continuau să bea tăcuți, cu fețele întunecate. Cu mînecile suflecate, barmanul ștergea paharele în spa-

tele tejghelei. O țigară neaprinsă îi atîrna în colțul gurii.

— Nu vă place țara noastră? întrebă translatorul, cu toate că de mult i se urîse de această întrebare.

— Îmi place, zise ea și între buzele ei puternic înroșite se arătară iar dinții umezi și egali. O țară mică și sălbatică, ca și marea asta. Oamenii pe care-i întîlnești au niște priviri... și poate că voi scrie chiar așa: țara oamenilor cu priviri iscoditoare.

Nările ei subțiri fremătară, pe obraji îi apărură pete roșii. Urechea ei mică era acoperită cu perișori albi, imperceptibili.

Barmanul ieși în pragul ușii, și rămase acolo cu brațele încrucișate pe piept. Țigara îi atîrna tot neaprinsă. Restaurantul gol parcă mușcase cerul și furtuna și acum atîrna sub ele. Dinspre dune, smochini negri se îndoiau din rădăcini printre pocnetele de șrapnele ale valurilor înspumate.

— Există ceva teribil în omul cu privirea iscoditoare, continuă străina. De la el te poți aștepta la orice. La voi privesc așa și bărbații, și femeile. Pînă și copiii...

— Nu știu, îngăimă anevoie translatorul. Pentru noi e foarte greu să ne vedem dinafară. Noi privim în noi înșine, sîntem un popor vechi, dar în multe privințe sîntem încă foarte tineri. Aș putea spune chiar — el zîmbi puțin strîmb — de curînd am început să ne privim. Nu știu însă cînd ne vom vedea, asta nu se poate prezice.

— Totul e prezis, răspunse străina. Absolut totul. Am auzit că Bulgaria e zămislită sub semnul lui Saturn.

— V-am mai spus că nu mă pricep la astrologie, zise translatorul, și ochelarii lui îi concentrară pentru o clipă pe cei trei marinari într-un singur punct.

— Da, da, Saturn, continuă ea ușor însuflețită. Saturn vă izbește cu loviturile sale nemiloase, iar voi vă

îndîrjiți, deveniți neîndurători unul față de altul. Și în privirile voastre se poate citi îndîrjire, neîndurare. Saturn naște și-și mănîncă noii născuți. Poate tocmai de aceea toată istoria dumneavoastră e udată cu sînge.

— Orice istorie e udată cu sînge.

— Dar nu cu sîngele propriu, zise ea zîmbind.

— Cred că vă pripiți în aprecierile dumneavoastră, zise translatorul, dîndu-și silința să fie calm și politicos. Cu ani în urmă a trecut pe-aici un cunoscut scriitor englez. A fost întrebat ce crede despre Bulgaria și el a răspuns: „Ca să poată avea o părere despre o țară, omul trebuie să stea în ea ori două zile, ori douăzeci de ani. Eu sînt în Bulgaria de cinci zile, ce-aș putea să cred despre ea?“

— Sună frumos, continua să zîmbească străina, englezii sînt buni și vechi umoriști și știu să se fofileze atunci cînd vor. Înțeleg, sînteți patriot, și asta îmi place. De fapt, mă simt excelent la dumneavoastră. Ceva mă neliniștește însă, sînt nesigură... mă încrîncenez împotriva mea. Să fiu sinceră, asta mi se întîmplă rar. Nu sînt romantică, privesc lucrurile foarte rațional, aproape nimic nu mă miră. Nimic, zise ea, și de data aceasta în surîsul ei era ceva care-l făcu pe translator să se înfioare. Ca să-și vină în fire, o întrebă:

— Poate chiar dumneavoastră aveți ceva din Saturn?

— E limpede! zise pe neașteptate unul dintre cei trei marinari.

Ceilalți dădură din cap și ridicară din nou paharele. Privirile lor întunecate se încrucișară deasupra celor doi.

— Ce-a zis acela? întrebă străina.

— N-am auzit, răspunse translatorul.

Ea nu mai întrebă. Dădu peste cap paharul și pe loc îl umplu din nou. Lăsă sticla — paharul translatorului era încă plin.

— Poate că într-adevăr am ceva din Saturn, zise ea puțin după aceea. Leul este un animal nobil, puternic,

de rasă, dar lucrurile au o legătură. V-ați gîndit vreodată cît sînt de legate între ele toate lucrurile din viața noastră ?

— Sînt legate, fu de acord translatorul.

Femeia își întinse picioarele lungi pe sub masă. Rotulele genunchilor îi trosniră surd.

— Dar poate că tocmai acum trec leonidele, adăugă ea aproape în șoaptă. Oare știm ce trece în clipa asta pe lîngă noi ?!

— E posibil, zise translatorul și-și aranjă cravata. De aceea nu-mi plac horoscoapele. E neplăcut să știi ce te-așteaptă și să nu poți face nimic. Prefer să nu știu.

Cînd îl privi, ochii ei erau puțini sticloși. Privirea ei trecu prin el și se opri asupra marinarilor.

— Eu sînt un om echilibrat, continuă translatorul. Cînd mă uit la dumneavoastră cum beți toată după-amiaza asta... scuzați-mă, se-nțelege, asta nu e treaba mea, dar mi se pare că sînteți puțin... obosită.

— De ce credeți că sînt obosită ?

— Așa mi se pare.

El își plecă ochii, și fața lui îngustă se lungi și mai mult. Străina izbucni într-un rîs dogit. Flăcăruia țigării ei străluci provocator, în timp ce afară furtuna se înteți și mai tare.

— Scuzați-mă un moment, zise ea.

Se ridică. Rochia ei de lînă bej se întinse pe trupul înalt, bine făcut. În timp ce pășea pe poteca dintre mese, se legăna ușor din șolduri. Intră în fund, pe ușa din dreapta. Translatorul făcu un semn barmanului. În timp ce-i prezenta socoteala, unul dintre marinari se ridică...

— Semnați aici, zise barmanul, punînd bonierul pe fața de masă și se aplecă. Spatele lui îi acoperi pe cei doi marinari.

— Ce-nseamnă asta ? Translatorul semnă, fără să privească socoteala, iar glasul îi răsună surd.

— Ce anume ?

— Unde s-a dus ăla ? Și îndeobște...

— A, nimic, i-o întoarse calm barmanul cu o față lipsită de expresie. Luă bonierul și se îndreptă spre bar. Țigara lui atîrna tot așa, neaprinsă.

Translatorul vru să se ridice, dar privirile celor doi marinari îl determinară să stea cuminte. Tuși fără să se poată dezlipi de scaun. Barmanul stătea în spatele tejghelei și freca paharele. Afară furtuna vuia în lege. Marinarul se întoarse, încheindu-și nasturii de la sacoul negru, de piele. Se așeză lîngă ceilalți. Cel de-al doilea se ridică. Cînd se întoarse și cel de-al treilea, translatorul se „liniștise“ de-a binelea. Marinarii își ridicară ancorele privirilor de pe el și ieșiră. Furtuna îi înghiți pe toți trei.

Translatorul oftă și se mișcă puțin în loc — piciorul stîng îi înțepenise. Își mișcă degetele înlemnite în pantof, pînă cînd în sfîrșit le simți. Între timp apăru și străina. Șoldurile ei se legănară din nou. Ocoli cu atenție scaunul lui și se așeză la locul ei. Fumul țigării ei aprinse îl învălui ușor. În clipa următoare îi auzi înghițitura — în pahar mai rămăsese puțină băutură.

— S-a întîmplat ceva ? întrebă străina cu puțină îngrijorare în glas pentru el.

— A, nu, făcu translatorul, ridicînd ochii, și privirile lor se întîlniră.

— Se întunecă, zise ea, privind în jur și adăugă însuflețită : încă mai plouă, iar mie îmi place atît de mult să călătoresc în ploaie. Poate ne ajung din urmă leonidele ; femeia tăcu și adăugă gînditoare : sau poate că le-ajungem noi...

Translatorul nu spuse nimic. Trecînd pe lîngă barman, acesta își scoase țigara neaprinsă din gură și îi salută politicos. Îl salutară și ei la fel.

SLAV HR. KARASLAVOV
(1932)

Născut în satul Debăr, județul Plovdiv (la 27 martie 1932), după absolvirea liceului din orașul Părvomai și a unei școli militare de aviație, Slav Hr. Karaslavov își ia, la Sofia, și licența în filologie slavă. Lucrează la mai multe publicații literare, apoi devine editor — redactor-șef și director al Editurii „Narodna Mladej" și secretar general al Uniunii scriitorilor bulgari. În prezent, este director general adjunct al Comitetului pentru tipărituri.

Debutul, în presă, se produce în anul 1954, iar cel editorial în 1959, cu volumul *Ecoul cavalelor.*

Ne aflăm în fața unui autor prolific și viguros, care simte nevoia să se reverse pe mai multe canale. Epocile frămîntate, din cele mai vechi timpuri ale patriei sale, ani de rezistență în fața opresiunii străine constituie un izvor nesecat pentru creația sa.

A publicat, printre altele: *Prieten cu moartea* (nuvele — 1967), *Cronica lui Hagi-Dimităr* (roman — 1968), *Viața căpitanului Nikola* (roman — 1971), *Karagea* (roman — 1972), *Declinul lui Ivanko* (roman — 1973), *Arme pentru cei vii* (nuvele — 1974), *Și numele tău frumos...* (nuvele și povestiri — 1976),

Scrisori către prietenul meu din lumea cărților (eseuri — 1977), trilogia *Frații din Salonic* (1978—1979). A publicat numeroase volume de poezii, de asemeni, teatru și literatură pentru copii.

Este laureat al Premiului Gheorghi Dimitrov.

TABLOUL

Cîntărețul intră în cameră și cercetă pereții. Soarele se strecurase prin fereastră și tencuiala albă strălucea, de parc-ar fi fost suflată cu praf de argint. El lăsă un sul învelit într-o hîrtie și se așeză pe pat:

— Trăiești bine...

— Care-i binele?

— Liniște... grădini... tihnă... Pe mine mă întrebi?... Viață amărîtă... Cîntăreț de operă în provincie... Idolul elevelor...

Se ridică și străbătu camera, apoi cercetă cu atenție fotografia cu cazarmele din Sevlievo, unde lîngă un tun mic, de munte, stăteau țanțoș cîțiva majuri cu săbiile trase, și se ciocăni cu degetul în frunte:

— De la capul ăsta mi se trage totul... Acum puteam să fiu ofițer, și nu un cîntăreț oarecare, pe care oricine îl aruncă de colo-colo... Mă mai țin încă, pentru vocea mea... E adevărat, cam sălbatecă, nelucrată, dar astfel de voce se întîlnește mai rar... Cum dau peste cap o oca de vin negru... și îi dau drumul... crapă... geamurile!

Cîntărețul se opri în mijlocul camerei, se legănă pe vîrfurile picioarelor, și aria lui Ivan Susanin umplu încăperea. Geamurile zăngăniră ca la o canonadă de artilerie. Într-adevăr, sălbatecă voce, plină și puternică, de nestăvilit...

— Și ce nu le place la tine?

— Mă invidiază ! Dar o să mă aştepte ei mult şi bine... Adio... Am pus mîna pe o mină de aur... Şi aruncînd o privire spre sulul cu pricina : Îl cumperi ?

— Ce să cumpăr ?

— Tabloul...

Cu îndemînarea unui vînzător de stofe, versat, el curăţă podeaua, întinse tabloul şi, luînd o poză trumfătoare, mi-l arătă cu un gest artistic : priveşte şi te minunează...

Am privit. O lume transpusă pe pînză, pentru veacuri. Pensula se mişcase după voinţa unei inspiraţii fără seamăn şi pe unde trecuse ea colcăia viaţa. Tabloul întruchipa sărbătoarea lui Trifon Zarezan [1]. Cînd iarna şi primăvara se luptă pe neobservate, cînd nămeţii de-a lungul haturilor încep să se micşoreze, şi pe cerul tulbure şi scund apar ferestre albastre, iar buturugile negre ale viţelor devin treptat-treptat cafenii datorită soarelui timpuriu. Tabloul mă cuceri dintr-odată, mă atrase cu totul, simţii cum păşesc printre viţe, cum mă încurc printre joarde, ameţit de suflarea fumului umed al focurilor aprinse. De cîte ori nu m-a scos pe dealuri această frumoasă sărbătoare ! De cîte ori nu am simţit plosca înflorată atîrnîndu-mi greu la încheietura mîinii drepte, de cîte ori nu am ascultat cum cîntă vinul la fiecare pas al meu ! Şi apoi focurile, în jurul cărora pluteşte mirosul cărnii fripte şi al slăninii sărate. Am avut senzaţia că simt aievea lovitura unui bulgăre de zăpadă, că urmăresc trînta veselă a flăcăilor băuţi. Undeva peste dealuri, sus, dinspre via vecinului, cu paşi rari coboară tata. Are la brîu foarfecă de vie şi în pumnii săi mari ascunde flăcăruia jucăuşă a unei lumînări. Dă zăpada la o parte cu piciorul, descoperă un bulgăr de pămînt, înţepeneşte lumînarea în el şi spune : dă-mi plosca... Eu i-o dau. Tata bea din ea, apoi mi-o înapoiază. În clipa următoare se apleacă şi taie

[1] Sărbătoare populară. La 14 februarie, în fiecare an, în Bulgaria se serbează trăierea viei.

prima joardă. O lacrimă limpede apare încet din tăietură. Eu o privesc şi uit să ud buturuga cu vin, după vechiul obicei, dar glasul tatii îmi aduce aminte : „Hai, să fie rodu-mbelşugat..." Şuviţa roşie porneşte şovăind. Gîtul ploştii înflorate gîlgîie vesel şi picături răzleţe schimbă culoarea zăpezii leneşe. „Toarnă, toarnă, să fie anul bogat..."

Apoi ia din nou plosca în mînă şi cu ea ridicată priveşte îndelung cerul. Doar gîtlejul îl dă de gol că bea...

— Ei, ţi-a plăcut ? mă întrebă cîntăreţul.

— Foarte mult...

— Dă-mi doar cît să plătesc o primă rată de apartament...

Ezit. Cîntăreţul prinde din zbor ezitarea mea şi adăugă :

— Asta e preţul cel mai mic... Altora am să le cer nu doar o rată, ci un întreg apartament... Înţelegi ? Tabloul e o capodoperă ! În Occident mi s-ar da o avere...

Continui să ezit.

— Priveşte, zise el, flăcăruia lumînării... priveşte cum pîlpîie... simţi cum pîlpîie ?... Şi-apoi băiatul cu plosca, priveşte... Aşa ceva nu mai întîlneşti. Ocazie unică... Dacă nu mi-ar trebui bani, nu l-aş vinde niciodată... Cînd sînt mai supărat, îl atîrn de perete, mă aşez şi încep să-l privesc. Simt cum lumea devine primitivă şi puternică, cum mă cuprinde pămîntul, iar vinul din ploscă o porneşte prin vinele mele. Cîntăreţul ridică mîna spre tavan şi vocea lui puternică de bas înşiră la repezeală o tiradă oarecare dintr-o operă necunoscută.

— Artă... Asta e artă... Citeşte — Orozov... Profesorul Orozov... Aş oferi-o Galeriei Naţionale, dar mă tem că mă vor întreba de unde o am... Şi... cum să-ţi spun, capitolul ăsta nu prea e clar... Înţelegi, viaţa mai are şi lucruri neclare... Altfel ar fi fost simplu de tot... Cîntăreţul se întunecă la faţă. Asta ţi-o spun numai ţie pentru că îmi eşti prieten. Sper că n-o să te apuci acu' să mă

„cînți !“ L-a luat gura pe dinainte, și acum vrea s-o dreagă : Ce zici ? îl cumperi ?

Continui să tac. Ultimele lui mărturisiri mă determină să fiu prudent.

— Văd că ți-a pierit buna dispoziție. Probabil că te-ai speriat. Astea au fost vorbe aruncate în vînt. Tabloul e al meu, îl am de la taică-meu. Nu-i nimic neclar aici. De un singur lucru mă tem : ca nu cumva și soră-mea să vină cu pretenții, să-și ceară partea... Asta e singura problemă...

Simt că minte. De altfel înțelege și el că e neconvingător, de aceea spune împăciuitor :

— Împrumută-mă cu vreo douăzeci de leva... cum îl vînd, cum ți le înapoiez...

Prefer să-mi iau adio de la douăzeci de leva, decît să am de-a face cu miliția. Cîntărețul înfășoară tabloul la loc și făcînd o plecăciune turcească, se retrage cu spatele...

Stau pe scări și nu-mi pot lua privirea de pe spatele lui. Îmi pare rău de tablou. Oare unde-l va duce ? Cine se va bucura de el ? Băiatul cu plosca îmi stăruie în privire, flăcăruia luminării joacă asemenea unei flori de brîndușă, legănată de un vîntuleț nevăzut, iar țăranul cu custura încovoiată în mînă continuă să se îndrepte, privind coarda proaspăt tăiată și lacrima viței care se ivește în tăietură.

Mă întîlnisem cu o mare operă de artă...

În zilele următoare mă cuprinse dintr-odată o nesiguranță ciudată și mă ținu îndelung în ghearele ei. Marea artă mă făcuse să mă simt neînsemnat, un fir de praf, o scamă, care în zadar încearcă să se ridice... M-am întrebat cine are nevoie de ceea ce fac eu și mult timp n-am putut să-mi răspund. Într-o astfel de stare sufletească m-a găsit cîntărețul.

— Ce-i cu tine ?

— Afurisită treabă... Ne-am tocmit. Pornise bine. Și prețul era bun, dar a apărut nu știu de unde un prostălău și a dat totul peste cap ! Astfel de proști ar trebui să fie spînzurați, iar ei i-au făcut directori la tot felul de „Vinprom“-uri... Frumos tablou, zice, minunat, taman pentru noi, numai că luminarea asta nu-mi place... De fapt, îmi place, dar prea e, nu știu cum, bisericească treaba, auzi — i s-a părut prea bisericească... Un prost și jumătate !... Cunoscător ! Să-l iei și să-l îneci în cel mai mare butoi sau să-l lași în el, și nici lumînare să nu-i dai, să stea acolo, pe-ntuneric, pînă cînd va chiorî, ca să-i vină mintea la dovleac...

Cîntărețul înconjură camera cu pași mari, desfăcu tabloul și rămase lîngă el, uitîndu-se îndelung la lumînare :

— Și știi ce mi-a propus nătărăul ăla ?... Să acopăr luminarea... Și eu m-am luat după el... M-am dus la prietenul tău, pictorul. Și-i spun, chipurile, în glumă : Slav m-a trimis să-i acoperi această lumînare... Se uită el la mine, se uită cu luare aminte la lumînare... Lasă pensula și paleta, privește îndelung la flăcăruie, își duce mîna peste față, își scutură capul și din nou se întoarce la flăcăruie. Se apropie, se depărtează, se lasă în jos, se ridică. Într-un cuvînt — uitase de mine.. La un moment dat își dă seama că sînt acolo, și se întoarce : „Ce spuneai că vrei ?“ „Să acoperi lumînarea“, zic. „Lumînarea nu știu, dar mutra ta aș acoperi-o cu plăcere ! Tu știi, de fapt, ce vrei de la mine ? Tu, zice, vrei să mă faci părtaș la o crimă... Auzi nebunul... Să-l fac părtaș la o crimă. Și nici mai mult, nici mai puțin, m-a dat afară... Ce mai, am ghinion, mare ghinion...

Cîntărețul îngenunche. Duse mîna peste flăcăruia lumînării, o acoperi cu palma...

— Privește, fără ea tabloul a orbit, a murit, pînă și cerul s-a întunecat... Dacă mă gîndesc bine, are dreptate ăla, pictorul, prietenul tău... Dar să știi, lumînarea asta

o să mă bage în pămînt... Dacă nu ar fi fost ea, ăia de la „Vinprom“ ar fi luat tabloul, iar acum încep să mă tem și pentru mine.

— De ce ?

— Apăi... ce să-ți spun, a fost o chestie...

— Ce chestie ?

— O chestie la Galeria...

— Tu l-ai „săltat“ ?

— Am eu asemenea mutră ?

— Atunci ?

— Mi l-a băgat pe gît un cunoscut. A zis că îl are de pe vremea bombardamentelor...

— Și acum ?

— Acum, pe de o parte mi-e frică, pe de alta nu mă pot despărți de el...

— Du-i-l înapoi...

— Dacă îmi permiți să dorm aici, poate mă mai gîndesc pînă mîine...

— Dormi...

Cîntărețul își făcu patul, stinse luminile și adormi buștean. I-am urmat exemplul. Dar pe la miezul nopții m-am trezit. O strălucire ciudată umplea camera. M-am uitat în jur. Flacăra luminării juca în lumina lunii, iar bulgărele de pămînt părea de aur...

GHEORGHI STOIKOV
(1932)

Originar dintr-un sat de cîmpie — Dermenți — nu departe de Plevna, Gheorghi Stoikov urmează cursurile unei școli militare de ofițeri, iar mai tîrziu Ziaristica. O vreme lucrează ca redactor-șef adjunct al ziarului *Septemvriiska pobeda (Victoria din Septembrie)*, apoi ca director al Filarmonicii din Plevna. De doisprezece ani este redactorul-șef al revistei literare *Vit*[1], precum și secretar al Asociației Scriitorilor din regiunea Plevnei.

Ironia rafinată și purificatoare, dialogul spiritual, precizia și măiestria în descompunerea și reconstituirea mecanismelor psihice caracterizează scrisul lui Gheorghi Stoikov.

Dintre volumele publicate, menționăm culegerile de nuvele și povestiri : *Legi aspre* (1963), *Călătorie fără faruri* (1969), *Sărută aceste mîini* (1971), *Această mare și continuă rotire* (1977).

A scris, de asemeni, literatură documentară, precum și pentru copii.

[1] Rîu, afluent al Dunării.

— Bravo, măi Goşo! îl lăudă bai Kalcio pe tînărul operator, strigînd în gura mare ca să-l audă bărbaţii adunaţi ciotcă în foaierul cinematografului. Ăsta mai zic şi eu film, ţi se face părul măciucă în cap! Nu ca alea pe care le-ai adus în ultima vreme...

— Chestie de gust, bai Kalcio, zîmbi operatorul ridicînd din umeri.

— Ce gust mă! Aţi stricat tineretul, îl împingeţi la dezmăţ, cu filmele astea occidentale... Nu-i aşa, măi Decio? Spune mă ceva, de ce taci? Eşti secretar de partid şi ar trebui să-l lămureşti pe tînărul ăsta s-aducă numai filme de război.

— Dar cu planul cum rămîne? îl întrebă Goşo.

— Nici un fel de plan! se răţoi bai Kalcio şi s-ar fi „ambalat" şi mai tare, dacă nevastă-sa nu l-ar fi lovit cu cotul să-i lase în pace pe flăcăi. Lasă-mă, măi femeie! Au adus oamenii un film de război, iar tu tot timpul tragi la aghioase!...

— Păi dacă mă ia cu somn...

— Te ia cu somn! Taci măcar din gură... Şi cum îţi spuneam, Decio... să se termine odată cu filmele alea, care aduc numai stricăciune!

— O să ţinem seama de propunerea dumitale, bai Kalcio, îl linişti Decio. Vasăzică numai filme de război...

— Dar tu ce-ai vrea? Să-ţi defileze tot timpul prin faţa ochilor neruşinatele alea goale?

— Bine, bai Kalcio. Noapte bună!

Mulţumit că l-a „săpunit" bine pe superiorul său, moşneagul îşi tîrî picioarele bolnave spre ieşire. La uşă duse palma streaşină la ochi şi cercetă cerul întunecat. Simţind răcoarea nopţii de primăvară, zise cu voce tare: „Frumoasă vreme!" şi-şi iuţi paşii, hotărît s-o ajungă din urmă pe băbuţa lui.

Vremea într-adevăr era frumoasă! Vîntul aducea miros de pîrloagă proaspătă, de iarbă crudă şi încă ceva, pe care-l simt doar ţăranii la început de primăvară, cînd zăpezile se topesc pe povîrnişuri, şi rîurile se revarsă ieşind din albii. Bai Kalcio mergea descheiat, sprinten, uşor şi deodată simţi că noaptea era întocmai ca aceea din film. Atîta doar că lipsea calul troian... Măi, măi, măi, cu cîtă viclenie au născocit-o! Ţi se dă, vasăzică un dar oarecare, ţi se jură credinţă, şi după aia... satîrul! Urîtă treabă! Nu o dată se gîndise că pămîntul ăsta dacă e ca un ghem, după cum e descris în cărţi, şi pe partea ailaltă, sub noi e America sau alţi imperialişti, te pomeneşti că născocesc ceva, fac un tunel şi în toiul nopţii. hop, năvălesc în Sofia! Şi e lucru ştiut, dacă au pus mîna pe capitală, s-a zis cu Bulgaria... Păi zău aşa, ce-i împiedică pe ei să facă un tunel?! Îl cuprinse groaza, cînd se gîndi că ar putea apărea, aşa pe neaşteptate, lîngă saivane. Cum merge aşa cu băbuţa lui, deodată, sub picioarele lui să se caşte o groapă! Şi din ea să sară huidumele alea, care cu o mînă trag din pistoale ta-ta-ta — şi cu cealaltă ronţăie ciocolată... Bai Kalcio întoarce capul, cercetează uliţa întunecoasă şi strigă:

— Aşteaptă-mă şi tu!

Nevastă-sa nu răspunde. El îi simte paşii înăbuşiţi, îşi dă seama că e destul de departe ca să-l poată auzi şi iuţeşte şi mai tare paşii. Uliţele mărginaşe ale satului sînt cufundate în tăcere. Becurile sînt stinse. Ferestrele întunecate. Cîinii de mult otrăviţi. Doar în depărtare, un bec chior de cincisprezece waţi încearcă să rărească întunericul din faţa unuia din saivane. De aici lumina lui apare neputincioasă şi palidă ca a unei candele. Asta îl întoarce din nou pe bai Kalcio cu gîndul la cetatea Troiei. Vede iarăşi săbiile lucioase şi uriaşe, cîntărind cîte treizeci de kilograme, buzduganele grele, feţele palide, crispate de ură, trupurile puternice strînse în cămăşi de fier... dar asta ce mai e? Pe neaşteptate apar huidumele şi...

ta-ta-ta cu pistolul într-o mînă și cu cealaltă — cranț-cranț din ciocolată...

Tresare speriat. Abia deslușește în față drumul cenușiu, cu cele două urme lăsate de roate și cu un mic gheb la mijloc. Statura scundă a bătrînei se clatină la vreo douăzeci de pași înaintea lui. Becul din fața primului saivan nu mai e candelă, ci altar luminat.

— Kalcio, Kalcio, mă! Glasul băbuței e speriat. Privește calul, Kalcio! Uite-l...

Se oprește lîngă ea.

— Ce cai visezi, femeie ?!

— Calul din film, măi Kalcio!

Moșneagul privește cu luare aminte pata rotundă, luminată și bătăile inimii i se mută la tîmple. Nu degeaba s-a temut că ăia vor găuri pămîntul... Și cum dracu au ieșit chiar lîngă saivane!

— Fugi, aleargă la milițian, îi șopti el bătrînei femei și o împinse, nu de alta, dar să nu piardă vremea. Eu o să-i urmăresc să văd unde-și ocupă pozițiile...

— Nu cumva să-mi iasă în cale, mă Kalcio!

— Hai, hai, o să moară acu cineva după tine...

Bărbuța își tîrșîie galoșii pe drum și pașii ei curînd se pierd către satul adormit.

Spaima inițială a moșneagului lăsă locul unei hotărîri fanatice. O să-l prindă lunganii ăia, ei și? Cel mult să-l ucidă! Pagubă-n ciuperci! E gata să moară, numai de-ar reuși bătrîna să-l găsească pe milițian, să telefoneze în grabă la oraș, să vină armata! Dar îl va găsi oare? Cine știe pe unde face o tablă...

O ușă trîntită (lui i se păru un trosnet infernal) îl făcu să tresară. Se abătu în grabă din drum și se ascunse după niște scaieți. Întinse gîtul să vadă ce se întîmplă. Ce namilă de mașină! (Păi da, altfel cum ar fi putut găuri pămîntul ?!) La un moment dat i se păru că o umbră se furișează spre intrarea fermei de păsări. Doamne, știu că o să se sperie Mice! Pe cît e de vorbăreață și curajoasă ziua, pe atît e fata asta de sperioasă noaptea. Nu mai departe decît ieri seară, îl ajunsese din urmă, cînd venea încoace, și se lipise de el ca înecatul de un pai. „Mă miram cum voi ajunge singură, moș Kalcio" : zise ea oftînd ușurată... Uite, parcă mai trecu unul prin poieniță. Ba chiar i-a licărit o clipă țigara în podul palmei. După asta, lîngă cal se auziră niște glasuri, apoi scîrții o ușă, cineva rîse înfundat. Sau poate că a fost un plînset ?

Un zgomot nou îl făcu pe bai Kalcio să se lipească una cu pămîntul. Privi doar cu coada ochiului să vadă dacă nu cumva intervenționiștii ies din ascunzători și ocupă poziții în fața saivanelor. Becul de cincisprezece wați contura vag silueta uriașă a calului. Altceva nu se vedea. Dinspre sat nu venea decît tăcere mormîntală. „Precis s-a rătăcit bătrîna prin întunecimea asta de iad! îi trecu prin minte moșneagului. Nici nu vede ca lumea, nici nu aude... cine știe încotro a luat-o!..." Nu mai era vreme de pierdut. Dacă nu se ridică tot satul în picioare acum, cît sînt încă puțini, mîine e prea tîrziu, te pomenești că fac un desant în toată legea! Și deodată se lumină la față. Îi venise ideea salvatoare. Trebuie să-i trezească imediat pe membrii de partid. Numai ei sînt în stare să facă față situației, pînă la sosirea armatei. Nu mai avea rost să stea aici la pîndă, să piardă timpul de pomană. Alergă cu picioarele sale bolnave spre sat. Alerga și se gîndea, luînd la rînd oamenii pe care trebuia să-i trezească. În casa de la marginea satului trăiau frații Raiko și Vălcio. Sînt fără de partid, dar poți conta pe ei, oameni de nădejde. Vălcio e voinic ca un taur... Moșneagul gîfîia de zor. Fața îi ardea, era lac de sudoare. Nu-l mai dureau picioarele, nici nu le mai simțea. Începu să bată cu pumnul pe la porțile caselor. În odaia lui Raiko lumina se aprinse imediat. În curte lătră cîinele ascuns de ochiul ager al veterinarului. În clipa următoare se auziră glasurile somnoroase ale vecinilor.

— Au fost atacate fermele. La arme !

Pușca de vînătoare a lui Raiko vesti cu două focuri consecutive întregul sat de primejdia care se abătuse peste el. Bai Kalcio nu auzi împușcăturile. Era prea ocupat. Alergă spre centru și continuă să bată din poartă în poartă, strigînd cît îl ținea gura, gata să facă totul pentru patria scumpă.

— Patrioți, la arme !

În centrul satului fu întîmpinat de bărbații alarmați. Cu glasul sugrumat de emoție, moșneagul spuse pe nerăsuflate : „Au fost atacate fermele !“ și căută un sprijin la pieptul lui Decio.

— Ce-i cu împușcăturile astea ? îl zgîlții Decio.

— A început lupta...

Decio și milițianul schimbară priviri uimite, își scoaseră în grabă pistoalele de la brîu, băgară cîte un cartuș pe țeavă și alergară spre saivane. Goșo, operatorul și ceilalți tineri dispărură spre primărie după arme. Noii veniți se opreau pentru o clipă lîngă bai Kalcio, ascultau explicațiile lui încîlcite, înțelegeau doar că satul e în pericol și se îndreptau, la rîndul lor, în grabă mare spre ferme.

Cînd bai Kalcio ajunse la capătul satului, oamenii se întorceau spre case. Mergeau în pîlcuri și se prăpădeau de rîs.

— I-ați prins, măi Decio ? se opri moșneagul în fața lui gîfîind.

— Am prins pe dracu !

— Au fost mulți ?

— O armie...

— Pe Mice... ați salvat-o ?

— Ei ași ! N-o mai putem salva. Grecii ăia o vor îmbrăca din creștet pînă-n tălpi cu nailoane și siloane...

— Ce-or să-i facă ? nu înțelese bine moșneagul.

Decio își văzu mai departe de drum. În fața lui bai Kalcio se opri milițianul, îl prinse de guler și-i șuieră la ureche :

— Ascultă, mă popîndău ramolit ! Tu n-ai mai văzut camion în viața ta ? Cum poți să pui un sat întreg pe... picior de război pentru un camion-frigorifer care transportă miei în Grecia ?! Și pentru un... pui de lele de la ferma de păsări ! Dacă află ăia de la județ, mă degradează... Du-te, hodorogule, la oile tale și lasă-ne dracului în pace, îl împinse destul de brutal milițianul. Și altă dată să nu mai privești filme de război. Ai înțeles ?

Milițianul își iuți pașii, vrînd să-i ajungă pe ceilalți din urmă. De prin curțile gospodarilor se auzi primul cîntat de cocoși. Pe bolta cerului plutea nepăsătoare, luna. Bai Kalcio zări pe drum figura încovoiată a băbuței sale. După atîta alergătură, bătrîna se întorcea sleită de puteri, dar cu fața luminată de un zîmbet : își făcuse cu prisosință datoria !

DONCIO ȚONCEV
(1933)

S-a născut în orașul Levski (la 27 iulie 1933). Urmează liceul și Geologia la Sofia, unde își ia licența (1959). Îl întîlnim în cele mai neașteptate ipostaze: zidar, șofer, muncitor, monteur într-o uzină, profesor la o școală tehnică, vînător, geolog, editor.

Debutează relativ tîrziu, în 1966, cu nuvela *Bărbați fără cravată*, după care se consacră în întregime literaturii. În mai puțin de doi ani, pînă în anul 1968, lui Țoncev i se decernează douăsprezece premii literare, printre care și premiul I pentru nuvela *Elefanții roșii*, acordat cu prilejul celui de al Nouălea Festival Mondial al Tineretului, nuvelă care a beneficiat în 1970 și de o ecranizare.

Ancorat în realitate, scriitorul reflectă în scrierile sale clocotul vieții, cu permanentele ei prefaceri, cu optimismul și entuziasmul, dar și cu dramatismul ei profund. Caracteristică este opunerea vehementă dintre două tipuri umane, pe de o parte oameni ai muncii, ingineri sau muncitori pe marile șantiere, iar pe de alta feciori de bani gata, snobi și apatici.

Dintre cărțile sale amintim: *Bărbați fără cravată* (nuvelă — 1966), *Duminică după-amiază* (povestiri — — 1967), *În jur* (povestiri — 1969), *Roman pe roți* (1969), *Elefanții roșii* (nuvele — 1970), *Micul scafandru* (nuvelă), *Feciori de bani gata* (roman — 1979), *Protestul* (povestiri — 1981). Scrie și literatură pentru copii.

DAC-AȘ FI STĂPÎNUL LUMII...

Călătoresc singur spre Tărgoviște și mă tot mir la ce-aș putea să mă gîndesc. Cînd plec la un drum mai lung, deseori se întîmplă să n-am la ce mă gîndi. De obicei în primele zece minute ascult motorul mașinii, apoi mă întreb dacă n-am uitat cumva iar ceva, după asta fumez — două-trei țigări — și încet-încet simt cum încep să mă plictisesc.

Atunci caut la radio muzică frumoasă și dacă se-ntîmplă să nu fie, inventez ceva plăcut și distractiv. Cele mai năstrușnice plăsmuiri. De exemplu vreun film cu gangsteri, în care joc rolul detectivului misterios sau al șefului bandei. Alteori îmi formulez o teorie mai veche de-a mea, una trăznită de tot, după care pe toate planetele există oameni. În închipuirea mea „oamenii" de-acolo sînt uriași cît turnul de televiziune sau mărunți ca puricii de pe frunze. Uneori ei sînt din carne, oase și sînge, cum sîntem și noi. Alteori sînt făcuți din grafit, aluminiu și din lămpi de radio. Sau pur și simplu se compun din cristale galbene, mov și verzi, ori dintr-o substanță pe care nici nu o cunoaștem. Dar cele mai preferate plăsmuiri sînt acelea în care eu devin stăpînul lumii. Am în vedere însă lumea noastră, care e aici, pe pămînt.

Povestea aceasta a început de mult — cînd am visat, odată, că dețin o substanță îngrozitoare, cu care pot să

arunc în aer tot globul pămîntesc. Chiar din primul vis, se făcea că am săpat o gaură pînă în centrul pămîntului, am vîrît acolo substanța capsulată și prevăzută cu un șnur, după care am scos capătul șnurului afară, pînă sus, pe sub niște tufișuri. Atunci m-am dus la șefii tuturor statelor lumii și le-am zis :

— Domnilor, după douăzeci și patru de ore pămîntul va sări în aer. Fitilul a și început să ardă. Numai eu știu unde îi este capătul. Numai eu pot să-l întrerup.

— Spune repede ce vrei ?! au strigat șefii tuturor statelor.

Și astfel m-am ales cu un „Mercedes" alb, apoi cu un „Ford-Mustang" bleu și un „Porche" roșu cu care să merg la raliuri, dacă îmi „bubuie" cumva prin cap. Și cu vreo sută de mii de dolari în buzunar, se-nțelege. Și cu o vilișoară la Cannes. Precum și o bancă la Chicago. Și diferite alte mărunțișuri, pe care mi le-au oferit personal șefii de state. A, da, era să uit — și o insulă undeva prin oceanele lumii, dar pe asta n-am apucat nici s-o văd măcar, fiindcă n-am avut timp. Atunci m-am dus, firește, în tufișuri și am întrerupt imediat fitilul.

În orice caz cel mai nostim lucru era că (din cauza petrecerilor cu „pipițele" și cu prietenii), încet-încet mașinile s-au hîrbuit, dolarii, mai în glumă, mai în serios i-am cheltuit, banca din Chicago a fost jefuită de niște gangsteri și tocmai atunci am aflat din ziare și de la televiziune că un trib oarecare a desfășurat o acțiune de partizani chiar pe insula mea. Așa că am rămas doar cu vila de la Cannes, dar la ce-mi mai folosea vila dacă tot rămăsesem sărac ?!

Hai din nou în tufișuri și iarăși cu chiștocul la capătul șnurului. Și șnurul începu deîndată să fîsîie, iar eu — glonț la șefii tuturor statelor :

— Vă salut, domnilor...

Figura asta am repetat-o de trei-patru ori, dar pînă la urmă, tot sărac am rămas. Curînd șefilor de state li se acri de mine, și îmi ziseră :

— Ascultă, îți dăm toate statele, te duci unde vrei și faci ce vrei. Ești stăpînul lumii întregi ! Numai du-te și scoate blestematul ăla de fitil. Rupe-l în bucățele și îndeobște ajunge cît l-ai tot aprins. Îndeasă un pietroi în gaura aia și uită toată povestea asta.

Pînă la urmă m-am învoit. Și de ce nu — acum aveam absolut totul și eram de capul meu. Am dus-o un timp așa, dar de la o vreme am simțit că mă plictisesc. Ba, la un moment dat a început chiar să-mi pară rău de vremurile alea bune, cînd nu eram stăpînul lumii. Doamne, ce de probleme îmi crea această lume bogată în aparență și chipurile bine orînduită ! În unele locuri oamenii se băteau ca în filmele istorice colorate, în alte locuri se zbăteau în cea mai cruntă mizerie ; unii aveau totul, fără să muncească, alții se speteau muncind din greu și în cele din urmă mureau tot săraci. Nu știam ce să fac. Nu puteam să fiu peste tot pentru a putea menține ordinea, speriindu-i cu fitilul. Și-apoi atîta lume ajunsese în situația asta, că puțin îi păsa de fitilul meu ! Uneori îmi ziceam : am să cobor acolo, în tufișuri, și am să aprind cu-adevărat fitilul. Dar atunci îmi aduceam aminte de oamenii veseli, plini de viață, deși nu au averi. Și nu mă lăsa inima să-i rad de pe fața pămîntului.

Și astfel — rămas fără nici cea mai mică dorință după prieteni, sport și „pipițe", am început să visez cum să îmbătrînesc mai repede. Să dau în cele din urmă ortul popii și să scap odată de răspunderea asta blestemată. Din acel moment am început să mă gîndesc cui să las totuși lumea.

N-aș putea să vă spun cîtă vreme a trecut, de cînd tot îmi alegeam urmașul... Doar așa se obișnuiește, de vreme ce ai o proprietate oarecare, la urma urmelor tot tre-

buie s-o lași cuiva. O casă dacă ai, o lași moștenire copiilor, chiar dacă vor să-i dea foc. Dacă sînt covoare, boarfe sau altfel de lucruri — tot lor, ca să le folosească și să se bucure că nu sînt chiar atît de săraci.

Dar lumea întreagă ? Cui s-o lași ?

Credeam că mă voi îmbolnăvi din toată istoria asta. Dar cel mai rău lucru era că omul poate foarte ușor să-și bage în cap o chestie ca asta : eu sînt stăpînul lumii. Chiar și fără trucurile alea cu fitilul din tufișuri.

Dacă stai și te socoți, lumea asta oricum e a ta, uite — du-te unde vrei, oprește-te undeva, bea apă de la fîntînă. N-ai decît să mergi prin pădure, să alergi pe imaș, ori să te culci acolo undeva și să respiri cît poftești. Alege-ți o nevastă și prieteni. Profesie, ocupație și un destin. De fapt, ce nevoie ai cu tot dinadinsul de un act notarial că tocmai tu ești proprietarul tuturor acestor lucruri ? Nu ești și fără act ? Cît ai să poți mînca din această lume ? De fapt, cîte lucruri au loc în inima ta ? Cine-i piedică în calea ochilor tăi, a urechilor, a gîndului tău ?

Și uite așa am ajuns la Tîrgoviște.

Ba chiar am scăpat muzica dintre zece și unsprezece, cînd se transmit melodii atît de frumoase pe lîngă rețetele culinare. Pur și simplu nu-mi rămăsese nici un pic de timp să mă gîndesc și la altceva. Cu visul ăsta nebun — cu privire la fitil și la substanța aceea îngrozitoare — omul poate ajunge foarte departe...

Mașina străbătu orașul și după ce hurducăi pe barieră, aproape că o coti singură la dreapta. Asemenea unui cal care-și cunoaște foarte bine drumul. Și cum să nu-l știe, cînd vin aici, în această uzină, pentru a suta oară. Veșnic numai eu sînt trimis în delegație. Povestea — dacă vă interesează — e următoarea :

Aici se construiește o uzină foarte mare și modernă. Proiectul e nemțesc, dar mai este unul — al nostru. Nu știu cum s-a întîmplat, dar execuția lucrării a trebuit să se facă după cele două proiecte. Un lucru însă e sigur :

unitățile de muncă ale armatei, care construiesc această uzină, deseori se trezesc în fața unor greutăți neașteptate. Tocmai de aceea vin și eu acum, de pildă — să văd cum trei dintre postamentele pentru mașini pur și simplu nu se potrivesc acestor mașini. Au fost turnate (așa ne-au spus la telefon) la alți parametri. Fie că nu cuprind mașinile, fie că sînt mai mari decît trebuie. Și cum eu sînt unul din aceia care au lucrat la proiectul bulgăresc, prima mea întrebare cînd am ajuns în uzină a fost :

— Ați turnat exact după proiect aceste trei postamente ?

— Se înțelege, mi-a zis căpitanul. Altfel cum ? Uite și proiectul, uite și ruleta. Măsurați-le singur.

Eram încă în birou și deocamdată nu puteam controla nimic, dar mi-am făcut pe loc socoteala că toată această risipă de bani cu turnarea postamentelor și cu toate consecințele ce decurg de aci se va pune în cîrca noastră, căci greșeala pornește de la proiect. Dacă e adevărat tot ce mi se spune, și cum să nu fie adevărat de vreme ce m-au chemat.

Am desfăcut sulurile — ale noastre și ale nemților — și am observat imediat că diferența dintre cele două proiecte era mai mult decît vizibilă. Am fumat două țigări pe nerăsuflate și am zis : „Nu e cu putință..." Dar cel mai neplăcut era faptul că jos, în pătrățel, mi-am văzut iscălitura. Exact în dreptul cuvîntului „întocmit". Sub semnătura mea era semnătura conducătorului grupei noastre. Sub a lui — a inginerului de control. Și ultima, jos de tot — a șefului secției în care lucrez. Asta era situația. Ne-am dus pe teren să măsurăm la fața locului postamentele, după care avea să vină inevitabilul proces-verbal, o adevărată porcărie — vă spun — dar n-aveam ce face.

Am intrat în prima secție, am măsurat cu atenție, de trei ori am măsurat. Așa era, cum spuseseră ei. Mașina

n-avea cum să încapă în postamentul de beton... Nu se putea nici corecta. Trebuia înlăturat totul (patru tone de beton și fier) și turnat din nou... Dacă ați ști cît de mult detest astfel de lucruri. Am privit în jos rușinat și am pornit-o spre altă secție, unde s-a petrecut partea cea mai nostimă a acestei istorii. Încă de la intrare am observat că cel de-al doilea postament din cele greșite nu este terminat. Începuseră doar cofrajul, și lucrul fusese oprit la timp. Aceeași situație și în secția a treia.

— Uite-l, îmi spune căpitanul și arată cu degetul spre unul din soldați. Dacă nu era el...

Un băiat obișnuit, aproape spîn, mă privea drept în ochi și nu știa ce să facă, să zîmbească sau să fie serios... După aceea, se înțelege, am semnat procesul-verbal, am stat puțin de vorbă cu inginerii germani (cît timp se construiește această uzină, ei sînt aici, în Tîrgoviște) și misiunea mea s-a încheiat. Am în vedere partea oficială. Deoarece vroiam să vorbesc neapărat cu acest soldat, cofragistul, care observase la timp greșeala noastră. Pur și simplu îmi făcea plăcere să-l întreb de una, de alta și — drept vorbind — să mă bucur de iscusința lui. Am aprins cîte-o țigară cu Ivan — așa îl chema — și l-am întrebat cum de-a înțeles că proiectul postamentelor e greșit.

— Apăi, cum... zise Ivan. Eu am făcut și cofrajul celorlalte mașini din cealaltă secție. Și mi s-a părut că e absolut la fel. Iar acolo nu numai că aduseseră mașinile, dar începuseră să le și monteze. M-am dus uite-așa să măsor... În cofrajul cel nou erau două trepte și un canal destul de lung. N-am înțeles ce rost aveau — treptele și canalul. Măsor eu și cercetez mașinile, apoi iar cercetez cofrajul și văd că e ceva în neregulă. Îl întreb pe unul din inginerii germani dacă mașinile astea sînt la fel ca celelalte, iar el îmi zice : absolut la fel. Îi spun căpitanului și iar mă duc să le măsor. Mă uit — n-are cum să se potrivească. Atunci căpitanul a scos planurile și după un

ceas a venit la mine. Imediat, zice, oprește cofrajul. Apoi v-au chemat pe dumneavoastră... Numai că primul postament era gata, și acum va trebui spart și turnat din nou...

Așa s-a încheiat misiunea mea în Tîrgoviște. Acum călătoresc înapoi, spre Sofia și mă gîndesc : poate că cel mai înțelept ar fi să-mi aleg ca urmași tocmai pe acești băieți — pe alde Ivan și Stoian, unul mai obișnuit ca altul, care cumpănesc lucrurile simplu, dar serios și întotdeauna știu exact ceea ce trebuie făcut, fără să fie stăpîniți de marile noastre ifose și pretenții și pot trăi fericiți fără dolari și „Mustang"-uri, cu toate că prin mîinile lor puternice rareori se va trecura vreo greșeală. Tocmai acești băieți, aproape spînatici, din mîinile cărora răsar poduri, uzine, case... Slujba mea și viața de fiecare zi mă conving tot mai mult că felul lor liniștit, cotidian, rezolvă cel mai bine problemele acestei lumi atît de rău orînduite.

Și-atunci, în situația asta, oare nu le-ar sta mai bine tocmai ei s-o stăpînească ?!

LADA GALINA
(1934)

Lada Galina (pseudonimul lui Ganka Slavova Karanfilova) s-a născut în Burgas (la 6 februarie 1934). Urmează liceul în orașul natal, apoi Filologia bulgară la Sofia, după care se specializează în limba și literatura spaniolă. Lucrează la mai multe publicații. În prezent este secretar literar la Teatrul de Comedie din Sofia.

Scriitoare cu o paletă artistică bogată, trece cu dezinvoltură de la povești pentru cei mici la schiță și povestire, la nuvelă, roman sau piesă de teatru, ca să se întoarcă din nou la universul fermecat al celor mai mici cititori. O caracterizează expresia pură și viguroasă, capacitatea de a surprinde cu acuitate destine umane aflate la răscruce.

Începe să publice de timpuriu, în presă, la nici 16 ani împliniți. Consacrarea i-o aduc culegerile de povești și povestiri : *Micile povești* și *Cea mai frumoasă clipă* (1957).

Dintre volumele sale, amintim : *A crescut băiatul* (povestiri — 1958), *Rîndunica* (nuvelă — 1960), *Celălalt țărm al golfului* (nuvele — 1964), *Aeroportul* (povestiri — 1965), *Culoarea izvoarelor* (roman — 1966), *Sesiunea din mai* (povestiri — 1968), *Șoseaua nu e cosmos* (nuvele — 1971), *Cristale* (roman — 1973), *Toamna în pădurile de stejar* (nuvele și povestiri — 1979). Scrie și teatru ; menționăm cîteva dintre piesele sale : *Pietre calde* (1968), *Iarăși despre dragoste* (1970), *Santiago — Hotel „Carerra"* (1975).

INELUL

Cîmpia era înecată toată. Deși era toamnă tîrzie, ploua nestăvilit, torențial. La rădăcina strujenilor de porumb se formaseră ochiuri de apă. Cineva trecuse înaintea ei, și Zlatka privea cum urmele mari se acoperă cu bulbuci. Asta o duse cu gîndul la sătucul ei de odinioară, la anii copilăriei, cînd băieții veneau la școală cu picioroange, iar tații își aduceau fetele călare pe cai. Părinții ei erau învățători și nu aveau cal. Se ținea după maică-sa, și urmele lăsate de ea se umpleau cu o apă tulbure, mocirloasă...

Lîngă săpăturile arheologice țărîna era mai uscată, chiar fărîmicioasă. Zlatka se urcă pe grămada de pămînt. În gropile scormonite se odihnea cerul cenușiu. Cînd s-au îndesit ploile și el se înglodea în gropile astea, unde în locul orașului antic zăceau straturile deznădejdii, iarăși își aminti de picioroangele adunate sub streașină asemeni unor cîrje. Nu-i povesti nimic — parcă asta l-ar fi putut interesa pe arheolog, de la care aflase cum curge timpul sub stele și în noi ?

— Totul e să nu te lași, le spuse într-o zi băieților, care pentru prima oară aflaseră de la ea despre mările subterane și despre mișcarea neobosită a burghiului îndreptat spre tainicele orizonturi ale zăcămintelor de petrol.

— Totul e să nu te lași, să cauți ! îi spuse ea și arheologului, cînd într-o seară se așezară la una din mesele

cofetăriei sătești. Apoi se plimbară pînă tîrziu pe șosea, iar el îi povesti cum descifrase inscripția despre împăratul Justinian, cel cu nasul tăiat, și cum găsise la Preslav[1] cupa de argint cu cele trei ornamente ale marelui jupan Sivin. „Cînd se sapă un mormînt, primul lucru de care dă cazmaua este craniul !" Tot la Preslav a descoperit că un slav anonim, care știa să transforme meseria în artă, luase unele motive după veșmintele țarului Simeon pentru pardoseala de ceramică a Bisericii de Aur. Geofiziciana zîmbea doar cu ochii în fața acestui entuziasm adolescentin și a ambiției lui bărbătești, în timp ce deasupra lor se mișcau acele marelui ceasornic stelar.

A doua zi, în zori, sondorii și arheologii se întîlniră pe drumul comunal desfundat de cisterne și de mașinile grele. Sondele se profilau în zare, printre grîie, sub arșița lui iulie. Ezitînd, neștiind încă unde ar putea fi mai interesant — la sondori sau la arheologi —, elevii liceului țineau în mîini, ca pe niște trofee, cuțite de piatră și statuete reprezentînd diferite animale. Profesorul de istorie din localitate interesat de evenimentul excepțional datorat noilor descoperiri, nu scăpă ocazia să tragă cele mai potrivite concluzii : noi credeam că e un colnic pleșuv și cînd colo e o așezare omenească, o vatră... strat peste strat, viață peste viață...

— Unde dai, și unde crapă ! Ce-am căutat și ce-am găsit... spuse și arheologul către seară, cînd se întîlniră în cofetărie, iar Zlatka își zise că nu trebuie să caute în cuvintele lui un sens mai deosebit.

Făcea și ea mici descoperiri : zîmbetul lui, cînd e vesel, cînd e visător, gestul acela al mîinii, pe care-l au numai oamenii buni, vesta lui de catifea combinată cu lînă, în culori pastelate, alese de o mînă de femeie grijulie...

---

[1] Veche capitală a Bulgariei sub țaratul lui Simeon (893—927).

Odată i-a arătat un inel de argint turnat după un model antic. Ea l-a cercetat curioasă, apoi și l-a pus pe deget.

— O dovadă a fidelității, observă el. Un cerc fără început și fără sfîrșit ! Și cu trei milenii în urmă oamenii aveau aceleași iluzii... Ți-l dăruiesc... dacă-ți place.

— Nu, nu-i de mine, scoase Zlatka inelul din deget, iar el îi prinse mîna și i-o cercetă cu luare aminte, de parc-ar fi fost o descoperire arheologică.

Nu avea mîna frumoasă — încheietura puternică, mare, pielea aspră de atîta muncă, de contactul zilnic cu piatra și pămîntul. Astfel de mîini, asemănătoare unor rădăcini, au numai țărăncile bătrîne. Curînd și ea va semăna cu ele.

Și totuși Zlatka dădu o fugă pînă la oraș și-și cumpără o cremă de noapte — „Gellé-royal". Luminile sondelor se aprinseră simultan și străluciră în cîmpie asemenea unor brazi uriași pe piețele capitalei, gătiți sărbătorește, cu steluțele lor albastre și roșii prinse de crengile veșnic verzi. Zlatka scoase din buzunar tubul „Gellé-royal" și-l trimise într-o băltoacă. Are sens să fii frumoasă, să-ți porți de grijă numai dacă te oglindești în ochii cuiva...

El plecă pe neașteptate la Sofia, iar ea rămase aici, cu cîmpia, cu ploile și cu inelul care-i încătușa sufletul. Orașul roman învăluit de lumina lunii doarme sub straturile grele, străjuit de coloanele sale de marmură. În ultima vreme arheologul era supărat și deznădăjduit.

— Tot ce vezi aici, pentru noi nu reprezintă mare lucru, este doar o vatră obișnuită, antică, ce-i drept, o așezare țărănească cu o cultură preromană. Orașul e aici, pe-aproape, iar eu sap pămîntul, în neștire, ca o cîrtiță !

— Totul e să nu te lași, să cauți, spusese ea din nou, necăjită, privindu-i chipul mîhnit.

Zlatka ajunse în piața satului. Noroiul fusese bătătorit de nuntașii sprinteni și veseli. Alături de consătenii

săi sărea vioi și un general rotofei. Din cînd în cînd hora se desfăcea pentru a face drum vreunui autocamion sau automobil întîrziat, după care își unea din nou cercul tremurat. La gazeta de stradă, chiar lîngă cofetărie, erau afișate rezultatele îndeplinirii planului anual al sondorilor. Ce însemnase pentru ea timpul pînă acum? Cele trei ore care niciodată nu-i ajungeau înainte de examen; graficul lunar și anual; concediul pe care niciodată nu-l primea în cursul verii... Oare știa că oamenii și cu trei mii de ani în urmă aveau aceleași iluzii, iar cuțitele și inelele lor, precum și sentimentele nestinse le poți simți grele, și un an întreg îl poți trăi ca pe-o singură zi mare și luminoasă!?

— Șefuleaso! strigă vesel și cu tonul cel mai firesc din lume unul din sondorii ei. Hai, intră în horă cu noi!

— Prea sînt plină de noroi, îi răspunse ea, dar pînă să-și dea bine seama, mîini puternice îi prinseră palmele reci și o traseră în vîrtejul cald și viu al oamenilor și ea se trezi legănîndu-se în ritmul vesel al horei. În mijlocul acestor oameni niciodată nu se va simți neglijată și jignită.

Se lăsase amurgul cînd ajunse acasă. Încă din stradă văzu că în odaia ei arde lumina.

O aștepta arheologul.

— Unde dai, și unde crapă! Ce-am căutat și ce-am găsit... zise el, apropiindu-se de ea. Am găsit o fată, căreia îi place să spună că totul e să nu te lași, să cauți! Ți-am adus un mic cadou...

În mîna lui caldă strălucea un inel.

GHEORGHI MIȘEV
(1935)

Născut în comuna Ioglov, județul Loveci (la 3 noiembrie 1935), Mișev este absolvent al Facultății de ziaristică din cadrul Universității „Kliment Ohridski" din Sofia.

A fost redactor, corespondent de presă, scenarist.

Epica densă, profund realistă, varietatea mijloacelor de expresie artistică așează proza lui Mișev în prima linie a literaturii bulgare contemporane. Satiric prin excelență, scrisul lui Mișev nu cunoaște compromisul, fiind emanația unui înalt ideal cetățenesc și estetic. Avem de-a face cu o proză de factură modernă, de o sinceritate frustă, uneori atingînd grotescul.

Debutează în anul 1958, editorial, cu volumul de povestiri *Pescarul cu ochi albaștri*, urmat de: *Fetele și Olimpul* (nuvelă — 1961), *Povestirile Osăm-ului* (1963), *Puștiul* (povestiri — 1964), *Adamiții* (nuvele și povestiri — 1965), *Îndepărtare* (nuvelă — 1973), *Fabricat în provincie* (nuvele — 1980) și altele. Scrie, de asemenea, scenarii de film și literatură pentru copii.

— Veniți cu mine să vă dau mantalele ! zise majurul și o luă spre depozit, zornăindu-și cheile.

Cheile erau o întreagă testea, din fier și alamă, de diferite mărimi și scoteau tot felul de sunete. Atîrnînd de o curelușă de piele, ele se legănau și zornăiau ușor, iar majurul părea că duce cu el un felinar din care în loc de scîntei picurau sunete. Era un om în vîrstă, cu un mers greoi, căpătat în timp din cauza cizmelor grele, cazone, avea o față blajină și niște umeri care păreau exagerat de largi din cauza epoleților.

Studenții se împrieteniseră repede cu el — poate pentru că avea vîrsta taților lor. Ei îl urmau din depozit în depozit, executau ordinele lui, iar din cauza cheilor îl porecliseră „Sfîntul Petru".

Erau băieți veseli cei treizeci de studenți, care pășiseră pentru prima oară pe poarta cazărmii, urmînd să poarte timp de două luni de zile haina militară. Veneau dintr-o altă lume, atît de diferită de aceea care li se dezvăluia acum. Și, nedeprinși cu noua ambianță, obișnuiți cu vechile lor deprinderi, continuau să chicotească, să fluiere și să se hîrjonească asemeni unor copii. Copii de douăzeci de ani.

Întîi și-ntîi au rîs cu lacrimi în frizeria militară, unde-i dusese „Sfîntul Petru". Trei ostași din vechiul contingent mînuiau cu dexteritate mașinile de tuns, lăsîndu-i la repezeală fără bogata lor podoabă capilară, sub care se arătau acum scăfîrliile goale ; rămîneau minute în șir în fața oglinzii, mirați de noua și jalnica lor înfățișare.

De la frizerie porniră spre baie, cu legătura de efecte militare la subsuoară, pe care trebuiau să le îmbrace după îmbăiere. Tunși ca ridichea, rămaseră și goi-pușcă, cum nu se mai văzuseră pînă acum între ei, recunoscîndu-se doar

după glas, în timp ce dușurile vărsau pe neașteptate peste capetele lor săpunite cînd apă clocotită, cînd rece ca gheața.

Dar rîsul cel mare izbucni abia atunci cînd începură să se îmbrace. Unuia nădragii îi veneau doar pînă la genunchi și parcă erau pompați cu aer, iar ai altuia măturau pur și simplu pămîntul. Un altul nu-și găsea centura și umbla tot timpul cu mîinile ținîndu-se de brăcinari !

Prea mult rîs pentru o singură zi !

Majurul se opri în fața ușii unui depozit și o descuie. Cîțiva magazineri intrară în urma lui și se întoarseră cu teancuri mari de mantale albite de naftalină. Venea vara, și mantalele erau de prisos, dar conform regulamentului militar fiecărui soldat i se cuvenea cîte o manta, de aceea trebuia să și-o ia în primire.

— Voi luați-le. Nimeni nu vă obligă să le purtați. În orice caz trebuie să aveți mantale.

Și băieții începură să le încerce. Întîi le scuturau și apoi le îmbrăcau. Dușumeaua depozitului se făcu albă de atîta naftalină.

— Astă vară am prins doi crapi uriași, zise unul dintre recruți. Tot așa le sclipeau solzii... ca naftalina asta.

Privea podeaua și gîndul îi zbura acasă, la satul său, la balta plină de pește.

— Din naftalină se face zăpada la teatre, intră în vorbă un alt recrut. Doar ați văzut cum uneori ninge pe scenă ! Ninge cu naftalină...

Soldatul își amintea cum jucase odată într-o astfel de piesă, în care trebuia să ningă, cum în spatele decorurilor cînta o vioară, iar el ședea lîngă o „tufă de carton", în timp ce pe părul și pe umerii lui foșneau fulgii de naftalină.

— Le-ați încercat ? îi întrebă omul cu cheile, fiindcă ar fi vrut să închidă depozitul. Are cineva vreo nelămurire ?

„Înfășurați“ în mantalele cenușii, studenții căpătaseră înfățișarea unor adevărați soldați, cu fața micșorată și figuri greoaie.

—Eu ! strigă unul dintre ei, dar care anume, nici majurul nu putu să deosebească.

— Spune-ți numele ! zise „Sfîntul Petru“.

— Soldat Drumev !

— Ce e, soldat ?

— Mantaua mea are buzunarele găurite. Vă rog să mi-o schimbați, dacă se poate...

— Vino-ncoace, îți dau alta, zise majurul. Să mai verifice o dată și ceilalți, nu cumva să mai lipsească ceva...

Soldatul Drumev înțelese asta cînd desfăcu hîrtia. Primul lucru care-i veni în minte fu acela că nu e frumos să citești scrisori străine și făcu gestul instinctiv de a pune scrisoarea la loc. Dar n-o puse. Primul rînd al scrisorii îi reținu atenția. Un copil îi scria tatălui său. Un copil îl ruga pe tatăl lui să termine mai repede războiul și să vină acasă, fiindcă e tare greu să trăiești fără tată și fiecare vrea să te bată cînd știe că tatăl tău e plecat. Acasă, dacă vrea să știe, toți sînt sănătoși, doar bunica plînge întruna după fiul ei, îi e teamă să nu fie ucis, și în fiecare duminică se duce la biserică să aprindă lumînări. Maică-sa nu aprinde, ce-i drept, lumînări, dar și ea îl plînge... Ieri a fost la arat și a venit seara, tîrziu, frîntă de oboseală, dar cînd a auzit că se vor trimite colete celor de pe front, toată noaptea n-a închis un ochi și a făcut corăbioare îndulcite cu magiun din trestie de zahăr. Toamna asta trestia de zahăr a crescut înaltă și deasă, pădure, nu alta, încît se mirau cum o vor recolta, dar le veniră în ajutor copiii din ceata lui, făcură din ea magiun și umplură două bidoane și un tîlv cît toate zilele ! Magiunul — o frumusețe. Zici că e miere, se vede fundul bidonului. Îi trimit și lui puțin într-o sticlă, să guste și el, dar cel mai bine-ar face să vină acasă, cît mai sînt pline bidoanele...

Soldatul Drumev își mută privirea de pe scrisoare și în fața ochilor îi apăru un băiețel de opt ani. Îl văzu aplecat pe caietul său cum îi scrie tatălui său. Văzu și lădița cu corăbioare, sticla cu magiunul dulce, precum și fețele îmbujorate de emoție ale copiilor încălțați în opinci și cu hăinuțele peticite, grăbind pe ulița satului spre gară cu coletele pentru front. Pe soldatul Drumev îl cuprinse o jale și o tristețe nemaipomenită, căci într-o singură clipă, prin fața ochilor săi trecuse întreaga copilărie. Dumnezeule ! se gîndea el. Scrisoarea asta am scris-o chiar eu ! Nu încape nici-o îndoială... Tatăl meu era pe front, bunica îl plîngea toată ziua, iar eu scriam astfel de scrisori și-i trimiteam corăbioare cu magiun... Iar mama ara, semăna ogoarele, săpa trestia de zahăr și făcea magiunul acela străveziu, singurul lucru dulce pe vremea aceea... și toate, dar absolut toate erau întocmai cum scrie aici, cum a scris acest copil, acest copil, care nu e altul, care nu poate fi altul decît eu însumi. Doisprezece ani trecuseră de-atunci, doisprezece ani zăcuse scrisoarea în manșeta mantalei, îndurase căldura și aburii etuvelor, neobservată de nimeni și acum era din nou în mîinile lui. O cunoaște. Cîndva avea un caiet cu foi exact ca acestea, cu rînduri înguste și late, cu o linie subțire și roșie în partea stîngă, iar el rupea foile din el și-i scria tatălui său... Uite, și scrisul e același — scrisul unui școlar de clasa a doua — și cerneala violetă, pe care-o făcea din creioane chimice. Da, toate erau așa... O neliniște de nedescris puse stăpînire pe soldatul Drumev și el le arătă scrisoarea celorlalți soldați, citindu-le cu voce tare.

— E vorba de mine, înțelegeți ? zise el aproape rugător. Ce descoperire ciudată ! Să-ți găsești propria scrisoare de acum doisprezece ani în manșeta unei mantale !

Soldații tăceau. Acești treizeci de băieți veseli, cărora nu le tăcuse gura o clipă de azi dimineață, deodată se

întristaseră. Şi ei îşi amintiseră de anii copilăriei, iar în amintirile omului întotdeauna se ascunde ceva trist.

— De unde se vede că scrisoarea asta e a ta? îl întrebă soldatul care prinsese crapii aceia uriaşi. Şi tatăl meu a fost pe front, a fost chiar rănit, iar eu îi făceam scrisori tot de-astea...

— Dar uite, aici amintesc despre trestia de zahăr şi despre ceata noastră, despre coletele pe care le trimeteam. Toate astea mi le amintesc foarte bine, o ţinea pe-a lui soldatul Drumev. Păcat că s-a pierdut plicul, v-aş fi dovedit-o şi cu ştampila satului nostru.

— Dar în satul vostru aveţi biserică? întrebă soldatul care jucase pe scenă. Aici scrie că în fiecare duminică bunica ta se ducea la biserică.

Soldatul Drumev îşi muşcă buzele îngîndurat.

— Satul nostru e micuţ, zise el aproape în şoaptă. N-avem...

În alte ocazii băieţii ar fi izbucnit în rîs, ar fi făcut mare haz că l-au prins pe lăudăros la strîmtoare, dar de data asta rămaseră tăcuţi şi pe gînduri.

Priveau scrisoarea roasă pe la margini şi se gîndeau la anii aceia, cînd erau copii, la opincuţele şi hăinuţele lor cîrpite, la mireasma dulce a magiunului. Se gîndeau şi la omul care citise primul scrisoarea asta. Probabil că se aplecase de nenumărate ori asupra ei, vrînd să audă încă o dată glasul copilului său şi o pusese în manşeta mantalei ca să o aibă la îndemînă. Ce s-a întîmplat după aceea cu tine, omule în manta cenuşie? Ai apucat ziua aceea să te poţi întoarce la micuţul tău fiu, care înţelesese cît este de greu pe lumea asta fără tată?... Sau ai rămas undeva în pusta ungară şi acum dormi sub rădăcinile ierburilor?...

— Nu, nu! spuse de data asta mai mult pentru sine soldatul Drumev. Puteţi să spuneţi orice, dar aici e vorba de mine. Chiar dacă nu avem biserică. Probabil că m-am

referit la biserica din satul vecin. Bunica se ducea acolo la fiecare sărbătoare.

Era atît de convins, încît soldaţii n-au vrut să-l mai contrazică. Şi-apoi poate că ei înşişi se îndoiau, simţind fiorii unei dulci iluzii.

— Să mergem, băieţi! zise majurul şi încuie depozitul.

Cele treizeci de mantale se clătinară în urma lui.

„Sfîntul Petru" mergea înainte, cheile se legănau pe cureluşa de piele şi pe pămînt picurau sunetele lor luminoase...

CUPRINS

Prefață V

Nota traducătorilor XV

ALEXANDĂR KARPAROV

Pălăria 4

DIMITĂR ANGHELOV

Adulterul 10

ORLIN VASILIEV

Păcatul 20

ILIA VOLEN

Putere 28

PAVEL SPASOV

Necazuri directoriale 46

EMILIAN STANEV

Hoțul de piersici 56

ST. Ț. DASKALOV

Ciomagul 103

IVAN ARJENTINSKI

Tovarășul general 112

IVAN MARTINOV

Șerpii 120

KAMEN KALCEV

Revolverul 127

PAVEL VEJINOV

Pauza de prînz 139

VESELIN ANDREEV

O șapcă cu galbeni 153

EMIL MANOV

Spovedania 160

NIKOLAI HAITOV

Cornul de capră 172

GHENCIO UZUNOV

Pedagogică 182

PETĂR NEZNAKOMOV

Cazul Painlevé 189

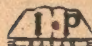
DOBRI JOTEV

Aișé 216

IVAILO PETROV
Mătuşa se logodeşte 223
BORIS KRUMOV
Broşa 240
GHENCIO STOEV
Ca rîndunelele... 247
KLIMENT ŢACEV
Lacrimi de bărbat 264
DRAGOMIR ASENOV
Plînsul de la miezul nopţii 275
LIUBEN DILOV
Un suflet pentru zidul barajului 282
DIKO FUCEDJIEV
Corcoduşul 293
DIMITĂR VĂLEV
Scrisoare-jalbă pentru un cîine de vînătoare 302
IORDAN RADICIKOV
Scandinavii 311
SERAFIM SEVÈRNIAK
Mòkolo 318
VASIL POPOV
Cînd treceau Leonidele 326
SLAV HR. KARASLAVOV
Tabloul 333
GHEORGHI STOIKOV
Calul troian 340
DONCIO ŢONCEV
Dac-aş fi stăpînul lumii... 347
LADA GALINA
Inelul 355
GHEORGHI MIŞEV
Mantaua 360

Lector : RODICA IOAN
Tehnoredactor : POMPILIU STATNAI

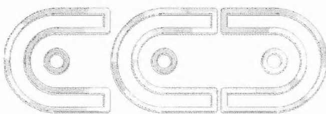
Bun de tipar la 28.XI.1981.
Coli ed. : 19,5. Coli de tipar : 12,0.

Tiparul executat sub c-da 5 086/1981,
la Întreprinderea poligrafică Bacău,
str. Eliberării nr. 63.
Republica Socialistă România.

Lucrarea a fost tipărită pe hîrtie fabricată de I. H. Buşteni

Scanare și prelucrare digitală

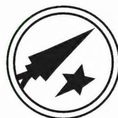

de

Anonim

și

CAT Graur

Antwerpen

2025

